

УКРАЇНСЬКА ПРИЗМА: ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

УДК 327(477)“2020” (048.83)
ББК 66.4(4Укр)
І-У45

Редакційна колегія: к.політ. н. Бурейко Н., Максак Г., к.політ. н. Шелест Г.

Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження //
ГО «Рада зовнішньої політики “Українська призма”», Фонд ім. Ф. Еберта.—
Київ, 2021.— 344 с.

ISBN 978–617–7574–29–2

Аналітичне дослідження є системним та комплексним аналізом зовнішньої політики України за 2020 рік. Проаналізовано п'ятдесят один напрям — від співпраці з ключовими партнерами та міжнародними організаціями до публічної дипломатії та боротьби з COVID-19. Застосовано п'ять критеріїв оцінювання — індикаторів, які базуються на розробленій методології дослідження. Широким колом експертів досліджено і проаналізовано діяльність Президента, МЗС України та інших відповідальних міністерств та відомств, відповідних комітетів Верховної Ради України, задіяних у формуванні та реалізації зовнішньої політики нашої держави. Дана публікація є шостим щорічним дослідженням.

За повного або часткового відтворення тексту аналітичного дослідження посилання на автора і видання є обов'язковим.

© Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2021.
© ГО Рада зовнішньої політики “Українська Призма”, 2021.

Вступ	3
Методологія дослідження	4
Зовнішня політика у 2020 році	14
Співпраця з країнами «Великої сімки»	30
Велика Британія	32
Італія	37
Канада	42
Німеччина	48
США	53
Франція	58
Японія	62
Європейська інтеграція	66
Європейський Союз	68
<i>Політичний діалог</i>	69
<i>Економічна співпраця</i>	72
Східне партнерство	77
Європейське енергетичне співтовариство	81
Євроатлантична інтеграція	86
Двосторонні відносини	94
Білорусь	96
Грузія	100
Ізраїль	106
Іран	111
КНР	115
Литва	120
Молдова	124
Польща	128
Румунія	135
Словаччина	139
Туреччина	143
Угорщина	148
Чехія	152

Росія	157
<i>Політичні відносини</i>	158
<i>Економічні відносини</i>	162
<i>Енергетичні відносини</i>	165
Регіональна співпраця	170
АТР	172
Близький Схід	178
Західні Балкани	184
Країни Балтії	190
Вишеградська четвірка	195
Латинська Америка.....	199
Північна Європа.....	207
Південна Азія	212
Субсахарська Африка.....	218
Центральна Азія	225
Чорноморський регіон	231
Міжнародні організації	238
ОБСЄ	240
ООН	246
Рада Європи	254
Ініціативи багатостороннього характеру	260
Захист прав людини	262
Зміна клімату	267
Нерозповсюдження ядерної зброї.....	271
Питання міжнародної безпеки.....	277
Формування міжнародної підтримки протидії російській агресії	283
Економічна дипломатія	290
Публічна дипломатія	295
Закордонне українство	301
Пандемія COVID-19	306
Зведена таблиця оцінок реалізації напрямів зовнішньої політики у 2020 році	312
Рекомендації	314
Список скорочень	332
Автори	334
Про Раду зовнішньої політики «Українська призма»	340
Про Фонд ім. Фрідріха Еберта	342

Дорогі друзі!

Рада зовнішньої політики «Українська призма» та Регіональне представництво Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні вже шостий рік поспіль з великою приємністю презентують вам доробок команди експертів, які проаналізували та оцінили успішність зовнішньої політики України за різними географічними та функціональними напрямками.

Хоча в нашому аналізі кожен рік має свої особливості, 2020 рік можна назвати справді унікальним з точки зору обмежених можливостей та специфічних умов для досягнення Україною зовнішньополітичних цілей. У глобальному масштабі пандемія коронавірусу COVID-19 та відповідно запроваджені карантинні обмеження в усіх куточках світу істотно позначилися на формах співпраці України з іноземними партнерами у різних площинах. Це вплинуло не лише на погіршення показників торговельно-економічної діяльності, але й на вибір нових пріоритетів міжнародної співпраці та каналів побудови політичного діалогу. Міністерство закордонних справ України у 2020 році перетворилося на центр антикризового менеджменту, надаючи екстрену допомогу українським громадянам, які стали заручниками локдаунів, та вишукуючи можливості залучення гуманітарної допомоги для подолання наслідків пандемії. За більшістю досліджуваних напрямів боротьба з коронавірусом стала додатковим елементом двостороннього та багатостороннього діалогу нашої держави.

У внутрішньополітичному вимірі 2020 рік також мав особливості, які впливали на динаміку постановки та досягнення зовнішньополітичних цілей. З одного боку, це був перший повноцінний рік, коли Президент України В. Зеленський формулював зовнішньополітичний курс, а його команда була відповідальна за реалізацію цього курсу. З іншого боку, на початку року відбулася зміна урядової команди О. Гончарука на уряд Д. Шмигала, що також вплинуло на темпи програмування та імплементації задач у сфері зовнішньої політики.

Попри це, загальна оцінка реалізації зовнішньої політики у 2020 році вийшла дещо кращою за попередній рік, хоча за окремими напрямками і спостерігалось значне падіння політичного інтересу та результативності реалізації поставлених завдань.

Особливістю цього річного видання став новий розділ, присвячений міжнародній активності України щодо подолання наслідків, спричинених пандемією коронавірусу COVID-19. Хотілося б сподіватись, що закінчення пандемії дозволить Україні поліпшити загальну успішність у досягненні стратегічних пріоритетів на міжнародній арені, а нам — відмовитись у майбутньому від оцінки цієї специфічної сфери докладання дипломатичних зусиль.

Геннадій Максак,
виконавчий директор Ради зовнішньої політики
«Українська призма»

Методологія дослідження

A

B-

C+

При розробці методології оцінювання зовнішньої політики України робоча група «Української призми» уважно вивчила досвід і практики подібного аналізу зовнішньої політики окремих країн та міжнародних інституцій, виконаного деякими закордонними аналітичними центрами. Особливу увагу було приділено проектам Європейської ради з міжнародних відносин (European Council on Foreign Relations, ECFR) та Асоціації міжнародних справ, Чехія (Asociace pro mezinárodní otázky, AMO), які фокусувалися відповідно на особливостях функціонування окремих держав-членів у зовнішній політиці ЄС (ECFR) та внутрішніх закономірностях врядування Чеської республіки (AMO). Жодна із застосованих методологій не є універсальною, а принципи аналізу прямо залежать від особливостей досліджуваного об'єкта. Тому після проведення методологічних консультацій з експертами Європейської ради з міжнародних відносин робоча група «Української призми» вирішила розробити власну модель з огляду на українські реалії, залучаючи при цьому окремі елементи вже існуючого методологічного доробку західних колег.

Запропонована методологія дослідження зовнішньої політики України враховує наявні зовнішньополітичні обставини, недоліки та переваги конституційного розподілу повноважень у частині реалізації зовнішньополітичного курсу, усталені політичні та інституційні практики у сфері міжнародних відносин, документи стратегічного та операційного характеру у сфері зовнішньої політики та безпеки України, офіційні аналітичні матеріали, які лягають в основу зовнішньополітичної позиції вищих посадових осіб, офіційні звіти, а також відображення зовнішньополітичних пріоритетів у релевантних матеріалах ЗМІ.

Представлене дослідження охоплює період 2020 року у розділах щодо політичного інтересу, міжінституційного співробітництва, діяльності та результатів по кожному з обраних напрямів. Оцінка стратегічного бачення базується на всьому загалі відповідних документів, які є дійсними на момент її виставлення. Цього разу також представлений огляд зовнішньополітичного виміру боротьби з пандемією COVID-19 та її наслідками.

Напрями зовнішньої політики України

Для оцінювання зовнішньої політики України у 2020 році було обрано 51 напрям, які були розділені на тематичні блоки:

- співпраця з країнами Групи семи (Велика Британія, Італія, Канада, Німеччина, США, Франція, Японія);
- європейська інтеграція (співпраця з ЄС в економічній та політичній сферах, Східне партнерство, Європейське енергетичне співтовариство);
- євроатлантична інтеграція;
- двосторонні відносини (Білорусь, Грузія, Ізраїль, Іран, КНР, Литва, Молдова, Польща, Російська Федерація (політика, економіка, енергетика), Румунія, Словаччина, Туреччина, Угорщина, Чехія);
- регіональна співпраця (АТР, Близький Схід, Західні Балкани, країни Балтії, Вишеградська четвірка, Північна Європа, Південна Азія, Латинська Америка, Субсахарська Африка, Центральна Азія, Чорноморський регіон);
- міжнародні організації (ОБСЄ, ООН, Рада Європи);
- ініціативи багатостороннього характеру (міжнародна безпека, нерозповсюдження ядерної зброї, захист прав людини, зміна клімату);
- формування міжнародної підтримки протидії російській агресії.
- економічна дипломатія;
- публічна дипломатія;
- закордонне українство
- Пандемія COVID-19.

Індикатори оцінки зовнішньої політики України за окремими напрямами:

Враховуючи вищенаведене, були розроблені п'ять індикаторів оцінювання стану реалізації зовнішньої політики за кожним із вказаних напрямів:

- (1) політичний інтерес або залученість акторів до певного напрямку зовнішньої політики України;
- (2) ефективність взаємодії та координації між українськими інституціями у сфері зовнішньої політики;

- (3) стратегічне бачення реалізації окремо взятого напрямку;
- (4) конкретна діяльність за вказаним напрямом протягом року, який оцінюється;
- (5) результати та досягнення за напрямом протягом року, який оцінюється.

Кожен із п'яти основних індикаторів оцінюється за п'ятибальною шкалою, де 1 бал — мінімальна, а 5 балів — максимально можлива оцінка. Кожен бал в оцінюванні напрямку за конкретним індикатором прив'язано до наявності чи відсутності певного стану, який можна зафіксувати. Для кожного індикатора визначено необхідну для формування оцінки нормативну та фактологічну базу.

1. Політичний інтерес

База для аналізу: програми політичних партій, представлених у Верховній Раді України, передвиборні програми парламентських партій у разі, якщо вибори проходять у досліджуваний період, заяви фракцій, заяви лідерів політичних партій, Коаліційна угода, Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України, заяви Глави уряду, інтерв'ю голів фракцій, Голови ВРУ, Президента України, передвиборні програми кандидатів у президенти у разі, якщо вибори проходять у рік оцінювання, Порядок денний Комітету у зовнішніх справах ВРУ та наявні парламентські слухання за тематикою, слухання відповідних комітетів ВРУ.

Бали:

- 1 бал** — відсутність згадування відповідного напрямку зовнішньої політики в офіційних або неофіційних заявах, політичних документах та маніфестах головних політичних суб'єктів;
- 2 бали** — згадування у неофіційній формі зовнішньополітичного напрямку, яке не набуло форми політичної позиції, інтерв'ю, блоги чи статті у ЗМІ на відповідні теми;
- 3 бали** — наявність офіційних заяв щодо подій чи окремих аспектів діяльності у досліджуваному напрямі у деяких політичних партій, згадування в щорічному Посланні Президента;

- 4 бали** — наявність офіційних позицій різних політичних суб'єктів, представлених у вищих органах влади, але не узгоджених між собою, включення до порядку денного Комітету у зовнішніх справах ВРУ або інших відповідних комітетів за напрямом, проведення комітетських слухань та круглих столів;
- 5 балів** — наявність політичного консенсусу щодо діяльності України в обраному зовнішньополітичному напрямі, спільні офіційні заяви (зокрема, заяви більшості, міжфракційні заяви, заяви парламентських делегацій при парламентських асамблеях міжнародних організацій, постанови та звернення ВРУ), проведення парламентських слухань.

2. Інституційна співпраця

База для аналізу: заяви та рішення голови Верховної Ради України, керівників парламентських комітетів, керівників фракцій, рішення Президента України, РНБО України, Кабінету Міністрів України, МЗС України та інших міністерств у разі залучення до виконання певного напрямку, прес-релізи за результатами розробки чи проведення спільних ініціатив.

Бали:

- 1 бал** — зафіксовані факти протидії одних інституцій іншим під час вироблення політики чи конфлікти між українськими органами влади або різними гілками влади під час здійснення політики у певному зовнішньополітичному напрямі, зрив роботи координаційних органів;
- 2 бали** — відсутність співробітництва, координації між окремими органами влади, які залучені до реалізації зовнішньої політики у певному напрямі, але без проявів конкуренції чи конфліктів;
- 3 бали** — поодинокі факти несистемної співпраці, яка не базується на наявності узгоджених позицій, координаційних документів та відбувається поза межами координаційних структур;

- 4 бали** — наявність задекларованих узгоджених позицій суб'єктів реалізації зовнішньої політики щодо дій у визначеному напрямі, створення спеціальних координаційних органів, прийняття відповідних документів з метою координації роботи;
- 5 балів** — повне узгодження діяльності профільних інституцій, створення та функціонування спеціальних координаційних органів з метою реалізації зовнішньої політики у певному напрямі.

3. Стратегічне бачення

База для аналізу: Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, Стратегія національної безпеки України, Военна доктрина України, Стратегія сталого розвитку “Україна-2020”, Енергетична стратегія України на період до 2035 року, інші національні стратегії та концепції, двосторонні угоди стратегічного характеру, плани дій, операційні плани на виконання вказаних стратегій, інші документи, які потенційно можуть бути прийняті.

Бали:

- 1 бал** — повна відсутність згадок зовнішньополітичного напрямку у стратегічних документах, чинних на момент проведення дослідження, та двосторонніх програм співробітництва;
- 2 бали** — згадки наявні, але вже не відповідають зовнішньополітичному курсу країни або не враховують нові умови міжнародного середовища;
- 3 бали** — згадки відповідають поточним інтересам та завданням, які стоять перед суб'єктами реалізації зовнішньої політики України, але сформульовані в загальних рисах у переліку з іншими пріоритетами, що не дозволяє виділити відповідний напрям як пріоритетний;
- 4 бали** — наявність деталізованих незастарілих або оновлених під час періоду дослідження двосторонніх (багатосторонніх) документів середньострокового характеру;

5 балів — наявність згадок у загальних стратегічних документах поряд з наявністю актуальних двосторонніх (багатосторонніх) документів середньострокового характеру, які мають між собою узгоджений характер та відповідають поточним інтересам.

4. Діяльність

База для аналізу: звіти МЗС України та інших міністерств, залучених до виконання завдань за напрямом, заяви та прес-релізи Адміністрації (Офісу) Президента України, Кабінету Міністрів України, Прем'єр-міністра України, Верховної Ради України, двосторонніх комітетів та робочих груп, інформація про діяльність дипломатичних установ України за кордоном.

Бали:

- 1 бал** — фактична відсутність роботи, пов'язаної з реалізацією відповідного напрямку зовнішньої політики, відсутність інших форм співпраці чи офіційних контактів;
- 2 бали** — поодинокі несистемні види активності, які не базуються на наявних стратегічних чи операційних документах у сфері реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики, підтримання діалогу виключно через наявні ЗДУ, відсутність посла України у відповідній країні протягом більше ніж півроку;
- 3 бали** — поряд з підтриманням дипломатичних, торгово-економічних відносин відбувались зустрічі в рамках багатосторонніх форматів або “на полях”, реакційність у реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики;
- 4 бали** — візити рівня керівництва МЗС, Голови парламенту, Прем'єр-міністра України у відповідну країну або візити іноземних представників в Україну, робота міжвідомчих та інших комісій і робочих груп відповідно до планів дій, дорожніх карт двостороннього (багатостороннього) характеру на середньострокову перспективу, спільні військові навчання, співробітництво на міжвідомчому рівні;

5 балів — спільні міжнародні ініціативи, візити на рівні президентів та голів міжнародних організацій, укладення міжнародних угод, головування в міжнародних організаціях чи ініціативах, проведення спільних двосторонніх або багатосторонніх форумів.

5. Результати

База для аналізу: міжнародні угоди та меморандуми, укладені за відповідним напрямом зовнішньої політики, інформація щодо діяльності Кабінету Міністрів України, Адміністрації (Офісу) Президента України, МЗС України та інших відповідних міністерств і відомств, Верховної Ради України, статистика торговельно-економічних відносин, інформаційні та аналітичні матеріали за результатами зустрічей, засідань тощо.

Бали:

- 1 бал** — розрив дипломатичних відносин, вихід з міжнародної організації, припинення співпраці в рамках ініціативи, відкрита військова агресія чи офіційна підтримка агресора, торгіві, енергетичні війни;
- 2 бали** — зниження рівня дипломатичного представництва чи наявність дискримінаційної політики в торговельній сфері, відсутність значних спільних проєктів економічного, енергетичного характеру, відсутність динаміки в політичному діалозі;
- 3 бали** — незначна позитивна динаміка на рівні політичного діалогу, економічних контактів, наявність співпраці на міжвідомчому, недержавному та транскордонному рівні, підписання планів дій щодо співробітництва на міжвідомчому рівні;
- 4 бали** — активний політичний діалог, часткова підтримка позиції України, підписання двосторонніх та багатосторонніх угод, імплементація рішень, прийнятих під час попередніх візитів на вищому рівні;
- 5 балів** — повна підтримка позиції України, збільшення товарообігу, відповідність результатів наявним стратегічним та операційним, програмним документам щодо реалізації відповідного напрямку зовнішньої політики, державні та офіційні візити Президента України, наявність масштабних проєктів в економічній, енергетичній, військовій сферах.

Загальна оцінка за окремим зовнішньополітичним напрямом (рейтинг напрямку)

Після виставлення балів за усіма індикаторами вираховується загальна оцінка напрямку шляхом визначення середньоарифметичного показника. Загальна оцінка (рейтинг) потім зазначається у формі латинських літер (A, B, C, D, E) з арифметичними знаками дії (+/-) залежно від значення отриманого показника.

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА:

A

A-

Значення показника:

5

4,6-4,9

B+

B

B-

4,1-4,5

4

3,6-3,9

C+

C

C-

3,1-3,5

3

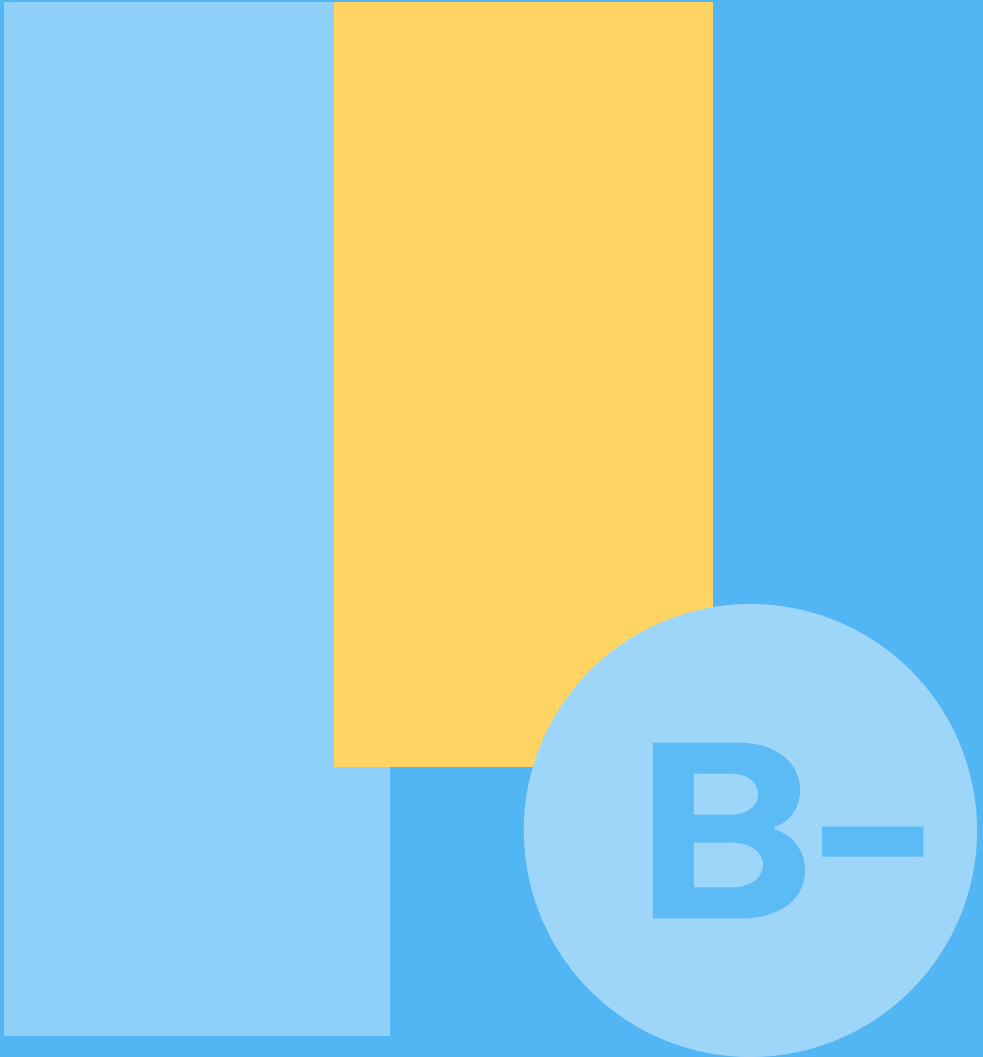
2,6-2,9

D+	D	D-
2,1-2,5	2	1,6-1,9

E+	E
1,1-1,5	1

Загальна оцінка (рейтинг) успішності реалізації зовнішньої політики України упродовж досліджуваного року

Загальна оцінка успішності реалізації зовнішньої політики України визначається шляхом отримання середньоарифметичного показника від загальних оцінок за всіма напрямками зовнішньої політики, які аналізувались. Загальний рейтинг виставляється шляхом підрахунку аналогічно до оцінки окремих напрямів зовнішньої політики.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У 2020

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3+	4-
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3+	4-
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3+	3+
ДІЯЛЬНІСТЬ	4-	4-
РЕЗУЛЬТАТИ	3+	3+
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

Попри пандемічні обмеження та значну турбулентність 2020 року, Україні вдалося втримати позитивний темп у реалізації зовнішньополітичних цілей, адаптуватися до нових умов ведення зовнішньої політики та навіть підвищити загальну оцінку її реалізації. За результатами аналізу 51 напрямку (географічного та функціонального) відповідно до п'яти індикаторів (політичний інтерес, інституційна співпраця, стратегічне бачення, діяльність та результати) загальна оцінка зовнішньої політики у 2020 році покращилась і була визначена як «B-».

Найвищі оцінки у 2020 році отримали зовнішньополітичні зусилля України щодо Великої Британії, Польщі, Туреччини, євроатлантичної інтеграції.

Найнижчі загальні оцінки у Європейського енергетичного співтовариства, Ізраїлю, Російської Федерації, Угорщини, регіонів Західних Балкан та Латинської Америки, Центральної Азії, питань зміни клімату, нерозповсюдження ядерної зброї та міжнародної безпеки.

Політична залученість

Протягом 2020 року зовнішня політика не була основним пріоритетом для більшості українських політиків. Традиційно до цієї теми зверталися насамперед Президент, Міністр закордонних справ та Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Народні депутати, у порівнянні з минулим роком, значно зменшили свій інтерес до міжнародного порядку денного та використання інструментів парламентської дипломатії. Виключення становило хіба питання протидії російській агресії, зокрема, у рамках ПАРЄ.

Президент у своїх основних виступах, зокрема у щорічному Посланні до ВРУ у жовтні та на нараді керівників ЗДУ у грудні, особливо відзначав Європейський Союз, США, Велику Британію, Канаду, Туреччину, питання консолідації міжнародної підтримки у боротьби з російською агресією, відносини з НАТО. Традиційно увага була прикута і до відносин України з найближчими сусідами — Угорщиною, Польщею та Румунією.

Керівництво міністерства закордонних справ, крім зазначених тем, також зверталось до відносин з Молдовою, Туреччиною, участі України в ОЧЕС та Дунайській комісії, а також вироблення політики на азієському та африканському напрямках. Значну увагу на всіх рівнях у 2020 році приділяли і двом новим форматам, які були ініційовані на міжнародній арені — Люблінському трикутнику та Кримській платформі. Питання інформаційної безпеки, боротьби з коронавірусом та розширення ринків для українського експорту, зокрема в Азії та Африці, також були серед топ-тем порядку денного. У контексті розвитку двосторонніх відносин майже зі всіма країнами світу питання економічної дипломатії та просування українських товарів на світових ринках стали ключовими. Так само наріжною була тема консолідації міжнародної підтримки для боротьби з російською агресією як на рівні двосторонніх відносин, так і у рамках міжнародних організацій.

Очільники інших міністерств не виявляли вагомого інтересу до зовнішнього виміру відносин, окрім Міністра внутрішніх справ, який опікувався відносинами з Італією та Францією за своїм напрямом, та Міністра оборони, який після суперечливих заяв на початку свого терміну у другій половині року приділяв значну увагу євроатлантичному, американському та британському трекам.

Програми урядів О. Гончарука та Д. Шмигалья не показали високого рівня залученості до питань зовнішньої політики. Березнева програма О. Гончарука де-факто звела зовнішньополітичні цілі до здобуття безвізових режимів із низкою країн світу. Червнева програма Д. Шмигалья, окрім традиційних тем — ЄС, НАТО, G-7 та G-20, а також відносин з країнами-сусідами — відзначила серед пріоритетів роботу із закордонними українцями, протидію російській агресії, просування експорту та іміджу України за кордоном.

Найвищу оцінку за індикатором політичного інтересу у 2020 році отримали Білорусь, Велика Британія, Італія, Німеччина, Польща, Туреччина, Субсахарська Африка, економічна дипломатія, захист прав людини та боротьба з коронавірусом.

Найнижчий політичний інтерес спостерігався щодо Молдови, економічних відносин з РФ, регіону Західних Балкан, Центральної Азії.

Загальна оцінка за розділом —

4 —

Інституційна співпраця

Інституційна співпраця є одним з найскладніших індикаторів для оцінки, оскільки передбачає як аналіз усталених форм міжінституційної координації, так і визначення неузгоджених позицій або відкритих конфліктів між різними українськими акторами. У 2020 році очевидно серйозних конфліктів між різними інституціями щодо питань зовнішньої політики не було. Водночас іноді спостерігались неузгодженості дій, які мали відповідні наслідки. Прикладом цього може слугувати рівень координації між українськими інституціями під час введення обмежень та закриття кордонів через пандемію COVID-19, деяка непослідовність та неоднозначність на американському та угорському напрямках.

Хоча українській стороні і вдалося провести частину засідань двосторонніх комісій в онлайн форматі, низку візитів та заходів

(див. діяльність), які потребували міжінституційної співпраці, все ж таки довелося відкласти на 2021 рік через коронавірусні обмеження.

Досі залишаються значні прогалини у процесі призначення очільників дипломатичних установ України за кордоном (не призначені посли до Анголи, Аргентини, В'єтнаму, Ефіопії, Індонезії, Ірландії, Куби, Перу, Південної Кореї, Румунії, Сенегалу, Святого Престолу, НАТО; після довгої затримки призначені посли до ПАР, Туркменістану, Фінляндії).

Найвищий рівень узгодженості та координації дій українських інституцій у зовнішньополітичній сфері було продемонстровано у відносинах з Великою Британією (у контексті підготовки візиту Президента та підписання стратегічної угоди), Італією (щодо справи В. Марківа), ОБСЄ (у контексті головування України на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ та організації роботи місії зі спостереження за місцевими виборами в Україні) та Радою Європи (щодо протидії діям РФ в ПАРЄ та щодо низки проектів РЕ в Україні), НАТО (щодо отримання статусу Партнера розширених можливостей та безпекової взаємодії) та ЄС (щодо початку переговорів про оновлення УА/ПВЗВТ).

Також варто відзначити посилення координації між урядовим та експертним середовищем на рівні як МЗС, так і Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, МКІП тощо. Протягом року експерти та представники громадянського суспільства були активно залучені до розробки Стратегії зовнішньої політики, Концепції публічної дипломатії, Концепції інформування громадськості щодо євроатлантичної інтеграції, Азійської стратегії МЗС. Окремо відбувались консультації з представниками бізнесу щодо визначення пріоритетних ринків для експорту української продукції.

Найвищу оцінку отримала інституційна співпраця за такими напрямками: економічна співпраця з ЄС, співробітництво з Литвою, робота в рамках ОБСЄ та Ради Європи.

Найнижчі показники зафіксовано за напрямками Латинської Америки, Північної Європи, енергетичних відносин з РФ, Угорщини.

Загальна оцінка за розділом —

Стратегічне бачення

Новизною стратегічного бачення зовнішньої політики у 2020 році можна вважати затвердження нової редакції Стратегії національної безпеки України. Оскільки Стратегія зовнішньополітичної діяльності України до кінця року знаходилась у розробці та не була офіційно затверджена, то саме Стратегія національної безпеки від 14 вересня 2020 року на даний час є основним документом, окрім Конституції України, який визначив ієрархію країн світу з точки зору національних інтересів України.

Питання європейської та євроатлантичної інтеграції, а саме набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО, консолідація міжнародної підтримки та санкційного режиму для боротьби з російською агресією продовжують бути топ пріоритетами.

Водночас Стратегія викликала деякі питання щодо розділення країн на ті, всебічне співробітництво з якими має «пріоритетний стратегічний характер» (США, Велика Британія, Канада, Німеччина, Франція), та ті, з якими Україна «розвиватиме стратегічне партнерство» (Азербайджан, Грузія, Литва, Польща, Туреччина). Крім того, надмірно узагальнено прописані пріоритетні напрями для розвитку партнерських відносин, а саме — «з іншими державами Балтії та державами Північної Європи, а також тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи».

Аналіз інших документів свідчить, що стратегічно визначеним залишається бачення відносин України з ЄС та НАТО. Традиційно високі оцінки у контексті стратегічного забезпечення взаємовідносин у 2020 році отримали країни G-7. Важливим, зокрема, стало підписання Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії у жовтні.

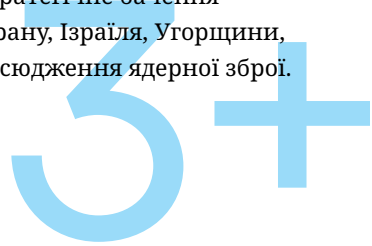
Водночас аналітики відзначають досі відсутнє стратегічне бачення відносин України з країнами-сусідами та Чорноморським регіоном, попри доволі активну політику у цих напрямках у всіх сферах. Крім того, враховуючи розробку Азійської стратегії та оголошену розробку Африканської стратегії, відкритим залишається питання щодо стратегічного

бачення відносин з країнами Близького Сходу та Північної Африки, на яких постійно наголошує Президент та представники ОПУ.

Найвищі оцінки стратегічного бачення зовнішньої політики України отримали відносини з Великою Британією, Грузією, Канадою, Литвою, Німеччиною, США, Туреччиною, НАТО, а також формування міжнародної підтримки протидії російській агресії.

Найнижче вже традиційно було оцінено стратегічне бачення щодо Західних Балкан, Латинської Америки, Ірану, Ізраїля, Угорщини, економічних відносин з РФ, питання нерозповсюдження ядерної зброї.

Загальна оцінка за розділом —

Діяльність

Зовнішньополітична діяльність України у 2020 році зазнала істотного впливу пандемії COVID-19. Водночас саме від спроможності швидко адаптуватися до нових обмежувальних умов, налагодити нові канали комунікацій, перевести діалог на всіх рівнях в онлайн формат, а також знайти спільні точки дотику у боротьбі з пандемією залежала успішність діяльності. Як наслідок, основне навантаження щодо підтримки двостороннього діалогу протягом року припало на відповідні посольства України.

Уже з березня головним викликом для більшості ЗДУ стало питання евакуації українських громадян, надання їм консульської допомоги, а також згодом отримання медичних засобів і гуманітарної допомоги. Розв'язання цих питань продемонстрували як готовність МЗС до роботи у кризових ситуаціях, так і географічні прогалини української дипломатичної присутності у світі. Серед найбільш активних ЗДУ України на першому етапі (повернення громадян України додому) варто відзначити ті, які знаходяться в Анкарі, Берліні, Будапешті, Варшаві, Відні, Загребі, Кишиневі, Празі, Сан-Паулу, Стамбулі, Франкфурті.

Традиційно серед найбільш активних у зовнішній політиці України залишався напрям **європейської інтеграції**. Водночас варто відзначити, що такий високий рівень активності стосувався лише політичного та економічного виміру тоді, як поступ у питаннях Східного партнерства та енергетичного співтовариства був значно меншим. Попри коронавірусні обмеження, Україна стала однією з небагатьох держав, яка зберегла інтенсивний очний (на додачу до онлайн) діалог на найвищому та високому рівнях завдяки зустрічам Президента В. Зеленського, Віцепрем'єрки О. Стефанішиної та Міністра закордонних справ Д. Кулеби з очільниками та високопосадовцями Європейського Союзу. Однак, у практичній площині відбулось помітне гальмування впровадження норм та стандартів ЄС на тлі раніше обіцяних темпів.

Попри пандемію у 2020 році активно відбувався на всіх рівнях діалог **Україна — НАТО**. Чисельні зустрічі та візити до Брюсселю на рівні Президента, віцепрем'єр-міністрів, міністрів оборони та закордонних справ, начальника Генерального штабу доповнювались спільними навчаннями та участю у місіях Альянсу, долученням до процесу Рефлексії НАТО та виконання рейсів у рамках програми стратегічних перевезень SALIS — медичні вантажі були доставлені до Чехії, Словаччини, Німеччини, Франції, Іспанії, Польщі, Данії та США.

Питання консолідації міжнародної підтримки у боротьбі з російською агресією традиційно займали чільне місце у зовнішньополітичній діяльності України і проходили червоною лінією як у двосторонньому діалозі з партнерами, так і у роботі в рамках міжнародних організацій. Українські дипломати вели активну роботу з підтримки України у міжнародних судах, зокрема в Європейському суді з прав людини у справі «Україна проти Росії». Продовжувалась робота щодо збереження та розширення санкцій, а також розширення форматів взаємодії — було оголошено про створення Кримської платформи.

У співпраці з **країнами Групи-7** найактивніший діалог відбувався з Великою Британією, Канадою та США. Зокрема, у жовтні відбувся візит Президента В. Зеленського до Лондона, а протягом року проводились різноманітні онлайн зустрічі з представниками британського парламенту, а також спільні навчання. Телефонні розмови та онлайн зустрічі / візити

стали загальною новою нормою 2020 року. Найактивніше такі контакти відбувались з Канадою та Німеччиною. Також відбулося декілька візитів високого рівня до Італії, які були присвячені безпековому діалогу та європейським прагненням України, а також питанням визволення В. Марківа з італійської в'язниці.

У **двосторонніх відносинах** вже традиційно найбільша динаміка спостерігалась у діалозі з Литвою, Польщею та Туреччиною. Продовжились чисельні зустрічі на урядовому та парламентському рівні. Президент України В. Зеленський двічі зустрічався з Президентом Польщі А. Дудою та Президентом Туреччини Р. Т. Ердоганом. Крім того, у грудні відбулась перша україно-турецька зустріч у новому форматі «квадрига» (два очільники МЗС + два очільники МО).

На тлі загального скорочення безпосередніх двосторонніх контактів на багатьох напрямках слід відзначити високий рівень взаємодії МЗС та МО України та Румунії, зокрема і проведення спільних навчань. Також позитивний резонанс мав візит Президента В. Зеленського до Словаччини у вересні, що став першим офіційним візитом до Братислави Голови Української держави з 2011 року.

Двосторонні відносини з Грузією знову мали доволі маятниковий характер і переходили від діалогу на рівні президентів та прем'єр-міністрів до дипломатичної кризи у зв'язку з різкими заявами колишнього грузинського президента М. Саакашвілі. Теж саме відбувалось і у відносинах з Угорщиною, які, з одного боку, протягом року мали напружений характер через можливе втручання угорських політиків в українські вибори, а з іншого — були позначені відновленням роботи міжурядової економічної комісії, яка не засідала сім років.

Пожвавлення діалогу з Іраном було спричинено трагічною подією — розслідуванням збиття українського лайнера біля Тегерана.

Попри робочий візит Президента В. Зеленського в січні, відносини з Ізраїлем збавили свій загальний темп у порівнянні з минулим роком.

Китайський напрям фактично був підпорядкований лише економічному порядку денному та питанням отримання медичних товарів через пандемію — збільшення товарообігу відбувається без посилення політичного діалогу.

У контексті **регіональної співпраці** здебільшого діяльність України була спрямована на покращення безпекового діалогу та просування українського експорту, підтримку України у рамках міжнародних організацій. Водночас підвищення політичного інтересу до різних регіонів світу не завжди трансформувалось у практичну діяльність за відповідними напрямками.

Пандемія мала значні негативні наслідки на діяльність України в багатьох регіонах світу через необхідність скасування візитів, форумів, публічних заходів. Водночас деякі регіони, такі як АТР та Близький Схід, встигли отримати увагу на рівні Президента та Міністра закордонних справ ще на початку року. Навесні 2020 року у МЗС вперше провели «Тиждень Азії».

Президент та Міністр закордонних справ активно використовували телефонні розмови для підтримки комунікації з різними країнами, зокрема Алжиром, Албанією, Єгиптом, Індонезією, Катаром, Лівією, Литвою, Марокко, ОАЕ, Північною Македонією, Саудівською Аравією, Хорватією, Чилі, Швецією.

Зовнішньополітична діяльність України щодо Західних Балкан у 2020 році була не надто активною і традиційно здійснювалась за напрямками нейтралізації наслідків агресії РФ і сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України. Також невисокий рівень активності спостерігався на північноєвропейському напрямі, де більшість контактів відбувалась зі Швецією через її головування в ОБСЄ та Норвегією. Водночас традиційно активною була зовнішньополітична діяльність щодо країн Балтії. Попри пандемію та скасування частини заходів, діалог зі всіма трьома країнами підтримувався на всіх рівнях.

Співпраця з Вишеградською четвіркою спостерігалася переважно у форматі інтенсивних двосторонніх відносин. Єдиним проявом співпраці у форматі В4+Україна стала традиційна зустріч очільників збройних сил у вересні.

Протягом року активно використовувались механізми онлайн платформ для проведення різноманітних бізнес-форумів, зустрічей та презентацій з партнерами з Азії та Латинської Америки. МЗС України ініціювало проведення серії онлайн політичних консультацій з країнами ЛАКБ, зокрема з Гватемалою, Панамою, Белізом та Коста-Рикою. У країнах Субсахарської Африки основне навантаження взяли на себе нечисленні посольства України, які забезпечували активний діалог з ПАР, Кенією, Ефіопією та Сенегалом. Посольство у Нігерії докладало вагомих зусиль для звільнення

українських моряків, які потрапляли до піратського полону біля берегів Беніну, Габону та Екваторіальної Гвінеї.

У порівнянні із загалом невисоким рівнем відносин України з країнами Центральної Азії протягом останніх років, у 2020 році спостерігається деяке зростання активності, хоча і не на високому рівні (на рівні дипломатичних представництв, окремих органів виконавчої влади, бізнес-структур тощо). Серед найбільш вагомих заходів року у цьому напрямі слід виділити проведення українсько-казахстанського інвестиційного форуму у жовтні та візит Міністра інфраструктури України до Казахстану у листопаді.

Чорноморський регіон все ще продовжує розглядатися переважно з точки зору двостороннього діалогу з окремими країнами та забезпечення безпеки через загрози внаслідок російської окупації Криму. У 2020 році Україна запропонувала кандидатуру на посаду генерального секретаря ОЧЕС, що сприяло представленню та просуванню українського порядку денного для регіону.

Як і в попередні роки, Україна була дуже активна у рамках **міжнародних організацій**, зосередивши лівову частину своєї діяльності на питаннях захисту територіальної цілісності та суверенітету, боротьбі з наслідками російської агресії та захисті прав людини. Україна успішно головувала на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ у другому триместрі 2020 року, привертаючи увагу до російської агресії у контексті різних аспектів загальноєвропейської безпеки. У рамках Ради Європи діяльність протягом року здебільшого зосередилось у рамках Парламентської Асамблеї. Активності України у рамках ООН через пандемію майже повністю були перенесені на рівень відповідних представництв у Нью-Йорку, Женеві та Відні, а також у формат онлайн заходів, у яких, зокрема, брали участь Президент, Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та Міністр закордонних справ. Крім того, у лютому відбувся робочий візит Міністра закордонних справ В. Пристайка до штаб-квартири ООН у Нью-Йорку.

Серед **ініціатив багатостороннього характеру** високі оцінки отримала лише діяльність щодо захисту прав людини. Лише наприкінці року відбулися політичні контакти на міжнародному рівні за участі Президента В. Зеленського, де Україна підтвердила свої кліматичні

зобов'язання і залученість до глобальної боротьби зі змінами клімату. Діяльність за напрямом нерозповсюдження ядерної зброї фактично обмежилась участю України у засіданнях ГА ООН та МАГАТЕ. Питання міжнародного безпекового порядку денного у 2020 році залишалися у кошику другорядних. Продовжилась участь у миротворчих операціях ООН та НАТО, консультації щодо інформаційної безпеки та боротьби з гібридними загрозами, безпековими викликами пандемії. Попри пандемію представники ЗСУ брали участь у важливих міжнародних навчаннях. Водночас не було сформовано чіткої позиції щодо більшості конфліктних ситуацій, у т. ч. і щодо нагорно-карабахського та придністровського конфліктів.

Економічна та публічна дипломатія остаточно утвердилися серед політичних амбіцій України. Упродовж року значна увага приділялась питанням просування іміджу України у світі, промоції її культури, товарів та послуг у всіх регіонах світу. У сфері економічної дипломатії були виражені два пріоритетних напрямки — європейський та азійський.

Найвищі оцінки у 2020 році отримала діяльність України щодо Великої Британії, Італії, Канади, Польщі, США, Туреччини, країн Балтії, євроатлантичної інтеграції, ОБСЄ, у сферах публічної дипломатії та боротьби з наслідками пандемії COVID-19.

Найнижчі оцінки отримала діяльність щодо Субсахарської Африки, політичні та енергетичні відносини з РФ.

Загальна оцінка за розділом —

4 —

Результати

Двома найбільшими результатами 2020 року варто вважати отримання статусу партнера розширених можливостей НАТО у червні та підписання Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією у жовтні. Крім того, важливим результатом стало проведення 22-го Саміту Україна–ЄС у Брюсселі за безпосередньої участі Президента В. Зеленського в офлайн режимі, що відбувся попри всі епідеміологічні обмеження, та прийняття за підсумками Саміту Спільної заяви, що засвідчила незмінність політики ЄС щодо сприяння Україні у процесі деокупації територій, проведення реформ та економічної співпраці.

До стратегічних результатів 2020 року також можна віднести створення Люблінського трикутника як нового формату для співпраці між державами, пріоритетами якого визначено питання безпеки, протидії ворожій дезінформації, а також розвиток торгівлі й інфраструктурні проекти. Оголошення започаткування Кримської платформи також мало перші результати — Велика Британія, Канада, Молдова, США, Словаччина і Туреччина дали згоду на участь у платформі.

У безпековій сфері важливими досягненнями стали підписання низки меморандумів про військове та військово-технічне співробітництво, розвиток ОПК, надання безпекової допомоги тощо, зокрема з Бразилією, Великою Британією, Іраком, Йорданією, Катаром, Румунією, Саудівською Аравією, Туреччиною. Найбільш важливим у цьому контексті устало підписання Меморандуму з британським експортним агентством UK Export Finance, що передбачає можливість надання Україні британських урядових експортних гарантій на 2,5 млрд фунтів стерлінгів для спільних українсько-британських проектів у галузях безпеки та оборони, сільського господарства, інфраструктури, енергетики та охорони здоров'я.

Крім того, варто відзначити декілька меморандумів та угод про співробітництво у різних галузях, які протягом року були підписані з країнами світу. Вони підкреслюють широкий спектр пріоритетів та можливостей, що їх Україна розвиває у двосторонніх відносинах. Наприклад, йдеться про Міжурядову Програму культурного співробітництва на 2021–2025 роки

між Україною та Італією, Угоду щодо використання французького кредиту на побудову заводу з очищення води в Маріуполі, п'ятирічну Програму співробітництва у космічній галузі між Україною та КНР на загальну суму 70 млн дол. США, Меморандум між Міністерством інфраструктури України та Міністерством транспорту і будівництва Словаччини про співробітництво у сфері комбінованих перевезень у сполученні між ЄС та Азією через територію двох країн, Меморандум про співпрацю між Радою експортерів та імпортерів та Сінгапурсько-китайською ТПП тощо.

У грудні Україні вдалося втримати підтримку в ГА ООН щодо двох «кримських» резолюцій та розвинути їх змістовну частину, хоча тенденція до збільшення кількості країн, які голосують «за», поки відсутня. Українській делегації в ООН також вдалося протидіяти спробам РФ переглянути санкції проти неї та використати пандемію COVID-19 у політичних цілях. Загалом санкційний режим проти РФ було збережено та розширено у 2020 році.

Варто відзначити результати щодо отримання різноманітної гуманітарної, фінансової та медичної допомоги, яку протягом року Україні надавали країни Європи, Азії та США. Наприклад, уряд ФРН надав 70 млн євро для підвищення енергоефективності, сталого економічного розвитку й демократії, громадянського суспільства, державного управління і децентралізації, а Чеська Республіка у квітні ініціювала програму V4EastSolidarity, у рамках якої країнам «Східного партнерства» виділяється 250 тис. євро, що спрямовуються на допомогу у боротьбі з Covid-19, з них Україні — 125 тис. євро.

Представники України були обрані на різні високі посади у структурах ООН та ПА Ради Європи, а у грудні посла України в Угорщині Л. Непоп було обрано головою Дунайської комісії на 2021–2023 рр. Україна також висунула свою кандидатуру на посаду генерального секретаря ОЧЕС, але результати будуть відомі лише у 2021 році.

На жаль, через пандемію не відбулися дві важливі для України події — проведення весняної сесії ПА НАТО у Києві та щорічної конференції Ukraine Reform, яка цього року повинна були відбутися у Вільнюсі. Обидві події були перенесені на 2021 рік.

У розрізі торговельно-економічного співробітництва, попри пандемію, Україні вдалося втримати позиції в цілій низці країн світу. Загальний

експорт товарів впав лише на 1,8%, а імпорт — на 11%. Всупереч задекларованим намірам, так і не вдалось підписати Угоду про ЗВТ з Туреччиною.

Топ-10 торговельних партнерів України у 2020 році — Китай (15,4 млрд дол. США), Німеччина (7,4 млрд), Польща (7,36 млрд), РФ (7,24 млрд), Туреччина (4,85 млрд), Білорусь (4,2 млрд), Італія (4 млрд), США (3,9 млрд), Індія (2,7 млрд), Нідерланди (2,55 млрд).

Найбільше зростання українського експорту, у порівнянні з минулим роком, відбулось до Гондурасу (на 18557%), Домініканської Республіки (на 3200%), Зімбабве (1924%) та Сент-Кітс і Невіс (1174%). У 5 разів збільшився експорт до Пакистану та Кабо Верде. Серед основних торговельних партнерів України майже вдвічі збільшився експорт до КНР.

Найбільше падіння експорту, у порівнянні з 2019 роком, серед важливих для України торговельних партнерів відбулось з Таїландом (51% від тогорічного показника), Сербією (53%), Словаччиною (63%), Грецією (65%), Сінгапуром (65%), Єгиптом (71,8%).

При цьому до топ-10 країн українського експорту увійшли Китай, Польща, РФ, Туреччина, Німеччина, Індія, Італія, Нідерланди, Єгипет, Білорусь.

Сфера торгівлі послугами зазнала значно більшого впливу через наслідки пандемічних обмежень — загальний обсяг торгівлі послугами у 2020 році впав майже на 30%. Загальний експорт послуг склав 11,2 млрд дол. США, а імпорт до України — 5,2 млрд дол. США.

Найбільший обсяг торгівлі послугами у 2020 році був зафіксований з Росією (2,8 млрд дол. США), США (1,8 млрд), Великою Британією (1,04 млрд), Німеччиною (1 млрд), Швейцарією (942 млн у всіх випадках з позитивним для України сальдо).

До топ-10 країн, до яких Україна експортувала послуги у 2020 році, увійшли Російська Федерація, США, Швейцарія, Німеччина, Велика Британія, Польща, Кіпр, ОАЕ, Нідерланди та Ізраїль.

Найбільший ріст експорту послуг відбувся до Американських Віргінських островів (2223% у порівнянні з 2019 роком), Уругваю (808%), Замбії (472%), КНДР (428%) та Бангладеш (328%). Також майже втричі зріс експорт послуг до Філіппін, Бразилії, Перу та Ефіопії.

Найбільше падіння експорту послуг відбулося до Домініканської Республіки (1,3% від показників 2019 року), Уганди (1,4%), Оману (10%), Шри-Ланки (17,6%), Лівії (18,9%). Серед великих партнерів України найбільше падіння у торгівлі послугами спостерігається з РФ (42% від тогорічного), Грецією (48%), Іспанією (54%), Італією (63%).

Найвищу оцінку отримали результати зовнішньополітичної діяльності за такими напрямками: Велика Британія, Канада, Польща, Словаччина, США, євроатлантична інтеграція, ООН.

Найнижчі показники за цим індикатором зафіксовано за такими напрямками: Ізраїль, Угорщина, Російська Федерація, Субсахарська Африка, Європейське енергетичне співтовариство, питання зміни клімату, міжнародної безпеки та ядерного нерозповсюдження.

Загальна оцінка за розділом —

3+

СПІВПРАЦЯ З КРАЇНАМИ ГРУПИ СЕМИ

Велика Британія

A-

Італія

B+

Канада

B+

Німеччина

B+

США

B+

Франція

B-

Японія

C+

Велика Британія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

2020 рік для розвитку україно-британських відносин став успішним.

Підписання Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією стало ключовим моментом двосторонніх відносин останніх п'яти років. Розгорнулася активна робота з налагодження функціонування зони вільної торгівлі, нового політичного діалогу та інтенсифікації військової співпраці.

Політичний інтерес

Протягом року політичний інтерес зі сторони України до розвитку двосторонніх відносин залишався стабільно високим. Проте варто відзначити і певні упущення. Попри стратегічний характер українсько-британських відносин, а також загальну налаштованість на більш конструктивний діалог, він вівся швидше несистемно і не знаходив свого вираження в основних документах ключових акторів. До прикладу, в програмі діяльності уряду О. Гончарука (березень) британський напрямок висвітлений лише ціллю спрощення режиму поїздок із Великою Британією. Програма уряду Д. Шмигала (червень) стосувалася британської тематики в розрізі підготовки до підписання стратегічної угоди.

У Посланні Президента до ВРУ неодноразово наголошується на стратегічній важливості відносин України та Великої Британії. Наскрізними темами звучать військово-морське співробітництво, економічна співпраця та важливість підписаної Угоди про стратегічне партнерство. Крім того, звучала теза про спільну роботу з Великою Британією в питанні створення та активізації формату «Кримської платформи».

Під час наради керівників закордонних дипломатичних установ України в промові Президента відносини із Великою Британією також називались пріоритетом зовнішньої політики України, в тому числі і у питанні подолання пандемії коронавірусу та початку поставки в Україну вакцин.

Представники ОПУ переважно наголошували на економічній складовій відносин. За словами заступника керівника ОПУ І. Жовкви, економічна складова, а саме збільшення товарообміну та покращення доступу українським товарам на британський ринок, була у фокусі президентської адміністрації у 2020 році.

Активний політичний інтерес проявляли і народні депутати – члени групи дружби.

Інституційна співпраця

Більша частина безпосередньої співпраці залишалася у сфері відання МЗС, МЕРТ та МО. Головні зусилля були спрямовані на підписання Угоди про стратегічне партнерство та організацію й проведення відповідних заходів – візиту Президента, спільного бізнес-форуму та спільних військових навчань.

Варто відзначити рівень інституційної синергії у процесі заміни Посла України у Великій Британії в липні. Достатньо швидко Україна визначилась із кандидатурою В. Пристайка.

Стратегічне бачення

Підписана 8 жовтня Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією стала новою основою двосторонніх відносин. Таким чином були досягнуті короткострокові цілі щодо зони вільної торгівлі, поставлені у 2017 році. ЗВТ починає діяти в кінці транзитного періоду Брекзиту (1.01.2021). Політична частина нової домовленості включає в себе кооперацію щодо мирного врегулювання конфліктів, спільних безпекових та міжнародних ініціатив, захисту навколишнього середовища та розширення людських контактів між двома країнами.

У Стратегії національної безпеки 2020 року розвиток відносин із Великою Британією визначається як один з пріоритетів «для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну, та спрямовується на зміцнення гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України».

Діяльність

Більша частина діяльності на британському напрямку у 2020 році була спрямована на пропрацювання та фіналізацію стратегічної угоди. Саме до підписання угоди у жовтні цього року було приурочено візит Президента

України до Великої Британії (7-8.10), який включав зустрічі із прем'єр-міністром, аудієнцію президентського подружжя з Їхніми Королівськими Високостями герцогом та герцогинею Кембриджськими, зустрічі зі спікером Палати громад парламенту Великої Британії Л. Гойлом, лордом-мером лондонського Сіті В. Расселом.

У сфері міжпарламентської дипломатії спостерігається певна активність. Хоча загалом карантинні обмеження накладали свій відбиток на діяльність групи дружби, за ініціативи її співголів Л. Василенко та Д. Наталухи було проведено ряд онлайн та офлайн заходів і зустрічей із британськими дипломатами та парламентарями. Зокрема, було проведено онлайн-дискусію «Українсько-британський міжпарламентський діалог: зовнішньополітичний вимір», у якій взяли участь депутати і лорди британського Парламенту (19.05). Крім того, Д. Наталуха та В. Галайчук увійшли до складу офіційної делегації України під час жовтневого візиту Президента до Лондона, де мали зустрічі зі спікером Палати громад парламенту Великої Британії сером Л. Гойлом та з головою багатопартійної групи з міжпарламентських зв'язків з Україною М. Прітчардом. Чисельні зустрічі з представниками посольства Сполученого Королівства стосувалися питань реформ в Україні, боротьби із пандемією COVID-19 і розширення освітньої та культурної співпраці, зеленого курсу, зони вільної торгівлі, розвитку стартапів тощо.

Значні здобутки варто відмітити в сфері військового співробітництва. Відбувся візит в Україну делегації МО Великої Британії на чолі з державним секретарем з питань оборони Б. Воллесом (18.08). Візит стосувався нових форматів оборонної співпраці між країнами, налагодження більш тісного діалогу між оборонними відомствами та підготовки до документального оформлення відносин. Крім того, відбулися офіційні візити заступників міністра оборони України І. Халімона та А. Петренко до Великої Британії.

Проведено стратегічні командно-штабні навчання «Об'єднані зусилля 2020» (вересень), українсько-британські навчання Warrior Watcher 2020 (жовтень). Розвиток співробітництва у військово-морській сфері впродовж року пророблявся на операційному рівні, наприклад, під час робочих зустрічей заступників Міністра оборони України І. Халімона та О. Миронюка з представниками посольства Великої Британії.

Результати

Основним результатом 2020 року у двосторонній співпраці Великої Британії та України стало підписання Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство (8.10), що передбачає утворення зони вільної торгівлі, розширення політичної співпраці та стратегічної взаємодії. Угода виводить відносини двох держав на якісно новий рівень у багатьох сферах співпраці.

Важливим додатком до угоди став Меморандум про посилення співпраці у військовій і військово-технічній сферах між міністерствами оборони двох країн (8.10). Ключовим положенням даного документа є домовленість про спільне створення в Україні інфраструктури для обслуговування та подальшого нарощування Військово-Морських Сил України.

Варто відмітити і Меморандум з британським експортним агентством UK Export Finance, що діє через Департамент з гарантування експортних кредитів, та Кабінетом Міністрів України, представленим міністром фінансів України. Документ був підписаний під час офіційного візиту В. Зеленського до Великої Британії. Меморандум передбачає можливість надання Україні британських урядових експортних гарантій на 2,5 млрд фунтів стерлінгів (понад 3 млрд дол. США) для спільних українсько-британських проектів у галузях безпеки та оборони, сільського господарства, інфраструктури, енергетики та охорони здоров'я.

Протягом 2020 року товарообіг між Україною та Великою Британією незначно зріс, експорт та імпорт — на 6%. Загальний товарообіг склав 1,48 млрд дол. США, при негативному сальдо для України. Обсяг торгівлі послугами склав 1,05 млрд дол. США при позитивному сальдо для України (водночас як експорт, так і імпорт послуг впав на 4 та 14% відповідно).

Італія

B+

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B+

У 2020 році зберігалася підтримка євроінтеграційних прагнень України і її територіальної цілісності. Україна та Італія досягли нового виміру співпраці, зокрема в економічній, фінансовій, медичній, культурній та гуманітарній сферах.

Політичний інтерес

У 2020 році український політичний інтерес визначався взаємодією з Італійською Республікою в контексті боротьби з пандемією та набуття політичної ваги судового процесу щодо українського нацгвардійця В. Марківа. Помітними українськими політичними діячами, які виявляли свій інтерес до Італії, були представники ВРУ Д. Монастирський, О. Мережко, Д. Володіна, Є. Чернев («СН»), більшість з яких увійшла до нового міжфракційного об'єднання «Free Markiv» та «Invest in Ukraine». 17 січня Верховна Рада ухвалила постанову, у якій звернулася до парламенту Італії щодо забезпечення неупередженості та прозорості розгляду кримінальної справи в апеляційному провадженні стосовно старшого сержанта Нацгвардії України В. Марківа.

Президент та очільник МЗС у своїх головних промовах та інтерв'ю безпосередньо Італію не згадували (за виключенням кейсу В. Марківа або загальних згадок у контексті країн G-7). Теж саме — і з Програмою Уряду Д. Шмигала.

Інституційна співпраця

Спостерігалася активна взаємодія МЗС та МВС, особливо у «справі Марківа», яка була визначальною у 2020 році. Пандемія коронавірусу посилила гуманітарний напрям співпраці між обома відомствами. Крім того, було оголошено про направлення представника МВС до складу ПУ у Римі. До «справи Марківа» також були залучені і представники Групи дружби Україна–Італія.

Було проведено засідання Українсько-Італійської Ради з економічного, промислового та фінансового співробітництва (16.12) під головуванням заступниці Міністра внутрішніх справ України Т. Ковальчук і заступника Міністра закордонних справ Італії М. Ді Стефано.

Посилено взаємодіяли МЗС і Міністерство культури та інформаційної політики України з італійськими колегами.

Новий посол України до Італії був призначений у вересні (попередній був звільнений у липні).

Стратегічне бачення

У Стратегії нацбезпеки, прийнятій у вересні 2020 року, Італія згадується лише в контексті співпраці з ЄС. Стратегічне бачення взаємодії України та Італії було представлено ще в Дорожній карті співробітництва між Україною та Італією на 2016–2017 рр., яка не була оновлена.

Діяльність

За 2020 рік відбулося поживлення політичних взаємовідносин. Відбулося декілька візитів високого рівня до Італії. Президент України здійснив візит до Риму у лютому. Міністр внутрішніх справ мав низку візитів (травень, серпень, листопад). Зокрема, у серпні він зустрівся з міністеркою внутрішніх справ Італії Л. Ламорджезе, з якою обговорив питання кіберзагроз, боротьби з транснаціональною злочинністю, нелегальною міграцією, а також ситуацію на Донбасі. Тоді ж відбулася зустріч з командувачем Штабу морської берегової охорони щодо досвіду використання великих патрульних катерів для захисту морських кордонів.

Крім того, важливими був візит делегації України у складі Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішиної та Керівника Офісу Президента України А. Єрмака до Риму (жовтень), під час якого обговорили ситуацію на Донбасі, економічне та торговельне співробітництво (з очільником МЗС Італії). Ці візити також були важливими для політичної взаємодії між двома державами у справі нацгвардійця В. Марківа.

Суттєвого зрушення в політичній та економічній взаємодії мало проведення 9-ї Українсько-Італійської Ради з економічного, промислового і фінансового співробітництва (грудень), що не відбувалося останні п'ять років. Під час засідання Ради було проведено перемовини між очільниками Ради — Міністром внутрішніх справ України А. Аваковим та міністром закордонних справ Італії Л. Ді Майо.

Міжпарламентська група дружби Україна–Італія також робила активні спроби інтенсифікувати взаємодію на парламентському рівні щодо «справи Марківа».

Велась підготовка до підписання низки інших двосторонніх документів у сферах дослідження космосу, сприяння торгівлі, захисту інвестицій та взаємодії правоохоронних органів.

Україна підтримала Італію у перші місяці протидії епідемії COVID-19 та надала італійським громадянам гуманітарну допомогу. 20 українських лікарів у квітні протягом трьох тижнів надавали допомогу у лікарнях регіону Марке, переймаючи цінний досвід, мали можливість ознайомитися з італійськими протоколами лікування, що мало позитивний іміджевий ефект.

Особливої активізації протягом 2020 року зазнала культурна складова: впроваджено україномовний аудіогід у Колізеї у Римі, підсвічено будинок КМДА у кольори італійського прапора на підтримку Італії в часи пандемії, тощо. Фільм про Віталія Марківа «The Wrong Place», спільна робота українських та італійських журналістів, був показаний в італійському парламенті та в регіонах Італії.

Результати

У 2020 році італійські лідери продовжували декларувати підтримку суверенітету і територіальної цілісності України і дотримання міжнародних санкцій проти РФ. Італія підтримує подальше поглиблення відносин України з ЄС, проте нагадує, що вона орієнтується на прагматичну економічну складову і зможе посилити свою економічну співпрацю за умов стратегічного бачення українських партнерів.

Хоча протидія гібридним загрозам продовжила бути викликом для урядових структур України, у порівнянні із попереднім періодом кількість популістських заяв окремих італійських політиків щодо можливості скасування санкцій проти РФ зменшилася.

Серед нових угод між Україною та Італією можна відзначити підписання міжурядової Програми культурного співробітництва на 2021–2025 роки.

Запроваджені обмеження внаслідок пандемії коронавірусу спричинили суттєве скорочення обсягів економічної взаємодії між Україною та Італією. У 2020 році товарообіг між країнами становив 4,06 млрд дол. США (-430 млн дол. США у порівнянні з 2019 роком). При цьому експорт склав 1,92 млрд дол. США (скоротився на 20,1%), імпорт — 2,13 млрд дол. США (зріс на 2,5%). Скорочення торгівлі відбулось здебільшого через зменшення обсягів українського експорту до Італії за сировинними товарними позиціями, до виробництв, які суттєво постраждали від обмежень, запроваджених у зв'язку з COVID-19.

Італія однією з перших прийшла на допомогу Україні у подоланні наслідків руйнівних повеней у Карпатах.

Канада

B+

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

Двостороння співпраця врешті отримала статус стратегічної пріоритетності у національному законодавстві. Попри карантинні обмеження відбулося лише незначне скорочення обсягів торгівлі. Традиційно продовжувалася співпраця щодо внутрішніх реформ в Україні, зокрема в галузі безпеки й оборони. Було ратифіковано багатообіцяючу Угоду про спільне виробництво аудіовізуальних творів. Умови Угоди про вільну торгівлю так і не було оновлено.

Політичний інтерес

Канада традиційно займає одне з чільних місць серед пріоритетних країн у зовнішній політиці України. Однак у 2020 році через глобальну пандемію COVID-2019 діяльність органів влади, спрямована на розвиток відносин із Канадою, була досить обмеженою. В основному вона стосувалася запланованих кроків з економічного, торговельного та безпекового співробітництва, протидії російській агресії та підтримці санкційного режиму, що відображено в Урядовому плані дій на 2020 рік, та кризових викликів 2020 року — боротьби з поширенням коронавірусу та розслідування катастрофи, що сталася з літаком українських авіаліній PS752 в Ірані.

Президент України кілька разів згадував безпекове та євроатлантичне співробітництво, створення «Кримської платформи» та забезпечення міжнародної підтримки України, назвавши Канаду «міжнародним побратимом» України. Також В. Зеленський неодноразово відзначав пріоритетність двостороннього співробітництва у телефонних розмовах із Прем'єром Канади Дж. Трюдо (9.01, 10.01, 14.01, 19.03, 15.06, 22.09, 16.10). У skype-інтерв'ю канадському виданню «The Globe and Mail» (21.06) Президент особливо наголошував на необхідності поглиблення економічного та безпекового співробітництва, а також на візівій лібералізації. Показовими були знаки уваги з боку подружжя Зеленських до подружжя Трюдо-Грегар — подарунки вишиванок в День української вишиванки та особистий лист підтримки в час, коли перша леді захворіла на коронавірус.

Очільник МЗС України Д. Кулеба згадував про пріоритетність партнерства з Канадою на Підсумковій конференції українських послів (17–22.12), а в інтерв'ю газеті «День» висловив глибоку вдячність за внесок канадських військових інструкторів у тренування української армії (місія «UNIFIER»). Про важливість розвитку економічного співробітництва з Канадою згадував заступник керівника ОПУ І. Жовква в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» (18.06).

Про Канаду також згадується як у Програмі Уряду О. Гончарука (березень), так і Уряду Д. Шмигала (червень). Перспективи міжурядової співпраці у фінансовій та торговельній сферах обговорювалися під час телефонної розмови між Прем'єр-міністром України Д. Шмигалем та Віцепрем'єром Канади Х. Фріланд (8.06).

Раніше запланована ратифікація Угоди про спільне виробництво аудіовізуальних творів була єдиним предметом обговорень напрямів співпраці з Канадою на засіданнях Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (5.02 і 1.07).

Інституційна співпраця

Основні питання міжінституційного співробітництва у 2020 році стосувалися військового співробітництва у рамках місії UNIFIER (ЗСУ), створення інвестиційних можливостей для канадських компаній (МЗС, ОПУ), координації зусиль з приводу розслідування збиття українського літака PS752 над Іраном 8 січня (МЗС, МО, Офіс Генерального Прокурора) та організації спецрейсів для повернення українських та канадських громадян додому після запровадження карантину (МЗС, Мінінфраструктури).

Водночас попри пріоритетність питання розширення дії Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою, про що ведуться перемовини ще з 2018 року, засідання двосторонньої комісії досі не відбулося. Президент В. Зеленський вчергове згадував про цей пріоритет у телефонній розмові з Прем'єром Дж. Трюдо (22.09). Були завершенні консультації на технічному рівні, проте склад української делегації для переговорів після передачі з КМУ влітку так і не був затверджений Президентом.

Стратегічне бачення

У новій редакції Стратегії національної безпеки України від 14 вересня всебічному співробітництву з Канадою надано пріоритетний стратегічний характер. Нарешті такий статус було чітко визначено у документах найвищого рівня.

Хоча українська влада неодноразово згадувала про зацікавленість у збільшенні канадських інвестицій та нарощуванні торговельного потенціалу, заплановане в попередні роки розширення Угоди про вільну торгівлю на сферу послуг та інвестицій не було реалізоване. Водночас було ратифіковано важливу Угоду про спільне виробництво аудіовізуальних творів, що автоматично надає українським виробникам можливість отримати фінансову допомогу асоціації Telefilm Canada та претендувати на податкові кредити і знижки з канадського боку.

Діяльність

Пандемія коронавірусу обмежила можливість контактів на різних рівнях у форматах двостороннього та багатостороннього співробітництва. Важливими були телефонні розмови між Президентом України та Прем'єр-міністром Канади, присвячені узгодженню позицій щодо розслідування авіакатастрофи в Ірані (10, 11 та 15 січня), взаємодії України та Канади у боротьбі з поширенням коронавірусу і в подоланні його наслідків (19.03 і 22.09) та поглибленню економічної співпраці і лібералізації візового режиму (15.06 і 22.09). Вперше відбулась і телефонна розмова перших леді.

Під час першого візиту міністра закордонних справ Канади Ф.-Ф. Шампаня до України та його зустрічі з В. Зеленським (4.03) було обговорено оборонну сферу та поліцейську реформу, на підтримку якої Канада виділила 2 млн канадських доларів (1,5 млн дол. США).

Міністри закордонних справ обох країн проводили низку телефонних розмов, де обговорювали питання економічного співробітництва, підтримку Канади в питанні співпраці України та МВФ, впровадження реформ, направлених на розвиток української економіки та інтеграцію України до ЄС і НАТО, забезпечення безпеки й оборони України (30.03, 14.04, 1.10).

Водночас пандемія вплинула на появу нових форм інституційної співпраці. Наприклад, йдеться про міжпарламентську онлайн-дискусію України і Канади щодо взаємодії депутатів та громадян у час запровадження карантину із залученням посольств обох країн (5.06) чи Міжнародну онлайн-конференцію «Основні уроки та виклики сучасних парламентів

в умовах пандемії коронавірусу» за участі парламентарів різних країн і представників міжнародних організацій (11.06).

Пріоритетність економічної співпраці та залучення канадських інвестицій в Україну була підтверджена рішенням призначити І. Жовкву, заступника керівника Офісу Президента, офіційною «інвестиційною нянею» для канадської гірничорудної компанії «Black Iron», що планує реалізувати проект залізрудного видобування в Кривому Розі.

У сфері військового співробітництва міністри оборони України і Канади під час робочого візиту до штаб-квартири НАТО в Брюсселі (13.02) домовилися під час 10-тої ювілейної ротації канадського військового контингенту у рамках місії «UNIFIER» (жовтень) про збільшення кількості військовослужбовців Канади в рамках консультаційно-дорадчих місій.

Окрема увага з боку уряду була присвячена діяльності в спільній з Канадою та іншими постраждалими країнами Міжнародній групі з координації допомоги жертвам катастрофи літака рейсу PS752 в Ірані.

Окремо варто згадати приєднання України до канадської міжурядової ініціативи — Форум безпечнішого неба (Safer Skies Forum), заснованої з метою підвищення безпеки цивільної авіації. Міністр інфраструктури України В. Криклій взяв участь у першому засіданні Форуму (8.12). Також Україна долучилася до створення нових стандартів і рекомендацій щодо управління повітряним простором у зонах конфліктів, розроблених Міжнародною організацією цивільної авіації.

Результати

Найбільших результатів канадсько-української співпраці вдалося досягнути в економічній, торговельній та безпековій сферах. За результатами роботи, проведеної МЗС із канадською стороною, збережено та посилено санкції відповідно до нормативних актів Канади «Special Economic Measures (Russia) Regulations» та «Special Economic Measures (Ukraine) Regulations» щодо більш ніж 400 російських приватних осіб та компаній.

Минулого року Оттава прийняла рішення про продовження місії військового навчання UNIFIER на постійній основі до 2022 року. Дві ротації

канадських військових відбулися у червні та жовтні навіть в умовах карантину. На додаток, канадський уряд прийняв рішення виділити додаткові 4,3 млн канадських доларів (3,3 млн дол. США) для розвитку безпеки та оборони України (жовтень).

Було відкрито Почесне консульство України у Квебеку, яке очолив колишній президент Світового конгресу українців, відомий юрист Є. Чолій.

За підсумками 2020 року торгівля товарами між країнами склала майже 282,5 млн дол. США: експорт товарів зменшився на 5%, а імпорт зріс на 3% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Торгівля послугами за підсумками 2020 року склала понад 123 млн дол. США, при цьому експорт послуг зменшився лише на 0,7%, але імпорт скоротився на 67,4% у порівнянні з даними 2019 року. Таким чином, можна констатувати про відсутність значного впливу пандемії на результати торгівлі товарами. У торгівлі послугами, окрім значного падіння імпорту, відбулися значні зміни в структурі експорту — частка комп'ютерних, інформаційних і телекомунікаційних послуг зросла більше ніж на 50%, чому посприяла дистанційна робота ІТ-сектору під час пандемії.

Ратифікована Угода про спільне виробництво аудіовізуальних творів формує платформу для створення спільних українсько-канадських фільмів, відкриває доступ до світових ринків розповсюдження спільних кінопродуктів.

Канада продовжувала надавати підтримку Україні на міжнародних платформах, зокрема у кредитних переговорах із МВФ, розблокуванні роботи Комісії Україна — НАТО тощо. Цьому значно сприяє запроваджений консенсус щодо підтримки України як канадським урядом, так і опозицією (варто згадати лише утворення в березні найбільшої групи друзби з Україною в Канадському парламенті із понад 100 депутатів), що активно лобіюється українською владою та діаспорою в Канаді.

Німеччина

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

У 2020 році ФРН була визначена як стратегічний партнер у Стратегії національної безпеки України. Українсько-німецький діалог характеризується високою динамікою взаємодії, контактами та довірливими відносинами між вищим керівництвом. У 2020 році відбувся перший за останні 5 років візит голови українського парламенту до Німеччини. Також було досягнуто домовленості про започаткування енергетичного партнерства між Україною та ФРН. Україна продовжила боротьбу проти Північного потоку-2, однак спроби змінити офіційну позицію німецького Уряду щодо необхідності добудови газогону як економічного проєкту не принесли успіху.

Політичний інтерес

Політичний інтерес до ФРН є незмінно високим, що підтверджується активним політичним діалогом та публічними виступами представників усіх органів державної влади України. Ключова роль ФРН як посередника у врегулюванні конфлікту на Донбасі, а також вплив Берліна на збереження єдності всередині ЄС щодо антиросійських санкцій, збереження питання припинення збройної агресії РФ проти України у порядку денному Групи семи та проведення масштабних бізнес-заходів є головними темами. Українська влада зацікавлена в економічному співробітництві, допомозі з реалізацією структурних реформ в Україні та подоланням пандемії коронавірусу, що в т. ч. зазначив Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль в інтерв'ю Handelsblatt. Німеччину вважають стратегічно важливим політичним партнером усі політичні сили України. Президентом України В. Зеленським особливо цінується посередницька роль ФРН у Нормандському форматі та особиста зацікавленість А. Меркель у підтримці територіальної цілісності та суверенітету України. Можна також відзначити узгоджену позицію Президента України В. Зеленського, Прем'єр-міністра України Д. Шмигала, Голови ВРУ Д. Разумкова щодо співпраці із ФРН для отримання доступу до вакцин від коронавірусу COVID-19.

Інституційна співпраця

Інституційна взаємодія державних органів щодо співпраці з ФРН є достатньо скоординованою з огляду на стратегічну важливість цієї держави. Політичний діалог щодо координації зусиль у Нормандському форматі та протидії російській агресії очолюється ОПУ та підтримується усіма гілками державної влади України. Центральну роль у встановленні та налагодженні торговельно-економічної співпраці відіграє уряд України. Міненерго та Німецько-українська торгово-промислова палата провели 1-й Німецько-Український енергетичний день. Народні депутати перебувають у контакт з МЗС України та координують свою позицію міжпарламентському діалозі. У засіданнях Комітету ВРУ з закордонних

справ брали участь дипломати та інформували депутатів щодо результатів візитів та позицій України щодо історичних та енергетичних питань (Голокост, визнання Бундестагом Голодомору актом геноциду українського народу, відновлення історичної справедливості ФРН перед Україною за злочини Другої світової війни, Північний потік-2).

Стратегічне бачення

В оновленій у 2020 році Стратегії національної безпеки України зазначено, що пріоритети національних інтересів України будуть реалізовуватись шляхом розвитку відносин з такими країнами як ФРН, США, Великобританія, Канада, Франція для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну. У цьому документі також зазначено, що ці відносини мають пріоритетний стратегічний характер та спрямовуються на зміцнення гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України. Україна та Німеччина підписали «Спільну заяву про започаткування енергетичного партнерства» (26.08), де основний фокус партнерства — стійка енергетична інфраструктура та трансформація вугільних регіонів України.

Діяльність

2020 рік характеризувався великою кількістю зустрічей на рівні Президента України, Прем'єр-міністра України, ВРУ та окремих міністерств і відомств. В. Зеленський регулярно здійснював телефонні розмови із Канцлером ФРН А. Меркель. Міністр закордонних справ Д. Кулеба провів свою першу онлайн-зустріч із Х. Маасом (24.03) та мав рекордну кількість телефонних дзвінків із ним.

Робочий візит Глави МЗС України Д. Кулеби до Берліна на початку червня став одним з його перших закордонних візитів та підтвердив пріоритетність для України розвитку партнерства з Німеччиною. Знаковою

подією став візит Міністра закордонних справ Німеччини до Києва на День незалежності (24.08).

Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль та канцлер ФРН А. Меркель провели віртуальну зустріч (12.05) для обговорення економічної співпраці та подолання наслідків коронавірусу. Важливою подією став офлайн-візит під головуванням Віцепрем'єр-міністра О. Резнікова у червні. Крім того, відбулось чотири раунди переговорів на рівні помічників очільників держав Нормандської четвірки у Берліні, участь у яких взяли Глава ОПУ А. Єрмак та Віцепрем'єр-міністр України — Міністр з питань реінтеграції ТОТ О. Резніков (січень, червень, липень, вересень).

Активна взаємодія з німецькими колегами спостерігалася також з боку Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерства охорони здоров'я та Міністерства оборони України та Посольства України у ФРН. Відбулось 11 засідання Українсько-німецької Групи високого рівня з економічного співробітництва (14.12).

Окрім того, відбувся перший за 5 років візит голови ВРУ Д. Разумкова до ФРН (29.10). Протягом року відбувались відеоконференції міжпарламентської групи дружби між депутатами ВРУ та Бундестагу.

Результати

2020 рік був достатньо результативним для українсько-німецьких відносин. ФРН залишилася партнером України у досягненні миру на сході України, протидії російській агресії, збереженні антиросійських санкцій ЄС та відновленні територіальної цілісності України. Завдяки співпраці з ФРН Україна змогла у 2020 році евакуювати своїх громадян з таких країн, як Непал, Бангладеш, Перу. Під час 5 діалогу з політики розвитку на рівні урядів було досягнуто домовленості щодо надання ФРН 70 млн євро для підвищення енергоефективності, сталого економічного розвитку й демократії, громадянського суспільства, державного управління і децентралізації.

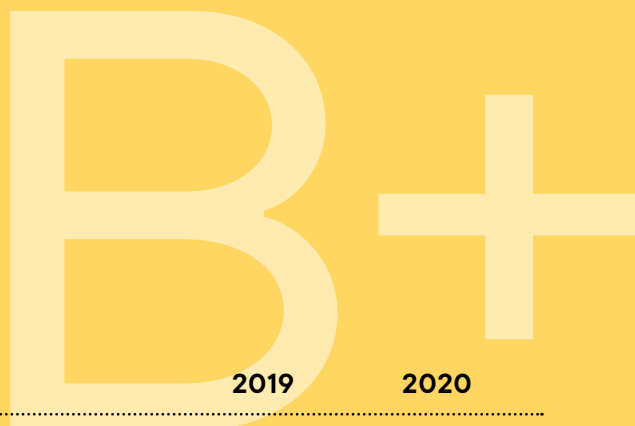
У квітні КМУ було схвалено угоду із Урядом ФРН щодо співробітництва (проект «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб»). Було підписано рамкову Угоду між урядами про фінансове співробітництво, яка

визначає перелік проектів, домовленості щодо фінансування яких зі сторони ФРН досягнуто за період 2011–2019 років.

За 2020 рік обсяг торгівлі товарами між Україною та Німеччиною склав 7,4 млрд дол. США, що на 17% менше обсягів торгівлі товарами за аналогічний період 2019 рік. Зберіглося значне негативне сальдо для України. Обсяг торгівлі послугами склав 1 млрд дол. США при позитивному сальдо для України та незначному зростанні експорту.

Водночас у 2020 році Україні не вдалося розв'язати дві важливі проблеми у відносинах із ФРН: визнання Голодомору актом геноциду українського народу та зупинку побудови газогону «Північний потік-2».

США

 A large, stylized graphic of the letter 'B' followed by a plus sign '+', representing a B+ rating. The 'B' is significantly larger than the '+'.

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

Відносини з США продовжували залишатися одними з ключових для зовнішньої політики України як на двосторонньому рівні, так і у багатосторонніх форматах. Проте такі фактори, як глобальна пандемія коронавірусу, президентські та конгресові вибори, а також цілеспрямовані інформаційні провокації проти стабільності двосторонніх відносин, ставали на перешкоді активному розвитку співпраці. Водночас вдалося максимально нівелювати вплив політичних скандалів на двосторонні відносини та відсторонитися від політичної боротьби всередині США, сконцентрувавшись виключно на державному та експертному рівнях комунікації.

Політичний інтерес

У практичній діяльності міністерств та парламенту спостерігалось зацікавлення у розвитку американського напрямку зовнішньої політики України. Відносини з США неодноразово згадувалися в промовах політиків, переважно в контексті двох основних тем: підтримка реформ в Україні та спротив російській агресії. Для прикладу, у Посланні Президента України до ВРУ відзначалася незмінна підтримка України зі сторони США та наявність біпартійної підтримки у Конгресі. В аналітичній доповіді до Послання мова також йде про прагнення набуття статусу основного союзника США поза НАТО.

Значну увагу США було приділено у виступі Президента на щорічній нараді послів, в інтерв'ю заступника керівника ОПУ І. Жовкви та Міністра закордонних справ Д. Кулеби протягом року.

Водночас у програмі діяльності уряду О. Гончарука (березень) американський напрям представлений не був. Програма діяльності уряду Д. Шмигала (червень) визначає кілька точкових цілей у розвитку двосторонніх відносин: імплементація законодавчих норм з метою реалізації Угоди FATCA в частині затвердження алгоритму дій ДПС щодо передачі звітів до Податкової служби США; підтримання санкційного режиму США проти Російської Федерації; продовження отримання безпекової допомоги і фінансової допомоги на підтримку реформ в Україні з боку США, збереження двопартійної підтримки України.

В інформаційному просторі звучали і доволі контroversійні наративи. Наприклад, йдеться про заяви народних депутатів В. Медведчука та Р. Кузьміна про нібито наявність «американських біологічних лабораторій» на території України, які надалі були спростовані експертами та Посольством США в Україні.

Інституційна співпраця

Проблемним у 2020 році було реагування на ситуацію навколо розслідування діяльності Х. Байдена та компанії Burisma зі сторони ОПУ, Офісу Генерального прокурора й окремих депутатів та урядовців. Спостерігалася певна непослідовність у реакціях і загальному провадженні

інформаційного нарративу різними залученими органами влади та окремими представниками політичного істеблїшменту.

Інформація про можливе призначення колишньої міністерки фінансів О. Маркарової новим послом до США (листопад) за умови, що попередній посол В. Єльченко провів на посаді лише рік, викликало здивування експертів щодо мотивів такого рішення. Але воно корелюється з тезою Президента України під час щорічної наради послів, що один з ключових наголосів у роботі теперішніх та майбутніх голів ЗДУ має робитися на економічному вимірі міжнародних відносин.

Стратегічне бачення

Стратегія національної безпеки (2020) визначає співпрацю з США як пріоритетну та стратегічну в контексті гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України.

Воєнна доктрина (2015) також відзначає важливість стратегічної співпраці із США. Відзначається важливість підтримки США у врегулюванні збройного конфлікту на Сході України.

Діяльність

Ключовими темами діалогу між Україною та США протягом року залишалися підтримка безпекового виміру співпраці, стримування агресивних дій РФ шляхом збереження санкційного режиму та попередження введення в експлуатацію газопроводу «Північний потік-2». Ці теми обговорювали під час зустрічі Міністра закордонних справ В. Пристайка з Держсекретарем США М. Помпео у Києві (31.01), з делегацією Сенату США у рамках її візиту в Україну (17.02), численних офіційних зустрічах представників органів виконавчої влади із тимчасово повіреною у справах Посольства США в Україні К. Квін.

Знаковим став візит Державного секретаря США М. Помпео до Києва (31.01), що став найвищим рівнем візиту в Україну за час президентства Д. Трампа. Під час візиту Держсекретар мав зустрічі

з Президентом України, Міністром закордонних справ, Міністром оборони та предстоятелем Православної церкви України.

Ключовою темою 2020 року стала боротьба з коронавірусом та наслідками глобальної пандемії. У цьому розрізі Україна змогла продемонструвати себе відповідальним та цінним партнером, у т. ч. і через практичну допомогу у доставці засобів індивідуального захисту до США українськими літаками, що було відзначено Держсекретарем М. Помпео у телефонній розмові з очільником МЗС України Д. Кулебою (6.05).

Важливо відзначити наявність певного рівня співпраці між українськими та американськими інституціями у питанні подолання інформаційних провокацій, які цього року траплялися у двосторонніх відносинах. Йдеться про публікації так званих «плівок Деркача» (липень) та про розслідування офісу Генерального прокурора діяльності Х. Байдена на території України.

Активну діяльність протягом року проводило ПУ в США. Було проведено ряд зустрічей на високому рівні, зокрема з двопартійною групою американських конгресменів за сприяння Співголови Конгресового українського кокусу конгресвумен М. Каптур (17.02), з Генеральним секретарем Організації американських держав Л. Альмагро (15.10), заступницею помічника Міністра оборони США з питань України, Росії та Євразії Л. Купер (30.10).

Результати

Попри складність виборчого року, наявність пролонгованого шлейфу політичних скандалів та низки обмежень карантинних заходів, вдалося досягнути стабільності у відносинах, що є загальним позитивним результатом для зовнішньої політики України на американському напрямі.

Україні вдалося зберегти біпартійну підтримку. Це стосувалося насамперед санкційного режиму проти РФ, продовження фінансової та експертної допомоги оборонного сектору, демократичних реформ в Україні, боротьби з корупцією, незмінний курс на політичну підтримку України у багатосторонніх форматах співпраці.

Було здійснено кроки до розширення дипломатичного покриття українських закордонних дипломатичних установ — підписана угода про створення Почесного консульства України у Філадельфії (11.01). Окремо варто виділити факт надання Україні гуманітарної та медичної допомоги для протидії COVID-19 на суму 48 млн дол.

Наскрізною залишалася тематика безпекового характеру. Прогресуючи як на рівні політичного діалогу та підтримки України на міжнародних майданчиках, так і у безпосередньо військовій співпраці, за 2020 рік Україні вдалося досягти нових вимірів та масштабів співробітництва зі США. Наприклад, йдеться про безпековий пакет допомоги Україні у розмірі 250 млн дол. та погодження передачі Україні патрульних катерів Марк VI (18.07).

Відповідно до даних Державної служби статистики, за 2020 рік товарообмін між США та Україною не зазнав значних змін. За рік об'єми експорту до США збільшилися на 0,5%, об'єми імпорту знизилися на 10% у порівнянні з 2019 роком. Загалом сальдо товарообміну продовжує залишатися негативним. Загальний товарообіг складає 3,93 млрд дол. США.

Франція

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

У 2020 році мало місце уповільнення політичних контактів, спостерігалися ознаки пробуксовування у процесі вирішення російсько-українського конфлікту у Нормандському форматі. Причиною стала пандемія COVID-19 і внутрішньополітичні процеси в Україні та у Франції. Водночас намітилась більша динаміка у двосторонній співпраці та спільних проєктах. Економізація дипломатії на французькому напрямку почала набувати чіткіших обрисів.

Політичний інтерес

Політичний інтерес до Франції зберігається на високому рівні, і його продовжує визначати співпраця в Нормандському форматі. На важливості співпраці з Францією регулярно наголошує Президент, а його дипломатичний радник залічує її до п'ятірки стратегічно найважливіших партнерів України. Водночас про Францію не йшлося окремо ані в Щорічному посланні Президента до ВРУ, ані у виступах на Щорічній нараді послів.

Інституційна співпраця

У міжінституційній співпраці політичні відносини курував ОПУ, зокрема його голова А. Єрмак. В уряді ініціативу у сфері економічних домовленостей взяв на себе Міністр внутрішніх справ А. Аваков. Сформована торік з певним тертям нова депутатська група ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Французькою Республікою у 2020 році себе не проявила. Натомість було оновлено склад української частини Спільної комісії в галузі озброєння і військової техніки. З вересня у країні працює новий посол В. Омельченко (політичне призначення).

Стратегічне бачення

2020 рік не приніс стратегічного бачення українсько-французьких взаємин: востаннє короткострокові пріоритети двостороннього співробітництва визначені в Спільній заяві глав держав від 21 квітня 2015 року. Втім, Стратегія національної безпеки 2020 року згадує

Францію у переліку пріоритетних країн, співробітництво з якими сприятиме досягненню міжнародної безпеки, зміцненню суверенітету та демократичному розвитку України.

Діяльність

Питання врегулювання на Донбасі голова ОПУ А. Єрмак обговорював під час візиту до Парижа (12.06) та на зустрічі зовнішньополітичних радників Нормандського формату у Берліні (04.07). Телефонно їх обговорювали міністри закордонних справ (02.11) та президенти (05.11).

Вдалося поновити двосторонні ініціативи: у лютому провели засідання Спільної міждержавної Українсько-французької комісії у галузі озброєння і військової техніки (попереднє відбулося у 2015 році), а у листопаді — змішаної Українсько-французької міжурядової комісії з економічного співробітництва (попереднє — у 2018 році).

24–26 лютого Францію відвідала делегація МО, а 12 червня — велика делегація у складі керівника Офісу президента та міністрів реінтеграції ТОТ, оборони, культури та інформполітики. На порядку денному міністрів ТОТ та оборони були питання військово-технічного співробітництва, пріоритетів оборонної реформи в Україні та розвитку ЗСУ відповідно до стандартів НАТО, ситуації в районі проведення ООС, збройної присутності РФ на Сході України та мілітаризації анексованої АР Крим. Міністр культури обговорив співпрацю з французькими музеями, в т. ч. впровадження українських аудіогідів.

Посольство України у Франції продовжило розбудовувати мережу почесних консульств, реагувати на чергові візити французьких парламентарів до окупованого Криму (липень), представників «мерії Ялти» — на Ніццький карнавал (27.02), некоректну рекламу чи географічні карти. У 2020 році активізувалася робота посольства на економічному напрямі, зокрема промоція України на економічних форумах та галузевих вебінарах (сільське господарство, виноробство, ІТ). Наприкінці року новий посол ініціював ряд зустрічей з культурними підрозділами мерії Парижа.

Результати

Попри сподівання, візит президента Е. Макрона до України у 2020 році не відбувся. Стратегічне французьке налаштування на покращення стосунків з РФ залишається великим фактором ризику в двосторонніх стосунках. У березні Франція виголосила «Декларацію на шестиріччя незаконної анексії Криму».

Позитивним для двосторонніх відносин є приєднання України до ініційованого Францією «Партнерства Біарріц» (12.09) щодо гендерної рівності.

У 2020 році було підписано ряд важливих документів за минулорічними двосторонніми домовленостями: 4 березня ВРУ ратифікувала Рамковий договір щодо офіційної підтримки посилення морської безпеки та охорони України (підписаний 19.11.2019 в Парижі — виробництво 20 патрульних катерів для ДПСУ). У березні підписано Угоду щодо використання французького кредиту на побудову заводу з очищення води в Маріуполі. Підписано Меморандум про співпрацю з керівництвом Версалю щодо створення українського аудіогіда.

Досягнуто домовленостей про виробництво локомотивів для УЗ, будівництво енергонакопичувальних потужностей Укренерго та оголошено про плани ще одного проекту з очищення води у Попасній Луганської області. Продовжується реалізація контракту на постачання 55 вертольотів компанії Airbus, постачання в Україну медобладнання і 50 електровозів Alstom для «Укрзалізниці».

Попри зростання попереднього року, французький експорт в Україну впав на 11% у 2020 році, а український у Францію лише на 1%. Загальний товарообіг склав 2,1 млрд дол. США. Надалі поглиблюється асиметрія в торговельних обмінах на користь Франції.

Невирішеною проблемою залишається визнання у Франції українських водійських посвідчень. Попри численні запити до правоохоронних органів, досі функціонує утворене у 2017 році «представництво» «ДНР» на півдні Франції.

Японія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	3
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	C+

Вплив пандемії COVID-19 у 2020 році зменшив кількість контактів на вищому рівні, змінив акценти в інституційній співпраці, однак стратегічне бачення залишилось незмінним. Україна розглядає азійський напрямок як один з пріоритетних у розвитку міжнародних відносин, а Японію — як його складову. Основним завданням є забезпечення розвитку співробітництва у політичній, безпековій, економічній, енергетичній сферах та в рамках боротьби з COVID-19.

Політичний інтерес

Політична зацікавленість щодо Японії відображена у Плані дій Уряду Д. Шмигала (червень), що передбачає забезпечення розвитку всебічного діалогу щодо отримання гуманітарної та технічної допомоги, а також у заявах окремих представників вищих органів влади. Зокрема, Міністр оборони під час зустрічі з Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні (червень) наголосив на важливості подальшого розвитку воєнно-політичного діалогу між Україною та Японією та поглибленні оборонного співробітництва у рамках Меморандуму між міністерствами оборони двох держав щодо співробітництва та обмінів у сфері оборони, підписаного у 2018 році. Міністр закордонних справ України відзначив обопільну зацікавленість у розвитку співробітництва у сфері кібербезпеки та протидії гібридним загрозам, а також у боротьбі з COVID-19.

Водночас про Японію не згадано ані у Посланні Президента до ВРУ, ані у виступах Президента та Міністра закордонних справ на Щорічній нараді керівників ЗДУ (грудень), ані у «програмних» інтерв'ю основних зовнішньополітичних акторів. Народні депутати тематикою Японії не цікавились.

Інституційна співпраця

Інституційна взаємодія традиційно має несистемний характер і відбувається здебільшого поза межами координаційних структур. У 2020 році високу активність проявили МЗС, МО, Міністерство інфраструктури, Міністерство екології та природних ресурсів України. Послом України в Японії у квітні 2020 року призначено директора Дипломатичної академії при МЗС С. Корсунського, який брав активну участь у розробці азійської стратегії України. У зв'язку з пандемією він приступив до виконання обов'язків лише наприкінці жовтня.

Стратегічне бачення

У стратегічних документах окремо двосторонні відносини України з Японією не розглядаються, що не дозволяє виділити відповідний напрям як пріоритетний. Японія здебільшого згадується у контексті Г-7. Немає згадки про Японію і у Стратегії національної безпеки 2020. Двосторонніх комплексних угод у 2020 році підписано не було.

Діяльність

Рівень співпраці Урядів України і Японії у 2020 році знизився з огляду на пандемію коронавірусу. Більшість контактів відбувалось по лінії МО. Міністри оборони України та Японії зустрілися на полях Мюнхенської безпекової конференції (лютий), де обговорили інтенсифікацію оборонного співробітництва, а також важливість подальшого розширення співробітництва між оборонними відомствами. Відбулась зустріч Посла України в Японії з Міністром оборони Японії (листопад), результатом якої стало рішення про організацію першого в історії візиту МО України в Японію.

Сили самооборони Японії вперше планували взяти участь у військових навчаннях «See Breeze — 2020», про що йшлося під час зустрічі Міністра оборони України та його заступників з головою японської делегації Генеральним директором Департаменту систем командування, управління, зв'язку, обміну інформацією і розвідки (С4) Командування Сухопутних військ Сил самооборони Японії генерал-майором Дж. Хірое (лютий). Також обговорювалось питання протистояння гібридним загрозам.

Відбулася зустріч Міністра оборони України з Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні (червень), який вкотре запевнив у беззаперечній підтримці стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію і підтвердив принципову позицію Японії щодо засудження російської агресії на Сході України та невизнання незаконної анексії Криму.

На зустрічі Міністра культури та інформаційної політики України з Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні обговорювалось продовження співпраці у сферах медіа, культури, креативної економіки та туризму (жовтень).

Особливістю 2020 року стали онлайн зустрічі, зокрема пресконференція у КМУ (червень) щодо надання Урядом Японії 4,2 млн дол. США для задоволення гуманітарних потреб, підтримки вразливих верств населення, відновлення східних областей України та невідкладної допомоги системі охорони здоров'я України для військовослужбовців.

Результати

2020 рік запам'ятається певним зниженням активності, що пов'язано із пандемією і новими умовами світового розвитку. Але є позитивні результати: КМУ схвалив проєкт Угоди (у формі обміну нотами) між урядами України та Японії про надання гуманітарної допомоги Україні у вигляді експериментального лікарського засобу Favipiravir (Avigan) проти COVID-19 (9.10).

Укрпошта отримала грант уряду Японії у 80 тис. дол. на закупівлю POS-терміналів та підвищення доступності фінансових послуг у віддалених населених пунктах (червень).

Товарообіг між двома країнами за результатами 2020 року склав 1,25 млрд дол. США. При цьому експорт значно впав і склав лише 72% від 2019 р., а імпорт збільшився на 11%.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

.....
Європейський Союз **B+**

.....
Східне партнерство **C**

.....
**Європейське енергетичне
співтовариство** **C-**
.....

Європейський Союз

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4+	4+
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	B+

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ	ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	ДІЯЛЬНІСТЬ	4	РЕЗУЛЬТАТИ	4
ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ	B+	4	5	5	4	4						

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ

2020 рік з точки зору політичного діалогу Україна–ЄС запам'ятовується своєю неоднозначністю. З одного боку, підтримка євроінтеграційного вектора України серед можновладців залишається сталою. З іншого — у практичній площині відбулось помітне гальмування впровадження норм та стандартів ЄС на фоні раніше обіцяних темпів. Особливе занепокоєння виникло у зв'язку з конституційною кризою, що розгорнулася відразу після проведення місцевих виборів, та затягуванням реформи правоохоронних органів, зокрема СБУ.

Політичний інтерес

Основними речниками з питань євроінтеграції у 2020 році були профільні урядовці, насамперед віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та меншою мірою Міністр закордонних справ. Діяльність проводилась на тлі всебічної підтримки обраного курсу Президентом, Прем'єр-міністром та Головою ВРУ.

Про співробітництво з ЄС як пріоритет йшлося у Посланні Президента до ВРУ, його та Міністра закордонних справ виступах на щорічній нараді керівників ЗДУ, чисельних інтерв'ю. Водночас в аналітичні доповіді до щорічного Послання Президента до ВРУ вказано на низку проблем, а саме відставання від графіка імплементації положень УА, обумовлене нереалістичністю строків, застарілістю деяких зобов'язань України, інституційною слабкістю та, як наслідок, гальмування процесу її імплементації.

Також протягом року ряд проблемних питань виникали у зв'язку із суперечністю окремих законопроектів зобов'язанням України перед ЄС, до чого Комітет з питань інтеграції України до ЄС ВРУ намагався привернути увагу законотворців, але не завжди успішно.

Інституційна співпраця

Відставка уряду О. Гончарука у березні потягнула за собою кадрові зміни, що переважно ускладнило послідовну реалізацію державної політики у багатьох сферах. Це, втім, майже не торкнулося євроінтеграційного напрямку, оскільки всі три високопосадовці, що мали нагоду перебувати на посаді віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції протягом року (Д. Кулеба, В. Пристайко та О. Стефанішина), мали значний досвід і компетенції у даній сфері.

У вересні було створено Комісію з питань координації виконання УА між Україною та ЄС — тимчасовий консультативно-дорадчий орган КМУ задля аналізу стану виконання УА, підготовки пропозицій із залученням ключових учасників, вдосконалення законодавства у сфері євроінтеграції, координації дій органів виконавчої влади для діалогу зі стороною ЄС, а також на рівні двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС. Передбачається, що її діяльність сприятиме чіткішому розставленню пріоритетів і пришвидшенню темпів реформ.

Нововведенням 2020 року стала також регіоналізація євроінтеграції, а саме відкриття Офісів євроінтеграції в Херсоні (жовтень) та Дніпрі (грудень).

Стратегічне бачення

У 2020 році посадовці всіх рівнів продовжили посилались на конституційні зміни 2019 року, які закріпили рух України до членства в ЄС як стратегічний курс, та Угоду про асоціацію.

Відповідно до затвердженої у вересні Стратегії національної безпеки Україна прагне забезпечити повну імплементацію та подальшу адаптацію УА, інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору та досягнення відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС.

Крім того, євроінтеграційним дороговказом для понад 100 органів влади України продовжив залишатись План заходів щодо виконання УА — документ, що охоплює близько 2000 завдань із понад 20 сфер. Кожне із завдань відповідає окремій статті Угоди або імплементує визначені норми права (*acquis communautaire*) ЄС.

Діяльність

Україна попри коронавірусні обмеження стала однією з небагатьох держав, яка зберегла інтенсивний очний (на додачу до онлайн) діалог на найвищому та високому рівнях за рахунок зустрічей Президента В. Зеленського, Віцепрем'єрки О. Стефанішиної та Міністра Д. Кулеби з очільниками та високопосадовцями ЄС.

Щорічне засідання Ради асоціації було перенесено з грудня 2020 року на лютий 2021 року. Відповідно до домовленостей та згідно з статтею 481 УА, на засіданні Україна ініціюватиме оцінку ефективності виконання УА та пропонуватиме зміни до неї, зокрема додатків, що стосуються поглиблення секторальної інтеграції та оновлення торговельних (тарифних та нетарифних) параметрів.

Назагал, попри намагання влади втримати заданий курс і темпи, «коронавірусний рік» дався взнаки. Згідно з «Пульсом Угоди», системи загального прогресу в реалізації Плану заходів з виконання УА, у 2020 році Україна дотрималась зобов'язань лише на 30%, що є найнижчим показником за всі роки імплементації УА. На заваді реалізації амбіційного плану заходів з виконання УА на 2020 рік став розрив між деклараціями та діями окремих органів влади. Йдеться, зокрема, про затягування реформи СБУ, передбаченої розділом УА «Політичний діалог, національна безпека та оборона», та уповільнення антикорупційних реформ.

Результати

На тлі скасування більшості міжнародних заходів через пандемію проведення 22-го Саміту Україна–ЄС у Брюсселі за безпосередньої участі Президента В. Зеленського є добрим сигналом, враховуючи позитивний тон Спільної заяви, прийнятої за його підсумками. У ній, зокрема, ЄС висловив незмінну підтримку суверенітету України та висловив намір продовжувати санкції проти РФ до повного відновлення територіальної цілісності України. У Спільній заяві вітається початок проведення земельної реформи, ухвалення закону про регулювання банківської діяльності

та прогрес у децентралізації, а також судової реформи, яка на момент ухвалення документу виглядала перспективніше, ніж вже за місяць потому з переглядом Конституційним судом повноважень антикорупційних органів і вимог щодо електронного декларування.

Під кінець року уряд і парламент домовилися про законодавчі пріоритети у сфері євроінтеграції, зокрема щодо 30 законопроектів у сфері енергетики, транспорту, торгівлі, «зеленого курсу» тощо та започаткування у ВРУ Днів ЄС, коли розглядатимуться суто євроінтеграційні подання. КМУ також схвалив близько 20 документів, необхідних для реалізації рішень Саміту Україна–ЄС та підготовки до засідання Ради асоціації.

Протягом року були ухвалені три спільних комюніке голів Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС про підтримку України.

Протягом року Комітет з питань інтеграції України до ЄС ВРУ розглянув майже 1000 законопроектів та підготував висновки до них; провів понад 40 засідань; ухвалив понад 20 висновків до законопроектів, щодо яких Комітет був головним; подав рекомендації щодо 15 міжнародних документів, які в результаті було ратифіковано ВРУ.

ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ

2020 рік у відносинах з ЄС характеризується сталістю відносин, продовжується імплементація УА/ГВЗВТ, зустрічі у традиційних форматах, діалог щодо секторальної інтеграції. Пандемія не справила значного впливу на розвиток економічної співпраці України та ЄС, хоча більшість інтеракцій мігрували в онлайн середовище. ЄС і надалі займає чільне місце у переліку зовнішньоекономічних партнерів України, надає їй фінансову допомогу, стримує санкційним режимом агресію РФ. Сподівання України, що 2020 рік може стати роком започаткування якісно нового діалогу щодо перспектив глибшої економічної, а зрештою і політичної інтеграції з ЄС, відтермінувались на 2021 рік.

Політичний інтерес

Політичний інтерес до теми економічного співробітництва з ЄС у 2020 році був не таким яскраво вираженим як у попередні роки. Стейкхолдери переорієнтували увагу на рутинну роботу у рамках імплементації УА/ГВЗВТ та 20 ключових досягнень СхП.

Політичний інтерес у 2020 році почав зосереджуватись навколо оновлення УА/ГВЗВТ у зв'язку із завершенням п'ятирічного циклу, після якого можливий перегляд її положень, оскільки позиція ЄС традиційно є технічною та базується на бажанні обмежитись змінами, що відбулись за цей час у законодавстві ЄС. З боку керівництва України транслуються меседжі щодо врахування інтересів України у прагненні до більш глибоких змін, що обумовлені всеосяжними трансформаціями за останні роки.

Традиційно докладання зусиль української дипломатії, зокрема на рівні МЗС, потребувало питання збереження з боку ЄС економічного тиску на РФ, продовження санкцій через анексію Криму та агресію на Сході України, а також забезпечення підтримки реформ та макрофінансової допомоги Україні, до яких цього року додалась потреба у боротьбі з наслідками пандемії COVID-19.

Інституційна співпраця

Рівень міжінституційної співпраці лишається на високому рівні, попри періодичні кадрові зміни на ключових посадах в органах державної влади. Внутрішню координацію ЦОВВ як і раніше забезпечує Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. В економічній сфері провідну роль відіграє Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства. Офіс зі сприяння експорту цього року перепідпорядковано КМУ. Новацією 2020 року стало утворення Постановою КМУ від 2 вересня комісії з питань координації виконання УА. На її засіданні прем'єр-міністр зазначив, що уряд підготував понад 100 нормативно-правових актів, які після ухвалення сприятимуть виконанню УА.

Стратегічне бачення

Стратегічну рамку економічної взаємодії України з ЄС продовжує незмінно виконувати УА/ГВЗВТ. Підсумкова декларація Саміту Україна–ЄС (жовтень) засвідчила раніше взяті економічні зобов'язання сторін, а також окреслила пріоритети щодо зміцнення економічної інтеграції та регуляторного зближення в межах УА, зокрема: наближення до Єдиного цифрового ринку; цільовий діалог у галузі зміни клімату, довкілля, морської екосистеми, освіти, енергетики, транспорту та сільського господарства; покращення сполучення з метою сприяння торгівлі, подальшого розвитку безпечних та сталих транспортних зв'язків і підтримки контактів між людьми; повне дотримання зобов'язань в частині ГВЗВТ (права інтелектуальної власності, державні закупівлі, захист торгівлі, санітарні і фітосанітарні стандарти). У 2021 році передбачено здійснити всебічний огляд досягнення цілей УА. Важливу роль продовжує відігравати Експортна стратегія України («Дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки, попри необхідність розпочинати роботу над її новою редакцією.

Діяльність

Як і в попередні роки, діяльність економічного спрямування відбувалась у різноманітних форматах: форуми, засідання платформ, панелей, зустрічі на міністерському та експертному рівнях. Відчутний вплив на їх проведення справила пандемія, що мало наслідком посилення ролі онлайн-інформаційно-комунікаційних технологій, зсунення строків або ж скасування заходів.

Економічна частина порядку денного 22-го Саміту Україна–ЄС, який попри ризики, обумовлені COVID-19, відбувся 6 жовтня у Брюсселі, включала широке коло питань. Діяльність України у сфері економічної інтеграції з ЄС спрямована на інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС та економічний розвиток через підготовку та оновлення положень УА/ГВЗВТ, секторальну інтеграцію, підвищення стандартів життя через

впровадження європейських стандартів у сфері довкілля, транспорту та цифрової інфраструктури, реалізацію положень Зеленого курсу ЄС, спільні практичні проекти у трансформації вугільних регіонів, відновлювальних джерел енергії тощо.

Шосте засідання Комітету асоціації між Україною та ЄС (13.11) відбулось у форматі відеоконференції і було присвячене обговоренню оновлення додатків до УА, цифрового порядку денного, інтеграції енергетичних ринків та впровадження Зеленого курсу.

На двосторонньому рівні продовжується співробітництво з Групою ЄК з підтримки України, взаємодія у форматах, передбачених УА та СхП (у багатосторонньому вимірі). Урядом здійснюється підготовка до приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, впровадження програми Авторизованого економічного оператора, вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності на митниці.

Активізувалась робота щодо укладання угоди АСАА, у грудні проведено 13-й раунд перемовин, місія опублікує звіт наприкінці першого кварталу 2021 року.

Результати

Важливим результатом 2020 року для України є факт проведення 22-го Саміту Україна–ЄС, під час якого вдалось уникнути значної критики, хоча при цьому відсутні й проривні результати. Сторони відзначили у позитивному ключі започаткування місії з попередньої оцінки готовності України до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції, участь України у програмах ЄС та важливість програм «Еразмус+» і Creative Europe; готовність України приєднатися до майбутньої Рамкової програми досліджень та інновацій ЄС «Горизонт Європа» і Програми EU4Health. Водночас лишається невирішеним питання укладення Угоди про спільний авіаційний простір, хоча і йдеться про таку можливість у найближчу можливу дату.

Виконання УА оцінюється на рівні 42%. Одним з найбільш важливих прийнятих у 2020 році євроінтеграційних законів з тривалою історією став Закон «Про внутрішній водний транспорт», а також Закон «Про електронні комунікації», який наближує Україну до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Спільно з Представництвом ЄС в Україні відкрито два регіональних Офіси євроінтеграції (у Херсоні та Дніпрі).

ЄС традиційно займає чільне місце у переліку торгових партнерів України. Товарообіг за 2020 рік (включаючи Велику Британію) становить 42,4 млрд дол. США (експорт — 18 млрд дол. США, імпорт — 23,5 млрд дол. США). У грудні ЄС надав перший транш надзвичайної макрофінансової допомоги на суму 600 млн євро.

Східне партнерство

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	3
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	C

COVID-19 повністю змінив звичний перебіг подій у рамках Східного партнерства, усі традиційні формати були змушені мігрувати в онлайн режим. Сподівання, що кінець циклу 2020, заснованого на виконанні 20 ключових досягнень, завершиться на мажорній ноті та привнесе нове дихання ініціативі у новому циклі, залишились марними. Голос України, підсилений іншими двома країнами-підписантами Угод про асоціації щодо поглиблення співпраці у форматі А3 (Грузія, Молдова, Україна), лишився мінімально врахованим, а перевага з боку ЄС була віддана підходу «business as usual». Але й при цьому переформульовані пріоритети не були офіційно закріплені та будуть очікувати на своє затвердження під час Саміту СхП, який вчергове було перенесено на 2021 рік.

Політичний інтерес

Президент та інші високопосадовці артикулювали інтерес України щодо врахування в СхП євроінтеграційних амбіцій і розвиток формату АЗ (Грузія, Молдова, Україна). Це знаходило відображення у закликах поглибити діалог щодо ГВЗВТ, поступової галузевої інтеграції у сферах юстиції, цифрової економіки, енергетики, транспорту, навколишнього середовища. Вікно можливостей, обумовлене завершенням поточного та початком нового циклу, активізувало переговорні зусилля як на офіційному рівні, так і з використанням можливостей публічної, громадської, експертної дипломатії.

Президент не згадував окремо Східне партнерство у своїх щорічних промовах, але до теми звертався заступник очільника ОПУ у своєму червневому інтерв'ю. Плани дій обох урядів окремо СхП не згадували.

COVID-19 вніс значні корективи у календар зустрічей партнерів та позбавив можливостей «живого» неформального обговорення підсумків попередніх консультацій щодо майбутнього СхП. Під кінець року інтерес до теми знизився, у т. ч. через несприйняття з боку ЄС ідеї поглиблення співпраці у форматі АЗ.

Інституційна співпраця

Міжінституційну співпрацю більшою мірою забезпечувало МЗС спільно з Урядовим офісом з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, що опікується у т. ч. питаннями внутрішньої координації. Структурована взаємодія з організаціями громадянського суспільства дещо втратила динаміку через завершення інституційної підтримки з боку проекту ЄС «Громадська синергія», який забезпечував співпрацю з суб'єктами прийняття рішень як в Україні, так і на рівні європейських інституцій. У 2020 році набули більшої потужності спроби офіційних кіл координувати позиції з країнами-партнерами, зокрема підписантами УА.

Стратегічне бачення

Стратегічний розвиток СхП і надалі визначає ЄС як його засновник. Попри зусилля України, Грузії та Молдови започаткувати більш глибокий формат співпраці, перспективи СхП вибудовуються ЄС з позиції «business as usual». Завершення циклу політики у 2020 році було пов'язано зі значною за обсягами консультаційною та аналітичною роботою, внаслідок якої ЄК озвучила п'ять наступних пріоритетів СхП: економічне партнерство, яке створює робочі місця, контакти між країнами та можливості для молоді; зміцнення державних інституцій, дотримання прав людини, гендерна рівність і верховенство права; цифрова трансформація, модернізація відповідної інфраструктури; стійкість, кліматичні зміни, відповідне реагування на них; інформування про результати, які країни СхП отримують від співпраці з ЄС. Таким чином стратегічний інтерес України щодо СхП як до формату надання Україні та зацікавленим країнам-партнерам перспективи членства в ЄС і перетворення ініціативи на з'єднуючу ланку з політикою розширення лишається наразі недосяжним.

Діяльність

Продовжувалась діяльність у традиційних форматах: міністерські зустрічі та засідання ФГС (Української національної платформи). Беззаперечний вплив на них спричинив COVID-19, який унеможливив проведення зустрічей за напрацьованими сценаріями та змусив мігрувати їх в онлайн-середовище.

Замість очікуваного саміту 18 червня відбулась зустріч-відеоконференція лідерів СхП, на якій, утім, погодили проведення офлайн саміту у Брюсселі у 2021 році. Виступ Президента на ній стосувався координації зусиль при реагуванні на пандемію COVID-19 та перспективи членства України в ЄС.

Протягом року питання СхП обговорювались з Польщею, Швецією, у форматі В4, активну позицію проявляло Представництво України при ЄС. Продовжувалась практика проведення засідань тематичних платформ, панелей, форумів, конференцій тощо (в онлайн-форматах), які, втім,

не мали відчутних впливів на досягнення якісних змін всередині країни. Як і в попередні періоди, основна діяльність стосувалась роботи над 20 ключовими досягненнями до 2020 року.

Результати

Результати 2020 року є скромними, особливо з огляду на завершення циклу, в якому ЄС робив ставку на набір практичних можливостей, формалізованих у документі «Східне Партнерство — 20 очікуваних досягнень до 2020 р.: фокусуєтесь на головних пріоритетах та реальних результатах». В Україні зазначений підхід не знайшов належного відгуку, оскільки не пропонував перспектив майбутнього членства. Традиційний щорічний моніторинг УНП ФГС СхП засвідчив радше спорадичність, ніж наявність системної роботи за 20 ключовими досягненнями, особливо у порівнянні з імплементацією УА. Проблеми в країнах-партнерах ускладнювали реалізацію політики (азербайджансько-вірменська війна, поствиборчі процеси у Білорусі, парламентська криза в Грузії).

До позитивів слід зарахувати підсумки віртуальної зустрічі лідерів ЄС та СхП, де було висловлено солідарність ЄС із партнерами у подоланні важких наслідків пандемії, підтримку не тільки в галузі охорони здоров'я, а й економічного відновлення. Як допомогу в подоланні кризи у зв'язку з COVID-19 ЄС виділяє країнам СхП 18 млн євро. Наступний фінансовий пакет (800 млн євро) призначено для підтримки відновлення економіки. У грудні Україна отримала перший транш у рамках нової програми макрофінансової (кредитної) допомоги номінальним обсягом 600 млн євро у вигляді довгострокової позики під відсоткову ставку 0,125% з терміном погашення у червні 2035 року.

Європейське Енергетичне співтовариство

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	3
РЕЗУЛЬТАТИ	4	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	C-

2020 рік став величезним викликом для співпраці між Україною та Енергетичним Співтовариством за всіма напрямками. Замість системного політичного діалогу щодо енергетичних реформ переважно мало місце ситуативне реагування на рішення, що приймалися в експрес-режимі органами влади в Україні. Часто вони були спрямованими не на подолання наслідків пандемії коронавірусу і зважене вирішення проблем енергетики, а ставали результатом боротьби між олігархічними групами. У результаті Україна не підготувала інтегрованого енергетичного і кліматичного плану до 2030 р., плану реалізації другого етапу Енергетичної стратегії на період до 2035 р. Нерозв'язаними залишилися проблеми електроенергетики (перехресне субсидування, підтримка ВДЕ), ринку газу (зберігся монопольний вплив облгазів) та енергоефективності (не прийнятий основний закон).

Політичний інтерес

Протягом 2020 року Енергетичне Співтовариство перебувало у фокусі політичного інтересу лише ситуативно, наприклад, на початку року — у рамках концепції українського зеленого курсу і завершення діалогу про відокремлення оператора газотранспортної системи (на рівні міністра енергетики), а згодом — як медіатор у конфлікті КМУ та інвесторів у зелену енергетику. Президент України у своєму Посланні до ВРУ не згадав про роль Енергетичного Співтовариства у контексті збереження транзиту російського газу. Прем'єр-міністр і тимчасово виконуючі обов'язки міністра енергетики переважно були змушені реагувати на публічні заяви Енергетичного Співтовариства про порушення засад співпраці та координації законотворчої діяльності і затримки з підготовкою стратегічних документів.

На рівні ВРУ найбільш активний інтерес до Енергетичного Співтовариства проявляв комітет з питань інтеграції України до ЄС. Політичні фракції і профільний комітет з питань енергетики та житлово-комунальних послуг натомість не відзначалися особливим інтересом. Представники партії «Голос» були активні щодо питань «зеленого курсу».

Інституційна співпраця

2020 рік відзначився непослідовністю української енергетичної політики насамперед через урядові ротації та посилення впливу олігархічних груп на діяльність профільних інституцій. Ініціювання українського зеленого курсу у першому кварталі змінилося фактичним розворотом у бік традиційної енергетики. Після зміни уряду наприкінці першого кварталу посилювався конфлікт між виконавчою і законодавчою владою, особливо між головою профільного комітету ВРУ та т. в. о. міністра енергетики щодо рішень навколо атомної і вугільної генерації, покладення спеціальних обов'язків та врегулювання «зеленого тарифу». У самій ВРУ посилювалося протистояння між депутатськими фракціями і навіть окремими групами партії «Слуга народу», результатом чого став, зокрема, провал при голосуванні кандидатури нового міністра енергетики наприкінці року.

Протягом другого і третього кварталу мала місце непрозора робота щодо підготовки інтегрованого енергетичного і кліматичного плану до 2030 р., який так і не був оприлюднений і поданий для розгляду в Енергетичне Співтовариство.

Стратегічне бачення

У 2020 році стратегічне бачення ролі та значення Енергетичного Співтовариства серед українських органів влади знизилося. Не були підготовлені заплановані документи і рішення для подальшого реформування енергетичного сектору на період до 2030 р.

Діяльність

На початку 2020 року було розпочато активну співпрацю у контексті Європейського зеленого курсу і долученості до нього України. Водночас згортання економічної діяльності через пандемію коронавірусу і системні проблеми енергетики (ВДЕ, перехресні субсидії, фінансові борги) стали причинами різкого згортання реформ і навіть повернення до підтримки вугільної генерації попри критику НУО і СЕС. Політичний популізм та вплив олігархів стали основними причинами непослідовної енергетичної політики (перехід від підтримки до критики ВДЕ), слабкого діалогу та координації роботи над вирішенням проблем на енергетичному ринку, зокрема фінансових боргів серед його учасників.

Додаткові непорозуміння спричинив складний процес перегляду «зеленого тарифу», який супроводжувався зростанням заборгованості і частими регуляторними змінами, а підписаний меморандум про врегулювання не розв'язав проблем галузі і не розблокував подальшого розвитку ВДЕ на більш ринкових умовах.

Державна політика у сфері енергоефективності була передана міністерству енергетики, яке до вересня лише провело чергове доопрацювання базового закону про енергоефективність та його обговорення з Енергетичним Співтовариством. Процедура погодження на рівні ЦОВВ не завершилася до кінця року.

НКРЕКП змогла налагодити найбільш системний діалог із СЕС з питань регуляторної політики на енергетичному ринку, але через перепідпорядкування КМУ і численні втручання в роботу енергетичних ринків не реалізувала свій потенціал незалежного і рівновіддаленого регуляторного органу.

Результати

До успішних сторінок співпраці у 2020 році можна віднести запуск роздрібного ринку природного газу для побутових споживачів і розвиток регуляторної бази на рівні НКРЕКП. Водночас подальший ефективний діалог щодо інших напрямів співпраці, зокрема українського зеленого курсу, розвитку ВДЕ, енергоефективності, незалежності енергетичного регулятора, був фактично заблокований.

Політичний популізм перед місцевими виборами не дозволив запуснути процедуру ліквідації перехресного субсидування, а часті зміни на рівні уряду — напрацювати дієву політику подолання системних проблем в енергетиці.

2020 рік Україна завершила без інтегрованого енергетичного і кліматичного плану до 2030 р., другого національного визначеного внеску, плану реалізації Енергетичної стратегії до 2035 р., закону про енергоефективність та чіткої мети у сфері енергетики і захисту клімату.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ (НАТО)

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	5	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

Головним успіхом 2020 року стало приєднання України до Програми розширених можливостей НАТО та здійснення першої закупівлі через систему закупівель НАТО. Водночас політичний інтерес та міжінституційне співробітництво мали свої вади, що відобразилось як у неоднозначних заявах Міністра оборони та представників окремих партій, так і в затримці з підписанням РНП-2020 та призначенням Глави місії України при НАТО з боку Президента. Попри пандемію Україна продовжила активну участь у спільних навчаннях, також не зменшився темп діалогу (онлайн та офлайн) на рівні міністерств закордонних справ та оборони, Генерального штабу та Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

Політичний інтерес

Протягом 2020 року питання євроатлантичної інтеграції та співробітництва України з НАТО постійно перебували на порядку денному і регулярно підіймалися на рівні представників виконавчої та законодавчої влади, Президента та його офісу. Головними темами були отримання статусу партнера з розширеними можливостями, долучення до Процесу рефлексії та підготовки до нової Стратегії НАТО 2030 та реформи сектору безпеки відповідно до стандартів НАТО.

Президент В. Зеленський у своєму щорічному Посланні до ВРУ лише побіжно згадав тему НАТО у контексті отримання Україною статусу партнера НАТО з розширеними можливостями і продовження втілення стандартів НАТО та сумісності військ з військами Альянсу. Про стратегічний курс на членство в НАТО він говорив і під час Наради послів у грудні.

Водночас можна відзначити опосередкований інтерес та залучення МЗС, оскільки серед семи пріоритетів на 2021 рік очільник МЗС не назвав тематику НАТО, а лише коротко визначив отримання ПДЧ як одне з поточних завдань, фактично підкресливши тенденцію переходу тематики НАТО у фокус профільного віцепрем'єр-міністра та МО.

Неоднозначними були заяви нового Міністра оборони А. Тарана. Під час призначення у березні він заявив, що «замість амбіційної, але недосяжної найближчим часом мети цілковитої адаптації ЗСУ до стандартів НАТО» має бути забезпечена здатність взаємодіяти з силами Альянсу. Така заява викликала стурбованість і критику експертів та політиків, оскільки суперечила основним стратегічним документам. Але вже у другому півріччі під час різноманітних інтерв'ю та виступів, зустрічей з представниками НАТО А. Таран чітко визначав євроатлантичний курс України та прагнення отримати ПДЧ у 2021 році.

Політичні партії, представлені у ВРУ IX скликання, мають розбіжності у підходах до партнерства з НАТО. Зокрема, у вересні на офіційному сайті ОПЗЖ була розміщена заява, що «незаконне перебування сил НАТО на території України — це повзуча окупація, за яку повинен нести відповідальність президент Зеленський». При чому під «незаконним перебуванням» ОПЗЖ мала на увазі участь британських військових

у навчаннях «Спільні зусилля» та проліт американських військових літаків спільно з українськими у травні та вересні. Крім того, як ОПЗЖ, так і Батьківщина виступають проти окремих реформ, які необхідні для виконання РНП, зокрема реформи СБУ.

Програми діяльності Уряду як О. Гончарука, так і Д. Шмигалья містили посилення на незмінність курсу євроатлантичної інтеграції та її важливість для зміцнення обороноздатності України. Крім того, Програма діяльності Уряду Д. Шмигалья (червень) окрему увагу приділяє стратегічному курсу на членство, наближенню до стандартів НАТО, реформам та побудові стійкості у партнерстві за стандартами Альянсу. Серед довгострокових пріоритетів уряду — використання заходів Парламентської асамблеї НАТО, підготовка процедури приєднання до Програми розширених можливостей, поступовий перехід до стандартів НАТО для досягнення взаємосумісності та розвитку співпраці, координація діяльності платформи Україна–НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні тощо.

Інституційна співпраця

Участь у реалізації державної політики щодо євроатлантичної інтеграції та співробітництва з НАТО брали Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, МЗС, МО, ВРУ. Крім того, понад 80 державних органів, підприємств, закладів освіти тощо брали участь у процесі виконання РНП Україна–НАТО на 2020 рік.

У питаннях інформування населення щодо євроатлантичної інтеграції України активно відбувалась взаємодія між МКІП, МО, Урядовим Офісом, Держкомтелерадіо, незалежними експертами та міжнародними радниками з метою підготовки Стратегії комунікації євроатлантичної інтеграції України.

Не отримали своїх керівників протягом року Місія України при НАТО та Урядовий Офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Крім того, РНП 2020, яка була схвалена Урядом 5 лютого, отримала підпис Президента України тільки 26 травня.

Стратегічне бачення

НАТО та процес євроатлантичної інтеграції України займають провідне місце у всіх документах стратегічного характеру і насамперед Конституції України (зміни від 2019 року). У 2020 році важливим стало прийняття нової Стратегії національної безпеки України, де «взаємодія — розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО» названа серед основних засад, на яких ґрунтується Стратегія. Крім того, «розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО» визначено як інструмент реалізації основних пріоритетів Стратегії. Значну увагу НАТО також приділено у розділі «Напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони».

Діяльність

Діалог Україна–НАТО у 2020 році активно відбувався на всіх рівнях попри пандемію. Президент України В. Зеленський зустрівся з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом на полях Мюнхенської конференції з питань безпеки (лютий).

У лютому відбувся робочий візит Міністра оборони А. Загороднюка до штаб-квартири НАТО, під час якого він взяв участь у засіданні Північноатлантичної ради з державами-контрибуторами місії НАТО «Рішуча підтримка», а також низці двосторонніх і багатосторонніх зустрічей з міністрами країн-партнерів та з Генеральним менеджером Агенції НАТО з підтримки та постачання. Зокрема, відбулась участь у багатосторонній зустрічі з головами делегацій оборонних відомств Великої Британії, Канади, Польщі, Литви та США в форматі «QUINT», де говорили про координацію зусиль та допомогу ВМС ЗСУ.

Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Д. Кулеба під час зустрічі із заступником Генерального секретаря НАТО з питань операцій Дж. Манзою (січень) повідомив про готовність стати

операційним партнером Альянсу в Іраку. У липні та грудні Віцепрем'єр-міністерка України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина здійснила візит до штаб-квартири НАТО, у рамках якого взяла участь у засіданні Комісії Україна–НАТО на рівні послів, провела зустріч з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом та іншими високопосадовцями Альянсу.

Практичне співробітництво здебільшого зосередилось на рівні МО та Генштабу у форматі консультацій, спільних заходів, роботи іноземних радників в Україні, адаптації відповідних стандартів і процедур. Зокрема, у січні Брюссель відвідав начальник Генерального штабу Р. Хомчак, який взяв участь у засіданнях Військового комітету НАТО на рівні НГШ, відвідав Стратегічне командування НАТО з операцій, провів зустріч із Верховним головнокомандувачем Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі та іншими високопосадовцями НАТО, а також начальниками Генеральних штабів країн-членів. У лютому члени Північноатлантичної ради НАТО зустрілись з українською Консультативно-експертною групою Комітету реформ Міноборони та ЗСУ, щоб обмінятись думками щодо порядку денного українських реформ і поточних пріоритетів. У липні Міністр оборони України А. Таран провів телефонну розмову з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом. 1 грудня відбулась зустріч Міністра оборони України з представниками держав-членів НАТО щодо оборонних аспектів євроатлантичної інтеграції України.

У грудні Міністр закордонних справ Д. Кулеба взяв участь у засіданні Північноатлантичної ради НАТО за участі України та Грузії, присвяченому проблемам безпеки в регіоні Чорного моря. Крім того, делегація України взяла участь у засіданні Комітету НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій (січень).

Україна намагалась активно долучитися до процесу Рефлексії НАТО, який проходив у 2020 році з метою розробки нової Стратегічної Концепції НАТО. Зокрема, в рамках ініційованої в НАТО дискусії щодо посилення політичного виміру Альянсу перша заступниця Міністра закордонних справ України Е. Джапарова взяла участь в онлайн-дискусії з Групою експертів високого рівня (8.06). Це питання постійно підіймалось під час зустрічей та онлайн засідань за участі Віцепрем'єр-міністерки О. Стефанішиною.

У 2020 році розширилось коло українських акторів, які були задіяні у діалог зі структурами НАТО. У березні Делегація Українського фонду стартапів обговорила з представниками НАТО у Брюсселі перспективні напрями можливого співробітництва в галузі кібербезпеки, оборони та енергетичної безпеки. У вересні Делегація НАК «Нафтогаз України» зустрілась з представниками НАТО у Брюсселі, де, зокрема, обговорили питання безпеки в Чорноморському регіоні.

Через пандемію коронавірусу проведення Парламентської Асамблеї НАТО у Києві було перенесено спочатку на осінь, пізніше — на 2022 рік. Однак у листопаді Постійна делегація ВРУ в ПА НАТО взяла участь у засіданні 66-ї щорічної сесії Парламентської Асамблеї онлайн.

Протягом року, попри пандемію, відбувались спільні навчання як у рамках НАТО, так і з окремими країнами-членами (детально див. розділ Міжнародна безпека). Зокрема, навчання «Об'єднанні зусилля — 2020» (вересень, Україна) були спрямовані на відпрацювання взаємодії всередині ЗСУ та з військовими країн-членів НАТО. Важливою стала участь у навчаннях Noble Partner 2020 (вересень, Грузія), які мали на меті відпрацювання навичок для Сил реагування НАТО. Водночас на 2021 рік були перенесені спільні командно-штабні навчання із захисту критичної інфраструктури в Чорноморському регіоні «Непорушна стійкість — 2020», які були заплановані на жовтень і повинні були відбутися вперше.

У 2020 р. український національний контингент продовжував виконувати завдання у складі місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані та багатонаціональних сил КФОР у Косово. Анонсованого збільшення участі не відбулось. Попри заяви, так і не відбулось практичного залучення українських військових до Місії НАТО в Іраку та операції «Морський охоронець», про що було оголошено ще в середині 2019 року.

Важливим для створення позитивного іміджу України як надійного партнера НАТО було виконання рейсів літаками «Руслан» та «Мрія» у рамках програми стратегічних перевезень SALIS — медичні вантажі були доставлені до Чехії, Словаччини, Німеччини, Франції, Іспанії, Польщі, Данії та США.

Протягом року відбувалась активна робота для підготовки Стратегії комунікації євроатлантичної інтеграції на заміну попереднього документа. Затвердження документа очікується у 2021 році.

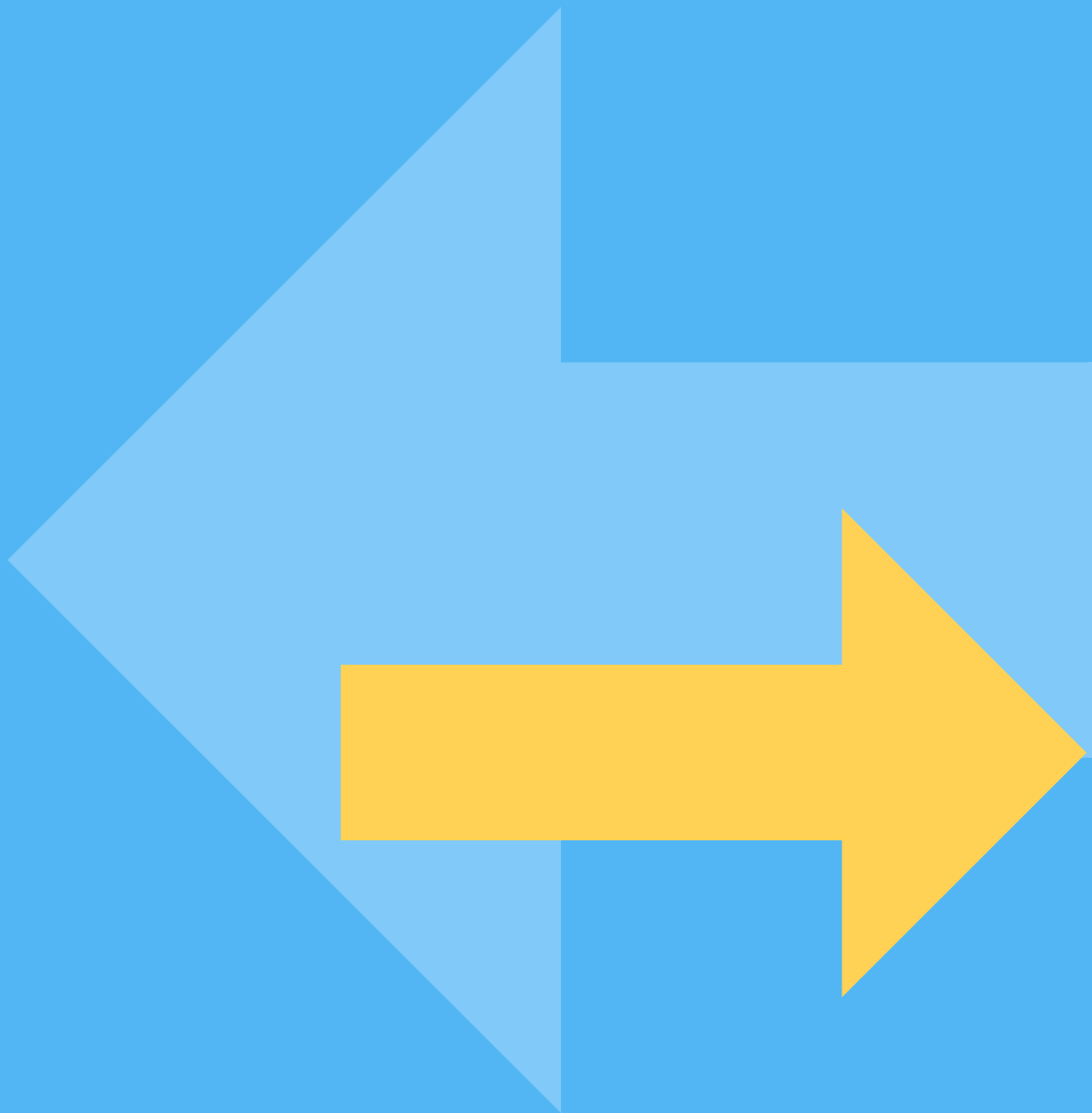
Результати

Головним досягненням 2020 року можна вважати приєднання України до Програми розширених можливостей НАТО (червень).

МО України вперше провело закупівлю військових товарів через Агентство НАТО з підтримки і постачання (грудень). До системи закупівель Агенції НАТО з підтримки і постачання Україна приєдналась на початку року.

Продовжилась реалізація Програми НАТО–Україна з перепідготовки військовослужбовців (у 2020 році — 280 осіб) та Програми НАТО «Удосконалення військової освіти». Значна увага з боку МО була спрямована на реформу ЗСУ, відповідність стандартам НАТО та досягнення взаємосумісності.

Попри заплановане ще у Програмі Уряду на 2018 р. приєднання України до Центру передового досвіду НАТО з питань енергетичної безпеки, у 2020 році процес так і не було завершено. У квітні Україна була визнана Північноатлантичною Радою як потенційний операційний партнер тренувальної Місії НАТО в Республіці Ірак, але указ Президента не був підписаний, і національний персонал не відправлено. Невирішеним залишилось і питання блокування Комісії Україна–НАТО Угорщиною.

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Білорусь	B-
Грузія	B-
Ізраїль	C-
Іран	C
КНР	B
Литва	B+
Молдова	C+
Польща	A-
Румунія	C+
Словаччина	B
Туреччина	A-
Угорщина	C-
Чехія	C+
Росія	D+

Білорусь

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B-

2020 рік став у негативному сенсі переломним для українсько-білоруських відносин, які різко погіршилися після недружніх заяв і дій Мінська у відповідь на рішення Києва солідаризуватися із ЄС в оцінках президентських виборів. Офіційні контакти на високому рівні «поставлено на паузу»; Форум регіонів України та РБ, що мав пройти за участі президентів у жовтні, перенесено. Пандемія COVID-19 призвела до скорочення обсягів взаємної торгівлі та людських контактів.

Політичний інтерес

Зростання у 2020 році політичного інтересу до Білорусі було зумовлене кризою в цій державі та різким креном Мінська в бік Москви. Президент В. Зеленський та глава МЗС Д. Кулеба висловили солідарність з оцінкою ЄС щодо подій у Білорусі, засудили насильство проти протестувальників, закликали до діалогу. В аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента до ВРУ висловлено сподівання на мирне вирішення кризи в Білорусі, а також застережено, що недружні кроки до України не залишаться без адекватної реакції.

У липні Д. Кулеба запросив білоруського колегу В. Макея почесним гостем на зустріч Глав МЗС України, Литви і Польщі в рамках ініціативи Люблінський трикутник. У тому ж місяці у ВРУ було оголошено створення міжфракційного об'єднання «За демократичну Білорусь».

Парламентські партії оперативно відреагували на післявиборчу кризу в Білорусі. Партії «ЄС», «Голос», «Батьківщина», частина «Слуги народу» висловили солідарність із протестувальниками і засудили жорсткі дії білоруських силовиків; натомість ОПЗЖ солідаризувалась з О. Лукашенком. ВРУ затвердила заяву про невизнання виборів у Білорусі, засудження насильства, неприпустимість втручання РФ та ОДКБ.

Інституційна співпраця

Суб'єкти державної політики України діяли скоординовано на реалізацію курсу щодо Білорусі. Зокрема, високий рівень координації мав місце під час підготовки і проведення засідань українсько-білоруських робочих груп з питань взаємної торгівлі, міжрегіонального та транскордонного співробітництва, під час візиту до Мінська урядової делегації України.

Українські інституції та високопосадовці загалом узгоджено реагували на політичну кризу в Білорусі. РНБО активізувала координацію роботи профільних відомств і спецслужб у зв'язку із зростанням ризиків силового втручання РФ у Білорусі.

Стратегічне бачення

У новій Стратегії національної безпеки України Білорусь згадана коротко, разом із Молдовою, у контексті розвитку «прагматичних відносин» із цими державами. Програма діяльності та План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік містять кілька важливих позицій щодо РБ, зокрема щодо виробничої і науково-технічної кооперації підприємств оборонних галузей, підготовки проєктів з водного транспорту, завершення демаркації кордонів. Діють план консультацій між МЗС України та РБ на 2020–2021 рр., план демаркації держкордону на 2018–2026 рр.

При цьому можливі масштаби політичної кризи в Білорусі та деструктивного втручання РФ були недооцінені.

Діяльність

Діяльність на білоруському напрямку, як і раніше, фокусувалася на взаємовигідній економічній співпраці. Нарощування співпраці обговорювалося під час телефонних розмов В. Зеленського та О. Лукашенка (серпень), Д. Кулеби та В. Макея (квітень, липень); засідання українсько-білоруської Робочої групи високого рівня з питань взаємної торгівлі (Мінськ, лютий); онлайн конференції «Україна — Білорусь: економічне співробітництво в час глобальних викликів» (травень); онлайн-засідання Робочої групи з міжрегіонального та транскордонного співробітництва (червень); візиту до Мінська урядової делегації України на чолі із Віцепрем'єром О. Резніковим та за участі Міністра оборони А. Тарана, Голови Комітету ВР з правової політики А. Костіна, Керівника Офісу Президента А. Єрмака (червень); онлайн-засідання Консультативної Ради за участі Торговельно-промислових палат (листопад).

Системною була координаційна робота МЗС. Активно працювало Посольство в Білорусі. Посол України І. Кизим провів зустрічі з Головою МЗС Білорусі В. Макеєм, Заступником Глави МНС А. Юржіцом.

Початкова реакція Києва на післявиборчу кризу в Білорусі була стриманою. Але потреба солідаризуватися з ЄС, а також недружні заяви

Мінська й передача до РФ запитуваних Україною «вагнерівців» змусили Київ до більш різких заяв щодо невизнання результатів виборів. Глава МЗС викликав Посла в Білорусі на консультації до Києва. Україна виступила співавтором резолюції РПЛ ООН «Ситуація з правами людини у Білорусі, пов'язана з президентськими виборами 2020 р.» (вересень).

Демонстрацією підтримки білоруській громадськості став указ В. Зеленського про спрощення процедур працевлаштування в Україні білоруських підприємців і спеціалістів ІТ-сфери. Україна приєдналася до першого пакету персональних санкцій ЄС щодо білоруських чиновників, але запровадження на цьому етапі економічних санкцій Д. Кулеба назвав недоцільним.

Результати

На кінець 2020 року політичні й дипломатичні відносини між Україною й Білоруссю перебували у кризі, офіційні контакти на високому рівні «поставлено на паузу», Форум регіонів перенесено. Попри загострення відносин із Мінськом, Києву вдалося домогтися звільнення українських громадян, затриманих білоруськими силовиками під час протестів у серпні; та розв'язати проблему допуску українців до Білорусі на лікування.

При цьому погіршення політичних відносин наразі не позначилося на економічній співпраці, а причиною скорочення обсягів двосторонньої торгівлі стала не політика, а пандемія COVID-19. За підсумками 2020 року Білорусь зайняла шосте місце серед торгових партнерів України. Товарообіг склав 4,4 млрд дол. США, що на 20,7% менше ніж 2019 року. Торговельне сальдо мало позитивну для України динаміку, хоча й залишилося негативним (-1,52 млрд дол.). Прямі інвестиції Білорусі в економіку України на 1 жовтня 2020 року становили 87,4 млн дол., а українські інвестиції в РБ — 2,1 млн дол.

Проведення в листопаді двосторонньої Консультативної Ради, а також продовження на 2021 рік договору про транзит до Білорусі території України азербайджанської нафти (грудень) дають надію на збереження економічної співпраці, попри невизначеність із розвитком політичних відносин.

Грузія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B-

Грузинський вектор зовнішньої політики України у 2020 році, як і роком раніше, був спрямований на зміцнення стратегічного партнерства у відстоюванні спільних інтересів щодо пришвидшення темпів європейської та євроатлантичної інтеграції. Попри непорозуміння щодо місця та ролі колишнього президента Грузії М. Саакашвілі в українському політичному житті, Україна і Грузія продовжували рух у пошуках дієвих механізмів щодо відновлення територіальної цілісності обох держав внаслідок російської агресії.

Політичний інтерес

Спільний інтерес у відносинах із НАТО та ЄС, гібридна агресія Росії проти обох держав і «фактор Саакашвілі» традиційно супроводжували основні зовнішньополітичні кроки України щодо Грузії у 2020 році. Утім, ані в указах та розпорядженнях Глави держави (окрім затвердженої нової Стратегії національної безпеки України), ані в діючій Програмі діяльності КМУ (включно з Планом пріоритетних дій Уряду на 2020 рік) немає згадки про Грузію у порядку денному двосторонніх відносин.

Тим не менше, представники виконавчої гілки влади на рівні голови уряду Д. Шмигала та голови МЗС Д. Кулеби протягом року підтверджували сталу зацікавленість України, попри пандемію, у проведенні Десятого засідання Спільної міждержавної українсько-грузинської комісії з питань економічного співробітництва у 2021 році (комісія не засідала з квітня 2017 р.) та пришвидшенні темпів імплементації Положення 2019 року про українсько-грузинську Стратегічну раду високого рівня.

Крім того, МЗС України активно долучалося до підтримки грузинської сторони у дипломатичному протистоянні з РФ. Йдеться про оприлюднення заяви із засудженням здійснених РФ кібератак на інтернет-ресурси, сервіси органів державної влади, органів місцевого самоврядування, комерційних компаній та ЗМІ Грузії (20.02); засудження у Спільній заяві від імені 15-ти держав-учасниць ОБСЄ проведення так званих «президентських виборів» на окупованій території Абхазії (22.02); засудження незаконного процесу так званої «бордеризації», що здійснюється російською окупаційною владою на зайнятих нею територіях Грузії (18.04).

ВРУ та її відповідні комітети, зокрема з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, не зробили грузинський напрям у своїй роботі пріоритетним.

Спалах політичного інтересу до «грузинського напрямку» був помічений на тлі призначення М. Саакашвілі головою Виконавчого комітету Національної ради реформ при Президентові України, що призвело до охолодження двосторонніх відносин між державами. Криза загострювалась також у контексті чисельних приватних висловлювань М. Саакашвілі щодо перебігу парламентських виборів у Грузії влітку 2020 року, а також окремих заяв голови владної фракції «Слуга народу» Д. Арахамії.

На тлі загострення дипломатичних відносин у цей період (зокрема, виклик до Тбілісі 8 травня посла Грузії Т. Шарашенідзе з України для консультацій, запрошення 10 липня посла України в Грузії І. Долгова до МЗС Грузії для надання пояснень) були залучені до врегулювання ситуації як Міністр закордонних справ Д. Кулеба, так і Президент В. Зеленський. Так, 8 травня на брифінгу в Луганській області В. Зеленський наголосив, що Україна має прекрасні відносини з Грузією, але вважає помилкою реакцію Тбілісі на призначення ним М. Саакашвілі. Під час онлайн-брифінгу 14 липня Міністр закордонних справ Д. Кулеба визнав, що заяви М. Саакашвілі викликають певне напруження у відносинах з Грузією, але наголосив, що пан Саакашвілі є приватною особою і у своїх коментарях щодо ситуації в Грузії не висловлює позицію України.

Інституційна співпраця

Відповідні міністерства та відомства продовжували поточну роботу, пов'язану з подальшим розвитком українсько-грузинських відносин, включаючи ОПУ, КМУ, ВРУ. Були підготовлені умови для двостороннього діалогу керівництва держав (насамперед у формі дистанційного онлайн спілкування), зокрема у багатосторонньому форматі в рамках ПАРЄ, ОЧЕС, ГУАМ та під егідою НАТО і ЄС.

Утім, загострення дипломатичних відносин з Грузією через М. Саакашвілі та заяви окремих українських народних депутатів свідчать про брак координації. Така неузгодженість позицій представників партії «Слуга Народу», МЗС та ОПУ щодо міжнародних питань могла мати вкрай негативні наслідки для двосторонніх відносин.

Стратегічне бачення

У 2020 році, як і попереднього року, зовнішньополітичний курс України щодо Грузії спирався на Декларацію про встановлення стратегічного партнерства між двома державами. Україна з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки документально підтвердила обраний курс на реалізацію стратегічного партнерства з Грузією у новій Стратегії національної безпеки України із зазначенням відповідного стратегічного бачення майбутнього двосторонніх відносин.

Діяльність

Президент України В. Зеленський провів телефонну розмову з прем'єр-міністром Грузії Г. Гахарія (10.01) у зв'язку із загибеллю українських громадян в авіакатастрофі в Ірані.

Прем'єр-міністри Д. Шмигаль та Г. Гахарія під час онлайн-зустрічі (30.12) обговорили актуальні питання двосторонньої співпраці та інтеграції країн до ЄС і НАТО.

Заступник Міністра юстиції В. Василик здійснив робочий візит до Грузії (лютий) та провів двосторонню зустріч із першим заступником Міністра юстиції Грузії М. Сарджвеладзе, у ході якої були обговорені сучасний стан і перспективні напрями міжнародно-правового співробітництва між двома країнами. Заступник Міністра закордонних справ України В. Боднар провів двосторонню зустріч із першим заступником Міністра закордонних справ Грузії В. Махаробішвілі на полях засідання Ради національних координаторів ОДЕР-ГУАМ (лютий), у ході якої було обговорено питання імплементації Положення про Українсько-Грузинську Стратегічну раду високого рівня. Також В. Боднар здійснив робочий візит до Тбілісі (вересень), головним підсумком якого стало підтвердження готовності грузинської сторони підтримати кандидатуру від України на посаду Генерального секретаря Постійного міжнародного секретаріату ОЧЕС, а також сприяти проведенню консультацій між зовнішньополітичними відомствами обох країн на рівні заступників міністра/директорів департаментів.

19 серпня у Тбілісі відбулася зустріч міністрів оборони А. Тарана та І. Гарібашвілі, де йшлося про безпекову ситуацію в Україні, Грузії та в Азово-Чорноморському регіоні, про заходи з протидії розповсюдженню коронавірусної інфекції у Збройних Силах, розвиток співробітництва у форматі НАТО–Грузія–Україна. Сторони поділилися досвідом проведення трансформації ЗСУ в умовах протидії російській агресії, обговорили пріоритети двостороннього оборонного співробітництва за напрямками стратегічних комунікацій, кіберзахисту, військово-технічної сфери, спільної участі у військових навчаннях та впровадження стандартів НАТО.

Постійний представник Президента України в АР Крим А. Кориневич та колишній політичний в'язень Кремля О. Сенцов здійснили візити до Грузії (18–21.02) з метою участі в організованому Посольством України круглому столі «Деокупація: спільні зусилля України та Грузії», приуроченому 6-й річниці тимчасової окупації АР Крим.

Посол України в Грузії І. Долгов і заступник Міністра економіки і сталого розвитку Грузії Г. Арвеладзе обговорили питання подальшого розвитку торговельно-економічних відносин двох країн в умовах пандемії (25.05). Під час зустрічі І. Долгова із заступником Міністра закордонних справ Грузії А. Хвтїсіашвілі (7.07) обговорено питання подальшої двосторонньої взаємодії у рамках ОЧЕС. Також відбулася зустріч Посла з першим заступником Міністра оборони Грузії Л. Чіковані (25.11), в ході якої сторони обговорили безпекову ситуацію в Україні, Грузії та Кавказькому регіоні, розвиток військового співробітництва у форматі НАТО–Грузія–Україна та Грузія–Україна.

Україна підтримала Грузію під час ухвалення резолюції «Ситуація в Грузії» в ході 43-ї сесії Ради ООН з прав людини (27.02), виступила співавтором з Грузією резолюції 74-ї сесії ГА ООН «Статус внутрішньо переміщених осіб та біженців з Абхазії, Грузія та Цхінвали/Південної Осетії, Грузія» (3.09). МЗС України висловило підтримку грузинській державі у зв'язку з 12-ми роковинами збройної агресії Росії проти Грузії (7.08). У свою чергу, Грузія стала співавтором таких важливих для України резолюцій

75-ї сесії ГА ООН як «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» (18.11) та «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, Україна, а також частин Чорного і Азовського морів» (07.12).

Результати

У 2020 році Україна і Грузія з урахуванням дещо зниженої активності двосторонніх відносин на фоні пандемії COVID-19 і дискусії навколо М. Саакашвілі усе ж підтвердили зацікавленість у дотриманні курсу на реалізацію стратегічного партнерства за всіма напрямками. Заяви Президента України, Прем'єр-міністра, Міністра закордонних справ, інших посадових осіб упродовж року в дусі добросусідства та повної прихильності стратегічному партнерству свідчать, що це партнерство у 2020 році пройшло перевірку на міцність.

14 січня Президент України В. Зеленський підписав Закон України «Про ратифікацію Протоколу між Урядом України та Урядом Грузії про внесення змін до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від 9 січня 1995 року» (Протокол набрав чинність 26.03). Крім того, Україна і Грузія узгодили та підписали Програму співробітництва між міністерствами оборони.

Утім, усі дипломатичні зусилля щодо проведення Десятого засідання Спільної міжурядової українсько-грузинської комісії з питань економічного співробітництва у 2020 році були невдалими.

За даними Держкомстату за 2020 рік експорт українських товарів до Грузії скоротився на 6,7% у порівнянні з 2019 роком і склав 366,4 млн дол. США, а обсяг грузинського імпорту до України скоротився на 25,6% і склав 135,4 млн дол. США.

Ізраїль

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	2
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	5	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	C-

Пандемія COVID-19 та внутрішньополітичні процеси в Ізраїлі негативно вплинули на рівень двосторонньої активності у 2020 році. Відкладений старт початку функціонування ЗВТ (на 1 січня 2021 р.) не дав активізувати співпрацю в економічно-торговельній сфері та використати потенціал угоди. Інтерес української сторони фокусується на сферах торгівлі, інвестицій та інновацій. Зважаючи на досвід Ізраїлю у важливих для України сферах (розвиток в умовах війни, інноваційні технології) та значні можливості взаємодії, наявний потенціал співпраці не реалізовано.

Політичний інтерес

У 2020 році рівень зацікавленості відносно Ізраїлю з боку українських політиків знизився. Згадки про країну лунали у контексті необхідності поглиблення відносин у ключових сферах двостороннього співробітництва та не носили системного характеру. Активізація торговельно-економічної співпраці — головна сфера інтересів.

Президент України під час робочого візиту в Ізраїль (23–24.01) назвав Ізраїль одним з ключових торговельних партнерів України у регіоні. Про зацікавленість в активізації економічного й інвестиційного співробітництва та готовність гарантувати безперервне постачання продовольчих товарів в Ізраїль говорила Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина під час зустрічі з послом Ізраїлю (17.08).

Іншою цікавою для України сферою визначено військово-технічне співробітництво. Секретар РНБО України О. Данилов під час зустрічі з послом Ізраїлю Д. Ліоном (31.07) говорив про поглиблення співпраці між відомствами двох держав у галузі кібербезпеки. Президент В. Зеленський в інтерв'ю The Jerusalem Post у вересні говорив про необхідність посилити військову, оборонну та розвідувальну співпрацю. Заступник керівника ОПУ І. Жовква у своєму інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» (18.06) назвав Ізраїль надійним партнером у військово-технічному співробітництві, а також у наукомістких галузях.

Сфера інновацій — інший перспективний напрям у відносинах. Про це свідчить увага до нього з боку Міністра закордонних справ Д. Кулеби, який під час телефонної розмови зі співголовою українсько-ізраїльської Комісії

з торговельно-економічного співробітництва 3. Елькінім (25.06) серед інших напрямів співробітництва відзначив ІТ-сектор як такий, де країни можуть досягти визначних результатів. На цьому також наголошував заступник Міністра закордонних справ В. Бондар під час політичних консультацій між МЗС країн (04.06). Про це говорив і В. Зеленський під час візиту до Ізраїлю.

Ані у Посланні Президента до ВРУ, ані в аналітичній доповіді до нього згадок про Ізраїль немає. Ізраїль не згадується у Плані дій Уряду Д. Шмигалья.

Інституційна співпраця

Координація дій між органами української влади стосовно реалізації політики щодо Ізраїлю залишалась на низькому рівні. Наявна співпраця у трикутнику ОПУ — МЗС — Посольство України в Ізраїлі. 10.09 було призначено нового Посла України, ротація відбулася менше, ніж за місяць. Завдання створення ЗВТ виконано українською стороною у 2019 р., але через відтермінування її запуску (затримка ратифікації з боку Ізраїлю через позачергові парламентські вибори) на порядку денному не було завдань координації у цій сфері для взаємодії.

Стратегічне бачення

Основним документом двосторонніх відносин залишається Меморандум про взаєморозуміння та основні принципи співробітництва між Україною та Державою Ізраїль від 12 січня 1993 р. Водночас Ізраїль відсутній у ключових стратегічних документах України, окрім згадки в Експортній стратегії України (2017 р.), де Ізраїль включено до ТОП-20 перспективних ринків для експорту. Угода про ЗВТ відповідає цьому баченню. У представленому урядом проекті «Вектори економічного розвитку» (у рамках роботи над національною економічною стратегією, 06.11) Ізраїль визначено бажаним інвестором, а також поставлене завдання «переглянути положення угоди про ЗВТ з Ізраїлем задля розширення кількості товарних груп зі зниженим митом».

Діяльність

Пандемія COVID-19 та позачергові вибори в Ізраїлі негативно позначилась на рівні взаємодії між країнами. Знижено рівень активності на всіх рівнях, зокрема, через неможливість здійснювати візити. Не було проведено чергове засідання Спільної українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва. Затягнуто процес ратифікації та затвердження угоди про ЗВТ Ізраїлем (через формування нового складу парламенту та уряду), що не дозволило збільшити активність у цій сфері.

Проте була наявна активність на найвищому рівні. До закриття кордонів Президент України В. Зеленський здійснив робочий візит до Ізраїлю для участі у п'ятому Всесвітньому форумі пам'яті Голокосту (23–24.01). Він провів зустрічі з президентом Ізраїлю Р. Рівліном, прем'єр-міністром Б. Нетаньягу, зі спікером Кнесету Ю. Едельштейном та представниками ділових кіл (представники цифрового бізнесу, IT, будівельних, інфраструктурних компаній), де представив програми, які Україна пропонує інвесторам. Подальші контакти на найвищому рівні підтримувались шляхом телефонних розмов між очільниками країн (25.05, 14.08).

МЗС докладало зусиль для збереження контактів з ізраїльською стороною, що відбувалися в онлайн форматі чи у формі телефонних розмов: політичні консультації між МЗС країн (04.06), телефонна розмова Міністра закордонних справ з новопризначеним міністром закордонних справ Ізраїлю Г. Ашкеназі (15.06), а також зі співголовою українсько-ізраїльської Комісії з торговельно-економічного співробітництва З. Елькінім (25.06).

Зберігалась незначна активність на міжпарламентському рівні: онлайн засідання міжпарламентських груп дружби (15.12), телефонна розмова голови ВРУ Д. Разумкова зі спікером Кнесету Я. Левіном (28.07).

27 жовтня у гібридному форматі (онлайн/офлайн) пройшов третій Українсько-ізраїльський інноваційний саміт, присвячений вивченню викликів та можливостей, створених коронавірусною кризою. Під час саміту було обговорено відповідь обох країн на пандемію у сфері держуправління, охорони здоров'я та технологій, можливості інвестування в умовах кризи, переосмислення інновацій.

Через пандемію COVID-19 та пов'язану з нею заборону на в'їзд іноземних громадян в Україну з 28 серпня по 28 вересня на територію країни не були допущені хасиди, які щорічно приїжджають в Умань для святкування юдейського Нового року. Це викликало дипломатичний скандал та певні непорозуміння у двосторонніх відносинах. Упродовж липня-вересня відбувалися регулярні контакти на всіх рівнях між українською та ізраїльською сторонами. Як результат, 18.08 було опубліковано Спільну українсько-ізраїльську урядову заяву, що закликала паломників утриматись від відвідання Умані. Намагання близько 1,5 тис. паломників потрапити в Україну через українсько-білоруський кордон створило кризову ситуацію. Попри звернення Міністра внутрішніх справ Ізраїлю на адресу Президента України про сприяння їх пропуску в Україну, на виконання чинних обмежень виключення зроблено не було.

Результати

Через пандемію та незначну кількість контактів у 2020 році значних результатів не було. Обіцяних минулого року зрушень щодо посилення співробітництва між прикордонними та правоохоронними відомствами обох держав з метою зменшення кількості відмов у в'їзді в Ізраїль громадянам України не відбулось.

Досягнуто домовленості про проведення чергового засідання Спільної українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва після покращення епідеміологічної ситуації. Очільники держав, міністри закордонних справ та голови парламентів України та Ізраїлю запросили один одного здійснити візити після закінчення пандемії.

З 1 січня 2021 року запрацює ЗВТ, що має створити нові можливості для досягнень у практичній сфері. За даними Держстату, за 2020 рік товарообіг між Україною та Ізраїлем склав 734,5 млн дол. США, що свідчить про зменшення у порівнянні з минулим роком (експорт знизився на 9,1%, імпорт — на 17,3%), але зі збереженням значного позитивного сальдо для України. Зовнішня торгівля послугами склала 240,16 млн дол. США (експорт впав на 16,3%, імпорт — на 40%).

Іран

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	1	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	1	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	2
ДІЯЛЬНІСТЬ	1	3
РЕЗУЛЬТАТИ	1	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	E+	C-

У 2020 році політика України щодо Ісламської Республіки Іран відрізнялась двома протилежними тенденціями: з одного боку, це — суттєве поживлення двосторонніх зустрічей за рахунок засідань, пов'язаних із катастрофою літака авіаліній МАУ, збитого іранськими ППО у січні 2020 року; з іншого — продовження зменшення обсягів торгівлі, що пов'язано як із санкціями США проти Ірану, так і з пандемією COVID-19.

Політичний інтерес

У порівнянні з минулими роками інтерес України до Ірану дещо виріс. Насамперед це пов'язане із сумнозвісною подією — збиттям українського літака іранськими силами ППО Корпусу стражів ісламської революції (8 січня), у результаті чого загинуло 176 осіб. У зв'язку з цим 2020 рік у відносинах з Іраном пройшов у рамках двосторонніх переговорів щодо встановлення подробиць катастрофи та намагань української сторони отримати компенсацію для її жертв. Всі заяви високопосадовців стосувалися саме цієї тематики. За словами голови української делегації заступника голови МЗС Є. Єніна, «прогрес у переговорному процесі щодо українського літака сприятиме нормалізації співробітництва з Іраном в усіх сферах».

Інституційна співпраця

Українсько-іранськими відносинами у 2020 році опікувались МЗС, МЕРТ, Мінінфраструктури, Міністерство юстиції. Діяльність, зокрема, координується Міжурядовою українсько-іранською спільною комісією з економічного та торговельного співробітництва, яка працює не дуже ефективно як через санкції, так і через нинішню ситуацію з пандемією COVID-19. Крім того, у 2020 році в Україні було створену спеціальну комісію щодо розслідування катастрофи літака, яку очолив заступник голови МЗС Є. Єнін. Загалом до складу комісії увійшло 16 представників інших відомств України, зокрема Мінюсту, МО, СБУ, Мінінфраструктури, Департаменту авіаперевезень та Державного слідчого комітету.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення співробітництва з Іраном (сформоване на рівні заяв у 2016 році) ґрунтується на трьох принципах: дружній характер стосунків обох держав; недопущення втручання та перешкоджання співробітництву з боку третіх держав; взаємна зацікавленість: Ірану як гаранта енергетичної

безпеки України, а України як гаранта продовольчої безпеки Ірану. Водночас можливості України в енергетичній співпраці з Іраном критично зменшилися, зокрема, внаслідок американських санкцій щодо іранської ядерної програми, що не може не відбиватися на практичному розвитку відносин. Така ситуація є показником не надто ефективної співпраці між Україною та Іраном.

Діяльність

У 2020 році фактично відбулася інтенсифікація двостороннього діалогу. Але це було зумовлене тільки розслідуванням обставин січневої катастрофи літака авіалінії МАУ та врегулюванням питань, пов'язаних із нею. Зокрема, вперше з 2002 року відбулося у телефонному форматі спілкування президентів України та Ірану (9 та 11 січня). Крім того, після телефонної розмови президентів у січні відбулася зустріч очільників голів МЗС двох держав, а вже у липні та жовтні — низка зустрічей на рівні міністрів та заступників міністрів закордонних справ з метою обговорення питань, пов'язаних із катастрофою. Були задіяні міністерства, представники яких увійшли до комісії щодо розслідування деталей катастрофи, зокрема, Мінюсту, Мінінфраструктури, МО, СБУ та ін.

Водночас питання двосторонніх відносин стало предметом міжурядової комунікації на рівні заступників міністрів закордонних справ. На жаль, державам не вдалося дійти взаєморозуміння в цьому напрямі. Зокрема, Іран так і не передав Україні остаточний технічний звіт про катастрофу літака.

Також було створено Міжнародну групу з координації допомоги жертвам катастрофи, до якої увійшли Україна, Канада, Швеція, Велика Британія та Афганістан, громадяни яких загинули внаслідок катастрофи, з метою здійснення міжнародного розслідування катастрофи.

Результати

У 2020 році у відносинах України з Іраном спостерігалися неоднозначні тенденції. З одного боку, катастрофа літака МАУ призвела до значної інтенсифікації політичних контактів між Києвом та Тегераном. З іншого — торговельно-економічні показники співробітництва залишаються порівняно невисокими, що пов'язано із продовженням глобальних санкцій США проти Ірану.

Щоправда, попри пандемію коронавірусу у порівнянні з 2019 роком спостерігалось деяке зростання загального товарообороту між Україною та Іраном (на 20% збільшився експорт з України в Іран і майже незмінними залишилися обсяги імпорту з Ірану — 98,5% від показників 2019 р.). Але все одно ці показники залишаються низькими у порівнянні з 2017 р. — останнім роком перед відновленням американських санкцій проти Ірану. Підвищення обсягів товарообігу у порівнянні з 2019 роком можна пояснити тим, що в структурі економіки менш за все від пандемії коронавірусу постраждала роздрібна торгівля, основою якої нерідко є продукти імпорту з Ірану (горіхи, сухофрукти, овочі). Експорт України в Іран у 2020 р. становив лише 258,85 млн дол. США, а імпорт — 48,2 млн дол. США. Торговельне сальдо є позитивним для України.

Китай

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	2	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	B

У 2020 році суттєво зріс політичний інтерес до відносин Україна — КНР. Поглибилась інституційна співпраця, активізувалась двостороння діяльність та зросли економічні показники. Водночас у двосторонніх відносинах зберігаються суперечливі моменти.

Політичний інтерес

Під час виступу на відеоконференції «Стратегічні пріоритети зовнішньої політики» (Щорічна нарада послів) у грудні Президент України В. Зеленський серед регіонів з потенціалом для економічної співпраці згадав Азію загалом, але інтерес Президента до Китаю був помітним під час інших подій.

У розлогодному інтерв'ю китайському інформгентству (жовтень) В. Зеленський заявив, що необхідно відновити повноцінний політичний діалог між державами на рівні очільників урядів, парламентів та лідерів, запросив голову КНР Сі Цзіньпіна відвідати Україну і повідомив про бажання відвідати КНР. Серед пріоритетних напрямів практичного співробітництва були названі кредитно-інвестиційна, агропромислова, машинобудівна і транспортна сфери. В. Зеленський також наголосив, що Україна стала однією з перших країн, яка підтримала ініціативу очільника КНР «Один пояс, один шлях», і Київ має економічний і промисловий потенціал для ефективної участі в цьому проекті. Президент зазначив, що Україна зацікавлена у подальшій координації з КНР у боротьбі з пандемією COVID-19, у т. ч. у питанні забезпечення вакциною.

Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до ВРУ про внутрішнє і зовнішнє становище України містить прямі згадки Китаю. Зокрема, Китай згадується серед держав-технологічних лідерів, що роблять ставку на впровадження промислових роботів; нових потужних центрів економічного зростання. Водночас у документі згадується про те, що коронакриза унаочнила загострення стратегічної конкуренції між США і КНР, яка поступово стає визначальним чинником системи міжнародних відносин, а також про загострення у Південно-Китайському морі. В документі також зазначається, що КНР дедалі активніше просуває свої інтереси через реалізацію геостратегічного проекту «Один пояс, один шлях».

У своїх інтерв'ю українським медіа згадували про вагоме значення Китаю Міністр закордонних справ України Д. Кулеба та Заступник Керівника ОПУ І. Жовква.

Увагу Китаю приділяв й спікер ВРУ Д. Разумков, який в інтерв'ю китайським ЗМІ (вересень) заявив, що Україна зацікавлена у поглибленні торговельно-економічної співпраці з Китаєм і планує відновити інтенсивну співпрацю між парламентами після подолання пандемії. Серед політичних партій та їх лідерів відзначилась Ю. Тимошенко, яка в інтерв'ю китайському виданню (жовтень) заявила, що китайська медицина допомогла їй подолати COVID-19. Диппредставництво КНР організувало для лікарів Ю. Тимошенко консультації з китайськими медиками й надало необхідні медикаменти.

Інституційна співпраця

Серед позитивних прикладів інституційної співпраці можна відзначити взаємодію між ЦОВВ в ході підготовки Четвертого засідання Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР. Високим був рівень інституційної співпраці між МОЗ, МЗС, ДСНС та Державної митної служби та Державної прикордонної служби України у ході організації евакуації громадян України з КНР (зокрема, з м. Ухань).

Стратегічне бачення

У Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року згадується про те, що загострюються змагання між США і КНР за світове лідерство. Водночас Китай не згадується в Стратегії у якості стратегічного партнера чи партнера взагалі. Не прописані інтереси України щодо КНР. Разом з тим у 2017 р. підписано План дій Україна–КНР з реалізації ініціативи спільної побудови «Економічного поясу Великого шовкового шляху» та «Морського шовкового шляху XXI ст.». КНР також згадується серед важливих партнерів у Національній експортній стратегії, ухваленій у грудні 2017 р.

Діяльність

У відповідь на запит Президента України (березень) Китай впродовж року неодноразово надав допомогу, яка включала широкий спектр медичних виробів, необхідних для протидії поширенню COVID-19.

Впродовж року було проведено засідання чотирьох (з семи) галузевих Підкомісій міжурядової Комісії зі співробітництва: з питань співпраці в галузях медицини, культури, космосу та торговельно-економічної співпраці.

У квітні в рамках Тижня Азії відбулась телефонна розмова Міністра закордонних справ України Д. Кулеби з членом Державної Ради, міністром закордонних справ Китаю Ван Ї, за результатами якої МЗС України заявив, що Україна і Китай зацікавлені у розвитку і зміцненні стратегічного партнерства, зокрема у контексті реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях».

У липні відбулась зустріч В. Зеленського з представниками китайських ділових кіл. Учасники склали попередній перелік проектів з інвестиційним потенціалом близько 10 млрд дол. США, які Україна планує реалізувати спільно з китайськими компаніями приватної та державної форм власності. Координатором цих проектів була визначена Національна інвестиційна рада, яку очолює Президент.

У вересні відбулась відеоконференція між Першою заступницею Міністра закордонних справ України Е. Джапаровою та першим заступником міністра закордонних справ КНР Ле Юйченом. Під час розмови обговорювали взаємодію у міжнародних організаціях та шляхи інтенсифікації торговельно-економічної співпраці, спільну участь у проєктах у рамках глобальної ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях».

У грудні у форматі відеоконференції пройшло Четверте засідання Комісії зі співробітництва між урядами України та КНР, на якому спільно головували віцепрем'єр Держради КНР Лю Хе і Віцепрем'єр-міністерка України О. Стефанишина. У ході засідання домовилися про спільну роботу щодо боротьби з пандемією COVID-19, всебічного поглиблення співпраці в рамках ініціативи «Пояс і шлях».

Результати

У 2020 товарообіг між державами сягнув рекордних 15,42 млрд дол. США. Відбулось рекордне нарощування українського експорту до Китаю (+98%) і відповідно суттєве скорочення негативного сальдо України.

Для покращення умов для розвитку туризму Україна ввела тимчасовий безвізовий режим для китайських туристів з 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року.

22 жовтня держави підписали нову п'ятирічну програму співробітництва у космічній галузі і планують реалізувати 69 проєктів у цій сфері. Програма розрахована на 2021–2025 роки на загальну суму 70 млн дол. США.

Литва

B+

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	5	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

Попри відтермінування візиту президента Литовської Республіки до України, стан українсько-литовських відносин традиційно залишається на високому рівні. Литва надалі продовжує бути не лише найбільшим торговельним партнером України серед країн Балтії, але й одним із найбільших її адвокатів. Це, зокрема, відображено й у Стратегії національної безпеки України, де Литовська Республіка проголошується стратегічним партнером. У 2020 році разом з Україною і Польщею Литва доєдналась до започаткування регіональної ініціативи Люблінський трикутник.

Політичний інтерес

У 2020 році політична зацікавленість у Литовській Республіці з боку України була артикульована не так чітко, як протягом попередніх декількох років. У Посланні Президента до ВРУ, а також чисельних виступах та інтерв'ю Президента та Міністра закордонних справ Литва згадувалася лише у контексті створення Люблінського трикутника як «платформи політичної, економічної та соціальної взаємодії».

Водночас Президент України В. Зеленський відзначав під час розмов з литовськими колегами незмінну підтримку суверенітету й територіальної цілісності України з боку Литви, підтримку українців, надання реабілітаційної допомоги військовим, фінансову підтримку ЗСУ відповідно до стандартів НАТО, а також гуманітарну допомогу для постраждалих від російської агресії.

Під час візиту Голови ВРУ до Вільнюсу Д. Разумков подякував за постійну підтримку України на міжнародній арені.

Інституційна співпраця

Координація міжвідомчих зусиль активно проходила довкола організації 20-го засідання Міжурядової українсько-литовської Комісії з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва. З українського боку у засіданні та підготовці до нього взяли участь представники Міністерства інфраструктури, Мінекономіки, Міністерства енергетики, МОЗ, Державного космічного агентства, НАК «Нафтогаз України», Українського союзу промисловців і підприємців. Крім цього, під час 14-го засідання Постійної українсько-литовської комісії з питань європейської інтеграції також мала місце співпраця між МЗС та Урядовим офісом координації євроінтеграції (були задіяні Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина та Перша заступниця Міністра закордонних справ Е. Джапарова).

Стратегічне бачення

В оновленій Стратегії національної безпеки України Литовську Республіку проголошено одним із ключових стратегічних партнерів. В українсько-литовських відносинах з 2020 року діє Декларація про розвиток стратегічного партнерства між Україною та Литовською Республікою на період з 2020–2024 років.

Діяльність

Комунікація українських державних діячів з литовськими високопосадовцями залишається активною, попри карантинні обмеження. Саме через COVID-19 президент Литовської Республіки Г. Науседа був змушений відтермінувати свій візит до Києва на 2021 рік. Попри це Президент України у 2020 році провів зі своїм колегою три телефонних розмови.

Важливим варто вважати візит Голови ВРУ Д. Разумкова до Литовської Республіки (вересень), під час якого він провів зустрічі зі спікером Сеймаса В. Пранцкетісом, президентом Г. Науседою та прем'єр-міністром С. Сквернялісом.

Пройшло 14-те засідання Постійної українсько-литовської комісії з питань європейської інтеграції (липень) під головуванням Віцепрем'єр-міністерки О. Стефанішиної та міністра закордонних справ Литви Л. Лінкявічюса.

Відбулась зустріч Міністра оборони України А. Тарана з послом Литовської Республіки в Україні В. Сарапінасом (серпень), яка стосувалася співпраці у питаннях військової освіти, підготовки військових підрозділів, розвитку сержантського корпусу, кібернетичної безпеки та сил спеціальних операцій.

У сфері економічної дипломатії варто відзначити проведення засідання Українсько-литовської та Литовсько-української ділових рад (вересень). Відбулось 20-те засідання Міжурядової українсько-литовської Комісії з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва (29.09) у режимі відеоконференції. Українську делегацію очолював Міністр

інфраструктури України В. Криклій. Сторони обговорили співпрацю у транспортній, енергетичній, нафтогазовій та електроенергетичній галузях, у сфері охорони здоров'я, космосу, європейської інтеграції та реформ тощо.

Результати

До стратегічних результатів можна віднести створення Люблінського трикутника як нового формату для співпраці між державами. У якості пріоритетів Люблінського формату сторонами визначено питання безпеки, протидії ворожій дезінформації, а також розвиток торгівлі й інфраструктурні проекти. Учасники нового формату домовилися координувати дії задля захисту міжнародного права як у тристоронній координації, так і в міжнародних організаціях: НАТО, ООН, ЄС, Раді Європи та ОБСЄ. Ними було також задекларовано невизнання незаконної окупації Криму Російською Федерацією, а також закликало Росію вивести війська з тимчасово окупованих територій України. Учасники Люблінського трикутника підтримали надання Україні статусу партнера із розширеними можливостями НАТО.

КМУ України було видано розпорядження «Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про тарифи консульського збору за оформлення довгострокових (національних) віз».

Литва увійшла до 20 найбільших торговельних партнерів України у 2020 році. Експорт виріс на 5% і склав 431,5 млн дол. США. Імпорт же, навпаки, зменшився на більш ніж третину, у порівнянні з 2019 роком, і сягнув 813,2 млн дол. США. Обсяг торгівлі послугами впав на 20% і склав 89 млн дол. США. Протягом року Литовською Республікою надавалася гуманітарна допомога Україні. Зокрема, у рамках акції «Україна — Литва #Сильніші разом» з Вільнюсу було відправлено 15 тис. захисних панелей для обличчя.

Молдова

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	C+

У 2020 році поступово зростала динаміка відносин між Україною та Молдовою, досягнуті результати більшою мірою ніж у попередні роки відповідають задекларованим амбіціям та рівню активності. Після перемоги на президентських виборах у Молдові М. Санду відновився діалог між главами держав. Визначено пріоритети та закладено основу для суттєвої активізації двосторонньої співпраці. Щоправда, бракує стратегічного бачення співробітництва.

Політичний інтерес

У 2020 році Молдова не згадувалась у щорічному Посланні Президента до ВРУ та у його виступі на щорічній нараді послів.

Водночас у своїх інтерв'ю про Молдову (здебільшого в контексті необхідності проактивної політики на тлі обрання президенткою Республіки Молдова М. Санду) згадували Міністр закордонних справ України Д. Кулеба та заступник керівника ОПУ І. Жовква. Президент В. Зеленський також привітав М. Санду з обранням на посаду, а Д. Кулеба наголосив, що Україна очікує на тісну співпрацю з нею.

В Аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до ВРУ Республіка Молдова згадується лише в контексті вирішення замороженого конфлікту в Придністровському регіоні та неповного використання потенціалу взаємодії в економічній сфері.

Інституційна співпраця

За лінією взаємодії міністерств і відомств необхідно відзначити роботу МЗС, зокрема у контексті координації роботи Спільної українсько-молдовської демаркаційної комісії та Спільної українсько-молдовської робочої групи з підготовки підсумкових демаркаційних документів.

Стратегічне бачення

Здебільшого у стратегічних документах Молдова згадується лише спорадично. У Воєнній доктрині РМ згадується у контексті актуальних загроз, зокрема присутності «військового контингенту Російської Федерації у Придністровському регіоні РМ», а в Енергетичній стратегії України на

період до 2035 року — в контексті потреби «укладення необхідної договірної бази та реалізації відповідних заходів інтеграції ринків електроенергії між Україною та Молдовою». В оновленій Стратегії національної безпеки України (вересень) містяться згадки про Республіку Молдова у контексті необхідності розвивати прагматичні відносини (поряд з Республікою Білорусь).

Діяльність

За минулий рік відбулося шість контактів високого рівня (як у форматі телефонних розмов і відеоконференцій, так і під час візитів). У квітні відбулася телефонна бесіда прем'єр-міністрів Д. Шмигала і Й. Кіку, у ході якої серед іншого були обговорені протиепідемічні питання.

У липні відбулась відеоконференція за участі Віцепрем'єр-міністра України — міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій О. Резнікова і віцепрем'єр-міністра РМ з питань реінтеграції К. Леснік. Сторони обговорили взаємодію у рамках Тристоронньої міжвідомчої платформи з обміну досвідом у сфері реінтеграційної політики територій, які перебувають поза контролем держав, та протидію впливу Російської Федерації.

4 серпня в Україні з візитом перебував міністр закордонних справ і європейської інтеграції Республіки Молдова О. Цуля. Під час візиту відбулась зустріч з Міністром закордонних справ України Д. Кулебою, в ході якої було підписано План консультацій між міністерствами на 2021–2022 роки. Молдовський міністр також провів зустріч з Віцепрем'єр-міністром України — міністром з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій О. Резніковим.

На початку жовтня Заступник Міністра закордонних справ України В. Боднар перебував з візитом в Молдові. Відбулась його зустріч із Держсекретарем міністерства закордонних справ і європейської інтеграції Республіки Молдова Д. Кужбою.

У грудні відбувся візит до Молдови Міністра закордонних справ України Д. Кулеби, в ході якого він зустрівся з новообраною президенткою М. Санду, міністром закордонних справ А. Чокоем, віцепрем'єр-міністром С. Пушкаца, спікеркою парламенту Молдови З. Гречаний.

Результати

У 2020 не виправдались сподівання наростити взаємний товарообіг до 1 млрд дол. США, як було заявлено у попередні роки. За 2020 рік він сягнув лише 753,8 млн дол США.

Досягненням можна вважати 44-те засідання спільної українсько-молдовської робочої групи з підготовки підсумкових демаркаційних документів Спільної українсько-молдовської демаркаційної комісії (Київ, січень). У ході засідання сторони погодили підсумкові демаркаційні документи, зокрема протокол-опис проходження лінії державного кордону, а також Протоколи прикордонних знаків, Каталог координат і висот прикордонних знаків на північну ділянку українсько-молдовського державного кордону. Також спільна робоча група погодила та парафувала демаркаційну карту масштабу на північну ділянку українсько-молдовського державного кордону.

Окрім того, Києву і Кишиневу вдалося реанімувати діалог щодо проблемних питань (насамперед пакетної домовленості, яка стосується питань Дністровської ГЕС, а також питань дороги «Одеса-Рені»).

Відбулось відкриття Почесного консульства України у місті Комрат (АТУ Гагауз-Єрі, Республіка Молдова).

Польща

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	A-

У 2020 році відносини між Україною та Польщею зберегли тенденцію до поглиблення. Це видно як з інтенсифікації політичного діалогу між державами, так і з започаткування нових форматів співпраці (Люблінський трикутник), попри пандемію коронавірусу та питання внутрішньополітичного характеру. Стратегічне партнерство було підтверджено прийнятими документами і проголошеними заявами, а також практичною співпрацею. Сторони також доклали зусилля для подолання історичних суперечностей, що чи не найбільше заважали розвитку двосторонніх відносин у попередні роки. Польща стала третім за обсягами торговельним партнером України.

Політичний інтерес

Інтерес до українсько-польських відносин попри пандемію залишався на високому рівні, включно зі спробами подолання проблемних питань, що накопичилися між країнами протягом останніх років.

У щорічному Посланні до ВРУ Президент В. Зеленський заявив, що Україна будує конструктивний діалог та добросусідські відносини з Польщею. Прикладом навів заснування Люблінського трикутника. Відчутний вплив на атмосферу відносин України з Польщею зберігають питання історичної пам'яті, для розв'язання яких необхідно продовжувати діалог передусім на рівні експертів та істориків інститутів національної пам'яті двох держав, про що говорилося різними посадовцями.

Протягом року Президент та очільник МЗС згадували Польщу як окремо, так і в рамках новоствореної ініціативи Люблінського трикутника, зокрема і під час щорічної наради послів у грудні. Згадана Польща і в Програмі дій Уряду Д. Шмигала.

Під час зустрічі із Маршалком Сенату Т. Гродзьким (9.09) Голова ВР України Д. Разумков підкреслив, що безпекова ситуація в регіоні вимагає подальшої активної взаємодії парламентських делегацій України і РП у рамках міжнародних організацій. Окрім того, Д. Разумков зазначив, що важливим аспектом взаємодії країн є співпраця з питань енергетичної безпеки, включаючи протидію будівництву «Північного потоку-2». У рамках офіційного візиту А. Дуди до України (11–13.10) Голова ВР Д. Разумков відмітив непорушну та взірцеву позицію РП щодо підтримки територіальної цілісності України і зауважив, що Польща є стратегічним партнером та адвокатом України в ЄС.

У вересні 230-ма народними депутатами України за ініціативи С. Юраша («Слуга народу») було створено парламентську групу під назвою «Intermarium» («Міжмор'я»).

Інституційна співпраця

Координація діяльності на польському напрямі відбувалась між МЗС, ОПУ, КМУ та Мінекономіки. Зокрема, затверджено склад Української частини Українсько-Польської Ради обміну молоддю відповідно до Договору між КМУ та Урядом РП (25.06). Мала місце підготовча робота над проведенням у першому кварталі 2021 року засідання Міжурядової комісії з питань економічного співробітництва.

Мінекономіки провело публічні громадські обговорення проекту Концепції щодо досягнення Цілі 7.6 Програми діяльності КМУ «Український експортер отримує кращі умови для роботи за рахунок зменшення бар'єрів для експорту українських товарів та послуг», де, між іншим, заслухано пропозиції щодо боротьби з контрабандою імпорту молочної продукції з Польщі (11.03).

Стратегічне бачення

Польща залишається стратегічним партнером України. Так, у Стратегії національної безпеки України (2020) міститься згадка про стратегічне партнерство з РП.

Про стратегічний характер партнерства і дружбу між країнами багато говорилося під час офіційного візиту А. Дуди в Україну (11–13.10). Зокрема, у спільній заяві президентів України та Польщі (12.10) наголошено на «важливості українсько-польських двосторонніх відносин, які мають характер стратегічного партнерства».

Про сприяння розвитку стратегічного партнерства між Україною та РП у рамках взаємодії парламентів було зазначено під час зустрічі Голови ВРУ Д. Разумкова із Маршалком Сенату РП Т. Гродзьким (9.09).

Обома країнами під час візиту Д. Кулеби до РП (27–28.07) погоджено розвивати тристоронній Меморандум (Україна, РП, США) про співробітництво в енергетичній галузі (документ стратегічного рівня).

Діяльність

Двосторонній діалог, зокрема на найвищому рівні, попри несприятливу епідемічну ситуацію, був доволі інтенсивним. Щоправда, у зв'язку з карантинними обмеженнями деякі зустрічі відбувалися в дистанційному режимі. Протягом року відбулося 10 зустрічей, 11 телефонних розмов на найвищому та високому рівнях, 2 засідання двосторонніх інституційних механізмів, а також майже 40 візитів/переговорів, у т. ч. в онлайн режимі.

Президент України В. Зеленський двічі зустрічався з Президентом РП А. Дудою — в ході робочого візиту до Польщі (січень) та під час офіційного візиту Президента РП до України (жовтень). Крім того, В. Зеленський мав три телефонні розмови з А. Дудою (березень, квітень, вересень).

На рівні глав Урядів України і РП відбулася одна зустріч (січень, Давос) та одна телефонна бесіда (квітень). У серпні з робочим візитом Варшаву відвідала Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської і євроінтеграції О. Стефанішина.

Відбулось дві зустрічі на рівні міністрів закордонних справ (лютий, Мюнхен та липень, Люблін) і п'ять телефонних розмов.

Мало місце насичене міжпарламентське співробітництво. Було проведено XII засідання Президії ПА України і Республіки Польща (червень, відеоконференція). Відбулися зустріч Голови ВРУ Д. Разумкова з Маршалком Сенату РП Т. Гродзьким (вересень, Варшава), одна телефонна розмова (січень) і одна зустріч заступника Голови ВРУ О. Кондратюк з віцемаршалком Сейму РП Р. Терлецьким (лютий, Красічин).

Актуальними були контакти між РНБОУ і Бюро нацбезпеки ПР (візит П. Солоха до Києва у січні, телефонна розмова О. Данілова і П. Солоха у вересні, візит О. Данілова до Варшави у жовтні).

Активною була міжвідомча і секторальна взаємодія (енергетика, аграрна, авіакосмічна, фінансово-податкова, оборонна і ВТС, транспортна, освітня сфери), а також гуманітарне та міжрегіональне співробітництво, що підтверджується численними двосторонніми візитами і заходами. Протягом року відбулося понад 40 двосторонніх заходів з економічної, торговельно-

інвестиційної і туристичної проблематики, зокрема українсько-польський економічний форум за участю президентів В. Зеленського та А. Дуди (жовтень, Одеса), XII Міжнародний форум «Польсько-українські дні бізнесу» (вересень, Варшава), «Тижні української економічної дипломатії в Польщі» (вересень, Варшава).

Мала місце предметна взаємодія між Українським національним інститутом національної пам'яті та Інститутом національної пам'яті — Комісією з розслідування злочинів проти польського народу.

У липні відбулося засідання Спільної консультативної комісії Міністерства освіти і науки України та Міністерства національної освіти РП з питань освіти представників української національної меншини в Польщі і польської національної меншини в Україні.

Відбулося засідання українсько-польської Змішаної комісії з питань міжнародних автомобільних перевезень. Ключовим питанням було забезпечення дозволів перевізників обох країн у 2021 р. Міністерства інфраструктури обох країн погодили надання Україні до кінця 2020 р. додаткових 5 тис. дозволів.

Активну участь у реалізації українсько-польського порядку денного відіграло Посольство України в РП.

Результати

Відносини України і РП є стратегічними, їх поглиблення відповідає інтересам обох сторін. Має місце збіжність позицій офіційних Києва і Варшави з питань політики безпеки і оборони. Важливою є незмінність позицій РП щодо відновлення територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах, у т. ч. шляхом посилення тиску на РФ через приєднання Польщі до санкцій, підтримка РП курсу України на членство в ЄС і НАТО. Сторони зацікавлені і роблять практичні кроки з метою поглиблення співпраці у сфері енергетики, кібербезпеки та ін. Польська сторона рішуче налаштована щодо протидії будівництву Північного потоку-2, а також виявила практичну готовність надати Україні сприяння у протидії пандемії COVID-19.

Практичним виміром співпраці України і РП у рамках регіональних форматів і ініціатив стало підтвердження у Спільній заяві президентів зацікавленості РП у поглибленні співпраці України з ініціативою «Тримор'я», а також започаткування у липні діяльності тристороннього формату співпраці України, РП і ЛР Люблінський трикутник. Серед найбільш важливих частин спільної декларації сторін — зобов'язання ніколи не визнавати російську окупацію українського Криму та Севастополя, сприяти військовій співпраці між трьома країнами і з НАТО, використовувати формат для координації відповідей на виклики у сфері безпеки й у більш широкому сенсі. Документ підкреслює стратегічну вагу активізації співпраці між ЄС, НАТО та країнами СхП, відзначає важливість ефективної співпраці у рамках Ініціативи трьох морів.

На правах головної держави мала місце підтримка РП України у Вишеградській групі. Зокрема, йдеться про підтримку євроатлантичних амбіцій України та запрошення Головнокомандувача ЗСУ Р. Хомчака на зустріч керівників оборонних структур країн В4, де говорили про безпекову ситуацію в регіоні ЦСЄ.

У порівнянні з 2019 роком товарообмін між країнами впав лише на 1% і склав 7,4 млрд дол. США. РП у 2020 році стала третім найбільшим торговельним партнером України у світі (після Китаю і Німеччини). Також РП є другим найбільшим у світі (після Китаю) ринком для українського експорту товарів з обсягом 3,3 млрд дол. США. Торгівля послугами дещо впала і склала 608 млн дол. США. За результатами першого півріччя до економіки України залучено понад 800 млн дол. США інвестицій з Польщі.

Одним з кроків до подальшого посилення двосторонньої торгівлі стало підписання в рамках візиту А. Дуди Меморандуму про наміри між Державним підприємством «Адміністрація морських портів України» та Адміністрацією порту Гданськ.

Польща передала понад 130 тон гуманітарної допомоги, підтримала рішення інституцій ЄС про виділення для України 190 млн євро для боротьби з коронавірусом (а також для реінтеграції Донбасу); у свою чергу, українськими літаками «Мрія» і «Руслан» до РП з Китаю були доставлені вантажі медичного призначення. А наприкінці року Україна почала вести переговори щодо посередництва РП в отриманні вакцини від коронавірусу від ЄС.

З метою оптимізації мережі надання консульських послуг громадянам України в РП прийнято рішення про відкриття у 2021 році Генерального консульства України у м. Вроцлав (на додаток до існуючих консульських установ України у Любліні, Кракові, Гданську).

Мали місце зрушення щодо договору між Україною та РП про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги. Так, у грудні ВРУ схвалила законопроект, який має на меті розблокування польського кредиту на загальну суму до 100 млн євро для розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури.

Важливо відзначити продовження роботи над подоланням історичних суперечностей. Вперше за три роки відбулася зустріч голів Інститутів національної пам'яті, під час якої було прийнято рішення про створення робочої групи, що займатиметься розв'язанням проблемних питань щодо місць пам'яті (таких, як відновлення первинного напису на меморіальній плиті воякам УПА на горі Монастир).

Румунія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	C+

У 2020 році рівень політичної динаміки у відносинах між Україною та Румунією зріс у порівнянні з попереднім роком. Суперечливим питанням порядку денного залишається проблема імплементації Закону «Про освіту». Водночас в інших галузях відносини залишаються на рівні 2019 року, а подекуди навіть намітився прогрес. Румунія є партнером України на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції, відносини, по суті, зберігаються на рівні стратегічного партнерства, хоча це й не відображено в українських документах стратегічного характеру.

Політичний інтерес

У Посланні Президента до ВРУ згадується про те, що «сьогодні ми фактично заново будуємо конструктивний діалог і добросусідські відносини з [...] Румунією [...]». Міністр закордонних справ Д. Кулеба у своїх інтерв'ю також наголошує на зміні атмосфери у відносинах з Румунією. В аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента до ВРУ Румунія, щоправда, згадується лише один раз у контексті можливості взаємодії в економічній сфері. Також наголошується на питанні розв'язання замороженого конфлікту у Придністровському регіоні Молдови за участі Києва і Бухареста.

У заявах Президента України В. Зеленського, Співкерів ВРУ Д. Разумкова, Прем'єр-міністра Д. Шмигала відсутні згадки про Румунію.

Інституційна співпраця

У 2020 році зберігалася інституційна співпраця у рамках організації роботи змішаної міждержавної українсько-румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин.

У результаті належної роботи українського МЗС, Держприкордонслужби України і Міністерства оборони на початку вересня відбулися спільні українсько-румунські навчання на Дунаї Riverine-2020.

Стратегічне бачення

У стратегічному баченні змін не відбулося. Безпосередні згадки про Румунію відсутні у Законі України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» та у новій Стратегії національної безпеки України (де згадується лише Південно-Східна Європа), Воєнній доктрині України, Стратегії Україна-2020. Водночас згадки про Румунію містяться в Енергетичній стратегії 2035, проте сформульовані в загальних рисах.

Діяльність

У 2020 році на тлі загального скорочення безпосередніх двосторонніх контактів на багатьох напрямках слід відзначити високий рівень взаємодії МЗС та МО обох держав. На початку червня міністри закордонних справ Д. Кулеба та Б. Ауреску під час телефонної розмови погодили продовження VII засідання змішаної українсько-румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин. Очільники закордонних відомств, зокрема, домовились і про співпрацю у сфері освіти, енергетики, прикордонного співробітництва, а також розвиток торгівлі. Окремою темою було питання безпеки в Чорноморському регіоні. Міністри також обговорили питання пандемії COVID-19.

У липні відбулася зустріч у форматі відео конференції співоголів змішаної міжурядової українсько-румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин. З українського боку в конференції брала участь заступник міністра культури та інформаційної політики С. Фоменко, з румунського боку — державний секретар МЗС Румунії Д. С. Некулееску. Було досягнуто згоди щодо продовження діалогу, започаткування перемовин у форматі відео конференцій на рівні експертів для подальшого узгодження проекту Протоколу VII засідання комісії.

7–8 вересня Міністр закордонних справ України Д. Кулеба відвідав Румунію, де провів зустрічі з прем'єр-міністром Румунії Л. Орбаном та переговори з міністром закордонних справ Румунії Б. Ауреску. У ході візиту були обговорені чутливі для обох держав теми у сфері захисту прав національних меншин. На зустрічі з прем'єр-міністром Румунії у фокусі уваги було питання економічної співпраці: транскордонне співробітництво, збільшення обсягів торгівлі і товарообігу. Окремою темою була домовленість про створення робочої групи для розвитку співпраці в енергетичній сфері.

Продовжилась військова співпраця. Відбувся візит Міністра оборони України А. Тарана до Румунії (5.09). Важливим також було проведення двосторонніх українсько-румунських навчань Riverine-2020 на р. Дунай у вересні.

Результати

За даними Держкомстату товарообіг між Україною та Румунією за 2020 рік виріс на 5% і склав 1,76 млрд дол. США, що є добрим показником на тлі глобального економічного спаду, пов'язаного з пандемією COVID-19.

У безпековій сфері беззаперечним досягненням є підписання Угоди між КМУ та Урядом Румунії про співробітництво у військово-технічній сфері, що визначає правову базу військово-технічного співробітництва та передбачає спрощення процедур здійснення державних закупівель у відповідній сфері.

Ще одним помітним досягненням став запуск у серпні поромної переправи через Дунай Орлівка-Ісакча.

У вересні Україна оголосила про відкриття консульства у прикордонному місті Сігеу Мармаціей.

У липні румунська сторона ухвалила рішення про надання гуманітарної допомоги на суму 2 млн дол. США, що включає медикаменти, дезінфікуючі засоби та засоби індивідуального захисту (щоправда, з об'єктивних причин станом на кінець 2020 рішення не було втілене).

Водночас ще у грудні 2019 року ТОВ «Оператор ГТС України» (ОГТСУ) і Transgaz підписали міжоператорську технічну угоду (interconnection agreement) про взаємодію за європейськими правилами з 1 січня 2020 року. Угода передбачала взаємодію лише на одній точці з'єднання. ОГТСУ готовий підписати ще чотири, однак процес затримується.

Словаччина

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B

Проблематика українсько-словацької співпраці не є провідною темою українського політичного дискурсу, хоча можна спостерігати поступове зростання зацікавленості як українського, так і словацького політикуму до розширення двостороннього співробітництва. Обмеженість торговельно-економічної, військово-політичної співпраці, гуманітарних контактів, реактивне розв'язання поточних питань замість формування амбіційного двостороннього порядку денного не дозволяють говорити про використання потенціалу відносин повною мірою. Водночас саме завдяки безпроблемності відносин стартові умови для нарощування обертів політико-дипломатичного діалогу є кращими.

Політичний інтерес

Проблематика українсько-словацьких відносин найчастіше згадується в декількох контекстах: політико-дипломатичної підтримки України Словаччиною; співпраці в транспортній галузі (організації комбінованих перевезень за маршрутом Азія (КНР) — Європа (Словаччина), а також створення мультимодальних логістичних центрів у Чопі, Мукачеві та Кошице з обробки вантажів на згаданому маршруті); співпраці в енергетичній сфері, митне співробітництво; запровадження спільного прикордонного контролю тощо.

На тлі загалом низького інтересу українського політикуму до Словаччини позитивним є поступове зростання зацікавленості української сторони до співпраці. Помітною була активізація тематики українсько-словацької співпраці в українському політичному дискурсі під час та за результатами офіційного візиту Президента В. Зеленського до Братислави у вересні.

Словаччина фігурувала в українському політичному дискурсі менше, ніж інші західні сусіди України. Зокрема, в більшості ключових промов (наприклад, Посланні Президента до ВРУ) Словаччина не згадувалась.

Інституційна співпраця

Пандемія коронавірусу сповільнила темпи двостороннього діалогу, тож деякі проблемні питання не втратили свою актуальність. Йдеться насамперед про запровадження обміну попередньою митною інформацією, впровадження спільного прикордонного контролю та облаштування інфраструктури в пунктах пропуску на українсько-словацькому кордоні — завдання, які Програмою уряду покладаються на Мінфін та МВС та, як визнає українська сторона, відтермінуються через фінансові труднощі. Водночас вагомою причиною затягування процесу погодження Проекту Угоди про запровадження спільного контролю на кордоні зі Словаччиною є протиріччя норм законодавства України положенням законодавства ЄС (зокрема, Кодексу Шенгенських кордонів).

Стратегічне бачення

Програма діяльності КМУ (червень) у розділі «Поглиблення співпраці з ключовими міжнародними партнерами» не згадує Словаччину. Стратегія національної безпеки України (2020) серед сусідів окремо виділяє лише стратегічне партнерство з Республікою Польща та прагматичні відносини з Білоруссю та Молдовою, також не згадуючи Словаччину. Це свідчить про помітну асиметрію, з якою країни приділяють увагу одна одній у своїх стратегічних документах, оскільки і Програма нового словацького уряду, і нові Стратегія безпеки та Оборонна стратегія СР містять низку важливих тверджень щодо України, підтримки її євроатлантичних прагнень, невизнання окупації Криму тощо.

Діяльність

Політичний діалог відбувався з певними обмеженнями через пандемію COVID-19. Відбулись телефонні переговори між президентами, главами Урядів та міністрами зовнішньополітичних відомств обох країн.

Позитивний резонанс мав візит Президента В. Зеленського до Словаччини (23–24.09). Словацькою стороною наголошувалась важливість цього візиту як першого офіційного візиту голови Української держави з 2011 року.

Відбулися робочі візити Першої заступниці Міністра закордонних справ Е. Джапарової та Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішиної до Словаччини на форум GLOBSEC (жовтень).

Продовжувались консультації щодо оновлення Угоди про трудову міграцію, текст якої був частково погоджений, але українська сторона вбачає за необхідне підвищити рівень угоди до міжурядової.

Результати

Під час візиту Президента В. Зеленського було підписано Меморандум між Міністерством інфраструктури України та Міністерством транспорту і будівництва СР про співробітництво у сфері комбінованих перевезень у сполученні між ЄС та Азією через територію України і Словаччини. Також була підписана Угода між Урядом України та Урядом СР про надання авіаційних експлуатаційних послуг українським постачальником цих послуг у визначеній частині повітряного простору СР відносно аеропорту «Ужгород», яка дозволить відновити повноцінну роботу аеропорту.

Пандемія коронавірусу позначилась на динаміці торгівлі між Україною та СР. У 2020 році загальний товарообіг склав 1,39 млрд дол. США, у порівнянні з 1,49 млрд дол. США у 2019 році.

Актуальним залишається питання проведення міжурядової змішаної комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, співголова якої був нарешті призначений словацькою стороною. Останнє засідання комісії відбулось ще у 2013 році.

У 2020 році Словаччина надала допомогу Україні для подолання наслідків пандемії COVID-19 та повеней на заході України (за підрахунками словацьких партнерів, загальні обсяги гуманітарної допомоги від СР з 2014 року досягли 10 млн євро).

Важливим результатом року стала також офіційна згода Словаччини приєднатись до Кримської платформи.

Туреччина

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	A-

У новій Стратегії національної безпеки України Турецька Республіка зберегла статус стратегічного партнера. Активно розвивався політичний діалог: не зважаючи на пандемію Covid-19, 2020 рік відзначився рекордною кількістю взаємних візитів і зустрічей на високому рівні. Ключовими сферами двостороннього співробітництва залишалися економічна та політико-безпекова, співпраця в оборонно-промисловому комплексі.

Політичний інтерес

На відміну від попередніх років, у 2020 році Турецька Республіка (ТР) отримала значно більше уваги з боку вищих органів влади. Про «перевірене часом стратегічне партнерство», «взаємовигідні», «прагматичні» та «безпроблемні» відносини неодноразово згадували в офіційних заявах та інтерв'ю Президент України та його дипломатичні радники, Міністр закордонних справ, депутати групи дружби з ТР у ВРУ.

У щорічному Посланні Президента до ВРУ Туреччині приділено особливу увагу в контексті підтримки територіальної цілісності України, запуску Кримської платформи, розвитку військово-технічної співпраці (вироблення корветів, двигунів та військових дронів, розвитку систем ППО). Міністр закордонних справ ТР М. Чавушоглу став почесним гостем Конференції українських послів 2020, а співпрацю з Туреччиною було названо прикладом успішного розвитку дружніх відносин.

У Програмі діяльності Уряду Д. Шмигала безпосередні згадки про співпрацю з ТР відсутні.

Інституційна співпраця

Загалом діяльність українських органів державної влади на турецькому напрямку можна вважати системною, а рівень міжвідомчої координації — задовільним. Позиції основних центрів прийняття рішень є узгодженими. Регулярно «звіряти годинники» допомагають щорічні засідання Стратегічної ради високого рівня за участі представників ключових міністерств і відомств. Співпраця у сфері ОПК координується Віцепрем'єр-міністром — Міністром з питань розвитку стратегічних галузей промисловості О. Уруським. Водночас недостатній рівень координації між непрофільними міністерствами призводять до складних бюрократичних погоджувальних процедур та затримок у виконанні досягнутих домовленостей з українського боку.

Стратегічне бачення

Стратегія національної безпеки України, затверджена у вересні 2020 року, визначає ТР одним із п'яти «стратегічних партнерів».

За результатами 8-го засідання СРВР у 2020 році підписано Спільну декларацію, що визначає стратегічні пріоритети співпраці двох країн. Насамперед йдеться про збереження політичної підтримки Анкари у кримському питанні, оновлення переговорних позицій щодо ЗВТ, поглиблення співробітництва у військово-технічній та військово-морській сферах. Протягом року було підписано низку двосторонніх угод у військовій сфері.

Наявність актуальних планів дій, спільних заяв, декларацій про наміри та інших тактичних документів у ключових міністерствах дозволяє говорити про існування стратегічного бачення розвитку відносин на середньострокову перспективу.

Діяльність

Попри пандемію COVID-19, протягом року відбулися взаємні візити двох президентів (лютий, жовтень); візити до Туреччини Прем'єр-міністра України (листопад) та Віцепрем'єр-міністра — Міністра з питань розвитку стратегічних галузей промисловості України (серпень, листопад); взаємні візити міністрів закордонних справ (липень, грудень) та міністрів оборони (липень, грудень), візит Міністра інфраструктури та Торгового представника України до Туреччини (листопад). Окрім вже традиційного для двосторонніх відносин кола питань (економіка й ОПК), на порядку денному з'явилися й інші напрями — проблеми боротьби з коронавірусною інфекцією, обмін досвідом у розвитку державно-приватного партнерства, зокрема у медичній галузі, залучення Анкари до роботи Кримської платформи, допомога в облаштуванні кримських татар на материковій Україні та звільнення політичних бранців Кремля. У грудні Міністр закордонних справ України Д. Кулеба здійснив одноденний робочий візит до Туреччини на засідання Північно-Атлантичної Ради НАТО за участі України та Грузії.

У лютому у Києві відбулося 8-ме засідання СРВР під співголовуванням двох президентів. У липні в Анталії проведено 8-ме засідання Спільної групи стратегічного планування для підготовки наступного саміту СРВР у 2021 р.

Крім того, у грудні відбулась перша зустріч у новому форматі «квадрига» (два очільники МЗС + два очільники МО), що пройшла у Києві. Головною метою цього формату було визначено «необхідність об'єднання політичних, дипломатичних і військових зусиль для зміцнення миру і безпеки по периметру кордонів обох держав». На практиці цей формат передбачає регулярне обговорення широкого кола питань регіональної безпеки та координацію дій Києва й Анкари щодо ключових для обох країн напрямів. Окремий акцент робиться на поглибленні військової співпраці (спільні навчання, програми військової освіти для українських військовослужбовців у ТР, розвиток співпраці в рамках НАТО).

У жовтні проведено 12-е засідання Змішаної міжурядової українсько-турецької комісії з торгово-економічного співробітництва (Анкара) та 7-ме засідання Змішаної українсько-турецької комісії з питань туризму (Анталія). В онлайн режимі тривали переговори щодо підписання Угоди по ЗВТ.

У жовтні делегація Українського інституту на чолі з Першою заступницею МЗС Е. Джапаровою здійснила робочий візит до Анкари і Стамбулу з метою планування заходів публічної та культурної дипломатії України в Туреччині на 2021 рік.

Результати

У 2020 році найбільш активно відносини розвивалися у військово-технічній сфері. Було підписано низку документів, що мають сприяти реалізації домовленостей в ОПК. Зокрема, у рамках засідання СРВР (лютий) було підписано рамкову Угоду про військово-фінансове співробітництво, яка передбачала виділення ТР військової допомоги на потреби ЗСУ на суму близько 36 млн дол. У жовтні, під час робочого візиту

Президента В. Зеленського до Туреччини були підписані Військова угода між урядами України та Туреччини, створює правові підстави для розширення двостороннього співробітництва у зазначеній сфері за 21 напрямом, та Меморандум про наміри у галузі оборонно-промислових проєктів між МОУ та Державним агентством з питань оборонної промисловості Туреччини.

У грудні МОУ вперше уклало прямі зовнішньоекономічні угоди на товари військового призначення — оборонні контракти з турецькими компаніями. Суднобудівний завод «Океан» уклав меморандум з Державним оборонним агентством ТР про спільну діяльність з реалізації проєкту будівництва серії кораблів класу корвет для ВМС України. За офіційними даними, наразі партнерство в авіакосмічній сфері та ОПК включає понад 30 проєктів. Серед найбільш перспективних — домовленості щодо створення спільних підприємств з виробництва українських двигунів у ТР і турецьких безпілотників в Україні, авіаційних силових агрегатів на базі розробок держпідприємства Івченко-Прогрес, а також співпраця у сфері бронетанкового двигунобудування і мирного освоєння космосу.

Влітку у ході візиту до України зовнішньополітичного радника Президента ТР підписано Дорожню карту українсько-турецького співробітництва на 2020 рік.

Не дивлячись на карантинні обмеження, різкого падіння у двосторонній торгівлі та туристичному секторі вдалося уникнути. За показниками 2020 року, Туреччина входить у першу п'ятірку торговельних партнерів України. Вдалося втримати позитивне сальдо, попри падіння експорту на 7%. Загальний товарообіг склав 2,8 млрд дол. США. Торгівля послугами впала на 25% і склала 570 млн дол. США.

Всупереч задекларованим намірам, Угоду про ЗВТ підписано не було, а ввізні мита на деякі групи товарів (зокрема, кондитерську продукцію) були підвищені ТР на 15–20%.

Активна співпраця України з ТР у рамках міжнародних організацій забезпечила підтримку Анкарою всіх українських резолюцій щодо ситуації в Криму та Чорному морі.

Угорщина

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	2
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	2
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C-

Українсько-угорські відносини у 2020 році нагадували «американські гірки»: у першій половині року — активізація діалогу, серія зустрічей очільників МЗС, підготовка зустрічі В. Зеленського та В. Орбана, відсутність «угорського вето» під час отримання Україною статусу члена Програми розширених можливостей НАТО; у другій половині 2020 — оголошення персонами нон грата в Україні двох угорських топ-урядовців, звинувачення з боку Києва про втручання офіційного Будапешта в українські вибори й обшуки в угорських організаціях на Закарпатті тощо. Українсько-угорські відносини перебувають на найнижчій точці розвитку та переживають найбільшу кризу з моменту встановлення дипломатичних відносин на початку 1990-х років. Відтак максимум, на який варто сподіватися та якого варто прагнути в 2021 році, — це нормалізація відносин.

Політичний інтерес

Протягом усього року Угорщина перебувала в центрі політичної уваги України, причому не тільки через конфлікти та скандали, а й через публічні заяви обох сторін про готовність перезапустити відносини на найвищому рівні.

Двосторонні відносини не раз протягом року коментувалися в Україні на рівні Президента В. Зеленського та очільника МЗС Д. Кулеби, зокрема були згадані у щорічному Посланні Президента до ВРУ.

Як і в кінці 2019, протягом 2020 року ключову роль у відносинах з Угорщиною взяв на себе Міністр закордонних справ Д. Кулеба, активно діючи і в медіапросторі, і дипломатичними засобами.

Інституційна співпраця

На відміну від попередніх кризових років у відносинах з Угорщиною, протягом 2020 року інституційна співпраця у цьому напрямі відбувалася переважно за лініями МЗС–Президент–Закарпатська ОДА. І саме МЗС став ключовою інституцією у виробленні політики щодо Угорщини в Україні.

Окремо слід відзначити неоднозначну роль СБУ, чиї слідчі дії щодо угорських інституцій та лідера Товариства угорської культури Закарпаття В. Брензовича були розцінені офіційним Будапештом як недружні кроки офіційного Києва.

Стратегічне бачення

В указі Президента «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8.11.2019 р. вказується, що серед пріоритетів у зовнішній сфері є розвиток партнерських добросусідських відносин із сусідніми державами, зокрема врегулювання проблемних питань двосторонніх відносин між Україною та окремими сусідніми державами-членами ЄС. Крім того, у новій Стратегії національної безпеки України, затвердженій восени 2020 року, зазначено, що «з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи».

Попри це, а також попри трирічний конфлікт з Угорщиною, Київ так і не зміг випрацювати стратегічне бачення як двосторонніх відносин, так і власної політики в Центрально-Східній Європі. Угорщина наразі розглядається насамперед через призму конфлікту у двосторонніх відносинах та перешкоду євроатлантичної інтеграції України, а не як рівноправний партнер.

Діяльність

У першій половині 2020 року були всі підстави очікувати на перезапуск українсько-угорського діалогу. Зокрема про це сигналізували як взаємні публічні жести сторін, так і активізація діалогу між Києвом та Будапештом на рівні очільників МЗС, які протягом січня-червня, попри пандемію коронавірусу, провели три особисті зустрічі.

У червні було відновлено роботу міжурядової економічної комісії, яка не засідала сім років. За підсумками засідання Д. Кулеба проанонсував, що вже у липні може відбутися особиста зустріч лідерів двох країн. Крім того, на пресконференції за підсумками першого року президентства В. Зеленський заявив про бажання та готовність підписати з В. Орбаном меморандум, який би врегулював увесь спектр спірних питань. Текст цього меморандуму був напрацьований українською стороною та переданий угорській.

Наступні пів року рівень політичного інтересу до Угорщини з боку Києва не зменшувався, але він був діаметрально протилежним: українська сторона кілька разів протягом осені застерігала, а в підсумку звинуватила офіційний Будапешт у втручанні в український виборчий процес та заборонила в'їзд в Україну кільком угорським високопосадовцям. «Підсумками» року стали обшуки СБУ в офісах Благодійного фонду «Закарпатський центр економічного розвитку «Еган Еде» та його директора, голови КМКС В. Брензовича.

Результати

Політика України щодо Угорщини у 2020 році нарешті стала проактивною та навіть креативною, що дозволило у червні уникнути угорського вето та отримати статус члена Програми розширених можливостей НАТО.

Водночас через серію загострень другої половини 2020 року є всі підстави говорити, що діалог між Києвом і Будапештом наразі перебуває на найнижчому рівні з моменту встановлення дипломатичних відносин у 1991 році.

Пандемія коронавірусу майже не вплинула на двосторонні відносини, у всякому разі з негативної точки зору, а швидше була приводом для конструктиву. Зокрема йдеться про узгодження дій на кордоні та передачу гуманітарної допомоги.

Разом з тим більшість анонсованих у попередні роки економічних та інфраструктурних проєктів (угорський кредит на 50 млн євро для реконструкції об'їзної дороги у м. Берегово, відкриття нових та реконструкція існуючих КПП на українсько-угорському кордоні) так і не вдалося зрушити з мертвої точки.

Товарообіг між країнами за 2020 рік склав 2,48 млрд дол. США, при чому експорт скоротився на 20%.

Чехія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	C+

У 2020 році відносини між країнами мали позитивний характер. Відбувся офіційний візит керівника МЗС України до Чехії. Українське посольство проявило себе активним провідником українських інтересів в країні. На жаль, пандемія COVID-19 унеможливила реалізацію всіх запланованих заходів, але водночас показала високий рівень взаємної підтримки між Україною та Чехією.

Політичний інтерес

Чехія традиційно перебуває поза увагою основних політичних гравців. Двосторонні відносини згадувались у ЗМІ у лютому під час офіційного візиту керівника МЗС України В. Пристайка до Праги. Відзначалася важливість поглиблення співробітництва в реалізації низки взаємовигідних проєктів, у т. ч. в енергетичній, транспортній та інвестиційній сферах.

Інституційна співпраця

На початку 2020 року українські інституції (МЗС, Мінекономіки) координували підготовку проведення в Україні 9-го засідання Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва. Засідання планувалося провести у березні, але воно вчергове не відбулось, тепер вже через загострення ситуації навколо пандемії COVID-19. У 2020 році співголовою української частини комісії було призначено Віцепрем'єр-міністра України О. Стефанішину. Попередньо опрацьовується можливість проведення чергового засідання Комісії в Києві у першому півріччі 2021 року.

Протягом року відбувалася координація зусиль МЗС, МВС, ДПСУ, авіа- та залізничних перевізників через виклики пандемії COVID-19, пов'язані з евакуацією українських громадян з ЧР у березні, перевезенням українськими літаками гуманітарних вантажів з Китаю до ЧР та отриманням медичної допомоги від ЧР і В4.

Стратегічне бачення

У документах стратегічного характеру безпосередня згадка про Чехію відсутня, але існують побіжні згадки про країни регіону. У новій Стратегії національної безпеки України підкреслюється, що з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи. Двосторонніх документів, дорожніх карт середньострокового характеру в 2020 р. сторони не укладали.

Діяльність

Зовнішня політика України щодо Чехії реалізовувалася переважно у форматі інтенсивних двосторонніх відносин, а також взаємодії в міжнародних організаціях. У лютому відбувся візит керівника МЗС України В. Пристайка до Праги, де він зустрівся з Прем'єр-міністром ЧР А. Бабішем, спікером Палати депутатів парламенту ЧР Р. Вондрачеком, з главою МЗС ЧР Т. Петржічеком, з президентом чеської ТЕП В. Длоугим, представниками чеського бізнесу та керівниками організацій української діаспори в ЧР. У рамках візиту було започатковано роботу Українсько-чеського форуму, участь у якому взяли провідні експерти з обох сторін. У березні та квітні міністри закордонних справ Д. Кулеба та Т. Петржічек мали кілька телефонних розмов. В онлайн режимі відбулися консультації національних секретаріатів Українсько-чеської змішаної комісії з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва.

Активною була робота Посольства України в ЧР як у посиленні політичного діалогу, так і у використанні інструментів публічної (і зокрема, культурної) дипломатії. У чеських ЗМІ опубліковано інтерв'ю з керівником МЗС України В. Пристайком, декілька інтерв'ю з послом Є. Перебийносом та його статей, у яких пояснювалася позиція України по основним питанням українського порядку денного. Відбувалися українсько-чеські контакти щодо культури, розвитку торговельно-економічної сфери та оборонної політики.

Було активізовано й міжпарламентський діалог. У березні відбувся візит представників Комітету з питань оборони Палати депутатів Парламенту ЧР до України на чолі з його головою Я. Черноховою.

Результати

Чехія на урядовому рівні послідовно підтримує Україну, розвиток її громадянського суспільства та євроатлантичну інтеграцію. У лютому відбулося перше інавгураційне засідання Українсько-чеського форуму, на якому було підписано угоду про співпрацю між Державною архівною службою України та Інститутом досліджень тоталітарних режимів й Архівом справ державної безпеки Чехії.

У вересні було відкрите пряме авіаційне сполучення з Києва та Львова до чеського міста Пардубіце. 3 грудня посол Чехії Р. Матула (разом з послами інших країн В4) відвідав КПВВ «Золоте» (Луганська обл.). В оборонній сфері досягнуто домовленостей щодо отримання в 2021 році ЗСУ першої партії самохідних гаубиць «Дана М2» чеського виробництва.

У квітні ЧР ініціювала програму V4EastSolidarity, в рамках якої країнам «Східного партнерства» виділяється 250 тис. євро, що спрямовуються на допомогу у боротьбі з Covid-19, з них Україні — 125 тис. євро. Чехія передала Україні медичну гуманітарну допомогу на більш ніж 200 тис. євро. Через пандемію було організовано повернення понад 7 тис. українців з ЧР. Крім того, Україна надала послуги з доставки літаком «Руслан» гуманітарних вантажів з Китаю до ЧР.

Активні контакти посольства з представниками чеського уряду дозволили забезпечити послідовну підтримку Прагою санкційного режиму щодо Росії, а також курсу України на інтеграцію до ЄС і НАТО. Чехія стала співавтором низки ініційованих Україною проектів резолюцій з «кримської проблематики» в рамках ГА ООН, а також підтримала ініціативу України «Кримська платформа».

На тлі економічної кризи, спричиненої пандемією коронавірусу, українсько-чеський товарообіг протягом 2020 року скоротився та становив 1,799 млрд дол. США. Експорт з України в ЧР зменшився на 11% і становив

826,3 млн дол. США. Імпорт скоротився на 17% та становив 972,6 млн дол. США. Враховуючи, що базою для порівняння був рекордний за всю історію взаємної торгівлі 2019 рік, результат 2020 року, особливо для українського експорту, можна вважати адекватним.

Головним досягненням у відносинах стало те, що пандемія не призвела до припинення міждержавного діалогу та не змінила позицію Чехії в питанні підтримки територіальної цілісності й суверенітету України, а також продемонструвала готовність надати значну медичну гуманітарну допомогу.

Росія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4-	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3+	2+
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3-	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	2+
РЕЗУЛЬТАТИ	2+	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	D+

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ	ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D+	ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	ДІЯЛЬНІСТЬ	2	РЕЗУЛЬТАТИ	1
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	C-	2	4	2	3	2	3	2				
ЕНЕРГЕТИЧНІ ВІДНОСИНИ	C-	4	1	3	2	3	2	3				

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ

2020 рік став черговим роком як стагнації в україно-російському політичному діалозі, так і втрати певних ілюзій правлячої політичної команди щодо можливості покращити стосунки із Росією, не поступаючись при цьому в питаннях безпеки і національних інтересів України. Відсутність істотних позитивних результатів від дипломатично-політичних заходів й кроків, що відбувались протягом року (у контексті розв'язання нагальних питань україно-російських відносин), лише загострила фундаментальну проблему відсутності цілісного бачення ефективної моделі політичного діалогу з РФ як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях.

Політичний інтерес

Попри відсутність ознак позитивної динаміки українсько-російського діалогу в коротко та середньострокових перспективах, тема політичних відносин України з РФ залишається одним з ключових факторів української внутрішньої політики.

20 жовтня у Посланні до ВРУ Президент В. Зеленський концентрував увагу не лише на тому, що головні здобутки української влади та держави знаходяться у площині протистояння загрозі пандемії COVID-19, але й наголосив, що найголовнішим для нього й для українців залишається «завершення війни на Донбасі, настання миру, повернення наших людей та повернення наших територій».

Призначений у березні Міністр закордонних справ Д. Кулеба задекларував «наступальну дипломатію» у діалозі з Росією й підвищення статусу української делегації у Тресторонній контактній групі. Політичні відносини з РФ протягом року здебільшого розглядалися у контексті деокупації ОРДЛО та АРК, безпеки у Чорноморському регіоні та санкцій проти РФ, що засвідчили чисельні інтерв'ю та виступи Президента В. Зеленського, Міністра Д. Кулеби, Керівника ОПУ Д. Єрмака та його зовнішньополітичного заступника.

Значний інтерес та залучення до теми україно-російських відносин демонструють представники політичних сил як на рівні ВРУ, так і на рівні органів місцевого самоврядування. Протягом року спостерігалось підвищення активності т. зв. «проросійського політичного табору» за рахунок значного послаблення позицій партії «Слуга народу» як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Інституційна співпраця

Владно-політична конфігурація в Україні, що утворилася внаслідок президентських та парламентських виборів 2019 року, була певним чином трансформована за результатами місцевих виборів (жовтень-листопад 2020 року). Падіння рівня довіри до політичної партії «Слуга народу» призвело до розширення партійно-політичної констеляції на рівні місцевого самоврядування. У значній кількості центральних та південно-східних областей України до органів місцевого самоврядування були вибрані політичні партії, чії програмні положення є опозиційними до центральної влади. Особливо це стосується бачення відносин із Росією такої політичної сили як «Опозиційна платформа — За життя», що отримала значний рівень представництва у різних областях України. Такі зміни будуть деформувати інституційну співпрацю в українському державному чотирикутнику «Верховна Рада–Уряд–Президент–місьцеве самоврядування» у бік послаблення консолідованої позиції гілок влади щодо «російського питання». Яскравим прикладом такої зміни є кампанія політичної партії «Опозиційна платформа — За життя» щодо сертифікації, виробництва та застосування вакцини російського виробництва «Спутник V» на території України.

Особливої загрози для України набуває певне розширення «кола виконавців» функцій і завдань на даному зовнішньополітичному напрямі й набуття виняткового вирішального статусу Офісу Президента України (на рівні Керівника Офісу та радників Президента України).

Стратегічне бачення

У стратегічних нормативно-правових документах (Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегія національної безпеки України, Военна доктрина України та ін.) Російська Федерація визначається як істотна та довготривала загроза Україні. У новій редакції Стратегії національної безпеки (2020) на відміну від попередньої редакції (2015) значним чином акцентовано на необхідності активної протидії російській агресії. Серед іншого визначається необхідність здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних та інших заходів, спрямованих на припинення російської окупації АР Крим та м. Севастополь. Поряд з визначенням Росії країною-агресором у Стратегії зазначається й про «необхідність запровадження моделі відносин України з Російською Федерацією, яка має забезпечити припинення агресії та відновлення територіальної цілісності України».

Діяльність

Прямий політичний діалог між Києвом та Москвою залишається на найнижчому рівні. Протягом року відбулася лише одна телефонна розмова між президентами (14 лютого) й одна — між міністрами закордонних справ (30.04 у рамках «нормандського формату»). У своїй розмові президенти обговорили виконання домовленостей, досягнутих під час Нормандського саміту (9.12.2019 р.) у Парижі, а також підготовку до наступної зустрічі лідерів «Нормандської четвірки». Комунікація поміж міністрами МЗС України та Росії не вийшла за рамки багатостороннього формату, й двосторонній діалог на даному рівні є відсутнім.

Міждержавна комунікація певною мірою зберігається у багатосторонніх форматах та контактних групах (Мінський формат та Нормандський формат). Унаслідок пандемії міждержавна комунікація значною мірою перейшла у віртуальну площину відеоконференцій (на повну віртуальну комунікацію переведено роботу Тристоронньої контактної групи). У 2020 році так і не відбулось засідання Нормандської четвірки на рівні очільників держав.

Дипломатичне представництво в обох країнах продовжує традиційно здійснюватися на рівні тимчасово повірених у справах. Дипломатична діяльність українських консульських установ залишається основною інституційною складовою для нагальних питань двосторонніх відносин (юридичний супровід захисту ув'язнених українських заручників на території РФ, представництво інтересів громадян України на території РФ тощо).

Україно-російське протистояння зберігається у рамках міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, РЄ та ін.), у міжнародних та арбітражних судах.

Результати

Політичний діалог в україно-російських відносинах продовжує перебувати на низькому рівні й, у порівнянні з минулим роком, отримав тенденцію до подальшого охолодження. За визначенням Міністра Д. Кулеби, наразі немає каналу комунікації між МЗС України та Росії, а за словами Президента України В. Зеленського, відсутність телефонних розмов з В. Путіним продиктовано відсутністю предмету розмови. Натомість політична риторика обох президентів демонструвала наступальний характер. В інтерв'ю наприкінці року В. Зеленський заявив, що у разі можливого нападу Росії на Україну буде «велика війна за повною мобілізацією населення», у той час, як В. Путін заявив, що Росія збільшить підтримку Донбасу.

Невирішеними залишаються такі питання: утримання українських заручників (протягом року процес обміну демонстрував значний регрес); продовження Росією активної паспортизації жителів ОРДЛО та спрощення процедури набуття громадянами України російського громадянства; військове напруження на україно-російських кордонах, що супроводжується підсиленням кадрово-військової та адміністративної присутності Росії на окупованих територіях України.

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Тема економічної співпраці з РФ, як і в попередні роки, не була серед пріоритетів зовнішньої політики і продовжила свій відхід у тінь. Офіційні взаємодії України з РФ в економічній площині спрямовані на відстоювання національних позицій у міжнародних судах та збереження санкційного режиму з боку міжнародного співтовариства. Стратегічне бачення щодо економічного впливу на країну-агресора з метою повернення Донбасу та Криму, як і раніше, відсутнє, а збережені бізнес-контакти пролонгують тенденцію належності РФ до основних торговельних партнерів України. Пандемія не мала значного впливу на реалізацію даного напрямку зовнішньоекономічної політики України.

Політичний інтерес / залученість

2020 рік ознаменував собою продовження тенденції зниження політичного інтересу до проблематики економічного виміру відносин України з РФ. Практично відсутні заяви керівництва держави з даної проблематики. Лише у рідких випадках, наприклад, Президент висловлював сподівання на прагматичні економічні відносини у майбутньому. На відміну від попередніх років з публічного дискурсу зникли як «жорсткі», так і «м'які» альтернативи побудови економічних відносин з РФ з боку органів влади та експертної спільноти.

Перспективи економічного співробітництва і надалі визначаються стейкхолдерами через призму втрат української економіки та уникнення дискусії щодо кардинальних змін існуючого підходу, за якого російські та українські товари потрапляють на національні ринки не тільки напряму, а й через треті країни.

Інституційна співпраця

Інституційна співпраця стосовно економічної сфери, як і раніше, будується навколо збереження міжнародного консенсусу із продовження санкційного тиску на РФ та роботі у міжнародних судах. Основні суб'єкти реалізації зовнішньоекономічної політики за даним вектором (Президент, РНБОУ, ВРУ, КМУ, НБУ, СБУ) продовжують діяти злагоджено за відпрацьованими механізмами. З новацій 2020 року варто відзначити парламентську ініціативу створити спеціальний орган влади, який відповідатиме за дотриманням санкцій проти РФ та функціонуватиме при РНБО. Діяльність тристоронньої контактної групи практично не охоплює економічні питання.

Стратегічне бачення

Стратегія щодо економічного співробітництва з РФ як країною-агресором до цього часу досі не напрацьована. Стратегія національної безпеки передбачає здійснення економічних заходів, спрямованих на припинення РФ незаконної окупації АР Крим та м. Севастополь. Україна вважає протиправними більшість заходів РФ та переважно реактивно або інерційно продукує торговельні обмеження. Тактичним підходом лишається підтримування санкційної політики в інтересах національної безпеки та збереження міжнародного тиску, утім, без відчутних шансів на його посилення. Судові війни наразі перетворились на основний тактичний елемент економічного протистояння.

Діяльність

У 2020 році, як і впродовж попередніх років, економічні відносини України та РФ знаходяться у площині санкцій та судів. Однак бізнесові взаємодії перебувають поза даним полем та забезпечують упродовж усіх років з початку агресії РФ стабільні показники зовнішньоторговельного обороту між країнами, які де-факто знаходяться у стані війни (наприклад, у 2020 році асоціація «Укрмашбуд» ініціювала прохання про зняття російських санкцій з українських машинобудівних заводів).

У судових інстанціях триває розгляд справ за позовами України проти РФ. Зокрема, Федеральний суд Швейцарії залишив чинним рішення арбітражу в Женеві, згідно з яким РФ повинна виплатити понад 80 млн дол. США 12 українським компаніям як компенсацію за збитки внаслідок анексії Криму. П'ять міждержавних справ перебувають на розгляді ЄСПЛ. Міжнародний суд ООН подовжив Росії термін на підготовку відповіді у справі, що стосується застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Результати

Незважаючи на занепокоєння, Україна зберігає міжнародну підтримку у протидії російській агресії. Попри відсутність кардинальних змін щодо змісту санкційного режиму, його дія щороку подовжується. КМУ у листопаді подовжив до 2022 року торгові санкції щодо товарів, які походять із Росії. Планується вводити національні санкції та ініціювати нові міжнародні санкції через присвоєння та продаж винзаводу «Масандра» в окупованому Криму. Росія вчиняє симетричні кроки та наразі розширила список персональних санкцій до 849 громадян України.

Попри розірвання угоди з РФ про торговельні представництва, санкції та суди, Росія не втрачає чільне місце у переліку торговельних партнерів України. За результатами року зайняла четверте місце. Водночас відбулось значне падіння як експорту (на 17%), так і імпорту (на 35%). Товарообіг

у 2020 році склав 7,2 млрд дол. США. Експорт товарів з України в Росію склав 2,7 млрд дол. США, обсяг російського імпорту — 4,5 млрд дол. США. Номенклатура українського експорту є досить широкою. Основний обсяг складають продукти неорганічної хімії, чорні метали та вироби з них, ядерні реактори, котли, машини. Імпорт з Росії незмінно базується на групі «Палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки». З-поміж інших позицій варто виділити ядерні реактори, котли, машини, чорні метали. Обсяг торгівлі послугами впав вдвічі (як експорт, так і імпорт) і склав 2,8 млрд дол. США зі значним позитивним сальдо для України.

ЕНЕРГЕТИЧНІ ВІДНОСИНИ

Знаковими подіями 2020 року стали відмова російського «Газпрому» постачати газ в Україну за умовами, визначеними рішенням Стокгольмського арбітражу, відповідно, новими міжнародними судовими справами, політичною боротьбою навколо імпорту російської електроенергії і нафтопродуктів, а також подальшою конфронтацією щодо обхідних газопроводів через Балтійське і Чорне море. РФ активізувала неопублічну боротьбу за контроль над українською атомною енергетикою, однак на фоні внутрішніх українських подій у зв'язку із пандемією коронавірусу і змаганням олігархічних груп значного успіху не досягнула. Водночас зберігається суттєва залежність від імпорту російських вуглеводнів (вугілля, нафтопродуктів, скрапленого газу), яка додаткового ускладнюється політичною ситуацією у Білорусі.

Політичний інтерес

2020 рік відзначився гострою політичною боротьбою навколо питання імпорту російської електроенергії, яке стало особливо актуальним у другому кварталі під час найбільшого спаду економічної активності через заходи, спрямовані на мінімізацію поширення коронавірусу. Зокрема, представниками політичних фракцій «Батьківщина», «ОПЗЖ»,

«Слуга народу» були ініційовані численні законопроекти, спрямовані на обмеження або заборону імпорту електроенергії з РФ і навіть Білорусі. Однак за ними простежується насамперед інтерес вітчизняних бізнес груп, зацікавлених у збереженні монопольного статусу на ринку.

У лютому Президент України дав розпорядження обмежити імпорт електроенергії та вугілля з РФ. Навесні Прем'єр-міністр України також неодноразово заявляв про максимальне обмеження імпорту, враховуючи профіцит у енергосистемі.

У березні мав місце короточасний сплеск політичного інтересу через несподіване рішення «Газпрому» відмовитися від постачання газу в Україну.

Президент України порушував питання обхідних російських газопроводів під час зустрічі з президентом Польщі.

Інституційна співпраця

Протягом 2020 року інституційна співпраця законодавчої і виконавчої влади бажала кращого. У більшості випадків як парламент, так і уряд намагалися діяти самостійно у межах своїх повноважень, що призводило до протиріч і частої зміни правил. Зокрема, за ініціативою ВРУ були накладені спеціальні мита на імпорт російських нафтопродуктів, багаторазово дискутувалися умови імпорту російської та білоруської електроенергії. Водночас уряд своїми постановами і можливістю впливу на НКРЕКП намагався блокувати такий імпорт. Це в окремі місяці призводило до публічного конфлікту з головою профільного комітету ВРУ і взаємних звинувачень у лобіюванні інтересів олігархічних груп, а також розбалансуванні ситуації на ринку. Подібна ситуація мала місце у контексті імпорту російського скрапленого газу, де уряд своїми рішеннями змінював мито, ускладнюючи роботу трейдерів.

Конфлікт чітко проявлявся у питанні призначення міністра енергетики, де жодна із запропонованих прем'єр-міністром кандидатур не пройшла схвалення у ВРУ. Зокрема, наприкінці року розгорівся конфлікт навколо кандидатури нового міністра енергетики після того, які ЗМІ трактували його як прибічника відновлення імпорту російського газу.

Стратегічне бачення

У 2020 році не відбулося формування чіткого стратегічного бачення взаємовідносин із РФ в енергетичному секторі. Водночас Стратегія національної безпеки (2020) містить положення щодо посилення енергетичної безпеки за рахунок інтеграції в європейські ринки газу та електроенергії. Хоча опосередковано це говорить про бажання мінімізувати взаємовідносини, відсутність чіткого формулювання створює суттєву невизначеність.

Затримка розробки інтегрованого енергетичного і кліматичного плану до 2030 р., програми реалізації другого етапу Енергетичної стратегії до 2035 р., другого Національного визначеного внеску до Паризької кліматичної угоди, мінімальне фінансування енергоефективних заходів і посилення політичного популізму про високі ціни на енергоресурси є негативними сигналами, за якими прямо чи опосередковано проглядаються російський вплив.

Діяльність

Протягом 2020 року відзначалася чітка тенденція поділу як законодавчої, так і виконавчої влади на лобістів інтересів олігархічних груп та тих, хто конфліктував між собою (щодо імпорту російських енергоресурсів).

Деякі успіхи демонстрували державні енергетичні компанії. Попри складну фінансову ситуацію, «Енергоатом» продовжив реалізацію проєкту ЦСВЯП для складування відпрацьованого ядерного палива, цим самим знижуючи залежність від РФ. Оператор ГТС уклав низку операційних договорів з партнерами із сусідніх країн, розширивши можливості імпорту газу, зокрема, за рахунок «віртуального реверсу». Оператор системи передачі електроенергії провів випробування на об'єктах генерації, забезпечивши черговий етап виконання плану підготовки до інтеграції в європейський ринок електроенергії.

Боротьба проти російських обхідних газопроводів продовжувалася переважно зусиллями окремих політиків та урядовців, а також громадських експертів і НАК «Нафтогаз України», команда якого була посилена. Питання Північного потоку-2 порушувалось на переговорах з багатьма європейськими лідерами та представниками ЄС.

Результати

Річні підсумки можна охарактеризувати як інерційні наслідки процесів, запущених у попередні роки, зокрема, щодо посилення незалежності «Енергоатому» в питанні зберігання відпрацьованого ядерного палива, розширення можливостей імпорту газу із західного напрямку, виконання програми підготовки до інтеграції в ринок електроенергії. Перераховане послідовно посилювало енергетичну незалежність України від РФ.

Водночас провал підготовки інтегрованого енергетичного і кліматичного плану до 2030 р., відсутність профільного міністра енергетики, посилення впливу олігархів надалі продовжували розбалансовувати енергетичну систему, формуючи передумови для посилення впливу проросійських сил і наростання невдоволення населення.

РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ

АТР	B-
Близький Схід	B-
Західні Балкани	C-
Країни Балтії	B+
Вишеградська четвірка	C
Латинська Америка	C-
Південна Азія	C+
Північна Європа	C+
Субсахарська Африка	C
Центральна Азія	C-
Чорноморський регіон	B

Азійсько-Тихоокеанський Регіон

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	B-

Попри пандемію COVID-19, політичний інтерес до країн регіону у 2020 році зріс. Спостерігалася певна інституційна злагожденість у покращенні взаємин із країнами АСЕАН, зокрема у торговельно-економічній сфері. Активний політичний діалог спостерігався із Сінгапуром, Республікою Корея, Малайзією та Індонезією. Водночас ПУ у В'єтнамі залишається без посла.

Політичний інтерес

На рівні ВРУ у 2020 році спостерігалось зацікавлення у посиленні співпраці з країнами регіону. Зокрема, Верховна Рада прагне набути статусу спостерігача в Міжпарламентській Асамблеї АСЕАН. Листи від голови українського парламенту Д. Разумкова із відповідною позицією було передано генеральній секретарці МА АСЕАН Нгуєн Туонг Ван. Про це також говорила і віцепікерка ВРУ О. Кондратюк (2.11) під час зустрічі із заступником Голови Ради Народних Представників Республіки Індонезія А. Сямсуддіном.

У Програмі дій Уряду О. Гончарука (березень) були згадки про Південну Корею та Австралію в контексті лібералізації візового режиму.

Міністр закордонних справ Д. Кулеба упродовж року активно просував співпрацю із країнами АСЕАН. Під час вебінару «Україна — Малайзія: нові ринки, нові можливості» (6.10) заступник Міністра закордонних справ Д. Сенік заявив, що Південно-Східну Азію визначено як ключовий пріоритет української зовнішньої політики в Азії. Д. Кулеба на зустрічі з послами країн АСЕАН (9.07) заявив, що Україна прагне збільшити товарообіг з цими країнами до 5 млрд дол. США. Серед досягнень року Д. Кулеба називав відносини з Сінгапуром, Малайзією, Південною Кореєю та Таїландом.

Упродовж року у парламенті створено групи дружби з Індонезією (28.04), Таїландом (10.02) та Австралією (10.02). Досі неукмплектована група дружби із Філіппінами.

Інституційна співпраця

На інституційному рівні у 2020 році відчутною була зацікавленість і певна злагодженість на різних рівнях у роботі над зближенням із країнами регіону та АСЕАН як регіональною міжнародною організацією.

У листопаді призначено нового Посла України в Сінгапурі. Також у листопаді офіційно започатковано роботу почесного консульства України у м. Денпасар, провінція Балі в Індонезії. Водночас Посольство України у В'єтнамі наразі залишається без посла (з липня 2019 р.).

Стратегічне бачення

Упродовж року МЗС працювало над розробкою Азійської стратегії зовнішньої політики України. У грудні Міністр закордонних справ Д. Кулеба заявив, що документ розроблений і «де факто імплементований», однак ще потрібно чекати на його офіційне затвердження.

В оновленій Стратегії національної безпеки (14.09) про регіон згадано як такий, де відчуватимуться наслідки конкурування між США та Китаєм. У контексті зовнішньополітичної діяльності у документі йдеться про те, що Україна розвиватиме взаємовигідне економічне співробітництво з державами Азії. В Експортній стратегії України на 2017–2021 рр. Індонезія, Таїланд, Філіппіни та Японію зазначено як країни, на чиїх ринках українські виробники мають значний потенціал для експорту.

Діяльність

Перші два місяці до початку розгортання карантинних обмежень були доволі активними у співпраці з регіоном. Міністр закордонних справ України В. Пристайко перебував з офіційним візитом у Сінгапурі (13–14.01). У рамках візиту відбулися зустрічі та переговори з прем'єр-міністром країни Лі Сієн Луном, главою МЗС В. Балакрішнаном, міністром внутрішніх справ і юстиції К. Шанмугамом та старшим державним міністром Міністерства торгівлі та промисловості Ко По Куном. Від початку локдауну ПУ в регіоні активно працювали над тим, щоб українські громадяни, які перебували на курортах країн регіону (зокрема в Таїланді, В'єтнамі та Індонезії), змогли якнайшвидше повернутися додому.

Президент України В. Зеленський провів телефонну розмову із президентом Республіки Корея Мун Чже Іном (10.04). Президент подякував за швидке виконання контракту з продажу 100 тисяч ПЛР-тестів. Також у розмові йшлося про успішний досвід реалізації корейських інвестиційних проєктів в Україні та вдалося досягнути домовленості про надання Україні гуманітарної допомоги.

Упродовж року на різних рівнях активізувалася співпраця з Індонезією. На полях 43-ї сесії Ради ООН з прав людини глава МЗС В. Пристайко зустрівся з міністром закордонних справ Індонезії Р. Марсуді (24.02). Сторони обмінялися запрошеннями здійснити двосторонні візити на рівні глав держав. Посол України в Індонезії В. Пахіль разом з делегацією представників українських підприємств ОПК зустрівся з міністром оборони Індонезії П. Субіянто (12.02).

Навесні 2020 року в МЗС вперше провели «Тиждень Азії». У його рамках глава МЗС Д. Кулеба провів телефонну розмову із міністеркою закордонних справ Індонезії Р. Марсуді (30.03), під час якої відзначив прагнення України налагодити більш тісну політичну співпрацю з АСЕАН та підкреслив готовність прийняти у Києві президента Індонезії, а також з міністром закордонних справ Сінгапуру В. Балакрішнаном (3.04). Д. Кулеба наголосив, що Сінгапур буде одним із ключових партнерів України в Азії. Також Міністр закордонних справ зустрівся з послами республіки Корея та Японії.

У квітні Міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України І. Петрашко мав зустріч з послом Республіки Корея в Україні Квон Кі-Чангом, де обговорювали основні питання двостороннього співробітництва, зокрема збільшення прямих інвестицій з Кореї в економіку України.

Віцепікерка ВРУ О. Кондратюк провела робочу зустріч із заступником голови Ради Народних Представників Республіки Індонезія А. Сямсуддіном (2.11), під час якої йшлося про поглиблення співпраці через двосторонні візити різних рівнів та про приєднання України до МА АСЕАН.

Наприкінці року увага з боку українського МЗС та ПУ в регіоні була прикута до покращення торговельно-економічної співпраці. Відбувся вебінар «Україна–Малайзія: нові ринки, нові можливості» (6.10) за участі

заступника Міністра закордонних справ України Д. Сеніка та заступника міністра міжнародної торгівлі та промисловості Малайзії Датука Лім Бан Гонга. Метою проведення цього вебінару було оновити інформацію про наявні виклики та можливості у налагодженні торговельної співпраці між країнами. Схожий захід для українських компаній-експортерів провело ПУ у Республіці Корея разом із Корейською асоціацією імпортерів та Радою експортерів та інвесторів при МЗС України (24.11).

Голова Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва ВРУ О. Мережко упродовж року мав зустрічі із послами Республіки Корея Квон Кі Чангом (13.02) та Малайзії Датою Раджа Реза Раджа Заїб Ша (2.03).

Посол України в Австралії М. Кулініч мав зустріч із сенаторами австралійського парламенту К. Білик та Д. Веном (26.02), під час якої говорили про розвиток міжпарламентського діалогу між сторонами.

У вересні за ініціативи МЗС було досягнуто домовленості з послами країн АСЕАН про відкриття Центру АСЕАН на базі Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Результати

За результатами року головні досягнення спостерігаються у відносинах з Сінгапуром. Прийнято закон «Про ратифікацію Протоколу про внесення змін до Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Сінгапур про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи» (14.01). У ході візиту очільника МЗС В. Пристайка до Сінгапуру у січні підписано Меморандум про співпрацю між РЕІ та Сінгапурсько-китайською ТПП. Також у 2020 році Сінгапур відкрив ринок для української свинини.

Важливий крок було зроблено у відносинах з Австралією та Новою Зеландією. Згідно з указом президента від 21 липня з 1 серпня 2020 року встановлено безвізовий режим в'їзду в Україну для громадян цих країн. Уряд схвалив проект угоди про взаємне скасування візових вимог з урядом Індонезії (18.11).

Серед досягнень МЗС за 2020 рік глава МЗС Д. Кулеба виділив взаємодію із країнами регіону, зокрема, проведення онлайн-конференції бізнесів України та Малайзії; вихід українських м'ясних виробів на ринок Сінгапуру; погодження форми санітарного сертифікату для експорту з України продукції окремих видів тваринництва до Кореї; налагодження контактів українського виробника пива із партнерами в Таїланді.

Країни регіону допомагали Україні у боротьбі з пандемією, надаючи гуманітарну допомогу. У червні Південна Корея передала Україні набори для тестування на COVID-19, а у липні з В'єтнаму до України відправлено 300 апаратів ШВЛ.

Попри пандемію COVID-19, за підсумками 2020 року експорт до В'єтнаму зріс майже удвічі і склав 193 млн дол. Водночас впав експорт до Республіки Корея (на 7% і склав 351,5 млн дол.). Залишився незмінним експорт до Індонезії (735,6 млн дол.) та Малайзії (181 млн дол.),

Близький Схід

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B-

У 2020 році політика України щодо Близького Сходу та Північної Африки була традиційно зосереджена на поглибленні співробітництва у торговельно-економічній сфері та залученні інвестицій. Проте, економізація інтересів набула більш системного характеру. Активізувався військовий діалог. Найбільш цікавими для співробітництва залишаються країни Перської затоки та арабського Магрибу, а найбільшу увагу було зосереджено на взаємодії з ОАЕ, Катаром, КСА та Йорданією. 2020 рік відзначився поживленням інтересу до Оману, Єгипту та Алжиру. Попри те, що пандемія значним чином не позначилась на активності контактів з країнами регіону, вона мала наслідки для результатів діяльності. Відсутність регіональної стратегії та системної діяльності не дає вивести відносини на стратегічний рівень.

Політичний інтерес

У 2020 році інтерес українських політиків до БСІА обмежився переважно інвестиційною та економічною тематикою, що залишається ключовим інтересом на даному напрямі. Просування вітчизняного експорту на близькосхідні ринки та залучення інвестицій звідти визначено метою у напрямі диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності, на чому наголосив Президент В. Зеленський під час щорічної наради керівників закордонних дипломатичних установ (17.12) та підкреслив, що багатообіцяючими у контексті посилення співробітництва є країни Перської затоки — ОАЕ, Саудівська Аравія, Катар.

Найбільшу увагу зосереджено на країнах Перської затоки, зокрема Катарі та ОАЕ (вони включені в топ-10 країн найбажаніших для українських експортерів за результатами опитування учасників Ради експортерів та інвесторів при МЗС). На цьому неодноразово наголошував Міністр закордонних справ Д. Кулеба, у т. ч. під час виступу на засіданні профільного комітету ВРУ (3.06) та під час підсумкового онлайн-брифінгу (24.12), де відзначив позитивну динаміку взаємодії з країнами субрегіону.

2020 рік відзначено поживаленням інтересу до Афганістану. Президент України під час приймання вірчих грамот у посла Афганістану підкреслив необхідність активізації діалогу з країною (30.06). Міністр закордонних справ взяв участь у міжнародній конференції «Афганістан 2020», у ході якої нагадав про участь України у місії НАТО «Рішуча підтримка» та підтвердив готовність долучитися до процесу відновлення Афганістану, привернувши увагу до можливостей українських компаній взяти участь у проектах з відбудови країни.

Українська сторона зацікавлена у сприянні з боку країн Близького Сходу у розв'язанні проблеми порушення прав кримськотатарського населення в окупованому Криму. На цьому наголошувала перша заступниця міністра закордонних справ Е. Джапарова під час переговорів з генеральним секретарем Організації ісламського співробітництва (ОІС). Вона також поновила запит України на набуття статусу спостерігача в ОІС, що сприятиме виходу взаємодії з регіоном на новий рівень.

МЗС у своїх офіційних заявах звертало увагу на загострення ситуації в Іраку (січень) та в Ідлібі, Сирії (лютий), припинення бойових дій в Ємені (квітень), напад на аеропорт Адена, Ємен (грудень).

У щорічному Посланні Президента до ВРУ не було згадок про Близький Схід та Північну Африку, а згадки в аналітичній доповіді до щорічного Послання мають узагальнений характер та зазначені у контексті глобальних проблем безпеки. Вказано, що у формуванні стратегії воєнної безпеки України необхідно враховувати досвід війн у регіоні.

У 2020 році було створено групи міжпарламентської дружби з Ліваном, Єгиптом та Катаром.

Інституційна співпраця

Відсутність регіональної зовнішньополітичної стратегії негативно позначається на інституційній співпраці із залученням усіх гілок української влади. Проте, наявний високий рівень координації між ОПУ та МЗС стосовно визначення та виконання конкретних завдань. Президент видавав укази, що стосувались взаємодії з країнами регіону (Указ про надання гуманітарної допомоги Лівану, Указ про встановлення безвізового режиму для громадян Бахрейну, Кувейту, Оману, КСА та ін.). У 2020 році було призначено нових послів в Марокко і Туніс. До виконання обов'язків приступила призначена у 2019 році посол України в Йорданії. До реалізації політики на цьому напрямі залучено законодавчу гілку влади (ратифікація низки договорів з Катаром, Марокко та Йорданією).

Стратегічне бачення

Згадки про Близький Схід та Північну Африку відсутні у більшості зовнішньополітичних документів. Немає двосторонніх угод стратегічного рівня з країнами регіону, але у 2020 році були підписані двосторонні документи у військовій сфері з Іраком та Саудівською Аравією. У новій Стратегії національної безпеки України (2020) з'являються згадки про

регіон Близького сходу. Зокрема, зазначено, що Україна має «враховувати уроки бойових дій на Близькому Сході у нових доктринальних підходах до забезпечення військової безпеки», а також заявлено про намір розвивати взаємовигідне економічне співробітництво з країнами регіону. Згадки про регіон у широкому контексті проблем міжнародної безпеки є й у Воєнній доктрині (2015).

Згадується про регіон БСПА і в Експортній стратегії (2017), де йдеться про окремі країни — Єгипет, ОАЕ, КСА, Ліван — як про перспективні ринки. Регіон згадується у представленому урядом проекті «Вектори економічного розвитку» (у рамках роботи над національною економічною стратегією, 6.11), де поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків з арабськими країнами Близького Сходу та Африки — одна зі стратегічних цілей.

Діяльність

У 2020 році загальний рівень активності залишався порівняно високим, попри зменшення (через пандемію) кількості безпосередніх контактів та візитів делегацій у порівнянні з минулим роком. Вдалось здійснити низку візитів: неофіційний візит Президента В. Зеленського в Оман (5–6.01), візит заступника керівника ОПУ І. Жовкви в Єгипет (26–29.10), візит Міністра закордонних справ Д. Кулеби в ОАЕ (7.12).

Активізувалась взаємодія у сфері військово-технічного співробітництва. Україну відвідали делегації міністерств оборони низки країн. У лютому відбулась зустріч Міністра оборони України та заступника міністра оборони Саудівської Аравії, під час якої сторони обговорили співробітництво за такими напрямками, як оборонна промисловість, інформаційні технології, військова освіта та медицина. У вересні відбулися двосторонні переговори міністрів оборони України та Іраку. Сторони обговорили можливості співробітництва щодо обміну досвідом ведення бойових дій, співпрацю за напрямом військової освіти та інші пріоритетні напрями. У листопаді відбулась зустріч Віцепрем'єр-міністра — Міністра з питань стратегічних галузей промисловості з делегацією Збройних Сил Йорданії на чолі з головою Об'єднаного комітету начальників штабів Збройних Сил Йорданії. Сторони

обговорили поглиблення співробітництва, а голова йорданської делегації надав високу оцінку можливостям українських оборонних підприємств.

Попри карантин не було призупинено контакти на найвищому рівні. Зокрема, Президент провів телефонні переговори з очільниками ОАЕ (13.04), Катару (6.05) та Єгипту (24.07), а Міністр закордонних справ говорив з колегами з Лівії (23.04), Катару (7.05), Єгипту (29.07), Саудівської Аравії (10.08), Марокко (17.09), Алжиру (13.10).

Знизилась інтенсивність контактів на рівні урядів, не вдалось провести низку чергових засідань міжурядових комісій. Проте є приклади продовження такої взаємодії в онлайн форматі: політичні консультації на рівні заступників міністрів закордонних справ з КСА (6.10) та на рівні керівників структурних підрозділів МЗС з Тунісом (8.12), переговори заступників міністрів закордонних справ України та Оману (12.11). Спостерігалась активна діяльність відносно Катару. Окрім діалогу між очільниками Катару та України і між міністрами закордонних справ, відбулися візит Міністра інфраструктури України (18.02), телефонна розмова заступника голови ОПУ з міністром транспорту та комунікацій Катару (14.05), телефонна розмова Міністра торгівлі, економіки та с/г зі своїм візаві (15.12).

Діяльність передусім була спрямована на виконання мети із розширення географії економічних контактів України, інтенсифікації торговельної взаємодії та залучення інвестицій, а також на виконання цілі України стати гарантом продовольчої безпеки близькосхідних країн, що обговорювалося в ході двосторонніх переговорів з представниками країн регіону. Обговорювалася можливість встановлення режимів преференційної торгівлі з Єгиптом та Тунісом, активізація співробітництва у космічній галузі з Єгиптом, створення міжурядової комісії з Алжиром (у 2020 році сторонами узгоджено проект угоди про створення Комісії, яка готова до підписання), проведення чергових раундів засідань міжурядових комісій, консультацій, бізнес-форумів з країнами регіону. Відбувається діалог стосовно поглиблення галузевої співпраці у пріоритетних сферах (інфраструктура, ОПК, космічна галузь, енергетика).

Активність на міжпарламентському рівні залишалась низькою, як і в попередньому році. Було проведено онлайн конференція керівників груп з міжпарламентських зв'язків з Алжиром (28.10).

У серпні було прийнято рішення про надання гуманітарної допомоги Ліванській Республіці (відповідні Указ Президента та Розпорядження КМУ).

Результати

Результати діяльності не відповідають її інтенсивності через пандемію. Укладено кілька угод на міжвідомчому рівні. За результатами візитів делегацій арабських держав в Україну було підсилено блок співробітництва у військово-технічній сфері (Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом КСА про співробітництво в оборонній сфері (5.02), Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Іраку у сфері військового співробітництва (4.09), Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством стратегічних галузей промисловості України та Збройними Силами Йорданії (4.11) та інвестицій (Договір про передачу в концесію спеціалізованого морського порту «Ольвія» у Миколаєві між Мінінфраструктури, ДП «Адміністрація морських портів України», компанією «QTERMINALS W.L.L.» (Катар) та ТОВ «Кютерміналз Ольвія» (20.08) та Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво між ДП «Укроборонсервіс» та проектною компанією катарського портового оператора QTerminals W.L.L. — ТОВ «Кютерміналз Ольвія» (22.12).

Обсяг товарообігу з країнами Близького Сходу (без Ізраїлю, Туреччини, Ірану) у 2020 році дещо знизився у порівнянні з 2019 роком (на 800 млн дол.) та склав 6,3 млрд дол. США. Експорт становив 5,8 млрд (11,8% від загального), імпорт — 450,3 млн (0,8% від загального). Обсяг торгівлі послугами склав 591,3 млн дол. США. Експорт становив 428,5 млн (3,8% від загального), імпорт — 162,8 млн (3,1% від загального). Попри зменшення на 30% обсягів торгівлі з Єгиптом та на 12% з КСА, вони залишаються головними торговельними партнерами України в регіоні. Відбулося значне збільшення експорту до Катару (на 75%), Марокко (26%), Афганістану (вдвічі).

Влітку 14 громадян України — членів танкеру «Рута» — були звільнені з лівійської тюрми.

Західні Балкани

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	1
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	C-

Зовнішньополітична діяльність України щодо Західних Балкан у 2020 році була на невисокому рівні і традиційно здійснювалась за напрямками нейтралізації наслідків агресії РФ і сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України. Відсутність візитів вищого політичного керівництва України до країн регіону та найнижча за період після 2013 року активність міжпарламентського співробітництва призвели до подальшого послаблення політичного діалогу та обмеження його міністерським виміром. COVID-19 мав негативний вплив на всі сторони двосторонніх відносин. У галузі стимулювання економічного співробітництва незначний ріст відбувся зі Словенією, Албанією, Північною Македонією.

Політичний інтерес

Країни регіону Західних Балкан традиційно перебували поза увагою української влади. Вони не згадувалися в офіційних політичних документах, виступах Президента В. Зеленського та народних депутатів тощо.

У ВРУ існують групи дружби з Албанією, Північною Македонією, Сербією, Словенією, Хорватією, Чорногорією. Всередині регіону пріоритетами України були, як і раніше, Словенія та Хорватія, насамперед як країни-члени ЄС. Албанія, яка демонструє відмінні результати трансформації, стала викликати більшу увагу з боку України. У 2020 році Україна проявила більший інтерес до Північної Македонії після врегулювання її відносин з Грецією в 2019 році. Сербія залишилася головною проблемою у зв'язку з її орієнтацією на РФ й здійсненням останньою активних заходів із дестабілізації ситуації в регіоні. Залученість України до регіональних форматів співпраці у порівнянні з минулим роком трохи активізувалася (Дунайська комісія). Пандемія мала порівняно незначний вплив на рівень політичного інтересу до РЗБ, який завжди був низьким в української влади.

Інституційна співпраця

До розвитку відносин із країнами РЗБ протягом 2020 року були залучені усі органи влади України. Однак відзначалося загальне зменшення їх активності, за винятком МЗС, яке відіграло ключову роль у збереженні відносин із країнами регіону, інституційна співпраця з якими загалом була малоактивна.

У липні посла в Хорватії В. Кирилича було призначено послом України у Боснії та Герцеговині за сумісництвом.

Стратегічне бачення

Регіон Західні Балкани традиційно залишається поза стратегічними пріоритетами України. Країни Західних Балкан практично ніколи не згадуються у стратегічних документах України. Водночас у Стратегії національної безпеки (2020) зазначені країни Південно-Східної Європи, частиною якої є ЗБ, як партнери України.

Діяльність

Зовнішньополітична діяльність України щодо РЗБ у 2020 році була на низькому рівні й ознаменувалась відсутністю візитів високого рівня до країн регіону. Міжпарламентська співпраця України з країнами регіону також знаходилась на низькому рівні. Пандемія мала великий негативний вплив на реалізацію зазначеного напрямку. ЗДУ в регіоні активно працювали над евакуацією українських громадян з-за кордону у березні. Словенія вкотре показала себе надійним партнером України й у лічені дні сприяла розв'язанню проблеми з українським автотранспортом, що повертався з Італії.

У січні Україну відвідав чинний Голова ОБСЄ, прем'єр-міністр Албанії Е. Рама. Під час візиту він зустрівся з Президентом України В. Зеленським та Головою ВРУ Д. Разумковим, Міністром закордонних справ України В. Пристайком.

Президент України провів телефонну розмову з прем'єр-міністром Хорватії А. Пленковичем щодо координації змін у порядку перетину кордону (липень). Прем'єр-міністри України та Хорватії Д. Шмигаль і А. Пленкович у телефонній розмові обговорили боротьбу з поширенням коронавірусу, європейську та євроатлантичну інтеграцію (квітень). У жовтні віцепрем'єр-міністр О. Резніков здійснив робочий візит до Хорватії з метою вивчення Україною досвіду Хорватії у сфері деокупації та реінтеграції окупованих територій та урочистого відкриття першого прямого рейсу Загреб–Київ. На рівні МЗС зустрічі відбувалися на полях міжнародних організацій. Зокрема, Міністр В. Пристайко зустрівся з міністром закордонних та європейських справ Хорватії Г. Радманом у рамках 43-ї сесії Ради ООН з прав людини

(лютий). У другій половині року готувався візит прем'єр-міністерки до України, але він був перенесений через загострення пандемії.

Міністр закордонних справ Д. Кулеба провів телефонну розмову з новопризначеним міністром закордонних справ Північної Македонії Б. Османі (вересень).

Крім того, активно відбувались зустрічі на рівні послів балканських держав у Києві, серед них заступниці Голови ВРУ О. Кондратюк із послом Республіки Хорватія в Україні А. Джамич (липень), заступника Міністра В. Боднара з послом Чорногорії Л. Мішуровичем, із тимчасовим повіреним у справах Албанії Ф. Пені (липень), першої заступниці Міністра закордонних справ України Е. Джапарової з послом Словенії Т. Менціном (жовтень), з послом Чорногорії Д. Понорац (листопад) та ін.

Посольства й консульства України забезпечували контакти з вищим керівництвом держав регіону. 1 вересня посол України В. Шкуров вручив вірчі грамоти президенту Республіки Албанія І. Меті.

Новим трендом стало проведення онлайн конференцій. Активно він просувався зі Словенією. Відбулась онлайн-конференція «Україна — Словенія: торгово-економічне співробітництво під час глобальних змін» (вересень), у якій взяли участь заступник Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Т. Качка, генеральний директор Директорату двостороннього економічного співробітництва МЗС Словенії І. Грмек, директор Управління міжнародних зв'язків ТПП Словенії М. Рогель, співголови Українсько-словенської ділової ради О. Рогоза та Д. Олай. Під головуванням В. Боднара та Державного секретаря МЗС Словенії Т. Кайзера відбулися перші в історії двосторонніх відносин міжвідомчі українсько-словенські кіберконсультації у режимі відеоконференції (жовтень).

Українські та сербські компанії провели В2В-переговори під час онлайн-бізнес-конференції «Перспективи співробітництва: Україна–Сербія» (листопад).

Участь українського контингенту в операції стабілізації KFOR (Косово) сприяла позитивному іміджу України в регіоні. Також важливою для поліпшення іміджу України стала її допомога Албанії та Хорватії (січень).

Результати

Невисокий рівень політичного діалогу України із країнами РЗБ зумовлений як незначним політичним інтересом, так і пандемією, яка загалом мала негативний вплив на реалізацію домовленостей, досягнутих у попередні роки.

Відносно результативною була співпраця України з країнами РЗБ у рамках регіональних організацій. У грудні посла України в Угорщині Л. Непоп було обрано головою Дунайської комісії на 2021–2023 рр. Головування України може сприяти її євроінтеграції та економічному розвитку, налагодженню відносин з країнами регіону.

Через пандемію було обмежено пересування громадян та всіх видів транспорту. Рішенням окремих країн регіону з березня до травня-червня було заборонено експорт не тільки товарів, пов'язаних із боротьбою з COVID-19, а й основних товарів, важливих для населення. Але вчасно прийняті дії дещо пом'якшили негативний вплив пандемії на економічні обміни України з країнами РЗБ. В економічній сфері домінував сектор сільського господарства.

Відзначається незначна позитивна тенденція розвитку економічного співробітництва України з країнами ЗБ. Найкращі показники зростання торговельно-економічного співробітництва були з Албанією (експорт виріс на 30%, а імпорт — на 158%; загальний товарообіг склав 36,95 млн дол. США), з Північною Македонією (експорт зріс на 74%; загальний товарообіг склав 96,3 млн дол. США). Загальний товарообіг також зріс на 3% зі Словенією та склав 293,7 млн дол. США.

Найбільший спад — з Чорногорією (експорт впав вдвічі, а імпорт склав лише 13% від тогорічного; загальний товарообіг — 5,2 млн дол. США). Також вдвічі впав експорт до Сербії (загальний товарообіг — 301,9 млн дол. США). На 21% також впав експорт до Хорватії (загальний товарообіг — 82,4 млн дол. США). Товарообіг з БіГ впав на 17% і склав 30,9 млн дол. США.

Найбільші обсяги товарообігу у 2020 році зафіксовані із Сербією і Словенією. При цьому позитивне сальдо Україна має з Албанією, Боснією та Герцеговиною, Північною Македонією та Чорногорією. Негативне сальдо — з Словенією, Сербією та Хорватією.

Торгівля послугами значно впала зі всіма країнами регіону, окрім Албанії (спостерігається зростання). Найбільший спад — з Хорватією

(на 42% від тогорічного експорту та 19% від імпорту). Найбільший обсяг у 2020 році зафіксований з Сербією (30,77 млн дол. США) та Словенією (16,83 млн дол. США) з позитивним сальдо для України.

Серед усіх країн регіону найбільш активне економічне співробітництво розвивалось із Словенією, яка підтримує програму децентралізації в Україні. Важливою стала реалізація проекту з реконструкції каналізаційних очисних споруд у Житомирі словенською компанією Esotech d. d.

Україна і Північна Македонія з'єдналися регулярним авіасполученням — було впроваджено прямий рейс Київ — Скоп'є. Північна Македонія приєдналася до міжнародної інформаційної кампанії #CorrectUA — #KyivNotKiev.

5 листопада ВРУ ратифікувала Угоду між КМУ та Урядом Чорногорії про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів та вантажів.

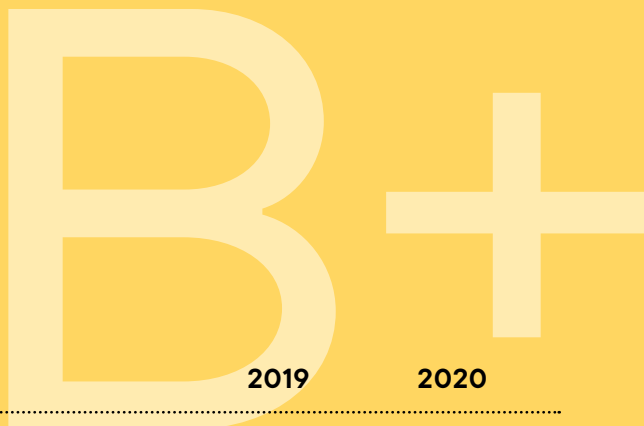
Також була активізована співпраця з Албанією, чому сприяли головування Албанії в ОБСЄ, запуск чартерних рейсів до Албанії та відкриття дипломатичного представництва. 2 липня Тимчасовий повірений у справах Республіки Албанія в Україні Ф. Пені вручив дипломатичну ноту про відкриття дипломатичного представництва Албанії в Україні.

Хорватія, яка головувала в ЄС у першій половині 2020 року, та Албанія, що головувала в ОБСЄ, заявляли про підтримку України у протидії російській агресії, а також у питаннях майбутнього членства України в ЄС і НАТО. Албанія, Хорватія і Словенія, як країни-члени НАТО, надали важливу для України допомогу, зокрема, з гуманітарного розмінування, матеріально-технічного забезпечення, реабілітації військовослужбовців та здійснення реформ за стандартами Альянсу.

У жовтні було засновано Українсько-хорватський академічний форум як платформу для наукових дискусій з питань українсько-хорватських відносин. Словенія запросила українських студентів та молодих вчених скористатися можливістю навчання в Словенії за рахунок бюджетних коштів цієї країни.

Водночас не вдалося переконати керівництво Сербії дотримуватись хоча б нейтральної позиції під час схвалення рішень міжнародних організацій із засудження агресії РФ. Ще одною проблемою для двосторонніх відносин залишилось невизнання Україною незалежності Косова, однак з вересня Україна визнала паспорти Республіки.

Країни Балтії

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	5	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	A-	B+

Підсумовуючи зовнішньополітичні здобутки України на Балтійському напрямі у 2020 році, необхідно зважати не тільки на кількість та якість двосторонніх контактів, а й на загальну зміну характеру міждержавних відносин у зв'язку з пандемією COVID-19 та введенням карантинних обмежень. Хоча офіційні візити було замінені на онлайн-зустрічі, а міжнародні перемовини — на відеоконференції, динаміка взаємовідносин була загальмована, а певна частина заходів скасована або перенесена.

Політичний інтерес

Позиції української влади щодо країн Балтії у 2020 році не зазнали істотних змін. Першочерговою метою залишалось збереження підтримки суверенітету України та продовження санкцій проти Росії через військову агресію на Сході та незаконну анексію Криму.

В основних виступах та інтерв'ю протягом року як Президент, так і Міністр закордонних справ не згадують країни Балтії окремо. Увага Литві приділяється у контексті створення Люблінського трикутника. В аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до ВРУ Балтійський регіон як цілісна одиниця не згадується. Взаємодія з Естонією, Латвією та Литвою радше вбачається в межах запровадження практично орієнтованого підходу до Угоди про Асоціацію та поглиблення секторальної інтеграції України з країнами ЄС у сферах енергетики, цифрової економіки, митної справи, юстиції, демократичних свобод та безпеки.

У ВРУ загалом бачення відносин з країнами регіону збігається з думкою Офісу Президента. Окремо Голова ВР наголошував на важливості злагодженої роботи в рамках ПАРЕ та створеної неформальної групи «Балтік плус», а також груп дружби із трьома країнами.

Інституційна співпраця

У 2020 році ключовою інституцією, яка виконувала координаційну функцію у взаємодії з іншими державними установами відносно країн Балтії, залишалось МЗС. До пріоритетних сфер співпраці слід віднести розвиток торговельно-економічних відносин, цифрову трансформацію, електронне врядування, енергетику, транспортні перевезення та освіту. До реалізації спільних ініціатив залучались Міністерство цифрової

трансформації, МОН, Міністерство інфраструктури, МЕРТСТ, Державна прикордонна служба України, а також ТПП України, Департамент з питань економічної політики ОП, Офіс залучення інвестицій UkraineInvest, Групи з міжпарламентських зв'язків та Український союз промисловців та підприємців.

Стратегічне бачення

У Стратегії національної безпеки підкреслюється, що задля захисту національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме стратегічне партнерство з низкою держав, серед яких окремо зазначена Литовська Республіка. Кооперація з Естонією та Латвією підпадає під категорію «партнерські відносини» разом з державами Північної Європи.

Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» не фокусується на регіоні, а країни розглядаються лише в контексті забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС, а у Воєнній доктрині — в межах діяльності НАТО.

Наразі у двосторонніх відносинах Литва та Україна керуються Спільною декларацією про розвиток стратегічного партнерства на період 2020–2024 рр.

Діяльність

Політичний діалог між Естонією та Україною підтримувався на рівні президентів та керівників МЗС. Також було проведено відеоконференцію Прем'єр-міністра України з очільником естонського уряду Ю. Ратасом. У лютому в Естонії з візитом перебувала делегація на чолі з Першим заступником Міністра охорони здоров'я України. Крім того, за сприяння Посольства України в ЄР відбувся українсько-естонський інвестиційний онлайн-форум. Також відбулась онлайн-зустріч голови Держприкордонслужби України з генеральним директором Департаменту поліції і прикордонної охорони Естонії, під час якої було домовлено підписати План розвитку співробітництва на 2021–2022 рр.

Важливим сигналом для української влади під час 5-го щорічного саміту Ініціативи трьох морів у Таллінні стало те, що країни Тримор'я (в т. ч. Естонія, Латвія та Литва) готові за допомогою інвестиційного фонду підтримувати інфраструктурні проекти в державах, що не є членами ЄС.

Активно розвивались українсько-латвійські економічні контакти. Зокрема, пройшло 8-ме засідання Міжурядової українсько-латвійської комісії з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва. Дистанційно зв'язок підтримувався між очільниками МЗС України та Латвії, а заступник керівника ОПУ І. Жовква провів відеоконференцію з радником президента Латвії з питань зовнішньої політики С. Сілкалною.

У політичному сенсі Литва знаходилась у фокусі уваги тріади ОП–МЗС–ВРУ. Президент В. Зеленський двічі спілкувався у телефонному режимі з литовським колегою Г. Науседою. Керівник МЗС Д. Кулеба також ініціював розмову з новим міністром закордонних справ Литви Г. Ландсбергісом та запросив його здійснити візит до України у 2021 році. Посол України в Литві В. Яценківський протягом року провів низку зустрічей, зокрема з радником прем'єр-міністра ЛР з питань національної безпеки та внутрішньої політики А. Пікжирнісом та міністром культури М. Кветкаускасом.

Упродовж року проходили засідання Українсько-литовської та Литовсько-української Ділових Рад у форматі відеоконференцій, а також українсько-литовської Комісії з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва, де наголошувалось на необхідності налагодження вантажних перевезень за маршрутом потягу «Вікінг». Крім того, у грудні було організовано 6-й Українсько-Литовський економічний онлайн-форум за широкого представництва державницьких та бізнесових кіл з обох сторін.

Питання протидії пандемії COVID-19 порушувалось на міждержавному рівні в контексті контрзаходів, що впроваджувались у кожній з країн, та необхідності консолідації зусиль у боротьбі з її економічними і соціальними наслідками. Попри зниження міжнародної активності через поширення коронавірусної інфекції, Голова ВРУ здійснив офіційні візити до Естонії, Латвії та Литви у лютому та вересні (як до, так і під час карантину), відзначивши тим самим політичну важливість регіону для України.

Результати

Протягом 2020 року країни Балтії продовжували виказувати однакову підтримку територіальної цілісності України та її євроінтеграційних прагнень. Серед держав-членів ЄС Естонія, Латвія та Литва є одними з найбільш гострих критиків проекту газопроводу «Північний потік-2» та виступають проти його будівництва. Представники влади цих держав активно співпрацюють з Україною в рамках ініціативи Східного Партнерства, схвально ставляться до створення Кримської платформи.

У 2020 році загальний товарообіг з Литвою склав 1,24 млрд дол. США, з Латвією — 388,3 млн дол. США, з Естонією — 286,71 млн дол. США. Відбулося скорочення обсягів торгівлі з Литвою та Естонією та невелике зростання з Латвією. Зростанню, зокрема, сприяла діяльність «Українського торгового дому» в Ризі, до доробку якого можна зарахувати створення спільного підприємства з ПАТ «Одескабель», підписання меморандумів про партнерство з ДУ «Офіс з просування експорту України» та ДУ «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» UkraineInvest, організацію в Києві українсько-латвійського форуму за участю керівництва ТПП України і Латвії та представників дипломатичних місій двох країн. Загальний обсяг торгівлі послугами в середньому впав на 20% і склав 239 млн дол. США з Естонією, 80 млн дол. США з Латвією, 89 млн дол. США з Литвою.

У липні 2020 року Україна та Литва разом з Польщею започаткували новий формат співпраці — Люблінський трикутник, де домовилися координувати дії задля захисту міжнародного права, залучення інвестицій та реалізації спільних інфраструктурних проєктів.

Через пандемію COVID-19 не відбулось чергове засідання Ради Президентів України та Литовської Республіки, а також щорічна конференція Ukraine Reform у Вільнюсі, яка була перенесена на 2021 рік.

У листопаді між урядами України та Естонії була досягнута Угода про технічне та фінансове співробітництво, дія якої поширюватиметься на всі програми, які реалізуються в Україні та фінансуються естонськими партнерами. Держави продовжують спільно працювати над мобільним додатком «Дія 2.0.», запустивши у грудні процес Bug Bounty.

Вишеградська четвірка

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C	C

У 2020 році Вишеградська група перебувала під головуванням Чеської Республіки та Республіки Польща. Попри формування пріоритетів дружніми до України державами В4, порядок денний співпраці України з регіональною ініціативою не зазнав кардинального поліпшення. Натомість країни більш активно співпрацювали у двосторонньому форматі та в рамках В4+СхП. Особливо варто відзначити програму V4EastSolidarity, у рамках якої Україні надано значну медичну допомогу для боротьби з наслідками пандемії COVID-19.

Політичний інтерес

Протягом 2020 року політичний інтерес до Вишеградської групи як регіональної ініціативи не був акцентованим у заявах та зверненнях основних політичних акторів. В аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до ВРУ згадуються окремі країни В4 (Польща та Угорщина). Питання необхідності посилення співпраці з В4 навіть не відзначалось Президентом В. Зеленським під час зустрічі з Президентом Польщі А. Дудою (жовтень). Натомість акцентувалася увага на співпраці у форматі Люблінського трикутника (Литва–Польща–Україна) та висловлювалося бажання України інтегруватися до «Ініціативи Трьох морів».

Інституційна співпраця

Координаційних зусиль з української сторони потребували підготовка зустрічі на рівні міністрів закордонних справ В4+СхП, яка так і не відбулася. Мала місце координація між МЗС, МО та Луганською обласною військово-цивільною адміністрацією для забезпечення візиту послів країн В4 у Луганську область у грудні. Відсутність різних тематичних спрямувань формату В4+Україна зумовила низький рівень міжінституційного інтересу до наряду.

Стратегічне бачення

Нова редакція Стратегії національної безпеки 2020 р. відзначає, що з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме стратегічне партнерство з Республікою Польща і тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи. В Енергетичній стратегії 2035 вказується на необхідність інтеграції енергосистем України в Європейську мережу системних операторів передачі газу (ENTSOG), до якої входять вишеградські держави.

Стратегічна візія розвитку співпраці з Вишеградською групою як регіональним міжнародним утворенням, що має свою політичну вагу та інструментарій, поки так і не запропонована.

Діяльність

Протягом 2020 р. співпраця спостерігалася переважно у форматі інтенсивних двосторонніх відносин, особливо з країнами, що головували у В4. Відбувся візит керівника МЗС України В. Пристайка до Чехії (4.02) та візит Президента Польщі А. Дуди до України (11–13.10).

Єдиним проявом співпраці у форматі В4+Україна стала традиційна зустріч очільників збройних сил, що відбулася 30 вересня у Варшаві за участі головнокомандувача ЗС України Р. Хомчака.

Оскільки на країни В4 припадає значна частина трудової міграції з України (особливо це стосується Польщі та Чехії), посольства України в цих країнах здійснюють значні зусилля у роботі із закордонним українством з метою підтримки трудових мігрантів та організацій української діаспори. У 2020 році значна робота була також пов'язана з допомогою у поверненні українських громадян з-за кордону під час весняного закриття кордонів у зв'язку з пандемією COVID-19.

Результати

Позитивним залишається той факт, що на регіональному рівні члени В4 демонструють підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, не дивлячись на достатньо різну динаміку їх двосторонніх відносин з Україною. І хоча політичних заяв В4 щодо України не так вже і багато, але країни продовжують демонструвати солідарну позицію, зокрема і в наданні медичної гуманітарної допомоги.

Хоча у 2020 році головування у Вишеградській групі знаходилось почергово у Чехії та Польщі, позитивні очікування щодо активізації роботи групи з Україною не виправдались. Так, міністр закордонних справ ЧР

Т. Петржічек в одному з інтерв'ю ЗМІ заявив, що В4 не має узгодженої позиції щодо України. Це можна пояснити тим, що всі рішення у В4 приймаються на основі консенсусу. І позиція Угорщини щодо блокування співпраці з Україною на високому політичному рівні продовжувала впливати на рівень цієї співпраці у 2020 році.

Пандемія COVID-19 мала значний вплив на співпрацю України з В4. Була започаткована програма «V4 East Solidarity Programme for the Eastern Partnership Countries» (V4EastSolidarity) (квітень), у рамках якої країнам-учасникам Східного партнерства виділяється 250 тис. євро, з них Україні — 125 тис. євро (дві пріоритетні області — Луганська та Чернівецька). Кошти спрямовуються на практичне посилення медичної, соціальної, економічної стійкості вразливих груп населення, які постраждали від наслідків пандемії COVID-19. Проектами керує Міжнародний Вишеградський Фонд. Також фонд продовжує надавати підтримку на грантовій основі українським недержавним громадським організаціям.

У грудні послы країн В4 відвідали Луганську область, у т. ч. і КПВВ «Золоте». Під час поїздки було передано допомогу в рамках програми V4EastSolidarity.

Також країни Вишеградської групи надають військово-технічну допомогу, приймають на лікування та реабілітацію поранених українських військовослужбовців, а також беруть участь у заходах індивідуальної та колективної підготовки ЗСУ.

Проте, не дивлячись на попередні домовленості під час візиту в Україну прем'єр-міністра ЧР А. Бабіша восени 2019 року, Україну так і не запросили на жоден саміт В4.

Що стосується товарообігу, то за 2020 рік загальний товарообіг з 4 країнами склав — 12,9 млрд дол. США (з них Польща — 7,36 млрд дол., Словаччина — 1,3 млрд дол., Угорщина — 2,5 млрд дол., Чехія — 1,8 млрд дол.). Більше ніж на 30% впав експорт до Словаччини та Угорщини. На 30% зріс імпорт зі Словаччини. З Чехією на майже 20% впав як імпорт, так і експорт.

Латинська Америка

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	2
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	2
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C-

Заявлений минулого року в ОПУ та МЗС амбіційний порядок денний на 2020 рік, відповідно до якого латиноамериканський напрям мав «отримати свою увагу з боку Президента», не був реалізований. Пандемія COVID-19 унеможливила очні зустрічі та консультації на всіх рівнях, позначилась на повільному нарощуванні показників українського експорту. Крім того, вчергове Україна не мала підтримки у питанні протидії агресії РФ з боку владних еліт країн ЛАКБ, що засвідчили результати голосування у ГА ООН. До цьогорічних здобутків у реалізації українських інтересів у регіоні ЛАКБ можна віднести тільки активізацію співпраці із Бразилією в останні місяці року.

Політичний інтерес

Попри заяви очільника МЗС В. Пристайка та заступника керівника ОПУ І. Жовкви (ВРУ, 18.09.2019), що у 2020 році латиноамериканський напрям отримає «свою увагу з боку Президента», зокрема шляхом організації турне країнами регіону (див. Оцінки 2019), належної активізації не відбулось.

У заявах Президента під час телефонної розмови із президентом Бразилії Ж. Болсонару (04.11) та на церемонії вручення вірчих грамот новопризначеним послом Республіки Куба в Україні Н. Діас Агілерою (15.04) наголошувалося на необхідності розширення та поглиблення співпраці із цими країнами. Утім, у більшості заяв та інтерв'ю Президента, голови МЗС та інших Латинська Америка згадується лише у загальному контексті необхідності активізації «відносин із Азією, Африкою та Латинською Америкою». У Посланні Президента до ВРУ (20.10) та аналітичній доповіді до нього згадки про ЛАКБ відсутні.

У Програмі діяльності уряду О. Гончарука у сфері зовнішніх зносин зроблено акцент на захисті інтересів українських громадян за кордоном, у т. ч. у візових питаннях — у загальному переліку із 21 країни було згадано дев'ять країн ЛАКБ. У Програмі Уряду Д. Шмигала інтерес до регіону озвучено загальними фразами. Він зумовлюється необхідністю збереження політичної підтримки у протидії російській агресії, відновлення експортного потенціалу України, пошуку нових і розширення вже існуючих ринків для збуту продукції та залучення іноземних інвестицій, у т. ч. і завдяки підтримці української діаспори. Окремо згадується співробітництво із G-20, до якої входять Аргентина, Бразилія, Мексика.

Про необхідність інтенсифікації співпраці із країнами ЛАКБ йшлося на виїзній нараді очільників українських ЗДУ в Західній півкулі, яка відбулася у Вашингтоні (22.02.) під головуванням В. Пристайка. На початку грудня в коментарі після політичних консультацій з Коста-Рикою в МЗС заявили про наявність «курсу України на активізацію співробітництва із країнами Центральної Америки та Карибського басейну» (01.12).

Україна приєдналася до Спільної заяви 28-ми країн, серед яких — держави-члени Групи Ліма, Міжнародної контактної групи, ЄС, США та ін. щодо врегулювання інституційної кризи у Венесуелі виключно мирним і демократичним шляхом.

У «Пріоритетах міжпарламентського співробітництва ВРУ у 2020 році» (01.07) зазначено схожі з КМУ пріоритети щодо ЛАКБ. Утім, аналіз роботи профільного Комітету ВРУ свідчить про непріоритетність латиноамериканського вектору. Розбір публічних виступів окремих депутатів ВРУ свідчить, що інтерес до окремих країн регіону у 2020 році проявлявся здебільшого у контексті вивчення їхнього історичного досвіду та з'ясування можливостей його зіставлення з українськими реаліями. Найчастіше такі висловлювання озвучувалися представниками «ОПЗЖ» та «Батьківщини». Зокрема, згадувався аргентинський досвід у контексті нещодавнього часткового дефолту та перспектив подальшої співпраці України із МВФ, загрозливою ситуацією із темпами поширення захворюваності на COVID-19 у ЛАКБ, а також ситуацією із ринком землі у країнах регіону (найчастіше апелювали до досвіду Аргентини та Бразилії).

У ВРУ ІХ скликання у 2020 році було створено нові групи із міжпарламентських зв'язків: з Республікою Чилі (10.02), з Аргентинською Республікою (03.03), з Республікою Перу (06.07).

Інституційна співпраця

Викликає питання співпраця МЗС та ОПУ з кадрових питань, оскільки вже понад півтора року немає Посла України в Аргентині, а із січня 2013 року — у Республіці Куба. Своім указом від 01.09 Президент звільнив І. Тумасова із посади Надзвичайного та Повноважного Посла України у Перу (призначений у червні 2018 р.) і ще не визначився із кандидатурою нового очільника ПУ, хоча в Перу зараз реалізується важливий для просування українських інтересів у регіоні ЛАКБ проект із постачання літака АН-178 на замовлення МВС. У розпал пандемії COVID-19 відбулася ротація послів України у Мексиці (12.08. звільнено Р. Спіріна та у той же день призначено нового Посла О. Драмарецьку).

Певні запитання викликало планування форуму з оборонної співпраці з Бразилією «Перший діалог оборонної промисловості (DID)» (1–2.12) у Києві, що відбувся на тлі завершення каденції посла Бразилії в Україні (новий представив вірчі грамоти в МЗС лише 24.12).

Потенційно позитивний ефект для консолідованого просування інтересів українського бізнесу за кордоном мало б налагодження співпраці одразу кількох центрів координування та підтримки експорту. Утім, усе ще існує неузгодженість між різними інституціями, відповідальними за просування експорту у рамках МЗС, МЕРТСГ та Офісу із залучення та підтримки інвестицій «UkraineInvest», підзвітного прем'єр-міністру України.

Стратегічне бачення

У низці діючих документів щодо зовнішньополітичної діяльності України у короткотерміновій перспективі регіон Латинської Америки прямо не згадувався серед потенційних об'єктів уваги. Водночас реалізація окремих програм, окреслених у Концепції розвитку сектора безпеки та оборони України, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», можуть відбуватися у т. ч. і за рахунок активного використання його потенціалу. Також не вважалися перспективними для України і регіональні ринки ЛАКБ, що відобразилось в «Експортній стратегії України» на 2017–2021 рр. Натомість в ухваленій Стратегії національної безпеки (14.09.20) наголошено, що Україна розвиватиме економічну співпрацю із низкою регіонів, де у загальному переліку згадано і Південну Америку.

Діяльність

Пандемія внесла свої корективи у діяльність українських представництв у ЛАКБ. Весною діяльність ПУ в регіоні була скерована насамперед на пошук можливостей повернення громадян України, які застрягли у регіоні через припинення регулярного міжнародного транспортного сполучення. Водночас Україна надала допомогу в евакуації з м. Ухань (КНР) 25-ти вихідцям із регіону ЛАКБ — громадянам Коста-Рики, Аргентини, Домініканської Республіки, Еквадору, Сальвадору, Панами (20.02). В умовах пандемії ЗДУ України в Чилі та Бразилії допомогли провести успішну ротацію 24-ї Української антарктичної експедиції.

З початку травня ЗДУ в Аргентині, Бразилії, Мексиці, Перу та Чилі перейшли на проведення зустрічей у форматі відеоконференцій. Щоправда, суттєва різниця у часі між Україною та регіоном ЛАКБ, напевно, не дала можливості ефективніше використати цей інструмент для комунікації з різними органами влади.

МЗС України ініціювало проведення серії онлайн політичних консультацій. Зокрема, відбулися консультації із зовнішньополітичними відомствами Гватемали у червні (попередні ще у 2008 р.), Панами у серпні, Белізу у вересні, Коста-Рики у грудні (попередні ще у 2012 р.). Відбулася телефонна розмова заступників МЗС України та Чилі (29.07).

Очікуваний прорив у відносинах із Бразилією (намічався візит В. Зеленського) через пандемію не відбувся. Утім, було проведено низку важливих заходів: телефонну розмову президентів В. Зеленського та Ж. Болсонару (04.11), зустрічі у форматі відеоконференцій на рівні керівників МЗС (18.11) та їхніх заступників (05.05), міжнародну відеоконференцію щодо ключових напрямів співпраці України та Бразилії у сфері оборонної промисловості (24.09). Крім того, в очному форматі було проведено «Перший діалог оборонної промисловості (DID)» (Київ, 1–2.12) за участі прем'єр-міністра України, віцепрем'єр-міністра з питань стратегічних галузей промисловості, високопосадовців обох держав, представників військових кіл, оборонних підприємств і компаній у галузі біобезпеки та біотехнологій.

Попри карантинні обмеження активізувалася робота й інших міністерств та відомств. Зокрема, у форматі відеоконференції відбулася зустріч на рівні заступників міністрів економіки України та Мексики, на якій було обговорено проєкт Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій (21.07), телефонна розмова очільника Мінекономіки та МВС Перу (07.07). Було проведено робочі зустрічі із послом Аргентини в Україні на рівні заступників МЕРТСГ (05.08, 13.08) та МЗС (14.09), голови Держпродспоживслужби (30.07, 01.09 та 11.12). Під час роботи агропромислової виставки «Агро 2020» відбулася коротка розмова прем'єр-міністра України з послом Аргентини (11.08). Було проведено робочі зустрічі із послом Республіки Куба в Україні на рівні Міністра інфраструктури (16.07), заступника очільника Мінсоцполітики (08.10) та з послом Мексики на рівні заступника керівника МОН (18.02).

У жовтні Україною здійснено добровільний внесок до бюджету Організації Американських Держав (ОАД) на боротьбу з COVID-19 .

Пройшли зустрічі керівників ЗДУ у країнах регіону із місцевими посадовцями, представниками космічної галузі, міністерств промисловості, студентами та ЗМІ. Найбільш відзначились у цьому посольства України у Мексиці та Бразилії.

На жаль, через пандемію Україна втратила почесних консулів у Домініканській Республіці та Болівії, в ДТП загинув почесний консул України в Панамі.

ТППУ у співпраці із ЗДУ, МЕРТСГ та посольствами країн ЛАКБ в Україні провела низку бізнес-заходів в онлайн-форматі: з підприємцями Бразилії (26.11), ТПП Аргентина — Україна (04.08), посольством Куби в Україні (30.04 та 24.06).

Згідно з орієнтовним планом роботи профільного комітету, протягом 3-ї та 4-ї сесії ВРУ ІХ скликання планувалося провести круглий стіл щодо налагодження економічних та дипломатичних відносин із державами Південної Америки (щоправда, одночасно і з країнами інших регіонів), а також із зовнішньоекономічних питань за участю представників МЗС та МЕРТСГ. Утім, ці плани не було реалізовано. Водночас під час проведення комітетських слухань про міжнародно-правове забезпечення зовнішньої політики України у космічній сфері (16.12), було порушено питання про неврегульованість відносин щодо права власності на майно, яке залишилося після одностороннього припинення угоди бразильською стороною про довгострокову співпрацю у проєкті будівництва космодрому «Алькантара».

Хоча нині у ВРУ працює 6 депутатських груп із міжпарламентських зв'язків із країнами ЛАКБ, нардепи усе ще проявляють пасивність у роботі в них. Упродовж 2020 року зустрічі із послами країн ЛАКБ в Україні мали лише члени групи дружби із Мексикою, Кубою та Бразилією. Зустрічі у форматі відеоконференцій зі своїми колегами з відповідних країн провели керівники групи дружби із Мексикою (05.12) та Бразилією (14.12).

Результати

Ратифіковано Договори між Україною та Аргентинською Республікою про видачу правопорушників, про передачу засуджених осіб та про взаємну правову допомогу у кримінальних справах, укладених у 2018 році. Україна приєдналася до Міжамериканської конвенції про виконання кримінальних покарань за кордоном.

МЗС активізувало роботу щодо розширення переліку «безвізових» країн — підписано угоди про безвізовий режим із Гренадою (16.07) та Сент-Вінсент і Гренадіни (25.11), набрала чинності Угода про взаємне скасування візових вимог з урядом Еквадору (02.04) та урядом Колумбії (17.04), Протокол про внесення змін до Угоди між Урядом України та Урядом Аргентини про скасування віз (14.03).

Відповідно до національного законодавства українська сторона розпочала процес застосування санкційних заходів проти Нікарагуа у зв'язку із призначенням т. зв. «почесного консула» в окупованому Криму.

За результатами роботи оборонного українсько-бразильського форуму було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо розвитку виробництва та комерційного використання оборонного виробництва, розрахований на 4 роки, та Меморандум про взаєморозуміння з питань науково-технічного співробітництва в оборонній галузі.

Між ТППУ та Аргентинською палатою торгівлі та послуг було підписано меморандум про взаєморозуміння (11.03).

Упродовж 2020 року не проводилися засідання Спільних міжурядових комісій з питань співробітництва з Бразилією, Мексикою, Аргентиною, Парагваєм, Перу та Чилі. Водночас було підписано Меморандум про співпрацю між КМУ та СКУ (11.12), яким закладаються інституційні підвалини для співпраці України та діаспори в економічній та інвестиційній сферах.

Було домовлено про започаткування переговорного процесу з укладання двосторонньої Угоди про зону вільної торгівлі/торговельні преференції із Республікою Чилі.

Протягом року уповноваженими органами країн регіону проводилось 4 процедури торговельного захисту щодо української продукції (3 — у Мексиці, 1 — у Бразилії). В усіх випадках МЕРТСГ забезпечив захист інтересів українських товаровиробників.

У травні підписано Меморандум про взаєморозуміння між Інститутом експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України та кубинською компанією «BioCubaFarma» (співпраця у сфері онкології), у грудні — Угоду з питань льотної придатності між Державною авіаційною службою України та Інститутом Цивільної Авіації Куби.

Завдяки підтримці МЕРТСГ українські виробники-експортери можуть поставляти автомобільні шини до Бразилії без сплати антидемпінгового мита. За 2020 рік спостерігалася позитивна динаміка нарощування українського товарного експорту, у грошовому вимірі — на понад 89 млн дол. у порівнянні із 2019 роком (на 23%). Водночас зріс імпорт із країн регіону на понад 49 млн дол. (на 5%).

У сфері гуманітарного співробітництва було домовлено провести низку заходів у рамках відзначення у 2021 році 130-ліття української імміграції до Бразилії; підписано Меморандум про співпрацю між Дипломатичною Академією Чилі та Дипломатичною Академією України (16.01); на 10-му Міжнародному кінофестивалі FICUNAM у Мексиці (березень) було показано стрічку «Атлантида». Низку заходів було присвячено увічненню пам'яті українця М. Скибицького: відкриття йому вже другого пам'ятника та обмін копіями історичних документів між архівними установами Перу та України.

Північна Європа

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	2
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	C+

Тотальні зміни, спричинені пандемією, певним чином позначилися на інтенсивності комунікації українських представників влади з колегами з Північної Європи, частину візитів довелося відкласти. Країни регіону продовжують надавати Києву політичну підтримку на міжнародній арені, підтверджувати суверенітет України та її цілісність, а також постулювати збереження санкційного режиму супроти Російської Федерації. Хоча у 2020 році й було нарешті призначено Надзвичайних і Повноважних послів України у низці країн Північної Європи, потенціал співпраці з державами регіону станом на зараз все ж є недостатнім.

Політичний інтерес

Зацікавленість у країнах Північної Європи у ключових щорічних документах або політичних заявах вищого керівництва не відображено. Одним з епізодичних виключень слугує аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до ВРУ, де міститься згадка про країни регіону крізь призму витрат на наукові дослідження у різних державах Європи.

Частково формували уявлення про пріоритети української влади у регіоні рівень і тематика комунікації перших осіб держави з високопосадовцями країн Північної Європи. Левова частка таких розмов стосувалася спільної протидії поширенню коронавірусної інфекції, Східного партнерства та підтримки України у цьому форматі, а також інформування міжнародних партнерів щодо поточної ситуації на Донбасі.

Інституційна співпраця

Прикладом інституційної співпраці можна вважати проведення засідання Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом ВРУ під головуванням І. Климпуш-Цинцадзе за участі віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Д. Кулеби. На засіданні були підтримані проекти законів, що стосуються угод між урядами України та Королівства Данія. Крім того, було проведено засідання Міжурядової комісії з питань співробітництва у галузі торгівлі, підприємництва та економіки (12.11).

У жовтні нарешті призначили нового посла в Фінляндії після відставки попереднього у травні 2019 року.

Стратегічне бачення

У новій Стратегії національної безпеки України відносини з державами Північної Європи визначено як «партнерські».

Мала місце чітка домовленість Міністра закордонних справ України Д. Кулеби з міністром закордонних справ Ісландії Г. Тор Тордарсоном про інтенсифікацію підготовки Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, а також Угоди про повітряне сполучення.

Діяльність

Протягом року відбулось декілька зустрічей з високопосадовцями країн Північної Європи як в онлайн, так і офлайн форматі.

Найбільш активним був шведський напрям. Голова ВРУ Д. Разумков віртуально зустрівся з Головою шведського Риксдагу А. Норленом (25.05), де обговорили питання децентралізації та територіальної цілісності України, міжпарламентського співробітництва. У березні відбувся візит міністерки закордонних справ Швеції А. Лінде до України, під час якого відбулися зустрічі з Міністром закордонних справ В. Пристайком та Керівником ОПУ А. Єрмаком, візит до Станиці Луганської тощо.

Телефонна розмова Д. Кулеби зі шведською колегою А. Лінде (18.09) була актуальною у розрізі підготовки до проведення відеоконференції міністрів закордонних справ країн Східного партнерства та головування в ОБСЄ. Активну комунікацію МЗС України було доповнено як на рівні заступників міністра закордонних справ, так і на рівні Надзвичайних і Повноважних послів України у державах регіону. Чимало уваги під час комунікації України з керівництвом Швеції приділено головуванню цієї держави в ОБСЄ у 2021 році, а також спільній координації допомоги жертвам катастрофи українського літака рейсу PS752, збитого в Ірані на початку 2020 року.

У лютому Україну відвідав міністр закордонних справ Данії Є. Кофод, який зустрівся з очільником МЗС В. Пристайком та відвідав район проведення ООС.

На норвезькому напрямі відбулися контакти на рівні міністерств оборони та закордонних справ. Зокрема, у лютому Міністр оборони України А. Загороднюк провів зустріч з міністром оборони Королівства Норвегія Ф. Бакке-Єнсенем, де, між іншим, обговорили законодавство у сфері національної безпеки й оборони та співробітництво сил спеціальних операцій. У квітні відбулась телефонна розмова міністрів закордонних справ щодо боротьби з COVID-19, НАТО, протидії спробам Росії послабити санкції. У вересні пройшла віртуальна зустріч міністрів щодо двостороннього співробітництва з наголосом на торговельно-економічній та інвестиційній сферах та підтримку України у міжнародних організаціях.

Відбулося третє засідання Українсько-норвезької міжурядової комісії з питань співробітництва у галузі торгівлі, підприємництва та економіки (12.11) під головуванням Міністра культури та інформаційної політики України О. Ткаченка та міністра торгівлі та промисловості Норвегії І. Нібе, а також українсько-норвезький бізнес-форум.

У рамках заходів 43-ї сесії Ради ООН з прав людини у м. Женева (24–25.02) Міністр закордонних справ України В. Пристайко поспілкувався зі своїм колегою з Данії Є. Кофодом, а також із міністром закордонних справ Фінляндії П. Хаавісто та міністром закордонних справ Ісландії Г. Тордарссоном.

Активною є енергетична співпраця з державами регіону. Відбулися обговорення у рамках Українсько-Данського енергетичного центру та під час зустрічі заступника Міністра енергетики та захисту довкілля України О. Рябчина з державним секретарем міністерства нафтогазової промисловості та енергетики Норвегії О. Емілем Інгебрітсенем в Осло (12.02).

Результати

Зміни, спричинені пандемією, не надто позначилися на інтенсивності комунікації українських представників влади з колегами з Північної Європи. Країни регіону продовжують надавати Києву політичну підтримку на міжнародній арені, підтверджувати суверенітет України та її цілісність, а також сприяти збереженню санкційного режиму проти РФ. Швеція миттєво відреагувала на прохання України надати допомогу (матеріальну, технічну та фахівців) під час повеней у західних областях України.

Під час засідання Комітету з питань інтеграції України з ЄС за участі віцепрем'єр-міністра Д. Кулеби розглянуто та підтримано проект закону про ратифікацію Рамкової угоди між Урядом України та Урядом Королівства Данія щодо загальних умов та процедур, організаційних заходів та фінансових умов реалізації програми Danida Business Finance в Україні. Це дозволило розширити напрями співпраці між обома державами та залучити кошти на реалізацію інвестиційних проектів в Україні.

Між Міністерством закордонних справ Норвегії та NORD Університетом підписано договір про реалізацію трирічного етапу проекту «Україна — Норвегія» на період 2020–2022 роки, метою котрого є надання допомоги у напрямі професійної перепідготовки, соціальної адаптації та сприяння у працевлаштуванні звільненим військовим, ветеранам та членам їхніх сімей і членам сімей загиблих.

За підсумками 2020 року обсяг товарообігу між Україною та Швецією скоротився і склав 500,5 млн дол. США (експорт впав на 6%, імпорт — на 13%). Також скоротився товарообіг з Данією — 437,8 млн дол. США (експорт впав на 15%, імпорт — на 20%). Майже на тому ж рівні залишилась Ісландія — 91,55 млн дол. США. Значно зріс експорт до Фінляндії (на 18%), загальний товарообіг у 2020 році становив 303,7 млн дол. США. У відносинах з Норвегією, навпаки, зріс імпорт (на 8%), а загальний товарообіг склав 315,6 млн дол. США. Зберігається значне негативне сальдо зі всіма країнами, окрім Данії.

Південна Азія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	3
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	C+

Попри виклики пандемії Covid-19, у 2020 році зріс політичний інтерес до Південної Азії. В інтерв'ю та заявах Глави МЗС та Прем'єр-міністра йшлося про посилення співпраці з країнами регіону, зокрема Індією. У більш ніж два рази зросла торговельна співпраця з Пакистаном. Водночас знизився торговельний оборот зі Шри-Ланкою. Поза увагою залишаються Бангладеш та Непал. Упродовж року тривала робота над Азійською стратегією зовнішньої політики, що свідчить про інтерес до більш стратегічної співпраці з регіоном. Нагальною є потреба розширення дипломатичного представництва у регіоні, що було знов підтверджено під час пандемії.

Політичний інтерес

Про регіон Південної Азії не згадувалось у щорічному Посланні Президента до ВРУ. Водночас про Індію згадується в аналітичній доповіді до щорічного послання як про новий потужний центр економічного зростання. Також про Індію, як про одного з гравців, з яким Україна прагне сильнішої співпраці в регіоні, не один раз у своїх інтерв'ю згадував Міністр закордонних справ Д. Кулеба.

Президент В. Зеленський під час наради з членами Кабінету Міністрів (14.07) виступив за лібералізацію візового режиму для туристів з Китаю та Індії. Питання лібералізації візового режиму порушувалося індійською стороною вже тривалий час, тому така заява з боку України є важливою. Однак до кінця року візовий режим було спрощено лише для громадян Китаю.

У Програмі діяльності Уряду Д. Шмигала на 2020 рік (затверджена 12.06, але так і не ратифікована ВРУ) Азія як регіон згадана у контексті розширення географії співпраці. Також серед довгострокових пріоритетів діяльності Уряду визначено створення сприятливих рамок для активізації торговельно-економічного співробітництва з країнами Групи Двадцяти, до якої належить також й Індія.

На щорічній нараді послів (17.12) та в багатьох інтерв'ю Міністра закордонних справ та представників ОПУ йшлося про налагодження співпраці з Азією та про роботу над Азійською стратегією. Однак, окрім Індії, певних країн регіону виокремлено не було.

Упродовж року створено парламентські групи дружби з Афганістаном, Індією, Пакистаном. Досі не укомплектовано групи дружби з Шри-Ланкою та Бангладеш.

Інституційна співпраця

Пандемія ускладнила співпрацю з країнами регіону на рівні міністерств та, зокрема, проведення засідань спільних міжурядових комісій. У 2020 році не було проведено такого засідання з жодною із країн регіону. Серед українських інституцій найбільш залучені до співпраці з країнами регіону МЗС та ПУ, а також міністерства оборони та розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Спільним для всіх українських інституцій був наголос на посиленні саме торговельно-економічної співпраці.

У квітні Президент призначив нового Посла України в Пакистані. Призначений у 2019 році Посол у Таджикистані у 2020 став також Послом в Афганістані за сумісництвом.

Стратегічне бачення

В оновленій Стратегії національної безпеки (14.09) про регіон згадано як такий, де відчуватимуться наслідки конкурування між США та Китаєм. У контексті зовнішньополітичної діяльності у документі йдеться про те, що Україна розвиватиме взаємовигідне економічне співробітництво з державами Азії.

У травні МЗС разом з оновленою Радою експортерів та інвесторів уклали список ТОП-10 найбажаніших ринків збуту для українських експортерів. У цьому списку є, зокрема, й Індія. Упродовж 2020 року тривала робота над Азійською стратегією України. У грудні Міністр закордонних справ Д. Кулеба заявив, що документ розроблений і «де-факто імplementований». Однак де-юре документ поки що потребує затвердження.

Діяльність

Період пандемії став значним випробуванням для роботи ПУ у регіоні та співпраці на рівні міністерств. З початком карантинних обмежень і з закриттям кордонів робота посольств була зосереджена на евакуації громадян України з країн регіону. З огляду на те, що на вісім країн регіону є лише три посольства, а посольство в Індії відповідає за шість країн, то нестача людських ресурсів і представництв (почесні консульства України є лише в Мумбаї та Катманду, на Шри-Ланці зі смертю почесного консула цей інститут припинив свою діяльність) на місцях була відчутна. На Шри-Ланці та в штаті Гоа (Індія) проблему частково вирішило призначення уповноважених представників посольства. Ними стали громадяни України, які там проживають, але системно проблема залишається.

На початку пандемії (5.05) Індія надала Україні гуманітарну допомогу у вигляді партії таблеток препарату з гідроксихлорохіном. Під час зустрічі з цієї нагоди Міністр закордонних справ України Д. Кулеба та посол Індії П. Сатпатхі відзначили, що взаємодія України та Індії у фармацевтичній галузі демонструє високу динаміку зростання. Загалом упродовж року Індія тричі надавала Україні гуманітарну допомогу у вигляді медичних препаратів. Прем'єр-міністр Д. Шмигаль провів зустріч із послом Індії в Україні П. Сатпатхі (24.09), під час якої також йшлося про поглиблення торгово-економічного співробітництва та співпрацю в освітній та медичній галузях. Зокрема, Д. Шмигаль зазначив про готовність проведення сьомого засідання Міжурядової українсько-індійської комісії з торговельного, економічного, наукового, технічного, промислового і культурного співробітництва в онлайн-режимі або відразу після нормалізації ситуації з пандемією. На рівні РНБО відбулися двосторонні зустрічі з послом Індії (17.09), де говорили, зокрема, про перспективи співпраці у ВТС.

Під час міжміністерської інтерактивної сесії 26-го Саміту партнерства (16.12), організованого Міністерством торгівлі й промисловості Індії та Конфедерацією індійської промисловості, заступник Міністра закордонних справ Д. Сенік запросив індійський бізнес інвестувати в економіку України.

Ще до початку пандемії (6.02) українська делегація ДК «Укроборонпром» встигла презентувати свої товари на виставці DefExpo-2020, яка кожні два роки відбувається в Індії.

Що стосується Пакистану, то Міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства І. Петрашко зустрівся з послом Пакистану в Україні Н. І. Хохаром (17.12), де обговорили активізацію співробітництва. Під час зустрічі йшлося про можливе залучення українських компаній до масштабних проєктів у Пакистані, зокрема будівництва Китайсько-Пакистанського економічного коридору. Також сторони обговорили можливість проведення Першого засідання Спільної українсько-пакистанської комісії з питань економічного співробітництва та відновлення діяльності Українсько-Пакистанської ділової ради.

Командувач Повітряних Сил ЗСУ С. Дроздов відвідав з робочим візитом Пакистан (3.03), де зустрівся з начальником штабу військово-повітряних сил цієї країни маршалом М. А. Ханом. Під час зустрічі обговорили напрями подальшої професійної співпраці, зокрема щодо співробітництва у ВТС та підготовки особового складу. У червні державна компанія «Укрспецекспорт» виграла тендер ВПС Пакистану на ремонт літака-заправника Іл-78.

Представники ПУ у Пакистані мали зустріч із головою Академії Літератури Пакистану Ю. Кхушком (8.12), на якій йшлося про спільні переклади літературних творів двох країн. З огляду на те, що культурна співпраця із країнами регіону — дуже слабка, така зустріч та домовленості можуть мати позитивні наслідки для її розвитку.

Навесні цього року в МЗС проводили «Тиждень Азії», у рамках якого Міністр закордонних справ Д. Кулеба мав зустріч із послом Індії та телефонні розмови із міністрами закордонних справ країн регіону. Міністр обговорював із візаві шляхи збереження динаміки двосторонньої торгівлі, нові імпульси до політичного діалогу та ін.

Результати

Попри те, що пандемія дещо сповільнила обсяги співпраці з регіоном, Індія залишається одним з основних торговельних партнерів України в агропромисловому комплексі, а обсяги торговельної співпраці з Пакистаном навіть зросли у більш ніж два рази. Індія залишається серед ТОП-3 країн-імпортерів української аграрної продукції. Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Індією у 2020 році становив 2,8 млрд дол. США, при чому експорт послуг впав на 22%, а товарів на 3%. Обсяг двосторонньої торгівлі товарами між Україною і Пакистаном склав 331 млн дол., що у 5 разів більше, ніж за минулий рік. За підсумками 2020 року майже двічі скоротився експорт до Шри-Ланки (72 млн дол.). Товарообіг з Бангладеш склав 456 млн дол. США, при чому експорт впав на 20%. Експорт до Непалу зріс на 56% і склав 23 млн дол. США.

Є позитивні зміни щодо голосування країн за українські резолюції в ООН. Під час голосування за резолюцію «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, Україна, а також частин Чорного і Азовського морів» на засіданні ГА ООН (7.12) Мальдівська республіка проголосувала «за», а Індія, Пакистан, Бутан, Непал, Бангладеш та Шри-Ланка «утрималися». Слід зазначити, що минулого року Мальдіви також утрималися під час голосування за цю резолюцію. Під час голосування за оновлену Резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна» (16.12) Індія, як і раніше, голосувала «проти», Бутан «за», інші країни регіону «утрималися».

Студенти з Індії залишаються найчисельнішою спільнотою іноземних студентів в Україні. За даними МОН у 2020 році в Україні навчалось 18 429 студентів з Індії.

Субсахарська Африка

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	2	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	2
РЕЗУЛЬТАТИ	3	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C-	C

Вище політичне керівництво України у 2020 році офіційно визнало важливість Африканського регіону для укріплення українського експортного потенціалу та розширення кола міжнародних партнерів. Спостерігався консенсус у позиціях ключових українських державних інституцій щодо роботи на африканському напрямі. Утім, стратегічне бачення все ще відсутнє, так само як відсутні координаційні механізми з метою реалізації комплексних дій. Істотний негативний вплив на відносини офіційного Києва з країнами Субсахарської Африки справляє пандемія COVID-19, що обмежує політичну та міжлюдську комунікацію, має негативні ефекти для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Спостерігається тенденція зі скорочення товарообігу з африканськими партнерами.

Політичний інтерес

Протягом 2020 року загальний інтерес до африканського континенту проявляли усі гілки української влади. Так, Президент України В. Зеленський заявив про підготовку Національної економічної стратегії до 2030 року, що буде включати підтримку експорту та торговельної дипломатії, аби наростити товарний експорт, у т. ч. до країн Африки. У грудні під час відеоконференції керівників ЗДУ Президент висловився щодо необхідності освоєння економічного потенціалу африканських ринків, назвавши Африку важливим регіоном. На думку Президента, повинна бути посилена дипломатична присутність, і він готовий розглянути відповідні пропозиції з боку МЗС. Також В. Зеленський відзначив особисту готовність включитися до роботи, аби вирішувати питання на рівні глав держав та урядів. Відповідно триває підготовка турне Голови держави та Міністра закордонних справ України до низки країн Африки, що повинно відбутися у 2021 році.

Слід відзначити інтерес до африканських країн, заявлений у Програмі діяльності КМУ Д. Шмигала (червень). Зокрема, зазначається потреба розширення географії зовнішньоекономічної присутності України шляхом пошуку нових форм економічної кооперації з Африкою.

Міністр закордонних справ України Д. Кулеба у травні відзначив, що Африка буде в центрі уваги оновленої Ради експортерів та інвесторів при МЗС, оскільки розвиток співробітництва, добрих відносин з африканськими країнами є одним з пріоритетів зовнішньої політики України. Особливо українська сторона буде рада збільшити кількість студентів з Африки. Також триватиме робота з укріплення кадрового потенціалу українських дипломатичних представництв у країнах Африки.

За результатами опитування учасників Ради експортерів та інвесторів при МЗС було виявлено високий інтерес українських експортерів до Ефіопії, що увійшла до топ-10 країн світу, які є найбільш бажаними для співробітництва.

Необхідно підкреслити прогрес у роботі ВРУ щодо країн Субсахарської Африки, оскільки були створені депутатські групи з міжпарламентських зв'язків із ПАР (лютий) та Ефіопією (липень). У липні Комітет ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва ухвалив «Пріоритети міжпарламентського співробітництва ВРУ у 2020 році», що передбачають відкриття «нових» напрямів співробітництва з країнами, розташованими поза межами Європи та Північної Америки, зокрема африканським регіоном у рамках «нової економіки».

Серед представників депутатського корпусу слід виділити інтерв'ю народного депутата від «Європейської солідарності» П. Порошенка телеканалу «Настоящее время», у якому він підкреслив факт використання Росією інструментів зовнішньої політики, що несуть небезпеку не тільки для України, а й для Лівії та інших країн Африки. Депутат від партії «Слуга народу» Є. Ясько у грудні відзначила, що попри пандемію COVID-19 міжпарламентська співпраця має тривати. Оскільки Україна потребує нових друзів та союзників, розпочата робота за африканським напрямом, що буде продовжена у 2021 р.

Водночас слід відзначити негативну політизацію африканської проблематики у діяльності позапарламентських політичних сил. Наприклад, у червні депутат тернопільської обласної ради В. Бобко вимагав від поліції та СБУ вислати з України шістьох іноземців африканського походження, які влаштували у Тернополі акцію проти расизму. У жовтні маловідома праворадикальна організація «Національний спротив» планувала вивести на Марш УПА з нагоди Дня захисника України колону під гаслом «Зупинити геноцид білих!» (проти «етнічних банд мігрантів» з країн Азії та Африки).

Інституційна співпраця

Українські державні інститути протягом року продемонстрували високий рівень узгодженості позицій щодо дій на африканському напрямі, але спільних координаційних механізмів створено не було.

Відповідно до Програми Уряду МЗС провело аналіз відносин з країнами регіону, що має стати основою для вироблення політики та окремої стратегії. Суттєвим обмеженням реалізації заявленої Президентом та Міністром закордонних справ політики щодо Африки виступає збереження вакантними посад послів України в Ефіопії, Сенегалі та Анголі, що перебуває у компетенції Президента України. У Західній Африці важливу роль відіграє українське дипломатичне представництво у Сенегалі, що матиме статус «хабового» посольства для семи країн субрегіону. Позитивним моментом у відносинах стало призначення послів до Південно-Африканської Республіки (квітень) та Нігерії (вересень).

Стратегічне бачення

У загальних рисах африканський регіон згадується у Стратегії національної безпеки України (2020). Акцент робиться на розвитку взаємовигідного економічного співробітництва з провідними державами Африки. У розрізі цього слід виділити потребу у зміцненні партнерства з Кенією, як провідним партнером у субрегіоні Східної Африки. З цією метою активізовано роботу з підготовки міжурядової конвенції про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал, а також з підготовки угоди про взаємне сприяння та захист інвестицій.

МЗС розроблено проект концепції «Африка як вектор зовнішньої політики України», що проходить експертну оцінку причетних ЦОВВ.

Діяльність

Пандемія COVID-19 мала вагомий негативний вплив на реалізацію політики на африканському напрямі. Це пов'язано з обмеженнями щодо проведення міждержавних візитів та заходів у рамках діяльності багатосторонніх міждержавних інституцій.

Найважливішою подією в україно-африканських відносинах стала участь делегації МЗС на чолі з директором Департаменту країн Близького Сходу та Африки МЗС М. Щербатюк у роботі 36-ї сесії виконавчої ради Африканського Союзу на рівні міністрів закордонних справ країн-членів (лютий), що стала першою з часу набуття Україною статусу держави-спостерігача при Африканському Союзі у червні 2016 р. та продемонструвала африканським партнерам готовність України розвивати з новою динамікою співробітництво з країнами Африки. Зокрема, проведені зустрічі з представниками Союзу Коморських Островів, Гани, Замбії, Руанди та ПАР.

У складних пандемічних умовах набули актуальності інструменти економічного просування України до африканських ринків через треті країни шляхом проведення спільних заходів, що стало можливим завдяки переговорам голови МЗС Д. Кулеби з представниками Франції (листопад) та Бразилії (грудень). Посольство в ПАР проводило активні онлайн консультації з українським та південноафриканським бізнесом.

Публічно була анонсована підготовка візиту голови МЗС Кенії до України. Також спостерігалася активізація міждержавного діалогу з ПАР. По-перше, йшлося про підготовку міжурядових угод про повітряне сполучення та морське торговельне судноплавство й меморандуму про визнання дипломів/свідомств фахівців-моряків. По-друге, сторони розроблятимуть дорожню карту співробітництва у галузі освіти і науки та угоду про співпрацю.

Також слід відзначити бажання офіційного Києва активізувати двосторонні відносини з Суданом за усіма напрямками після проведення відповідних політичних консультацій на рівні заступників голів МЗС у 2021 році.

У контексті діяльності посольств України у державах Субсахарської Африки слід підкреслити активну роботу дипломатичних місій у Кенії, Ефіопії, ПАР та Сенегалі щодо розширення й вдосконалення договірної-правової бази, сприяння бізнесу та взаємодії у рамках міжнародних організацій. Посольство у Нігерії докладало вагомих зусиль для звільнення українських моряків, які потрапили до піратського полону біля берегів Беніну, Габону та Екваторіальної Гвінеї.

З-поміж важливих подій гуманітарної сфери слід виділити віртуальний відкритий простір «Українці Африки: горизонти спільного зростання» під

егідою Української Асоціації в ПАР та участь співробітників посольства у Найробі у фотовиставці «Кенія очима дипломатів».

Продовження практики участі українських військових в операціях ООН з підтримання миру сприяє підвищенню міжнародного та регіонального авторитету України, насамперед у країнах Субсахарської Африки, де Україна має найбільший миротворчий персонал. Станом на кінець 2020 року на Африканському континенті перебувають 278 українських миротворців у складі 4 місій ООН у ДР Конго, Південному Судані, регіоні Аб'ей та Республіці Малі.

Результати

Попри суттєве збільшення уваги політичного керівництва України до Африканського регіону, через об'єктивно несприятливу кон'юнктуру на міжнародному рівні намітилася тенденція до уповільнення політичного діалогу та послаблення українських економічних позицій. Анонсовані на 2020 рік візити Президента України до країн Африки так і не відбулися і були перенесені на невизначений термін.

Політична підтримка України з боку держав Субсахарської Африки на рівні ООН не зазнала істотних змін. Про це свідчать результати голосування щодо Резолюції ГА ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна». Україну підтримали Ботсвана, Ліберія та Південний Судан, тоді як «проти» виступили Ангола, Еритрея, Зімбабве, Коморські острови та Судан.

У липні у рамках діяльності ПрАТ «Експортно-кредитне агентство» був укладений перший договір страхування ризиків українських компаній-експортів до країн Африки. У вересні за лінією МЗС заступником міністра Д. Сеніком було досягнуто домовленості про створення Українсько-південноафриканської бізнес-ради та проведення серії тематичних двосторонніх ділових онлайн-заходів.

Позитивним кроком стало запровадження МЗС України централізованого оформлення українських електронних віз (e-Віза) громадянам ПАР. Водночас пандемічні обмеження, що вплинули на режим перетину міждержавних

кордонів, у понад два рази скоротили кількість африканських студентів, які прибули для навчання до України у 2020 році.

У 2020 році відбулося скорочення обсягів українського товарного експорту до країн Субсахарської Африки на 2,1%. Частка країн регіону у загальному обсязі українського експорту за підсумками 2020 року склала 1,9% або 950 млн дол. США в абсолютних цифрах. На цьому тлі сальдо торговельного балансу лишається позитивним для України (+375 млн дол. США). Найбільшими покупцями української продукції виступають Ефіопія, Сенегал, Гана, Кенія, Нігерія, Судан, Камерун, Кот д'Івуар, Мавританія та Танзанія. Проте відбулося послаблення українських експортних позицій на ринках ПАР, Джибуті, ДР Конго, Того. Майже припинилися експортні поставки до Замбії, Уганди, Малаві, Ботсвани та значно скоротилися — до Анголи.

Якщо вести мову про бізнес-діяльність українських компаній у Субсахарській Африці, то у 2020 році про себе нагадали ДК «Укроборонпром» (авіаремонтні підприємства), «Мотор Січ» (авіаційні газотурбінні двигуни), «Аеромех» (зерносепаратори), АвтоКрАЗ (вантажні автомобілі), «Метінвест» (продукція металургії), МХП, «Терра», USPA Fruit, «Агропродсервіс» (продовольча продукція).

Центральна Азія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	2
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	2	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D+	C-

Велика політична, економічна та безпекова залежність країн Центральної Азії від Російської Федерації, а також відсутність на даний час значних спільних економічних проєктів між Україною та країнами регіону значно знижують перспективність даного зовнішньополітичного напрямку. На негативну динаміку розвитку економічних відносин України з країнами регіону продовжують впливати його географічна віддаленість та обмежувальні заходи Росії. Водночас намагання України посилити свою економічну присутність у рамках Азійської стратегії та зацікавленість ЦА в розвитку економічних проєктів з Україною надають можливості щодо активізації економічних відносин.

Політичний інтерес

Український політичний інтерес до регіону Центральної Азії знаходиться на невисокому рівні. Ані в Посланні Президента до ВРУ, ані у виступах Президента та Міністра закордонних справ під час Наради послів у грудні про регіон ЦА не було згадано.

Тематика розвитку відносин з країнами регіону (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан) є відсутньою практично у всіх програмах українських парламентських політичних партій та в офіційних виступах чи заявах впливових українських політиків. Загалом переважає думка про неможливість повноцінного та самодостатнього партнерства з країнами ЦА. Розвиток відносин з ними розглядається переважно в контексті розвитку співробітництва з країнами Азії загалом або участі у реалізації глобальних транскордонних інфраструктурних проектів.

Водночас питання розвитку відносин з центральноазійськими країнами дещо активізувалося після проведення тижня Азії в МЗС (30.03–05.04) та заяви українського зовнішньополітичного відомства про початок розробки нової Азійської стратегії України. Реалізація документу, на думку українського керівництва, надасть змогу розширити український експорт та залучити інвестиції в економіку України. Про зацікавлення в розвитку бізнес-співробітництва з Туркменістаном, Таджикистаном, Казахстаном заявляв також Міністр закордонних справ України Д. Кулеба у ході телефонних розмов зі своїми центральноазійськими візаві.

Водночас у зв'язку з продовженням «гібридної» агресії РФ щодо України, ймовірно, що розвиток «центральноазійського» вектору зовнішньополітичного співробітництва як самодостатній напрям або як об'єкт політичних інвестицій буде суттєво обмежений.

Інституційна співпраця

Рівень координації діяльності між інститутами української влади у питаннях співробітництва з країнами ЦА можна визначити як задовільний. Протистояння щодо поточних питань співробітництва

з країнами регіону відсутні. Була проведена відеоконференція між членами комітету з питань зовнішньої політики ВРУ та посольствами України в ЦА щодо розвитку відносин з регіоном (20.10).

Серед позитивних зрушень 2020 року — призначення нових послів України до Казахстану, Узбекистану та Туркменістану. Станом на кінець року посольства усіх країн регіону мають призначених послів.

Стратегічне бачення

Двосторонні міждержавні відносини з країнами регіону не розглядаються як перспективні або стратегічні. У більшості документів (Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегія сталого розвитку «Україна–2020», Експортна стратегія України 2017, Енергетична Стратегія 2035) згадки про регіон ЦА відсутні. Деякі документи містять згадки про доцільність розвитку економічного співробітництва загалом з «провідними державами Азії» (Стратегія національної безпеки України) та в контексті викликів безпекової ситуації (Военна доктрина України).

Діяльність

У порівнянні із загалом невисоким рівнем відносин України з країнами регіону протягом останніх років, у 2020 році спостерігається деяке зростання активності на центральноазійському напрямі (на рівні дипломатичних представництв, окремих органів виконавчої влади, бізнес-структур, підприємств та громадянського суспільства).

Під час зустрічі Президента України В. Зеленського з Послом Казахстану Д. Калетаєвим (15.04) сторони обговорили питання реалізації низки інвестиційних проектів у промисловості, машинобудуванні, сільському господарстві, IT-індустрії, а також розвитку Транскаспійського міжнародного транспортного коридору.

Серед найбільш вагомих заходів року слід виділити проведення українсько-казахстанського інвестиційного форуму (15.10), під час

якого сторони озвучили ключові сфери для розширення інвестиційної співпраці між країнами: інфраструктурні проекти, енергетична сфера, агропромисловий комплекс, переробка енергоресурсів та спільні промислові підприємства, космос та машинобудування. Водночас без створення надійних альтернативних маршрутів доставки продукції розвиток співпраці буде обмежуватись РФ, яка неодноразово блокувала транспортні поставки України в країни ЦА через свою територію. З метою подолання даної перешкоди Міністр інфраструктури України В. Криклій відвідав Казахстан (09.11). Під час візиту В. Криклій разом з віцеміністром індустрії та інфраструктурного розвитку Казахстану Б. Камалієвим обговорили перспективи подальшої співпраці у сфері транспортної інфраструктури, створення конкурентних маршрутів і умов для перевезення вантажів з метою стимулювання їх обсягів. Українська сторона запропонувала перейти на систему обміну цифровими дозволами на вантажні автоперевезення, що сприятиме значному посиленню цієї співпраці, та акцентувала увагу на можливості підвищення конкурентоспроможності коридору ТРАСЕКА через впровадження єдиного транзитного дозволу між країнами-учасниками проекту.

На узбецькому напрямі діяльність зосереджувалась на розширенні та диверсифікації торгівлі (з метою доведення торгового обороту до 1 млрд дол. США), вдосконалення ланцюжків поставок української продукції, створення спільних агропідприємств. Під час конференції експортерів та інвесторів при МЗС України (03.11) було обговорено встановлення прямих зв'язків між українськими агровиробниками і представниками Узбецької республіканської товарно-сировинної біржі, можливості розвитку українського бізнесу в Узбекистані через біржові механізми, нові преференції та спрощення процесу акредитації для українських сільськогосподарських компаній стосовно участі у біржових торгах в Узбекистані. За словами заступника Міністра закордонних справ Д. Сеніка, «в умовах нестабільності традиційних ланцюжків торгівлі, спричинених COVID-19, Україна готова стати надійним контрибутором продовольчої безпеки в Узбекистані та інших країнах Азії».

На киргизькому напрямі відбувалось поживлення торговельних контактів, зокрема проведення бізнес-форуму, робота щодо відкриття

Представництва ТПП України, обмін бізнес делегаціями, переговори з киргизькою авіакомпанією щодо відкриття прямого авіасполучення Бішкек–Київ тощо.

З Таджикистаном продовжувались переговори щодо поставок чотирьох агрегатів для Рогунської ГЕС виробництва українських компаній «Енергоатом» та «Електротяжмаш». Суттєвих заходів на киргизькому та туркменському напрямках протягом року не відбулося.

Загалом, попри відсутність на даний момент «проривних» проєктів, активізація України на азійському напрямі сприятиме розвитку відносин з країнами ЦА. При цьому основною залишається економічна співпраця.

Результати

Невисока активність зовнішньополітичних відносин (протягом року не було жодної зустрічі на рівні президентів, глав урядів), заходи Росії щодо перешкоджання розвитку співробітництва України з державами регіону очікувано не дали можливість розвитку центральноазійського напрямку зовнішньої політики України. Відсутність прямого авіасполучення між Україною та Киргизстаном, Таджикистаном, Узбекистаном, Туркменістаном ускладнює економічну та гуманітарну співпрацю. Переговори з цього питання протягом року результатів не принесли.

Під час голосування за «українські» резолюції в ООН позиції центральноазійських держав традиційно залишаються негативними або нейтральними. Під час голосування в ГА ООН за резолюцію «Проблема мілітаризації АР Крим і м. Севастополя, Україна, а також частин Чорного й Азовського морів» (7.12) Киргизстан проголосував «проти», Казахстан утримався, Таджикистан, Узбекистан та Туркменістан не голосували. Під час голосування за резолюцію «Ситуація з правами людини в АР Крим та м. Севастополі, Україна» (16.12) «проти» проголосували Казахстан та Киргизстан, Таджикистан утримався, Узбекистан та Туркменістан не брали участі у голосуванні.

Попри те, що 2020 рік не став роком відновлення позицій України у ЦА, проведені економічні форуми, зустрічі керівників профільних міністерств

демонструють інтерес країн регіону до розвитку взаємовигідного співробітництва з Україною у низці сфер, у т. ч. високотехнологічних галузей, створення спільних підприємств тощо. У вересні був призначений Представник ТПП України в Киргизстані.

Також, попри карантинні заходи і ускладнення ведення бізнес-контактів у зв'язку з COVID-19, слід відзначити, що пандемія може мати позитивний вплив на розвиток відносин між Україною та країнами регіону. Це стосується, зокрема, намагання країн регіону в умовах погіршення ланцюгів поставок забезпечити власну продовольчу безпеку, чим може скористатися Україна, просуваючи свою продукцію на місцеві ринки. Наприклад, з метою недопущення дефіциту певних товарів на внутрішньому ринку президент Узбекистану 3 квітня 2020 року підписав указ № УП-5978, згідно з яким в Узбекистані запроваджувались нульові ставки мита та акцизного податку при ввезенні товарів, у т. ч. сільськогосподарської продукції українських експортерів. Також сприяння Казахстану в поставках медичної продукції з Китаю до України створює позитивний інформаційний фон для розвитку відносин між країнами.

У 2020 році спостерігалось зменшення обсягів торгівлі з Казахстаном, Туркменістаном, Таджикистаном та збільшення — з Узбекистаном та Киргизстаном. Загальний обсяг торгівлі товарами за 2020 рік з країнами Центральної Азії склав 1,348 млрд дол. США (з Казахстаном — 760,5 млн, з Узбекистаном — 432,5 млн, Туркменістаном — 85,5 млн, Киргизстаном — 44,3 млн, Таджикистаном — 25 млн дол. США). Сальдо з країнами регіону загалом є позитивним, окрім Казахстану.

Чорноморський регіон

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B

Чорноморський регіон у 2020 році залишався одним із важливих напрямів реалізації національних інтересів України. Покращилося стратегічне бачення політики держави в регіоні, намітилися тенденції до формування проактивної політики деокупації Криму. Поряд із протидією політиці РФ та увагою до проблем безпеки і співробітництва з НАТО Україна виявила інтерес до роботи ОЧЕС, а в економічних питаннях — до співпраці з Чорноморськими країнами.

Політичний інтерес

У 2020 році увага державних інституцій України до Чорноморського регіону була зосереджена як на питаннях військової безпеки та правового захисту інтересів держави в Чорному та Азовському морях, так і на питаннях економічної взаємодії. Вперше за час існування Організації Чорноморського економічного співробітництва Україна висунула свого кандидата на посаду генерального секретаря цієї організації, а також висловила власне бачення її подальшого розвитку та пріоритетів.

У Посланні Президента України до ВРУ оголошено намір побудувати дві військово-морські бази для захисту Чорноморського регіону. Нарощування спроможностей та відновлення інфраструктури ВМС ЗСУ, співробітництво з Румунією, розвиток стратегічного партнерства з Туреччиною у сфері безпеки Чорноморського басейну відзначено і в аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента.

Питання безпеки у Чорноморському регіоні, протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності й суверенітету України над тимчасово окупованими територіями Криму та ОРДЛО неодноразово порушувалися під час контактів як у двосторонньому форматі, так і у відносинах з міжнародними організаціями, зокрема ОЧЕС і НАТО, а також в офіційних заявах.

Президент України В. Зеленський під час телефонної розмови з президентом Азербайджану І. Алієвим (травень) запропонував приділити більше уваги роботі ОДЕР-ГУАМ та «вдихнути нове життя в цю організацію».

Виступаючи у загальних дебатах 75-ї сесії ГА ООН (вересень), В. Зеленський закликав друзів України приєднатися до «Кримської платформи».

Крім того, у грудні, виступаючи перед керівниками ЗДУ, Президент наголосив, що у всіх країнах, де є українські дипломатичні місії, за кожної нагоди має порушуватися питання відновлення територіальної цілісності України та повернення Донбасу і Криму та закликав дипломатів активно працювати над залученням до «Кримської платформи». Запуск «Кримської платформи» також був визначений одним із семи ТОП-пріоритетів українського МЗС на 2021 рік Міністром Д. Кулебою на грудневій підсумковій пресконференції керівників ЗДУ.

Водночас у Програмі Уряду Д. Шмигала (червень) Чорноморський регіон згадується лише у контексті протидії російській агресії.

Інтерес до цього регіону не обмежувався виключно питаннями національної безпеки. Так, МЗС України у серпневій заяві у зв'язку з 12-ми роковинами збройної агресії Росії проти Грузії закликала міжнародну спільноту посилити міжнародний тиск і санкційний режим проти РФ задля примушення її до припинення агресії проти Грузії й України та деокупації їхніх суверенних територій. Протягом року Україна неодноразово висловлювалася на підтримку територіальної цілісності Азербайджану. У травні МЗС засудило так звані парламентські та президентські вибори в Нагірному Карабаху (Азербайджан), у липні (після чергового загострення на вірменсько-азербайджанському кордоні) та у вересні (після відновлення повномасштабних військових дій) висловилося за політичне врегулювання на основі суверенітету та територіальної цілісності Азербайджану.

Парламентська активність знизилася внаслідок пандемії коронавірусу. Водночас у ВРУ з'явилися депутатські групи з міжпарламентських зв'язків з Румунією, Болгарією та Азербайджаном. У парламенті також було створено міжфракційне депутатське об'єднання «Кримська платформа».

Інституційна співпраця

Загалом співпраця між різними інститутами влади (ОПУ, МЗС, КМУ, ВРУ) була доволі продуктивною. Звертає на себе увагу узгодженість позицій у просуванні ініціативи «Кримської платформи» з боку ОПУ та МЗС, а також те, що розвитком відносин у рамках ОЧЕС опікувалося не лише МЗС, але й Мінінфраструктури.

Проте «кримський» та «донецький» кейси продовжують розглядатися окремо, і, відповідно, існує певний розподіл відповідальності за кожен із напрямів (питання ТКГ та припинення війни на Донбасі залишається зоною відповідальності ОПУ, в той час, як за «кримський» напрям відповідає переважно МЗС).

Стратегічне бачення

Політиці України в Чорноморському регіоні приділено значну увагу в новій Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 року. Більшість згадок пов'язані із загрозами, що виникають внаслідок діяльності Російської Федерації та тимчасової окупації Криму й ОРДЛО. Сам регіон розглядається більш широко — як «Чорноморсько-Каспійський» або «Балто-Чорноморський». Визначено, що з метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме практичну взаємодію з державами-членами НАТО в гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні. Крім того, Стратегія наголошує на прагненні розвивати потенціал України як морської держави (захист судноплавства, ефективне використання ресурсів Чорного та Азовського морів, розвиток торговельного флоту та ВМС ЗСУ).

Діяльність

Питання безпеки Чорноморського регіону залишалися протягом року одним із пріоритетів у діяльності обох урядових команд. Так, 14 лютого у рамках участі у Мюнхенській безпековій конференції Міністр оборони України А. Загороднюк обговорив питання Чорноморської безпеки з міністром національної оборони Румунії Н-І. Чуке, а 9 липня під час телефонної розмови Міністр оборони України А. Таран і генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг домовилися посилити військову присутність у Чорноморському регіоні.

Пандемія коронавірусу вплинула на традиційні навчання «Сі бриз» (липень), які цього року обмежилися лише морською фазою із застосуванням авіації. Також у Чорному морі відбулися спільні тренування типу PASSEX за участю українських, американських і румунських кораблів та українсько-румунські навчання Riverine-2020.

Важливою подією стала ініціатива МЗС України щодо створення «Кримської платформи» — нового консультативного та координаційного формату, що спрямований на підвищення ефективності міжнародного реагування на окупацію Криму та посилення міжнародного тиску на Росію.

Питання безпеки в Чорноморському регіоні обговорювалися в грудні під час візиту в Україну міністра оборони Туреччини Х. Акара та міністра закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу з метою участі у першому засіданні політико-безпекових консультацій на рівні глав зовнішньополітичних і оборонних відомств двох країн за формулою «2+2» (формат «Квадрига»), а також їх зустрічей з Президентом В. Зеленським і Прем'єр-міністром Д. Шмигалем.

Загалом можна відзначити й інтенсифікацію двостороннього діалогу з країнами Чорноморського регіону, свідченням чого стали візити до Туреччини Президента В. Зеленського (жовтень), Прем'єр-міністра Д. Шмигала (листопад) і делегації МО на чолі із заступником Міністра О. Миронюком (серпень) (див. детальніше у Розділі «Туреччина»), візити Міністра закордонних справ Д. Кулеби до Румунії (вересень), Туреччини та Молдови (грудень), Міністра оборони А. Тарана до Румунії (вересень). Крім того, Міністр закордонних справ Болгарії Є. Захарієва відвідала Україну у вересні.

Під час 42-го засідання Ради міністрів закордонних справ держав-членів ОЧЕС у листопаді Міністр закордонних справ Д. Кулеба висловив бачення перспектив подальшого розвитку організації та її адаптації до сучасних викликів і загроз. Заступник Міністра закордонних справ В. Боднар, якого висунуто на посаду Генерального секретаря ОЧЕС, презентував це бачення під час робочих візитів до Туреччини, Болгарії, Румунії та Молдови у вересні-жовтні.

Концепція «Кримської платформи» була представлена у грудні на черговому раунді консультацій Україна–ЄС з питань наслідків анексії Криму. Того ж місяця у рамках 27-го засідання Ради міністрів закордонних справ ОБСЄ Д. Кулеба провів окремий захід «Міжнародна відповідь на окупацію Криму: наступні кроки», під час якого розповів про пріоритети «Кримської платформи».

Результати

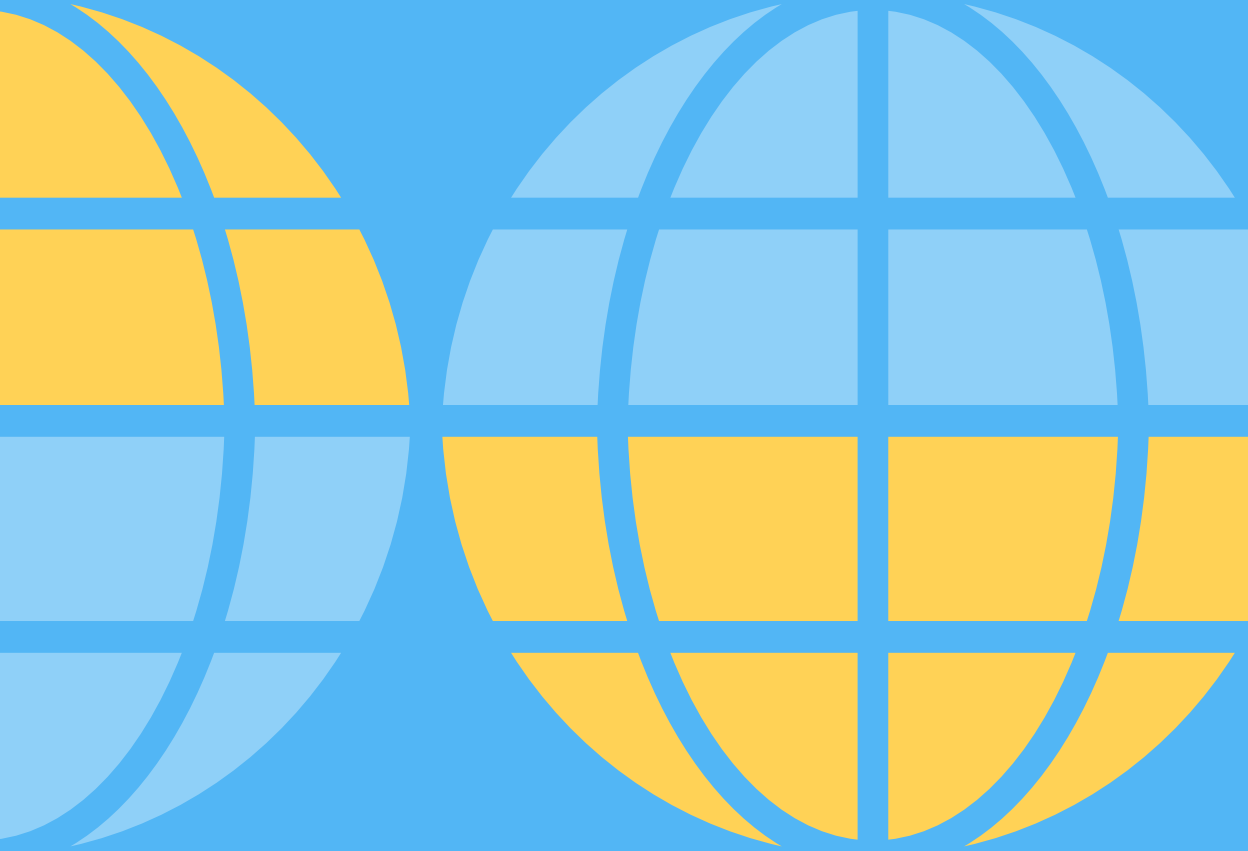
Очевидною перемогою України стала груднева заява прокурорів Міжнародного кримінального суду в Гаазі про наявність підстав для початку офіційного розслідування за позовом України щодо воєнних злочинів і злочинів проти людяності на Сході України і в анексованому Криму.

Представники ЄС, США, низки інших країн зголосилися до підтримки «Кримської платформи», саміт якої призначено на серпень 2021 р.

Україні також вдалося підсилити свої позиції в рамках резолюції ГА ООН «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь (Україна), а також частин Чорного і Азовського морів» (грудень).

Позитивним результатом можна вважати підписання низки двосторонніх угод з Туреччиною та Румунією (див. відповідні розділи).

Водночас внаслідок пандемії коронавірусу відбулося зменшення товарообігу з усіма країнами Чорноморського регіону, за винятком Румунії.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

ОБСЄ

B+

ООН

B

Рада Європи

B

ОБСЕ

B

+

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

У 2020 році діяльність України в ОБСЕ продовжувала фокусуватися на протидії агресії РФ та її наслідків. Пандемія COVID-19 змусила мінімізувати особисті візити. Проте координована МЗС ефективна робота в онлайн-режимі та активна позиція постійного представництва у Відні дозволили Києву втримати питання російської агресії серед пріоритетів ОБСЕ навіть на тлі об'єктивного посилення уваги організації до азербайджано-вірменського конфлікту та політичної кризи в Білорусі. У другому триместрі 2020 року Україна вперше головувала на Форумі безпекового співробітництва ОБСЕ, успішно провівши низку важливих онлайн-засідань.

Політичний інтерес

Політичний інтерес України до ОБСЄ у 2020 році, як і в попередні роки, переважно стосувався питань протидії російській агресії, зокрема у контексті ефективності діяльності СММ ОБСЄ та можливого розширення її мандату. Також значним був інтерес до роботи місії БДПЛ ОБСЄ зі спостереження за місцевими виборами в Україні.

У щорічному Посланні Президента до ВРУ ОБСЄ згадувалася лише у контексті відвідин Донбасу спецпредставником головуючого в ОБСЄ М. Сайдіком. При цьому в аналітичній доповіді до Послання співробітництво з ОБСЄ не знайшло відображення. Про ОБСЄ згадується лише у контексті консультацій у Тристоронній контактній групі та діяльності СММ у переважній більшості інтерв'ю Президента та його дипломатичного радника, очільника МЗС. Про ОБСЄ не згадувалось у виступі Президента та керівника МЗС під час Щорічної наради послів у грудні.

Серед представлених у парламенті партій найбільшу увагу співпраці з ОБСЄ приділяли «Слуга народу», «Європейська Солідарність», «Батьківщина», зокрема, через активність їхніх депутатів у складі Постійної делегації ВРУ в ПА ОБСЄ, коментарі представників цих партій щодо ролі ОБСЄ у мирному врегулюванні, робочі контакти з місією БДПЛ ОБСЄ зі спостереження за місцевими виборами. Партія «Голос» звертається до тематики ОБСЄ у своїй «Стратегії холодної деокупації» (лютий).

Інституційна співпраця

Діяльність державних органів України з метою реалізації зовнішньої політики за лінією ОБСЄ відзначалася належним рівнем узгодженості й відповідності поставленим у Програмі діяльності уряду завданням. МЗС вдало організувало координацію роботи державних органів та

установ, зокрема під час головування України на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ. Постійному представництву України при міжнародних організаціях у Відні вдалося утримувати у фокусі уваги ОБСЄ важливі для України питання. Ефективною була співпраця української сторони з Офісом Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, а також із БДПЛ, зокрема щодо організації роботи місії зі спостереження за місцевими виборами в Україні.

Стратегічне бачення

Стратегічна лінія України у рамках ОБСЄ, як і в попередні роки, полягала у залученні механізмів та можливостей організації для консолідації міжнародної підтримки у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності України, захисту прав українських громадян на окупованих територіях. Відповідне бачення співпраці з ОБСЄ зафіксовано у Стратегії національної безпеки України, затвердженій у 2020 році, у Програмі діяльності та Плані пріоритетних дій уряду на 2020 рік. Водночас офіційним документам бракує бачення пріоритетів України із всебічного залучення потенціалу ОБСЄ за іншими напрямками роботи цієї організації.

Діяльність

Хоча пандемія COVID-19 негативно позначилась на кількості міжнародних візитів, Діючий голова ОБСЄ Е. Рама встиг у січні відвідати Київ. З Президентом В. Зеленським та іншими українськими високопосадовцями було обговорено проблематику російсько-українського конфлікту у пріоритетах албанського головування, ініціативу Києва щодо необхідності розширення технічних можливостей СММ ОБСЄ забезпечувати виконання мандату 24/7. У жовтні Перша заступниця глави МЗС Е. Джапарова обговорила питання тимчасово окупованих Росією територій у ході зустрічей у Відні із заступницею Голови Постійної ради ОБСЄ Е. Добруші, в.о. Генерального секретаря ОБСЄ Т. Урйоля, низкою Постійних представників при ОБСЄ.

Постійний представник України при МО у Відні Є. Цимбалюк та його заступник І. Лоссовський у заявах на засіданнях Постійної ради ОБСЄ регулярно нагадували про триваючу російську агресію проти України; інформували про деструктивну позицію РФ на переговорах, зафіксовані СММ ОБСЄ факти недотримання російською стороною режиму припинення вогню та відведення озброєнь, порушення прав людини та погіршення екологічної ситуації на окупованих територіях, мілітаризацію Чорного та Азовського морів; закликали БДПЛ та ВКНМ вжити заходів для моніторингу і забезпечення дотримання прав людини на окупованих територіях, забезпечити регулярне звітування щодо дотримання прав меншин у РФ.

У ході вимушеної перерви у проведенні засідань Постійної ради ОБСЄ внаслідок карантинних обмежень у березні — квітні 2020 року постійне представництво у Відні налагодило регулярне інформування делегацій держав-учасниць щодо поточних подій у російсько-українському конфлікті у вигляді дайджестів новин з відповідними позиціями та підходами української сторони.

Україна регулярно приєднувалася до заяв ЄС в ОБСЄ, а також виступала із власними заявами, зокрема на підтримку територіальної цілісності Молдови та Грузії, щодо вирішення політичної кризи у Білорусі шляхом діалогу і без втручання РФ тощо.

Робота постійної делегації ВР на зимовому засіданні ПА ОБСЄ (21–22 лютого), а також участь заступника керівника делегації А. Герасимова у засіданні Бюро ПА ОБСЄ (2 грудня) сприяли утриманню уваги до проблематики російської агресії та незаконної окупації українських територій.

У другому триместрі 2020 року Україна вперше головувала на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ, провівши низку засідань. Перше відкрив Міністр закордонних справ Д. Кулеба, а заключне пройшло за участі Міністра оборони А. Тарана. За головування України та участі її посадовців відбулися такі засідання: Форуму з проблематики легких озброєнь, боєприпасів та мін (за участі Заступника Міністра оборони А. Петренка); резолюції 1325 Ради Безпеки ООН «Жінки, мир і безпека» (за участі Заступниці Міністра внутрішніх справ Т. Ковальчук); регіональної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні (за участі Постпреда Президента в АР Крим А. Кориневича); приватних військових та охоронних компаній

(за участі генерал-майора В. Скібіцького, ГРУ МО); Віденського документа 2011 року (за участі генерал-лейтенанта Л. Голопатюка, ГУ військового співробітництва і верифікації ЗС України); гібридних загроз і сучасних методів ведення війни (за участі Директора НІСД О. Литвиненка) та інші.

У своїх виступах на 27-му засіданні Ради міністрів закордонних справ (РМЗС) ОБСЄ (3–4.12, онлайн) і діючий голова ОБСЄ, прем'єр-міністр Албанії Е. Рама, і глава МЗС Швеції, що головуватиме в ОБСЄ у 2021 р., А. Лінде відзначили високу пріоритетність врегулювання «конфлікту в та навколо України», включно із Донбасом та Кримом. Д. Кулеба у своєму виступі наголосив, що ОБСЄ як безпекова організація має приділяти пріоритетну увагу саме питанням врегулювання конфліктів та подоланню їхніх наслідків. У рамках засідання РМЗС ОБСЄ Д. Кулеба провів окремий захід «Міжнародна відповідь на окупацію Криму: наступні кроки», під час якого розповів понад 150 делегатам від близько 50 держав-учасниць ОБСЄ про пріоритети української ініціативи «Кримська платформа», покликаної сприяти координації міжнародних зусиль з деокупації Криму.

Д. Кулеба запросив новопризначену Генеральну секретарку ОБСЄ Х. Шмід здійснити свій перший візит до України з можливістю відвідання Донбасу та адміністративного кордону з АР Крим.

Продовжилась робота у рамках Тристоронньої контактної групи; відбулося попереднє узгодження плану розмінування пріоритетних ділянок та нових зон розведення сил і засобів; досягнуто домовленості щодо відкриття нових КПВВ у Золотому й Щасті.

Українська сторона співпрацювала з Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні, зокрема щодо підготовки до проведення місцевих виборів, роботи відповідної спостережної місії БДПЛ ОБСЄ, протидії пандемії COVID-19, становлення демократичного контролю в ЗСУ, протидії корупції, просування гендерної рівності та захисту прав людини, розвитку громадянського суспільства, сприяння судовій реформі і правовій освіті, протидії торгівлі людьми та домашньому насильству, надання медичної та психологічної допомоги постраждалим внаслідок військового конфлікту, захисту довкілля тощо.

Результати

Попри пов'язані з пандемією обмеження та об'єктивне посилення уваги ОБСЄ до азербайджано-вірменського конфлікту і політичної кризи в Білорусі, Україні вдалося у 2020 році проводити доволі результативну політику за лінією ОБСЄ, не лише втримавши серед пріоритетів організації питання російської агресії, але й актуалізувавши увагу до Криму через представлення «Кримської платформи». Попри деякі неоднозначні ініціативи та заяви у рамках ТКГ, Україні вдалося звільнити з полону 20 українських громадян (квітень), а також добитися значного зменшення кількості обстрілів і жертв після запровадження з 27 липня режиму повного та всеосяжного припинення вогню. Мандат СММ ОБСЄ було продовжено на 12 місяців, хоча через блокування РФ не вдалося забезпечити доступ СММ до всіх окупованих територій, а також розширити діяльність Місії спостерігачів на всю непідконтрольну ділянку українсько-російського кордону.

Україна успішно головувала на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ у другому триместрі 2020 року, привертаючи увагу до російської агресії у контексті різних аспектів загальноєвропейської безпеки.

Україна отримала загалом позитивні оцінки місії спостерігачів БДПЛ ОБСЄ за місцевими виборами, а також успішно співпрацювала з Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

ООН

В

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	5
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	В	В

Попри посилення позицій України у керівних органах структур, які займаються правами людини та соціальним розвитком, головна увага України щодо ООН концентрується на питаннях Криму та Донбасу і прийнятті відповідних резолюцій та рішень. Протягом 2020 року основна діяльність відбувалась на рівні постійних представництв у Нью-Йорку та Женеві. Окрім робочої поїздки Міністра закордонних справ В. Пристайка у лютому до Нью-Йорку та Женеві, більшість заходів відбувалось в онлайн форматі через пандемічні обмеження у країнах розміщення штаб-квартир. Україні вдалося утримати підтримку щодо кримських резолюцій в ГА ООН та значно посилити їх змістовно.

Політичний інтерес

Політичний інтерес щодо ООН концентрувався навколо питання протидії російській агресії, прийняття відповідних резолюцій та рішень ГА ООН, заходів у рамках РБ ООН. Особливо порушувалися питання щодо продовольчої безпеки, захисту прав людини, зокрема в Білорусі, М'янмі, Сирії, КНДР та Ірані, досягнення цілей сталого розвитку, посилення участі України в операціях з підтримання миру, боротьби з пандемією.

Під час свого виступу у ході дебатів високого рівня ГА ООН у вересні (онлайн) Президент В. Зеленський традиційно говорив про Донбас, Крим, безпеку Чорноморського регіону. Крім того, йшлося про реформування РБ ООН, інформаційних загроз, наслідків COVID-19. У контексті міжнародної підтримки протидії російській агресії та прийняття відповідних щорічних резолюцій ООН Президент звертався до напряму і у своїй промові на Нараді послів у грудні.

У позачерговому Посланні Президента В. Зеленського до ВРУ, вступній промові Міністра закордонних справ Д. Кулеби на щорічній нараді послів та підсумковій пресконференції за 2020 рік ООН згадується лише у контексті прийняття відповідних «українських» резолюцій.

Програма діяльності Уряду Д. Шмигала (червень) містить посилання на глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 року, проголошені ГА ООН, як основу для розвитку країни. Крім того, серед завдань МЗС виокремлені «збереження уваги до питання агресії Російської Федерації в рамках ключових міжнародних організацій, зокрема ООН...».

Інтерес народних депутатів у 2020 році обмежувався здебільшого питаннями сталого розвитку та гендерної рівності. До ООН було спрямовано звернення ВРУ щодо незаконних дій Росії в окупованому Криму. У своєму Зверненні з нагоди 75-ї річниці створення ООН Голова ВРУ Д. Разумков назвав взаємодію з ООН одним із пріоритетів у зовнішній політиці.

Інституційна співпраця

Питання порядку денного ООН та діяльності України у рамках системи ООН не викликають суперечностей у різних гілок влади. Здебільшого міністерства та відомства зосереджені на виконанні власних зобов'язань у рамках відповідних секторальних Конвенцій ООН, рішень ГА та РБ ООН. Взаємодія відбувається за лінією захисту прав людини, участі в операціях з підтримання миру та заходів у юрисдикційних органах.

Стратегічне бачення

ООН згадується у більшості поточних стратегічних документів України, окрім Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Водночас у новій редакції Стратегії національної безпеки України наголошено на використанні «всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії».

Питання співробітництва з ООН зазвичай розпорошені у робочих документах різних міністерств, які співпрацюють з окремими інституціями ООН або виконують зобов'язання України за певними Конвенціями. Україна та ООН продовжують співпрацювати на основі Рамкової програми партнерства між Урядом України та ООН на 2018–2022 рр.

Діяльність

Діяльність України у рамках ООН у 2020 році через пандемію майже повністю перейшла на рівень відповідних представництв у Нью-Йорку, Женеві та Відні, а також у формат онлайн заходів.

У вересні Президент України В. Зеленський виступив на ГА ООН у Нью-Йорку (онлайн) та Заході високого рівня з відзначення 75-ї річниці Організації, де серед інших питань, пов'язаних з російською агресією,

запропонував «ініціювати створення в Києві штаб-квартири міжнародного офісу з протидії дезінформації та пропаганді».

Президент В. Зеленський мав розмову з Генеральним секретарем ООН А. Гутеррішем (квітень) щодо ролі ООН у боротьбі з пандемією коронавірусу, підтримки України та запрошення Генсекретаря в Україну після стабілізації епідеміологічної ситуації.

У лютому відбувся робочий візит Міністра закордонних справ В. Пристайка до штаб-квартири ООН у Нью-Йорку, де він, зокрема, виступив на пленарному засіданні ГА ООН та провів зустріч із постійними представниками низки держав-партнерів України. У лютому також відбулось засідання РБ ООН щодо України, на якому виступив заступник Міністра С. Кислиця. У лютому В. Пристайко відвідав Женеву, де мав зустрічі з Верховним комісаром ООН у справах біженців, Верховним комісаром ООН з прав людини, та виступив у рамках Сегменту високого рівня 43-ї сесії Ради ООН з прав людини та взяв участь у міністерському паралельному заході щодо окупованого Криму.

Більшість заходів протягом року відбувалась в онлайн режимі. У грудні Міністр Д. Кулеба взяв участь у спеціальній сесії Генасамблеї ООН. Д. Кулеба також мав онлайн виступи щодо впливу ситуації з COVID-19 на підтримання міжнародного миру і безпеки та щодо спроб РФ використати пандемію COVID-19 у політичних цілях (березень), на засіданні РБ ООН за формулою Арріа щодо кібербезпеки (травень) та міністерській відео конференції щодо цифрової відповіді на COVID-19 (липень), міністерській групі друзів жертв тероризму (вересень), засіданні РБ ООН за формулою Арріа щодо ситуації в Білорусі, у термінових дебатах щодо ситуації у Білорусі у рамках 45-ї сесії Ради ООН з прав людини (вересень).

Українська делегація мала виступи на засіданнях ООН у Нью-Йорку різних рівнів, зокрема з питань перехідного правосуддя та миру (лютий), з питань молоді, миру та безпеки (квітень), захисту цивільних під час збройних конфліктів (травень), з гуманітарних питань (червень та грудень), щодо дітей у збройних конфліктах (червень), сексуального насильства під час конфліктів (липень), зв'язку між тероризмом та організованою злочинністю (серпень), щодо макроекономічної політики під час

пандемії, щодо ролі інформаційних технологій для сталого розвитку, щодо сільськогосподарського розвитку та продовольчої безпеки, а також на тематичних дебатах щодо ядерної зброї та контролю над звичайними озброєннями (жовтень), щодо дотримання прав людини в Криму (листопад та грудень), крім того під час розгляду проекту резолюції ГА ООН «Співробітництво між ООН та СНД» (листопад) та обговорення заходів з протидії міжнародному тероризму (жовтень).

У листопаді було організувало тематичний захід (онлайн) за участі Першої заступниці Міністра закордонних справ Е. Джапарової та Постійного представника Президента України в АРК А. Кориневича щодо ситуації в тимчасово окупованому Криму.

На Політичному форумі високого рівня під егідою ЕКОСОП Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина представила перший Добровільний національний огляд щодо стану досягнення Україною Цілей сталого розвитку (липень).

Голова Держагенства з управління зоною відчуження С. Калашник взяв участь у засіданні Міжвідомчої групи під егідою ПРООН з питань «чорнобильської» проблематики. Було презентовано віртуальну фотовиставку «Чорнобиль: Відродження» (квітень).

Представництво України у Відні традиційно було зосереджено на діяльності у рамках ОБСЄ з огляду на пріоритетність питання російської агресії на порядку денному ОБСЄ. Менша динаміка спостерігалася у напрямі ООН, де відбувалися заходи за лінією профільних відомств.

Постійне представництво України в Женеві було активно залучено до заходів відповідних інституцій системи ООН, які базуються у Женеві. Основні заходи протягом 2020 року були присвячені питанням прав корінних народів, захисту від насильства та дискримінації на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, свободи мирних зібрань та асоціацій, расової дискримінації, сучасних форм рабства, а також питань біженців, протипіхотних мін, захисту прав інтелектуальної власності, міграції. Україна брала активну участь у роботі Раді ООН з прав людини, у рамках якої проведено чотири інтерактивних діалоги щодо ситуації з правами людини з акцентом на окуповані території. Україна головувала на зустрічі країн-учасниць Факультативного протоколу до

Конвенції ООН проти катувань. Крім того, представники українських міністерств брали участь у віртуальних зустрічах. Зокрема, Міністр охорони здоров'я М. Степанов взяв участь у 73-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (травень, листопад), заступник Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства О. Романішин — у 61-й серії засідань Асамблеї держав-членів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (вересень), Перша заступниця Міністра закордонних справ Е. Джапарова — в Інтерактивному діалозі щодо України у ході 45-ї сесії Ради ООН з прав людини (жовтень). Е. Джапарова також провела протягом року низку зустрічей в онлайн-форматі, зокрема з Верховним комісаром ООН з прав людини, які були присвячені питанням захисту прав людини в Криму та на Донбасі.

ВРУ у 2020 році підтримувала діалог з ООН всередині України. Зокрема, Перший заступник Голови ВРУ Р. Стефанчук взяв участь у Дискусії високого рівня щодо посилення ролі ВРУ в досягненні Цілей сталого розвитку, що проводилася у рамках реалізації проекту ЄС-ПРООН з парламентської реформи (вересень), а Заступниця Голови ВРУ О. Кондратюк разом зі співголовами МФО «Рівні можливості» провела робочу зустріч з новою Представницею ООН Жінки в Україні.

Станом на кінець 2020 року 308 представників України (військовий, поліцейський та цивільний персонал) були представлені у шести місіях ООН: Косово, Судані, Південному Судані, Малі, Кіпрі і найбільше представництво — у ДР Конго. Військове представництво й надалі значно переважає над цивільним та поліцейським.

Результати

Україні вдалося втримати підтримку в ГА ООН щодо двох «кримських» резолюцій та розвинути їх змістовну частину. На ГА ООН (16.12) п'ятий рік поспіль було позитивно проголосовано за резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна)». Резолюцію підтримали 64 країни, що на одну менше ніж у 2019 році. При цьому дві країни змінили своє ставлення від «за» у 2019 році до

«утримались» у 2020 році — Джибуті та Кірібаті, а одна країна навпаки проголосувала «за» — Папуа Нова Гвінея. Список співавторів резолюції було розширено до 41 держави. Резолюція містить нові елементи щодо чіткого визначення «окупаційної влади РФ», порушень релігійних прав, здійснення ООН та ОБСЄ моніторингу в Криму, забезпечення охорони здоров'я в умовах пандемії тощо. Третій рік поспіль ГА ООН ухвалила резолюцію «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (Україна), районів Чорного та Азовського морів» (7.12), де, зокрема, прописані заклики до РФ припинити призов українських громадян до армії, спроби розповсюдити свою юрисдикцію над ядерними об'єктами, повернути Україні обладнання, захоплене під час атаки у 2018 році, та утриматись від перешкоджання свободі судноплавства (кількість «за» залишилась без змін — 63, але кількість «проти» знизилась з 19 до 17 через утримання Бурунді та Філіппін).

Українській делегації в ООН вдалося протидіяти спробам РФ переглянути санкції, використати пандемію COVID-19 у політичних цілях, а також сприяти легітимізації представників окупаційних адміністрацій Криму та частини Донбасу за допомогою використання майданчика неформальних засідань за участю членів РБ ООН за формулою Арріа.

Важливим елементом залишалась робота у рамках міжнародних судових інституцій. Зокрема, у лютому Арбітражний Трибунал, сформований відповідно до Конвенції ООН з морського права, підтвердив свою юрисдикцію у справі про порушення Росією Конвенції ООН з морського права в Керченській протоці та Азовському морі у 2018 році та продовжив розгляд справи по суті.

З метою подолання пандемії COVID-19 Урядом України та агенціями ООН підготовлено План гуманітарного реагування з подолання пандемії COVID-19 в Україні (вартість — 165 млн дол. США). Фінансування буде спрямовано на зміцнення потенціалу системи охорони здоров'я та підтримку закладів охорони здоров'я, протидію негативним наслідкам пандемії в соціальній та економічній сферах.

Подовжилася співпраця з агенціями ООН з надання гуманітарної допомоги мешканцям сходу України. Для реалізації Плану гуманітарного реагування для України на 2020 рік було залучено 126,8 млн дол. США.

Україна підтримала запровадження можливості проведення заходів високого рівня в ГА ООН у вересні з використанням відеозвернень, а також стала співавтором резолюції ГА ООН, яка уможливила електронне дистанційне голосування в ГА ООН, що дозволило розблокувати роботу під час локдауну.

У 2020 році Постійного представника України обрано віцепредседом Ради соціального та економічного розвитку (ЕКОСОР) на період 2020–2021 рр. Україну переобрано до складу Ради з прав людини (2021–2023 рр.) та обрано до складу Комісії з народонаселення та розвитку (2021–2024 рр.). Представник України віцепредседом на Конференції держав-сторін Конвенції ООН з міжнародного морського права. Україну також обрано віцепредседом 10-ї Конференції з розгляду дії Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Україна продовжила активну співпрацю з Місією ООН з прав людини в Україні та Генеральним секретарем Організації щодо моніторингу ситуації на тимчасово окупованих територіях України.

Рада Європи

B

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	5
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	3	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B

Взаємодія України у рамках РЄ продовжила зберігати свої пріоритети — загальну підтримку у продовженні й успішному втіленні реформ, зміцненні верховенства права, демократичних інститутів, удосконаленні виборчих процедур, дотриманні прав людини, судочинстві, децентралізації, а також щодо політики протидії російській агресії, відновлення і посилення санкцій щодо РФ. Повернення РФ до РЄ кардинально погіршило ставлення України до співпраці з Радою Європи і призвело до значного зниження політичного інтересу з боку Києва. Загалом упродовж 2020 року у взаєминах України і РЄ спостерігалось зниження політичного рівня при одночасному збереженні їх сталої експертної/проектної динаміки.

Політичний інтерес

Рівень політичного інтересу в Україні до взаємодії і співпраці з Радою Європи у 2020 році значно знизився і носив доволі сенситивний характер, що пов'язано із рішенням ПАРЄ повернути до роботи у повному обсязі російську делегацію у червні 2019 році та затвердити її склад у січні 2020 року. Серед іншого ця обставина посилила напруженість у відносинах. Це також стало причиною тривалої гострої дискусії в Києві з приводу подальшої участі української делегації у роботі ПАРЄ, яка, втім, закінчилася на користь продовження і навіть посилення такої участі, у т. ч. шляхом зміцнення партнерства з делегаціями держав-друзів (що, зокрема, проявилось у неформальному форматі «Балтік плюс»).

Президент та Міністр закордонних справ у своїх основних виступах та інтерв'ю протягом року про РЄ не згадували. Відсутні згадки і в Планах дій Уряду. Попри зазначене, Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль у травні виступив із заявою, що Україна розраховує на засудження Радою Європи злочинів проти людей на окупованих РФ територіях Криму та ОРДЛО. МЗС України у лютому виступив із заявою, у якій висловив розчарування схваленим Комітетом Міністрів РЄ рішенням щодо запровадження так званої «комплементарної процедури реагування на порушення статутних зобов'язань країнами-членами РЄ», яка мінімізує можливість покарання за порушення.

Основний публічний інтерес зберігався за лінією ПАРЄ та ВРУ. Зокрема, у січні ВРУ доручила Постійній делегації України в ПАРЄ подати свої повноваження на затвердження для участі в щорічній сесії ПАРЄ в 2020 році. Відповідну постанову підтримали 348 депутатів. Зі слів Голови постійної делегації Є. Ясько, крім питання агресії РФ проти України, серед пріоритетів визначено питання гендерної рівності та екології (січень).

Інституційна співпраця

Інституційна співпраця в рамках РЄ, як і раніше, забезпечується профільними підрозділами міністерств та відомств України. МЗС координує обговорення й вироблення політичних рішень.

Мін'юст, Верховний Суд, Генеральна прокуратура, Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ, МЗС, Мінреінтеграції, Мінрегіону, тощо забезпечують співпрацю у низці проєктів РЄ в Україні, що стосуються питань верховенства права, реформи системи судочинства, правового захисту внутрішньо переміщених осіб, порушення прав громадян на тимчасово окупованих територіях, протидії корупції, сприяння децентралізації, регіональному розвитку та зміцненню демократичних процедур.

Посилюється співпраця в рамках проєктів та ініціатив, що стосуються розвитку соціальних прав людини між Мінсоцполітики, МОН, Уповноваженим ВР з прав людини, Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики та ін.

Мінцифри долучилося до роботи щодо юридичного забезпечення розвитку штучного інтелекту. Важлива робота здійснюється за напрямками загальноєвропейської боротьби з відмиванням коштів (Держфінмоніторинг) та боротьби з кіберзлочинністю (СБУ, МВС).

Як і раніше, важливими партнерами в рамках інституційної співпраці залишаються місцеві органи державної влади та органи самоврядування і неурядові організації.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення відносин між Україною та РЄ визначається передусім Планом дій РЄ для України на 2018–2021 рр. Важливо зазначити, що згаданий План дій виявився ефективним механізмом взаємодії і підтримки України з боку РЄ. Відповідно у липні Комітет Міністрів РЄ ухвалив рішення щодо подовження терміну його дії до кінця 2022 року задля забезпечення досягнення усіх визначених у цьому документі цілей.

Політика України щодо РЄ знайшла своє відображення в новій Стратегії національної безпеки України поряд з іншими міжнародними організаціями. У Стратегії йдеться про «використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України».

Діяльність

На початку 2020 року в Києві було ухвалено рішення про повернення української делегації до роботи в ПАРЕ попри повернення делегації РФ. Діяльність проводилась у змішаному онлайн та офлайн режимі. Задля підвищення можливостей у своїй діяльності Україна розвивала партнерство в рамках «Балтлік плюс» (групи держав-учасниць РЄ, що поділяють український погляд на санкційну політику РЄ щодо Росії).

У січні українська делегація в ПАРЕ оскаржила (щоправда, без успіху) повноваження російської делегації та призначення делегата від РФ П. Толстого на посаду віцепрезидента ПАРЕ. При розгляді поправок, однак, були прийняті дві значущі для України: щодо виконання РФ рекомендацій, що містяться в резолюціях 1990 (2014), 2034 (2015) та 2063 (2015), та щодо незмінної позиції ПАРЕ щодо Криму, як території, незаконно анексованої РФ.

У ході січневої сесії ПАРЕ на заході «Відповідність РФ своїми зобов'язаннями як члена Ради Європи після семи років з моменту проведення останнього моніторингу» виступив звільнений з полону український журналіст С. Асеев.

У травні зусиллями української делегації вдалось уникнути блокування на рівні Бюро і постійного комітету ПАРЕ ініціативи України щодо підготовки звіту щодо ситуації збройної агресії та шкоди для навколишнього середовища.

Ініційована головою постійної делегації ВРУ у ПАРЕ Є. Ясько декларація щодо подій у Білорусі (16.08), попередньо погоджена з групою «Балтлік+», була підписана головами делегацій Естонії, Латвії, Литви та Великої Британії. Є. Ясько у ході робочих зустрічей також акцентувала увагу європейських колег на питаннях захисту корінних народів РФ.

Як і минулими роками, ефективно велася робота Постійного представництва України при Раді Європи.

Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ, що функціонує в рамках Міністерства юстиції, представляв Україну в Суді під час розгляду справ, у т. ч. тих, що стосуються міждержавних скарг України проти Росії.

У рамках Плану дій РЄ для України протягом року на постійній основі реалізовувалися 18–19 комплексних проєктів, орієнтованих, зокрема, на підтримку реалізації реформ судової системи, кримінальної юстиції, в'язничної системи, децентралізації та місцевого врядування, розбудову виборчої системи тощо.

Певна динаміка спостерігалася в частині ратифікації Стамбульської конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Урядом було розроблено та винесено на громадське обговорення законопроект про ратифікацію відповідної конвенції. Щоправда, до ВРУ законопроект внесено не було.

Результати

Попри помітну протягом року додаткову активізацію зусиль Києва у ПАРЕ стосовно «російського кейса», Україні і партнерам не вдалося докорінно переломити ситуацію на свій бік. У січні ПАРЕ затвердила повноваження російської делегації. Представники України, Великої Британії, Грузії, Ісландії, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, Словаччини та Швеції виступили з декларацією про незгоду з підтвердженням повноважень Російської Федерації в ПАРЕ.

У січні народного депутата О. Мережка обрали віцепрезидентом ПАРЕ, який автоматично увійшов до складу Бюро, що координує роботу ПАРЕ шляхом підготовки порядку денного сесій пленарних засідань та визначення тематики доповідей. Також у січні ПАРЕ ухвалила резолюцію № 2320 (2020) про стан моніторингової процедури з критичними зауваженнями на адресу Росії, в якій, зокрема, закликала Росію повною мірою виконувати Мінські домовленості, стороною яких є РФ (дане положення було додане за пропозицією України), припинити військове

вторгнення та підтримку незаконних збройних формувань на сході України, скасувати незаконну анексію Криму.

У березні Конгрес місцевих і регіональних влад РЄ здійснив моніторинг стану виконання Україною зобов'язань за Європейською хартією місцевого самоврядування. Конгрес також провів дистанційне спостереження за місцевими виборами в Україні 25 жовтня. Серед досягнень, позитивно оцінених Конгресом місцевих і регіональних влад РЄ, — забезпечення права голосувати на місцевих виборах в Україні для ВПО.

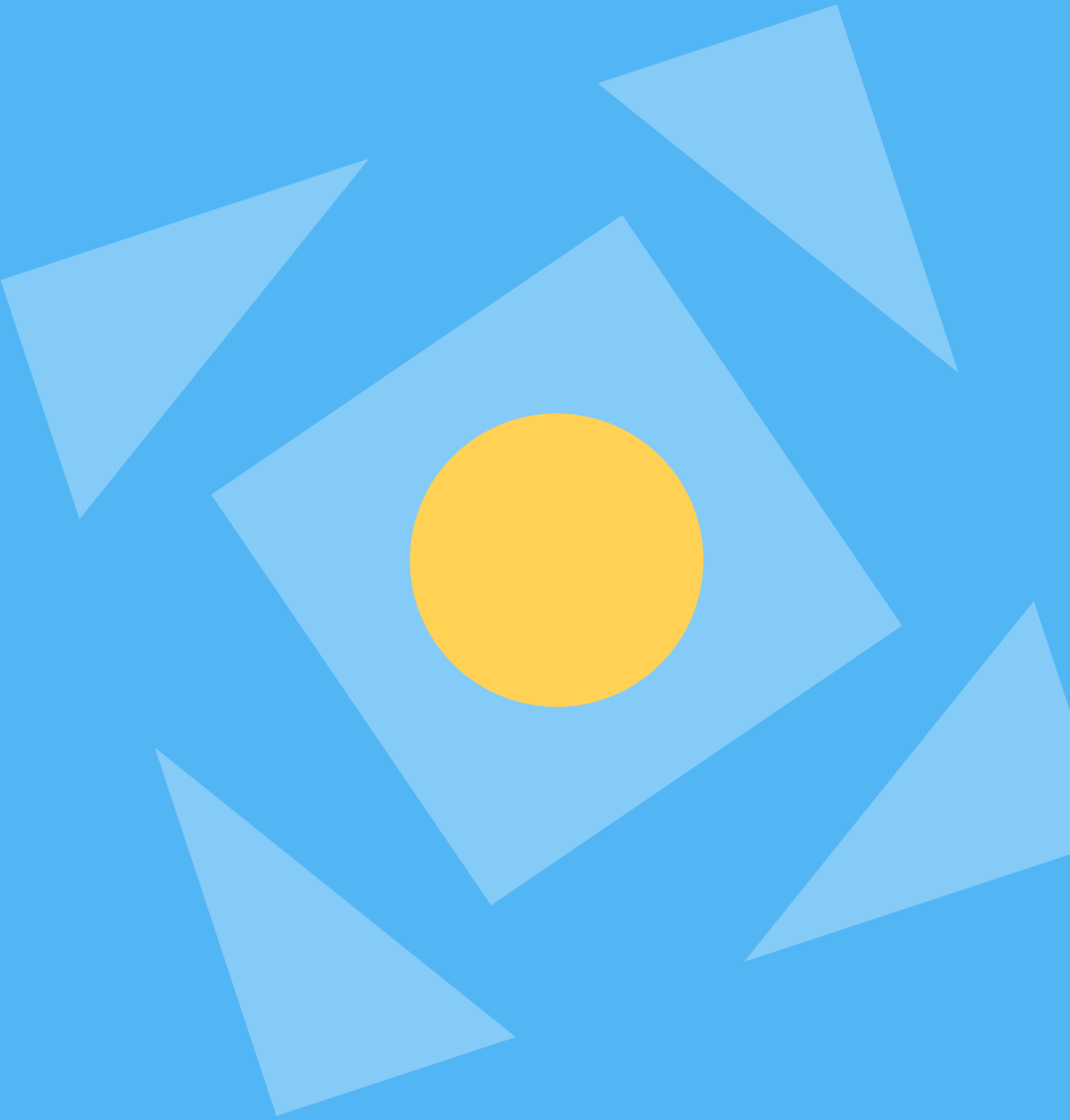
У травні було ратифіковано, а у грудні набула чинності Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів (Трьомська конвенція).

У січні Україна стала 41-м членом Європейського фонду підтримки спільного кіновиробництва (Єврімаж).

КМУ схвалив Національну стратегію розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, що врегульовує виконання відповідних рішень ЄСПЛ (30.09).

Попри російський кейс, і Рада Європи, і Україна визнають досягнення в розгорнутих РЄ в Україні десятках проектів. Разом з тим, РЄ вказувала Києву на низку проблемних питань в частині антикорупційної політики, реформи судочинства, питаннях конституціоналізму.

У другому півріччі значно активізувалася взаємодія по лінії Венеціанської Комісії, яка долучалася до підготовки важливих висновків, що стосувалися змін до законодавства про судоустрій, законопроекту про референдум, а також кризи навколо Конституційного Суду України.

ІНІЦІАТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОГО ХАРАКТЕРУ

.....
Захист прав людини

B+
.....

.....
Зміна клімату

C-
.....

.....
Нерозповсюдження ядерної зброї

D+
.....

.....
Питання міжнародної безпеки

C-
.....

Захист прав людини

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	4	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	B+

У контексті прав людини в 2020 році пріоритетами були подолання наслідків пандемії, збільшення уваги до тимчасово окупованих територій, підтримання активності в рамках міжнародних міжурядових організацій, а також повернення на територію України громадян, що утримувалися у місцях позбавлення волі за кордоном і на окупованих територіях. При цьому зовнішня політика України в контексті прав людини залишається контроверсійною з точки зору зобов'язань держави та їх реалізації. Маркерами ефективної роботи стала низка хоча й не остаточних, але перемог і здобутків України в міжнародних судових інстанціях.

Політичний інтерес

Тема прав людини була серед ключових у промові Президента України перед українськими дипломатами під час відеоконференції наприкінці року. Протягом 2020 року заяви та коментарі В. Зеленського стосувалися порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях та захисту прав громадян України в рамках гучних міжнародних подій (пандемії, збиття українського літака в Ірані, судового процесу над нацгвардійцем В. Марківим в Італії).

На рівні МЗС відносно зростання інтересу до прав людини можна пов'язати з призначенням на посаду міністра Д. Кулеби. Його інтерес проявлявся як на рівні заяв, так і запроваджених ініціатив (заснування «Кримської платформи», публічна кампанія щодо звільнення заручників ОРДЛО, увага до гендерного питання на рівні МЗС).

У контексті місцевих виборів єдиною темою на перетині прав людини та міжнародної політики стало чергове політичне загострення у відносинах між Україною та Угорщиною довкола меншини, що проживає на Закарпатті. Народні депутати залишалися активними в рамках роботи в ПАРС навіть в онлайн-форматі. В парламенті був зареєстрований законопроект щодо посилення чинника захисту прав людини в ЗУ «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики».

Інституційна співпраця

Політика різних відомств була здебільшого узгодженою, зокрема у контексті розслідування збиття українського літака в Ірані, співпраці МЗС, Мін'юсту, Офісу Генпрокурора для синхронізації позиції України в міжнародних судах. До кола активних акторів додався також Представник Президента України в АР Крим. Тенденція до більшої відкритості МЗС, у т. ч. до взаємодії з правозахисними організаціями, що спостерігалася останніми роками, посилилася і в 2020 році через залучення громадських організацій до розробки концепції «Кримської платформи».

На тлі пандемії та ускладнення процесу ухвалення адміністративних і кадрових рішень ефективність Мінреінтеграції залишалася вкрай обмеженою. Так і не запрацювала Комісія з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Подекуди давався взнаки брак міжвідомчої координації. На тлі різких заяв МЗС на підтримку протестувальників у Білорусі тільки під кінець року уряд забезпечив кращі умови для перебування в Україні політичних утікачів із цієї країни. Є підстави вважати, що окремі екстрадиції та примусові депортації, які здійснює Україна до країн із проблемами дотримання прав людини (Азербайджан, Туреччина), здійснюється в угоду політичних інтересів, на фоні візитів високого рівня або посилення безпекової та військової співпраці. Закликаючи до нарощування західних санкцій, зокрема, у зв'язку з порушеннями прав людини, Україна не налагодила системного надання необхідної інформації західним партнерам для запровадження обмежувальних заходів.

Стратегічне бачення

Захист прав людини на тимчасово окупованих територіях визначається як одне з питань, яке Україна має утримувати на міжнародному порядку денному, у новій Стратегії національної безпеки «Безпека людини — безпека країни».

Довгоочікуваною подією стало ухвалення КМУ постанови «Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини». У 2020 році Україна вперше здійснила та оприлюднила перший Добровільний національний огляд щодо досягнення Цілей сталого розвитку, визначених ООН.

Водночас низка стратегічних документів перебувають у розробці, як-от Стратегія зовнішньополітичної діяльності та Стратегія людського розвитку. Так і не були ні оприлюднені, ні затверджені принципові документи щодо стратегічного бачення прав людини в контексті тимчасово окупованих територій, зокрема Стратегія деокупації та реінтеграції. Комісія з питань правової реформи при Президенті напрацювала концепцію перехідного правосуддя, однак вона також не була ні оприлюднена, ні затверджена. До кінця року так і не був затверджений План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки.

Діяльність

Пандемія коронавірусу суттєво позначилася на зовнішньополітичній діяльності як з точки зору пріоритетів політики (у першій половині року тестом на витривалість для МЗС було повернення громадян України на територію України, під кінець року — проголошене на найвищому політичному рівні завдання отримати вакцину), так і з точки зору її реалізації (активності на рівні міжнародних міжурядових організацій були переведені в онлайн-формат, так само як Мінські перемовини).

«Кримська платформа», розроблена МЗС на доручення Президента, була однією із чільних тем перемовин із партнерами. Станом на кінець року ідея запуску платформи була підтримана країнами ЄС та Північної Америки.

Питання захисту прав людини були частиною співробітництва України зі структурами ООН та ОБСЄ (див. детальніше у відповідних розділах).

Результати

Україні вдалося повернути до України багатьох своїх громадян, що утримувалися в місцях позбавлення волі не лише на окупованих територіях, а й в інших країнах (від Італії до Сирії). З публічної позиції МЗС очевидно, що зовнішньополітичне відомство намагається позиціонувати тему повернення громадян України як один із ключових критеріїв власної ефективності. Своєрідною винагородою за ефективну роботу та міжвідомчу координацію став і проміжний поступ України у міжнародних судових інстанціях (МКС, ЄСПЛ).

За активної позиції уряду України на рівні ГА ООН була ухвалена вже третя резолюція щодо проблеми мілітаризації Криму, Чорного та Азовського морів (зафіксувала важливий зв'язок прав людини та безпеки в контексті незаконного призову громадян України до російського війська), п'ята резолюція щодо ситуації з правами людини в Криму, оприлюднений черговий Звіт Генерального секретаря ООН щодо ситуації в Криму.

Зміна клімату

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	3	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	3
РЕЗУЛЬТАТИ	4	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	C-

2020 рік був один із надзвичайно складних для державної кліматичної політики. Відбулося розділення інтегрованого міністерства енергетики і захисту довкілля на два державних органи, пандемія коронавірусу суттєво знизила важливість кліматичної політики на порядку денному КМУ. Хоча відокремлене міністерство було долучене до розробки інтегрованого національного плану з енергетики та клімату до 2030 р. та плану дій з реалізації другого етапу Енергетичної стратегії до 2035 р., однак не змогло забезпечити формування урядової кліматичної політики. На державному рівні відсутній уповноважений з питань кліматичних змін, який мав би координувати процес підготовки до екологізації економіки і переходу на засади сталого розвитку.

Політичний інтерес

У 2020 році в Україні спостерігалось епізодичне зростання та падіння політичного інтересу до кліматичної політики. Перший квартал відзначився сплеском інтересу на рівні Міністерства енергетики і захисту довкілля, що знайшло своє вираження у представленні амбітних кліматичних цілей України до 2050 року. Однак уже у березні опоненти цих змін, включаючи «Слугу народу», «ОПЗЖ» і «Батьківщину», відправили у відставку уряд О. Гончарука, звели такий інтерес до мінімуму.

Другий і третій квартали характеризувалися політичним інтересом зі знаком «мінус», коли пандемія коронавірусу, спад економіки і доходів використовувалися як парламентськими політичними фракціями («ОПЗЖ», «Слуга народу»), так і урядовцями для критики кліматичних цілей, зеленої енергетики і численних заяв щодо необхідності зберегти вугільні шахти та електростанції. Партії «Голос» та «ЄС» досить стримано висловлювалися за кліматичну політику, ймовірно, побоюючись втратити електоральну підтримку. На противагу цьому, «ОПЗЖ» і частково «Батьківщина» активно заявляли про необхідність перегляду зобов'язань у сфері моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів і відтермінування дат виведення з експлуатації теплових електростанцій.

Інституційна співпраця

Наявність інтегрованого міністерства в уряді О. Гончарука забезпечувало високий рівень інституційної співпраці, однак після його відставки та через пандемію коронавірусу координація суттєво погіршилась. Новостворене Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів продовжувало роботу над проектами нормативно-правових документів щодо кліматичної політики, однак процес їх погодження і ухвалення значно сповільнився.

Найбільш послідовно над розвитком кліматичної політики працювало профільне міністерство. Водночас інші ЦОВВ і парламент не забезпечили розробки, погодження та ухвалення необхідних нормативно-правових

актів. Зокрема, не були дотримані терміни підготовки і подання другого національного визначеного внеску в рамках Паризької угоди та інтегрованого Національного плану з енергетики та клімату до 2030 р., плану дій з реалізації другого етапу Енергетичної стратегії до 2035 р. ВРУ не забезпечила обговорення і схвалення низки законів про викиди, засади державного екологічного контролю, квоти на викиди та інтегровані дозволи.

Зокрема, не вдалося дійти до спільної позиції у дискусії, що і як створювати — кліматичний фонд чи фонд декарбонізації. Міністерству також складно вести діалог щодо реформування аграрного сектору, містобудування і транспорту, де кліматична політика сприймається часто як фактор гальмування розвитку.

Стратегічне бачення

Протягом 2020 року відбувалася неpubлічна боротьба щодо зміни стратегічного бачення кліматичної політики між прибічниками сталого енергетичного розвитку та лобістами олігархічних груп, які прагнуть мінімізувати фінансові втрати їх промислових та енергетичних підприємств від запровадження кліматичної політики відповідно до чинних зобов'язань у рамках Паризької угоди й Угоди про асоціацію з ЄС.

Очікувалося, що Україна артикулює своє бачення участі у Європейському зеленому курсі та глобальній боротьбі зі змінами клімату в низці стратегічних документів, однак були підготовлені лише проекти деяких документів. Так, Концепція «зеленого» енергетичного переходу, представлена у січні, відзначає прагнення України стати кліматично нейтральною економікою до 2070 року й окреслює середньострокові цілі, які мають бути деталізовані в інтегрованому Національному плані з енергетики і клімату. Стратегія національної безпеки (2020) визначає одним із завдань підготовку Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату. При цьому лише наприкінці року вдалося перезапустити політичний діалог щодо Європейського зеленого курсу і, зокрема, прикордонний механізм регулювання вуглецевого сліду.

Діяльність

Лише наприкінці року відбулися політичні контакти на міжнародному рівні за участі Президента В. Зеленського, де Україна підтвердила свої кліматичні зобов'язання і залученість до глобальної боротьби зі змінами клімату. При цьому мав місце складний діалог з Секретаріатом Енергетичного співтовариства щодо зобов'язань з викидів від великих спалювальних установок і ВДЕ, а також декілька разів переносилися терміни підготовки документів про кліматичні цілі України.

Негативне значення для національної кліматичної політики мало блокування на урядовому рівні розвитку відновлюваної енергетики. Зокрема, не забезпечено підготовку і проведення аукціонів для ВДЕ, а перегляд «зеленого тарифу» не стабілізував ситуації з регулярністю виплат, джерелами забезпечення різниці з ринковою ціною. Фінансування енергоефективних заходів також значно скоротилося як з державного і місцевих бюджетів, так і на рівні бізнесу.

Результати

Одним з найвагоміших результатів національної кліматичної політики є підготовка для запуску у 2021 році системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів на національному рівні. Також профільне міністерство розробило значну кількість галузевих документів для промисловості, сільського і лісового господарства.

Водночас у 2020 році Україна не підготувала і не подала згідно із зобов'язаннями другого національного визначеного внеску в рамках Паризької угоди та інтегрованого національного плану з енергетики та клімату до 2030 р. Також лише наприкінці року відбулося повернення до питання формування національного варіанту Європейського зеленого курсу, однак при цьому значний вплив фінансово-промислових груп може стати на перешкоді ухваленню відповідного законодавства.

Нерозповсюдження ядерної зброї

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	1	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	1	1
ДІЯЛЬНІСТЬ	2	3
РЕЗУЛЬТАТИ	1	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D-	D+

У 2020 році зовнішня політика України у сфері нерозповсюдження певною мірою похвалилася у порівнянні з минулим роком, але все ж залишилася доволі пасивною у тих сферах, що безпосередньо не торкалися інтересів нашої держави. Україна продовжувала виконувати міжнародні зобов'язання щодо фізичного захисту, експортного контролю та гарантій нерозповсюдження.

Політичний інтерес

У 2020 році спостерігалось незначне поживлення інтересу політичної еліти щодо питання нерозповсюдження ядерної зброї. Особливу увагу було традиційно прикуто до проблематики Будапештського меморандуму та його виконання. Враховуючи системні порушення умов документу, ОПУ вбачає необхідність у його перегляді та, можливо, створенні нових міжнародних документів, які б захищали країни, що відмовляються від ядерної зброї або відмовляються від намірів її створення. Президент України звернувся за підтримкою своєї ініціативи до населення. Серед питань, ініційованих на загальнонаціональному опитуванні 25 жовтня, було питання щодо «гарантій безпеки» відповідно до Будапештського меморандуму.

У сфері контролю над озброєннями Україна чітко висловила власну позицію щодо необхідності збереження Договору про відкрите небо, про вихід з якого повідомили США. Згідно з коментарями МЗС Україна підтримує Договір за умов виконання його усіма сторонами, а також протидіятиме будь-якій маніпуляції Договором.

Щодо нерозповсюдження хімічної зброї, МЗС України у День пам'яті жертв застосування хімічної зброї 29 квітня висловило глибоку стурбованість у зв'язку із фактами застосування хімічної зброї сирійськими збройними силами, жертвами якого стали десятки мирних жителів, та підтвердило чітку позицію України, «що застосування хімічної зброї будь-ким, будь-де і за будь-яких обставин є грубим порушенням міжнародного права, а особи, відповідальні за такі дії, мають бути притягнуті до відповідальності». МЗС України також підтримало Заяву Міжнародного партнерства у боротьбі з безкарністю застосування хімічної зброї у зв'язку з оприлюдненням 8 квітня Технічним секретаріатом Організації із заборони хімічної зброї першого звіту Групи з розслідувань та ідентифікації винних у застосуванні хімічної зброї, якими є особи, що належать до сирійських Військово-повітряних сил.

Інституційна співпраця

Протягом 2020 року інституційна співпраця відбувалася у порядку, передбаченому законодавством. Вона залишалась спорадичною в рамках існуючих робочих груп та координаційних майданчиків — здебільшого у контексті співробітництва з міжнародними організаціями (МАГАТЕ, ООН, НАТО, ОБСЄ).

На початку грудня Президент України підписав Указ «Про забезпечення виконання Україною резолюцій РБ ООН стосовно нерозповсюдження зброї масового знищення та унеможливлення її використання в терористичних цілях», яким скоординовано міжвідомчу співпрацю щодо виконання покладених зобов'язань з нерозповсюдження. За цим Указом на МЗС України покладено функцію координатора виконання резолюцій Ради Безпеки ООН стосовно нерозповсюдження.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення зовнішньої політики щодо нерозповсюдження у звітному році було обмеженим стриманою (нейтральною) та пасивною позицією української сторони.

У Національній Програмі під егідою Комісії Україна — НАТО на 2020 рік серед пріоритетних завдань і заходів можна виділити забезпечення застосування заходів державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання з метою недопущення їх використання у терористичних та інших протиправних цілях у контексті подолання традиційних і нових загроз безпеці. Крім того, Програма також передбачає налагодження ефективного обміну даними з міжнародними партнерами у сфері нерозповсюдження зброї масового знищення і засобів її доставки та упровадження електронної системи у сфері державного експортного контролю.

У новій Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року серед основних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки виділяється, зокрема, і прихильність України до активної участі у протидії тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності тощо.

Діяльність

У 2020 році спостерігалась типова для останніх декількох років активність української сторони щодо реалізації політики нерозповсюдження — участь у програмних заходах без конкретних подальших практичних дій.

30 жовтня представники делегації України під час тематичних дебатів Першого комітету ГА ООН щодо ядерної зброї наголосили на важливості слідування усім існуючим правовим зобов'язанням щодо запобігання розповсюдженню ядерної зброї, супутніх матеріалів, обладнання та відповідних технологій. Але водночас українська сторона також відмітила і неефективність існуючої правової форми гарантій безпеки для гарантування суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів, посилячись на порушення Росією положень Будапештського меморандуму.

З 10 по 14 лютого проходила конференція МАГАТЕ з фізичної ядерної безпеки (ICONS 2020). Разом з дипломатичними заявами щодо подальшої підтримки співпраці українська сторона наголосила на важливості не тільки для України, а й для регіону розробленого спільно з МАГАТЕ Інтегрованого плану підтримки фізичної ядерної безпеки на 2019–2021 роки. Україна продовжила співпрацю з МАГАТЕ щодо посилення гарантій нерозповсюдження. Так, 8 липня у Держатомрегулювання відбулося засідання Робочої групи Safeguards Implementation Review Group щодо застосування гарантій МАГАТЕ в Україні. Зокрема, були обговорені подальші заходи, які необхідні для підвищення ефективності впровадження гарантій.

Важливим кроком у подальшому розвитку безпечного використання атомної енергетики стало створенням представництва жінок атомної сфери України «WIN Ukraine». 27 листопада відбулася конференція «Жінки ядерної сфери України», під час якої Рафаель Гроссі, генеральний директор МАГАТЕ, анонсував програму стипендій МАГАТЕ Марі Склодовської-Кюрі, де перші 100 стипендіатів походять із 71 держави-члена, включно з Україною.

Особливу увагу слід звернути на активізацію обговорення проблематики екологічної катастрофи, зумовленої радіоактивною небезпекою на непідконтрольній Україні частині Донеччини. Віцепрем'єр-міністр — міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України О. Резніков звернувся до МАГАТЕ щодо проведення експертизи, моніторингової місії на окупованій території, зокрема щодо шахти «Юнком», щоб мати змогу знайти ефективне рішення зазначеній проблемі.

МЗС України активно відстоювало інтереси держави щодо Договору про відкрите небо. Зокрема, у відповідь на поширення заяви МЗС РФ щодо Криму, МЗС України звинуватило РФ у зазіханнях на територіальну цілісність України, порушенні Договору та намаганнях посилити ескалацію напруженості в регіоні.

Питання щодо важливості виконання положень резолюції РБ ООН 1540 та пов'язаних з нею резолюцій у боротьбі з намаганнями терористичних груп завладіти ЗМЗ активно обговорювалося 8 липня під час онлайн-засідання Форуму безпекового співробітництва ОБСЄ під головуванням України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення. На цьому заході Україна також згадала про зобов'язання Росії за договорами й угодами у сфері нерозповсюдження та роззброєння, до яких відносяться зобов'язання за Будапештським меморандумом, які були підтверджені у декларації Ради Міністрів ОБСЄ 2019 року.

Результати

У 2020 році необхідно зазначити незначне погравлення вектору нерозповсюдження та контролю над озброєннями в зовнішньополітичному порядку денному. Водночас у певних питаннях Україні бракує чіткості та стратегічної визначеності.

Окремо варто зазначити чітке та своєчасне формулювання позиції Києва щодо Договору про відкрите небо, а також адекватне реагування на намагання РФ маніпулювати ДВН заради легітимізації намагання анексії Криму.

Україна й надалі продовжила виконання взятих зобов'язань та була активним учасником міжнародних платформ співробітництва у секторі нерозповсюдження.

Варто зазначити, що пандемія COVID-19 суттєво не вплинула на активність України в цьому напрямі.

Питання міжнародної безпеки

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	2	3
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	2	3
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	3
РЕЗУЛЬТАТИ	2	2
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	D+	C-

У 2020 році питання міжнародного безпекового порядку денного залишалися у кошику другорядних. Продовжилась участь у миротворчих операціях ООН та НАТО, консультації щодо інформаційної безпеки та боротьби з гібридними загрозами, безпековими викликами пандемії. Певним чином Україна визначила власні пріоритети під час головування у Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ. Позиція щодо нагорно-карабахської війни була млявою та нескоординованою.

Політичний інтерес

Протягом 2020 року Україна продовжила зосереджуватися на питаннях національної безпеки та викликах регіональної безпеки у Чорноморському регіоні. Заяви на міжнародних майданчиках також концентрувалися на українському порядку денному або діях РФ, які впливають на регіональну та глобальну безпеку. Більшість виступів з питань безпеки відбувались на майданчиках ООН та ОБСЄ.

У своєму щорічному Посланні до ВРУ Президент В. Зеленський серед іншого наголосив на ідеї створення у Києві штаб-квартири Міжнародного офісу з протидії дезінформації та пропаганді, але ця ідея не набула продовження. Про глобальні інформаційні загрози Президент говорив і на Нараді послів у грудні. Під час свого виступу на відкритті щорічної сесії ГА ООН В. Зеленський не торкнувся безпекових питань світового порядку денного, окрім питань інформаційної безпеки та боротьби з COVID-19.

Програма діяльності Уряду Д. Шмигала (червень) серед очікуваних результатів та показників діяльності Міністерства оборони на 2020 рік визначає, зокрема, «забезпечення участі підрозділів Збройних Сил у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, ЄС, НАТО та інших міжнародних організацій у сфері безпеки».

Протягом року найбільшу увагу приділяли питанням кібербезпеки, інформаційної безпеки, захисту цивільних під час збройних конфліктів, ядерній безпеці (див. детальніше у розділі ООН). Також отримали увагу питання «бордерізації» в Грузії, Мінський документ ОБСЄ, нерозповсюдження зброї масового знищення, ситуація в Нагорному Карабаху та Придністров'ї (у рамках ОБСЄ).

МЗС у своїх офіційних заявах звертало увагу на загострення ситуації в Іраку (січень) та в Ідлібі (лютий), невизнання виборів у самопроголошених Абхазії та Нагорному Карабаху (березень), припинення бойових дій в Ємені (квітень), обстріли на вірмено-азербайджанському кордоні (липень), роковини російсько-грузинської війни (серпень), напад на аеропорт Адена, Ємен (грудень). Неодноразово МЗС та місії при міжнародних організаціях звертали уваги на питання розповсюдження ядерної зброї. Також МЗС давав коментарі на підтримку заяв міжнародних організацій та окремих країн,

зокрема Міжнародного партнерства у боротьбі з безкарністю застосування хімічної зброї щодо застосування хімічної зброї в Сирії (квітень), Державного секретаря США щодо висунення звинувачень посадовцям російського ГРУ у кіберзлочинах (жовтень).

Водночас млявою та нескоординованою була позиція України щодо конфлікту в Нагорному Карабаху. Зокрема, Президент В. Зеленський висловився з цього приводу тільки у контексті порівняні НКР і Донбасу (жовтень) та відповіді на неправдиві звинувачення з боку вірменського режисера щодо поставок фосфорних бомб Азербайджану (листопад). Окрім того, він зазначав, що Україна не буде поставляти озброєння жодній зі сторін, на відміну від заяв окремих депутатів щодо такої можливості (нардеп від «Слуги народу» Л. Марченко). МЗС Україна виступив з Заявою тільки на завершення війни (11.11), а на початку заява була на рівні делегації при ОБСЄ на спеціальному засіданні Постійної ради (29.09). Основа української позиції — підтримка територіальної цілісності Азербайджану.

Міністр оборони А. Таран відзначився заявою про прагнення збільшити національні внески в операції під проводом НАТО та, зокрема, долучитися у 2021 році до Тренувальної місії НАТО у Республіці Ірак та операції «Морський охоронець» (грудень). Крім того, А. Таран говорив про зацікавлення у співробітництві у рамках Програми структурованого співробітництва Європейського Союзу (PESCO) (грудень).

Народні депутати України не проявляли інтересу до питань міжнародного безпекового порядку денного. Негативно відзначились народні депутати під час нагорно-карабахської війни у жовтні, зокрема Л. Марченко (Слуга Народу) із коментарем щодо військової підтримки Азербайджану та І. Ківа (ОПЗЖ), який назвав конфлікт «продовженням тисячорічного протистояння християнського й мусульманського світів» і закликав допомогти християнській Вірменії. Обидва висловлення мали наслідками дипломатичні скандали і суперечили офіційній позиції держави.

Інституційна співпраця

Інституційна співпраця з питань міжнародної безпеки у 2020 році залишалась спорадичною. Координація роботи здебільшого відбувалася у рамках співробітництва з міжнародними організаціями (ООН, ОБСЄ, НАТО) між МЗС, МО, МВС, Урядовим офісом з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Стратегічне бачення

Стратегічне бачення питань міжнародної безпеки та участі України в їх вирішенні протягом 2020 року не зазнало змін. Документи, ухвалені в попередні роки, розглядають ці проблеми переважно у форматі субрегіональної безпеки або євроатлантичного курсу держави, з акцентом на Чорноморську безпеку. Стратегія національної безпеки України, прийнята у вересні, не містить посилення на питання міжнародної безпеки, окрім гібридних загроз, переважно з боку РФ.

Діяльність

Міжнародна діяльність України щодо підтримки миру та безпеки у 2020 році не зазнала значних змін і знаходилась на низькому рівні. Основна діяльність сконцентрувалась у миротворчих місіях ООН та НАТО, роботи у рамках ОБСЄ та ООН, долученні до питань інформаційної безпеки та забезпечення медичними товарами для боротьби з пандемією.

З квітня по серпень Україна головувала на Форумі безпекового співробітництва ОБСЄ, що вперше відбувався в онлайн режимі. Серед пріоритетів українського головування, яким були присвячені окремі заходи, — посилення ролі ОБСЄ у врегулюванні конфлікту на сході України; безпекова ситуація в Чорноморсько-Азовському регіоні; протидія засобам ведення гібридної війни; використання приватних військових компаній у конфліктних зонах; пандемія COVID-19; боротьба з незаконним обігом

зброї, управління запасами звичайних боеприпасів; протимінна діяльність та розмінування територій; посилення довіри і безпеки у військовій галузі; виконання резолюції щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та резолюції «Жінки. Мир. Безпека» РБ ООН тощо. У засіданнях окрім представників МЗС також брали участь представники МО, МВС, Постійний Представник Президента України в АР Крим.

У 2020 році не було активної участі народних депутатів, очільників МЗС та інших міністерств, Президента на великих міжнародних форумах та конференціях через їх перенесення або скасування. Тим не менш, Президент В. Зеленський виступив на Мюнхенському форумі (лютий), віцепрем'єрка О. Стефанішина виступила онлайн на CEPA Forum (вересень), у Галіфаксі (листопад) та Ukraine In Washington 2020 (грудень), а також взяла участь офлайн у GLOBSEC (Словаччина) тощо. Міністр закордонних справ Д. Кулеба, зокрема, виступив на Warsaw Security Forum (листопад) та конференції високого рівня «Афганістан 2020» (Женева, листопад) тощо.

Водночас політична залученість навіть до традиційних регіонів була мінімальною. Українські представники в ООН та ОБСЄ реагували на загострення безпекової ситуації або порушення прав людини через невіршені конфлікти у Молдові та Грузії. Діяльність України щодо вирішення міжнародних конфліктів фактично була рівна нулю. Під час жовтневої вірмено-азербайджанської війни за Нагорний Карабах Україна обмежилась декількома стриманими заявами у рамках міжнародних організацій та заявами Президента щодо відсутності планів постачати озброєння будь-якій зі сторін конфлікту.

Станом на 2020 рік представники ЗСУ (загалом понад 350) були представлені у дев'яти міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки, а саме у місіях ООН у ДР Конго, Косово, Південному Судані, Малі, у складі Тимчасових сил ООН в Аб'ей та Сил ООН з підтримання миру на Кіпрі, у складі Багатонаціональних сил КФОР у Косово та Тренувально-дорадчої місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані, а також Спільних миротворчих сил у зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова. 27 працівників МВС брали участь у чотирьох місіях ООН у Південному Судані, ДР Конго, на Кіпрі, Косово.

Попри пандемію представники ЗСУ брали участь у міжнародних навчаннях, зокрема у Combined Resolve-III та XIV (Німеччина, січень та вересень), «Brave Band» (Укрполлітбригада, лютий), «Військовий лижний патруль 2020» (Польща, лютий), «Saber Junction — 2020» (Німеччина, серпень), «Rapid Trident — 2020» (Україна, вересень), «Platinum Eagle — 2020» (Румунія, вересень), Riverine — 2020 (Дунай, вересень), Noble Partner 2020 (Грузія, вересень), Warrior Watcher-2020 (Україна, жовтень), PASSEX (Чорне море). Навчання «Сі Бриз-2020» (Україна, липень) відбулись без сухопутної компоненти, але за участі кораблів Другої постійної протимінної групи НАТО, тощо.

Міністерство оборони та окремі роди військ продовжили співробітництво з міжнародними партнерами. Зокрема, ВМС ЗСУ у рамках роботи морського підкомітету Багатонаціонального об'єданого координаційного комітету у форматі відеоконференції провели обговорення із партнерами зі Збройних Сил Великої Британії, США, Канади та Данії (серпень); Головнокомандувач ЗС України Р. Хомчак взяв участь у засіданні очільників збройних сил країн Вишеградської групи у форматі з Україною (Польща, вересень); ГУР МО України провели міжнародну конференцію «Intelligence Alliance Conference» за участю делегацій воєнних розвідок з Великої Британії, Канади, США та України (січень).

Результати

Фактично результати України у сфері міжнародної безпеки зводяться до її діяльності у рамках міжнародних організацій, зокрема ООН, ОБСЄ, НАТО (див. відповідні розділи). Продовжується концентрація на питаннях власної безпеки у контексті триваючої агресії Росії.

Формування міжнародної підтримки протидії російській агресії

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	3	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	5
ДІЯЛЬНІСТЬ	3	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	C+	B+

Попри низку загрозливих тенденцій, 2020 рік загалом посилив міжнародну підтримку України у протидії російській агресії. Поява нових ініціатив Києва та двосторонніх форматів співпраці сприяли протидії експансії РФ та збереженню антиросійських санкцій і створили передумови для системного розширення персонального та секторального санкційного тиску проти Кремля.

Політичний інтерес

Протягом 2020 року збереження консолідованої міжнародної підтримки протидії російській агресії залишалося для Києва ключовим елементом політики деокупації та стримування Кремля в його системному «гібридному» наступі на Україну. Жорстке внутрішньополітичне протистояння (не лише між парламентськими партіями, а й між різними групами впливу всередині владної конструкції), загалом «обережна» риторика команди Президента В. Зеленського щодо країни-агресора, неспроможність/небажання влади виходити із глухого кута Мінського процесу, посилення деструктивної діяльності проросійських груп — увесь цей комплекс негативних факторів не змінив курсу офіційного Києва на максимальне залучення іноземних партнерів до протидії російській агресії.

У щорічному Посланні до ВРУ та виступі під час наради послів В. Зеленський акцентував увагу на розблокуванні Києвом Нормандського процесу та незмінній підтримці ЄС, США, Канади, Великої Британії, Туреччини та інших партнерів процесу деокупації українських територій як основного зовнішньополітичного пріоритету України. Окремий акцент було зроблено на створенні «Кримської платформи» у контексті координації і консолідації міжнародної підтримки деокупації Криму. Підкреслено збереження та вихід на новий рівень підтримки України з боку міжнародної коаліції. Зокрема йшлося про двопартійну підтримку США, офіційне оформлення стратегічного партнерства із Великою Британією, вихід на безпрецедентний рівень партнерства з Туреччиною. Зазначено про необхідність збереження та зміцнення «світової коаліції» на підтримку боротьби України проти гібридної агресії РФ, зокрема щодо санкційного тиску та притягнення Кремля до юридичної відповідальності за порушення міжнародного права.

У виступі на ГА ООН (жовтень) В. Зеленський закликав до подальшої єдності міжнародного співтовариства у підтримці України щодо відновлення територіальної цілісності. Озвучено готовність ініціювати в Києві розміщення штаб-квартири міжнародного офісу з протидії дезінформації та пропаганді.

МЗС України виступав локомотивом у консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії. Важливою новою ініціативою 2020 року стало оголошення в травні про створення «Кримської платформи» та дії щодо долучення до неї міжнародних партнерів. Зокрема, «Кримська платформа» покликана забезпечити багаторівневий формат міжнародного контексту процесу деокупації Криму, унеможливлення зняття цього питання з міжнародного порядку денного.

Заступник керівника ОПУ І. Жовква, роблячи у відносинах з ЄС акцент на підтримці суверенітету та територіальної цілісності України, окремо зазначав про неможливість реалізації ініціативи «Кримська платформа» без підтримки Брюсселя.

У програмі діяльності КМУ (червень) підкреслюється необхідність підтримки з боку міжнародних партнерів модернізації діалогу з РФ щодо Донбасу, створення окремої діалогової платформи високого рівня щодо Криму та м. Севастополя. Окрім профільних завдань для МЗС серед довгострокових пріоритетів діяльності уряду за лінією Мінреінтеграції виділяється підготовка консолідованої претензії України до РФ щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України.

Інституційна співпраця

Протягом 2020 року зберігалася тенденція щодо посилення провідної ролі ОПУ та намагань Банкової монополізувати політику деокупації і формування стратегії протидії російській агресії. Фактично питання Донбасу (Мінську) відійшли до ОПУ, а Криму — до МЗС.

Водночас за напрямом консолідації міжнародної підтримки України вдалося вирівняти негативні тенденції в інституційній співпраці, які спостерігалися у попередньому році. Це було забезпечено передусім через послідовну роботу та чітко артикульовані принципові позиції МЗС у питаннях протидії російській агресії. Зокрема, у МЗС було створено посаду Спеціального представника з питань санкційної політики.

Окремо слід виділити інституціональне посилення кримськотатарського напрямку у діяльності МЗС (призначення на посаду Першої заступниці Міністра закордонних справ України Е. Джапарової), а також призначення ключового переговорника в ТКГ О. Резнікова на посаду віцепрем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (як і його введення до складу РНБОУ).

У питанні міжвідомчої співпраці у напрямі слід виділити посилення ролі КМУ через оборонно-промисловий сектор та сферу ВТС. Стратегічним кроком у цьому плані стало створення Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, яке за короткий термін провело низку візитів та переговорів, з яких виділяється турецький напрям.

Усі парламентські фракції, за виключенням ОПЗЖ, діяли на міжнародній арені у питанні консолідації міжнародної підтримки протидії російській агресії здебільшого злагоджено, природно доповнюючи МЗС та ОПУ. Незважаючи на політичну конкуренцію, неабиякою активністю у комунікації з донорами міжнародної підтримки України відзначалася опозиційна партія «ЄС».

Визволення В. Марківа з італійської в'язниці стало результатом плідної міжвідомчої роботи міжфракційного об'єднання ВРУ «Free Markiv», МЗС, МВС/НГУ, ОПУ тощо.

Стратегічне бачення

Посилення міжнародної підтримки України залишалось стратегічним напрямом у рамках політико-правових інструментів протидії російській агресії. До існуючої нормативно-правової бази додалася нова Стратегія національної безпеки України (14.09), що визначає найвищим пріоритетом встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону. Однією із засад досягнення ключової цілі визначений розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з ЄС і НАТО та їх державами-членами, США. Реалізація визначених Стратегією пріоритетів забезпечуватиметься в т. ч. через

продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на РФ як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення РФ збройної агресії.

Також визначальним щодо консолідації міжнародної підтримки протидії російській агресії може стати прийняття Закону України про оборонні закупівлі (17.07). Зокрема, Закон передбачає гармонізацію українського законодавства у сфері оборонних закупівель з європейськими нормами і прийнятими практиками.

Розпочато підготовку Стратегії деокупації.

Діяльність

Роботу на міжнародних майданчиках (ООН, ОБСЄ, ПАРЕ — див. відповідні розділи) щодо формування міжнародної підтримки України в протидії російській агресії доповнено налагодженням нових двосторонніх форматів співпраці. Під час візиту Президента В. Зеленського до Лондона (8.10) підписано двосторонню угоду про стратегічне партнерство із Великою Британією, де основний напрям — сфера оборони і безпеки. Після Brexit Лондон активізував свою зовнішню політику, де серед іншого має предметний інтерес у підтримці України у протидії російській агресії і подальшій експансії Кремля (детальніше див. розділ про Велику Британію).

Україна і Туреччина запустили у Києві (18.12) новий формат співробітництва «2+2» — політико-оборонні консультації за участі міністрів закордонних справ та оборони двох країн. Ключові напрями роботи — забезпечення безпеки та протидія російській домінації в Чорноморському регіоні, розвиток стратегічного партнерства із Туреччиною у контексті реалізації зовнішньополітичного курсу України й отримання повноправного членства в НАТО (детальніше див. розділ про Туреччину).

Крім того, був створений новий тристоронній формат — Люблінський трикутник за участі України, Польщі та Литви, які, зокрема, домовились координувати дії задля захисту міжнародного права у контексті триваючої російської агресії проти України.

Низка спільних навчань з підрозділами ЗС США і Великої Британії (як розвиток стратегічної двосторонньої співпраці) стали чіткими сигналами Кремлю напередодні та під час активної фази російських військових навчань «Кавказ-2020», де відпрацьовувалися різні сценарії подальшої агресії проти України. Під час переговорів радників лідерів країн у рамках відновленого Нормандського формату українська сторона наполягала на виконанні своєї частини зобов'язань, підкреслюючи системні порушення домовленостей з боку РФ. Це сприяло консолідації міжнародної підтримки України, однак, зокрема через аморфну позицію ОБСЄ, унеможливило застосування Києвом «плану Б» — альтернативи Мінському процесу врегулювання ситуації на Донбасі, який перебуває у глухому куті.

В. Зеленський обговорив створення «Кримської платформи» з представниками США, Великої Британії, Канади, Туреччини. На рівні ОПУ і МЗС питання обговорювалось з Ж. Боррелем, верховним представником ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки.

Українська дипломатія вела активну роботу з підтримки України в міжнародних судах, зокрема в Європейському суді з прав людини у справі «Україна проти Росії». Консолідація міжнародної підтримки створювала передумови для ухвалення рішень суду на користь України за позовами у відповідь на російську збройну агресію, окупацію РФ Криму та частини Донбасу. Акценти зроблено на відповідальності агресора за порушення прав людини, проведення «референдуму» в Криму під дулом автоматів та інших насильницьких дій.

Результати

2020 рік закріпив міжнародну підтримку Києва у протидії російській агресії попри низку загрозливих тенденцій всередині України та в умовах триваючої ерозії міжнародної системи безпеки. Українська дипломатія створила передумови для збереження та посилення у 2021 році санкційного (як персонального, так і секторального) тиску проти Кремля.

Строкатість двосторонніх форматів, платформ та ініціатив з деокупації територій сприятиме консолідації міжнародної підтримки України. Негативним моментом залишається неготовність Києва виходити із глухого кута Мінського формату в процесі деокупації частини Донбасу, переходу до «плану Б» тощо.

Спільна заява за підсумками 22-го Саміту Україна–ЄС (6.10) засвідчила незмінність політики Євросоюзу щодо сприяння Україні в процесі деокупації територій. ЄС продовжує термін дії своїх економічних санкцій проти Росії, тривалість яких залишається чітко прив'язаною до повної реалізації Мінських домовленостей.

Безумовною перемогою української дипломатії стало звільнення (3.11) з італійської в'язниці українського нацгвардійця В. Марківа, якого було несправедливо засуджено в Італії до 24 років позбавлення волі.

Дали згоду на участь у «Кримській платформі» Велика Британія, Канада, Молдова, США, Словаччина і Туреччина.

У грудні ГА ООН ухвалила резолюцію «Ситуація з правами людини в АР Крим та м. Севастополь, Україна» із суттєво посиленими положеннями. Резолюція визначає нелегітимність органів і посадових осіб РФ у Криму, вперше на рівні ООН зафіксовано, що такі посадові особи повинні розглядатися лише як «окупаційна влада Російської Федерації». Резолюція системно акцентує увагу на фактах масових порушень прав людини в тимчасово окупованому Криму. Водночас за резолюцію проголосувало на одну країну менше (64), ніж у 2019 році, і на три країни більше утримались (86). Голосування за щорічну резолюцію ГА ООН щодо мілітаризації Криму та Чорного моря продемонструвало збереження підтримки на тому ж рівні, що і в 2019 році (63 країни «за»), та зменшення (з 19 до 17) тих, хто голосував «проти».

Економічна дипломатія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	5	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	4
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B	B+

Економічна дипломатія остаточно утвердилася серед політичних амбіцій України. Дуалізм функціоналу у сфері зовнішньоекономічної політики ускладнював співпрацю між профільними інституціями, однак їх координація була достатньою для реалізації ініціатив у стратегічних галузях. Парламентський вимір економічної дипломатії концентрувався навколо інвестиційних питань. Попри високу активність високопосадовців, наміри щодо нарощування міждержавної співпраці залишилися здебільшого на рівні попередніх домовленостей. В умовах коронакризи позиції українського експорту підтримувалися традиційними сировинними складовими на вже освоєних ринках, але завдяки роботі економічного блоку уряду можливості українських суб'єктів ЗЕД розширилися у географічному та галузевому вимірах.

Політичний інтерес

Оголошений Президентом України курс на економізацію зовнішньої політики набув подальшого розвитку. В. Зеленський взяв під особистий контроль реалізацію завдання щодо просування експорту та залучення іноземних інвестицій відповідальними державними інституціями. Пропрезидентська ініціатива знайшла продовження у програмі КМУ О. Гончарука та була закріплена на рівні пріоритетів діяльності уряду Д. Шмигала.

Заяви Президента України, Прем'єр-міністра, очільників профільних міністерств та РНБО торкалися підсилення національних позицій у міжнародній торгівлі дипломатичними засобами, у т.ч. числі розбудови експортного потенціалу стратегічних галузей економіки (насамперед ОПК). В. Зеленський та Д. Кулеба наголошували на посиленні економічної співпраці під час своїх виступів на щорічній нараді керівників ЗДУ.

Через різні позиції щодо вибудовування відносин із зовнішніми партнерами фракції не проголошували спільних заяв щодо торговельної політики. Завдяки діяльності міжфракційного об'єднання «Invest in Ukraine» та зі створенням Тимчасової спеціальної комісії при ВРУ з питань захисту прав інвесторів посилилась залученість парламенту до формування сприятливого інвестиційного клімату. На спільних комітетських слуханнях неодноразово порушувалося питання розробки стратегії санкційної політики.

Інституційна співпраця

У 2020 році відбулися істотні трансформації у системі інститутів підтримки українського експорту та стимулювання іноземних інвестицій в Україну. На зміцнення підтримки українського бізнесу за кордоном

управління економічного співробітництва МЗС було розширене до Департаменту економічної дипломатії, перезавантажено Раду експортерів та інвесторів, запроваджено критерії оцінки ефективності збільшення торгівлі та інвестицій у діяльності закордонних дипломатичних установ. Це посилює дуалізм зовнішньоекономічної політики, оскільки значний перелік завдань у цій сфері як і раніше був покладений на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Ряд повноважень, що стосуються зовнішньої торгівлі, перейшло від торговельного представника України Т. Качки до заступника міністра О. Романішина.

Натомість управління Офісом з просування експорту було передано від Мінекономіки до Секретаріату КМУ. У партнерстві Офісу та Мінекономіки було запущено Єдиний експортний вебпортал. Домовленості про співпрацю зі спільнотою експортерів та банківськими установами, досягнуті Експортно-кредитним агентством, засвідчили готовність останнього включитися до підтримки українського експорту.

Взаємодія між державними інституціями зовнішньоекономічного блоку, зокрема у форматі Ради з міжнародної торгівлі, мало простежувалася у публічному просторі. Активніше просувалася співпраця в інвестиційній сфері. Тимчасова спеціальна комісія з питань захисту прав інвесторів та урядовий Офіс із залучення та підтримки інвестицій уклали Меморандум про співробітництво. Про посилення співробітництва з UkraineInvest заявило МЗС України. Парламентсько-урядова кооперація з питань економічної дипломатії відбувалась у форматі участі представників МЗС та Мінекономіки у засіданнях профільних комітетів ВРУ.

Стратегічне бачення

У новій Стратегії національної безпеки магістральний вектор на інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору шляхом імплементації та адаптації УА/ПВЗВТ залишився незмінним. При цьому державне стимулювання експорту, а також розширення інвестиційно-інноваційних можливостей віднесені до пріоритетів забезпечення економічної безпеки.

Наразі готуються оновлення Стратегії економічної безпеки України та Стратегії зовнішньополітичної діяльності, які мають врахувати вищевказані зовнішньоекономічні орієнтири. У проекті Національної економічної стратегії — 2030 розвиток економічної дипломатії виділено в напрямі «Міжнародна економічна політика та торгівля». Рухом для залучення іноземних інвестицій стало прийняття Закону «про інвестиційних нянь».

Діяльність

У сфері економічної дипломатії спостерігалось два пріоритетних напрямки — європейський та азійський. МЗС протягом року працювало над розробкою Азійської стратегії. Фокус на цьому напрямку чітко простежувався із зустрічей керівництва МЗС та Мінекономіки із представниками країн Перської затоки, АСЕАН, Китаю та Японії. Відповідальними інституціями було ініційовано переговори про оновлення чинних угод про вільну торгівлю, а також розпочато підготовку до укладення таких договорів з ключовими партнерами (Китаєм, Єгиптом, Індонезією та ін.).

Уперше з 1992 року Україна висунула кандидата на посаду Генсека секретаріату ОЧЕС (вибори відбудуться навесні 2021 року).

Взаємодія між МЗС та бізнесом відбувалася за модернізованими механізмами на кшталт онлайн-брифінгів для українських експортерів з участю послів України. В якості інструмента просування економічної дипломатії виступали також делегації України до парламентських асамблей різних міжнародних організацій. В онлайн форматі були проведені й чисельні бізнес-форуми та торговельні місії до країн ЄС, Азії, Африки та Латинської Америки (див. відповідні розділи)

За результатами підготовчої роботи (консультацій з європейською стороною та українським бізнесом, спільної експертної оцінки) напрацьовано аргументацію щодо оновлення УА/ПВЗВТ, що було оголошено на саміті Україна–ЄС у Брюсселі (жовтень). Про прогрес у діалозі між Україною і ЄС щодо «промислового безвізу» свідчить початок роботи попередньої оціночної місії ЄС, що має підготувати попередній звіт та окреслити подальші законодавчі і регуляторні дії.

У зоні уваги Торгового представника України домінували ЄС, Велика Британія та Туреччина, меншою мірою — Китай та США. Відзначалась активність Т. Качки у просуванні агропромислового експорту, а також довкола розв'язання торговельних питань на перетині національних інтересів та міжнародних зобов'язань України (щодо експорту лісу-кругляка, імпорту мінеральних добрив та ін.).

Результати

Хоча COVID-19 підірвав глобальну економічну активність, через домінування у вітчизняному експорті сировинних груп його падіння було порівняно невисоким і становило 1,8%. Загальний товарообіг у 2020 році склав 103,3 млрд дол. США. Більш ніж удвічі (з 10,2 млрд дол. США до 4,9 млрд дол.) зменшилося від'ємне зовнішньоторговельне сальдо. Така динаміка серед іншого стала можливою завдяки спільним зусиллям економічного блоку Уряду щодо зменшення бар'єрів для українського експорту.

Водночас зовнішня торгівля послугами значна впала — на 28,5% експорт та на 25% імпорт при позитивному сальдо для України і загальним обсягом 16,4 млрд дол. США.

Діяльність Офісу з просування експорту була визнана успішною на європейському рівні (European Enterprise Promotion Awards 2020). Переформатування діяльності «Експортно-кредитного агентства» уможливило укладення перших страхових контрактів.

Знаковою подією стало підписання угоди про вільну торгівлю і стратегічне партнерство з Великою Британією (жовтень). Ратифіковано угоду про ЗВТ з Ізраїлем — почне функціонувати з 1 січня 2021 року. Натомість перемовини з Туреччиною обернулися неприємною несподіванкою для українських експортерів харчової продукції: замість поступу у підписанні угоди про зону вільної торгівлі отримали підвищення рівня імпортних мит на понад 100 видів товарів.

Публічна дипломатія

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	5	4
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	5	5
РЕЗУЛЬТАТИ	4	4
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B+	B+

У 2020 році перед напрямом публічної дипломатії постало два серйозні виклики. Перший — світова пандемія COVID-19 — мав глобальний характер. Другий — спроба суттєвого скорочення бюджету на весні — продемонстрував внутрішню проблему нерозуміння важливості напрямку. Попри це у поточному році значно зріс рівень політичного інтересу до ПД завдяки високій залученості керівництва міністерства закордонних справ, активній діяльності УІ. Важливим кроком для оптимізації напрямку стала презентація п'ятирічної Стратегії УІ та розроблений проєкт Стратегії публічної дипломатії, що наразі перебуває у стані узгодження.

Політичний інтерес

Питання публічної дипломатії не були пріоритезовані в основних виступах та інтерв'ю Президента України та керівництва ОПУ. Водночас інтерес до напрямку відчутно посилюється відтоді, як очільником МЗС став Д. Кулеба, для якого ПД є одним із пріоритетів для просування образу України у світі. Високу залученість проявляє перша заступниця міністра Е. Джапарова, серед основних напрямів діяльності якої — у т. ч. і публічна дипломатія.

У ВРУ поточного скликання ПД чи її складові у конкретних їх формулюваннях на порядку денному фокусними не були. Однак високу активність у напрямі проявила Голова підкомітету з питань міжпарламентського співробітництва, двосторонніх та багатосторонніх відносин Л. Ясько. Опікується питаннями культурної дипломатії Перша леді України О. Зеленська.

У Програмі діяльності уряду Д. Шмигала ПД і просування позитивного іміджу України у світі виділені окремим пріоритетом.

Інституційна співпраця

Успішними прикладами взаємодії між органами державної влади, експертами, представниками громадянського суспільства тощо у 2020 р. стала серія дискусій про культурну дипломатію України, організована УІ спільно з МЗС (липень), напрацювання під егідою МЗС стратегії публічної дипломатії (вересень), проведення Міжнародного форуму культурної дипломатії (листопад), розробка сайту про Україну для іноземних аудиторій Ukraine.ua, тощо.

У результаті співпраці Комітету ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва з МЗС були напрацьовані Пріоритети міжпарламентського співробітництва ВРУ у 2020 р. Два з шістьох безпосередньо стосуються ПД («просування іміджу України за кордоном та культурна співпраця» та «покращення обізнаності про Україну та збільшення кількості «друзів України»). Над спільними проектами

просування у світі бренду Ukraine NOW (який комунікують усі міністерства та відомства) працюють ОПУ та МЗС.

Попри наявний поступ у міжвідомчій співпраці нагальним залишається вироблення механізмів міжінституційної координації та форм співпраці між усіма суб'єктами, залученими до напрямку. Спроба суттєво урізати бюджет, що планувало Міністерство фінансів навесні, поставила під загрозу функціонування всього напрямку публічної дипломатії та діяльність УІ, УКФ, УІК та ін. Крім того, у зв'язку з пандемією також було скорочено бюджет МЗС.

Стратегічне бачення

Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (останні зміни — у 2018 році) прямого акценту на ПД не робить, однак серед основ зовнішньої політики наголошує на утвердженні провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцненні міжнародного авторитету держави, підвищенні ролі та місця у світовому спорті тощо, що на практиці здійснюється у тому числі і зусиллями ПД. Аналогічно — щодо Стратегії національної безпеки (2020).

Водночас прямо загадують публічну дипломатію у контексті стратегічних комунікацій Воєнна доктрина (2015) та Доктрина інформаційної безпеки (2017). Знайшов напрям відображення у Концепції популяризації України в світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі (2016).

Влітку було презентовано п'ятирічну Стратегію Українського Інституту. Розроблено проект Стратегії публічної дипломатії, що наразі перебуває у стані узгодження.

Діяльність

Основна роль у напрямі ПД відводиться системі МЗС. Наразі функції ПД безпосередньо покладено на Департамент комунікацій та публічної дипломатії, створений згідно з Наказом МЗС від 12.08.2020 р. Проводилися заходи у рамках бюджетної програми «Фінансова підтримка забезпечення

міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» у частині просування позитивного іміджу України за кордоном (спрямовані переважно на протидію російській агресії та деокупацію АР Крим).

Найбільш активною й видимою у напрямі є діяльність Українського Інституту. Окрім ряду публічних дискусій, у т. ч. і у форматі Міжнародного форуму культурної дипломатії (листопад), УІ реалізує цілу низку важливих програм і проєктів (з акцентом насамперед на культурну дипломатію). Серед них, зокрема, — програма підтримки мистецьких резиденцій за кордоном (ЕКСТЕР), підтримки українських студій за кордоном, презентації візуальної культури України онлайн *Ukraine Everywhere*, підтримки міжнародної промоції українських фільмів «*proMOTION*» тощо.

З метою розвінчування міфів і стереотипів про Україну, а також донесення української культури та історії до іноземних аудиторій було започатковано проєкт «*Ukraine in 2 Minutes*» (УІ та Інтерньюз-Україна), серію перекладів історій про Україну польською, чеською та французькою мовами (УІ та *Ukrainer*), перший англomовний онлайн курс про Україну «Україна: історія, культура та ідентичності» (УІ, Києво-Могилянська академія та студія онлайн-освіти *EdEra*) та ін. МЗС (з ГО «Вікімедіа Україна») запустило кампанію наповнення Вікіпедії інформацією про Україну різними мовами з метою протидії дезінформації і продовжило практику реалізації інформаційних кампаній (наприклад, *#CrimeaIsUkraine*, *#StopRussianPropaganda*, *#Fight4Truth*, *#NeverAgain*, *#ExportNow*, *#ExploreUkraineNOW*, *#ДипломатіяРівнихМожливостей*, тощо). Продовжується промоція українського кінематографа, книги, запуск нових україномовних аудіогідів у музеях світу.

Важливим кроком стало проведення емпіричних досліджень, ініційованих УІ, зокрема щодо сприйняття України за кордоном, результати яких будуть використані для подальшого планування проектної діяльності на просування іміджу України у світі.

Світова пандемія суттєво ускладнила реалізацію урядових планів щодо розвитку в'їзного туризму, що має сприяти ширшій обізнаності про Україну за кордоном. Попри це Державне агентство розвитку туризму України дало старт проекту «Мандруй Україною», а МКІП спільно з міжнародними експертами сформувавши дорожню карту розвитку туризму. Міністерство культури, молоді та спорту спільно з командою Офісу розробки гуманітарної політики представили для публічного обговорення Стратегію розвитку спорту та фізичної активності до 2032 р., що серед іншого наголошує і на зростанні авторитету та іміджу України через досягнення українських спортсменів.

Результати

У 2020 році перед напрямом постало два основних виклики. Перший — світова пандемія COVID-19, що стала на заваді посиленню міжособистісних контактів, проведенню заходів, організації резиденцій тощо і змусила до перегляду форматів роботи. У презентованій влітку Стратегії УІ до 2024 р. значну увагу було відведено створенню якісного цифрового контенту для належного функціонування ПД у нових умовах.

Другим серйозним викликом стала спроба суттєвого скорочення бюджету на потреби напрямку навесні. І хоча фінансування значною мірою

вдалося відстояти зусиллями основних суб'єктів напряду, ця ситуація продемонструвала явні болючі точки, серед яких — не завжди належний рівень міжінституційної співпраці і подекуди відсутність комплексного розуміння важливості інструментів ПД в Україні.

Попри наявні виклики, основні суб'єкти напряду продовжили активну роботу. Зокрема, УІ переформатував чимало запланованих заходів і попри все провів більшість із них у режимі онлайн (замість повного скасування) з широким охопленням аудиторії як в Україні, так і за кордоном. Отримало старт чимало важливих проєктів, спрямованих на інформування іноземних аудиторій про Україну, спростування стереотипів, утвердження місця України у світовій академічній спільноті тощо. У рамках бюджетної програми МЗС було виконано 42 із запланованих 44 заходів (переважно адаптованих до режиму онлайн).

Наразі залишається досі під питанням, хто з наявних акторів ПД буде повноцінно забезпечувати наповнення і функціонування експертної та наукової/академічної дипломатії, а також яким чином вибудовуватиметься міжінституційна співпраця між усіма залученими суб'єктами. Це мала б прояснити Стратегія публічної дипломатії. Досі під питанням перебуває відкриття закордонних осередків УІ.

Закордонне українство

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	4	4
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	3	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	4	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	4	3
РЕЗУЛЬТАТИ	3	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	C+

На заваді динамічному розвитку відносин Української держави із закордонними українцями у 2020 році стала пандемія, яка унеможливила персональні зустрічі керівництва держави з громадянами українського походження за кордоном і, як наслідок, глибше розуміння їх проблем та потреб. На заміну широко анонсованим заходам щодо вдосконалення законодавства та модальностей співробітництва повернулась попередня практика закликів до закордонного українства про надання всебічної допомоги. Натомість питання подвійного (множинного) громадянства, трудової міграції та розширення можливостей для здобувачів статусу закордонного українця залишилися невирішеними.

Політичний інтерес

У 2020 році політичний інтерес українського керівництва до питань закордонного українства зберігався на високому рівні. Щоправда, у зв'язку із пандемією акцент було повторно зміщено в бік закликів до тих, хто проживає за кордоном, підтримати України. Намагання держави розробити системну політику щодо захисту інтересів закордонних українців на практиці реалізовано не було. Спроба Президента України врегулювати питання подвійного (множинного) громадянства, актуального для більшості закордонних українців, шляхом внесення законопроекту № 2590 до ВРУ наштовхнулася на всебічну критику опозиційних партій і була знята з розгляду у травні.

Протягом року керівництво держави висловлювало сподівання на допомогу закордонних українців у залученні інвестицій та сприянні розбудові економічно потужної України, а також подальшій протидії російській агресії і наданні гуманітарної допомоги, зокрема закупівлі медичного обладнання і препаратів для боротьби з коронакризою.

Питання закордонного українства було присутнє у Програмі Уряду Д. Шмигала. До нього зверталися під час підсумкової пресконференції Д. Кулеби в грудні у контексті нової політики щодо закордонного українства як завдання на 2021 рік.

Інституційна співпраця

Питанням закордонних українців традиційно опікується МЗС, зокрема Управління закордонного українства та гуманітарного співробітництва. На базі МЗС також продовжує діяльність Національна комісія з питань закордонних українців. У 2020 році засідання відбувались за графіком, на щоквартальній основі (21.01, 16.06, 15.07, 06.11) під головуванням заступника міністра В. Боднара, відповідального за цей напрям. Під час цих нарад здебільшого розглядалося питання надання, припинення

та відмови у наданні статусу закордонного українця. Попри численні нарікання на змістове наповнення статусу закордонного українця та забюрократизованість процедури, жодних законодавчих чи практичних змін допоки ухвалено не було. У рамках бюджетної програми «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» у 2020 році МЗС отримало кардинально зменшені видатки на співпрацю з громадськими організаціями українців, що проживають за кордоном.

Проблемою (навесні та влітку) стали різні та протирічливі сигнали та заяви, які надсилалися українськими державними інституціями щодо дозволів на виїзд українським громадянам — сезонним працівникам під час пандемії.

Стратегічне бачення

Питання закордонних українців зачіпається в ряді офіційних документів стратегічного характеру, починаючи від Конституції України та відповідних законів і до доктрин, концепцій та державних програм. Утім, більшість цих документів є застарілими і не відповідають викликам сьогодення. У 2020 році завершилась дія Державної програми співпраці із закордонними українцями, а проєкт Концепції Державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року не був публічно представлений до кінця року.

Водночас Президент України у своїх заявах та урядова програма обіцяють закордонним українцям задоволення національно-культурних, мовних та освітніх потреб на додачу до системного впровадження співпраці з осередками та організаціями закордонних українців у країнах їх проживання. На поточний момент у практичній площині це транслюється серед іншого в обопільний інтерес у розвитку та підтримці українського шкільництва, визнанні Голодомору 1932–1933 років геноцидом українського народу та визнанні геноцидом депортації кримськотатарського народу у 1944 році.

Діяльність

Українська влада підтримує зв'язки із закордонними українцями двома шляхами: через власні ЗДУ та через міжнародну координаційну надбудову українських громад у діаспорі Світовий Конгрес Українців (СКУ).

21 грудня Міністром закордонних справ та президентом СКУ було проведено дискусію з послами в рамках наради керівників ЗДУ. Її головною метою було обговорення розробки нової амбітнішої політики щодо закордонних українців шляхом вдосконалення законодавства, створення дієвих механізмів підтримки українських громад за кордоном, а також забезпечення потрібних ресурсів та інституційної бази.

Тривала робота над оновленням програмних документів роботи із закордонним українством, зокрема над проектом Концепції Державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року.

Навесні та влітку серйозно постало питання українських трудових мігрантів та дозволів на перетин кордонів через коронавірусні обмеження. Значна робота була проведена з урядами Австрії, Данії, Норвегії, Фінляндії, Великої Британії. Невирішеним питанням залишилось оновлення законодавства про зовнішню трудову міграцію, а саме про захист прав та інтересів українських робітників за кордоном, чисельність яких навіть на фоні пандемії залишається досить значною.

Результати

На фоні гучних заяв про пріоритетність активізації відносин із закордонним українством практичні результати діяльності у 2020 році виглядають дуже непереконаливо. Статус закордонного українця протягом року отримали близько 400 громадян. Водночас деякі його втратили через антиукраїнську діяльність. Окрім підтримки патріотичних почуттів переваги від наявності цього статусу продовжують залишатись незначними, а розширення можливостей для його здобувачів наразі реалізовано не було.

Через проведення секвестру державного бюджету у зв'язку із пандемією COVID-19 у 2020 році відбулося значне зменшення фінансування підтримки громадських організацій закордонних українців, що призвело до скасування переважної більшості заходів та проектів.

Позитивним зрушенням 2020 року стало упорядкування відомостей про українські суботні та недільні школи, що функціонують при громадських організаціях закордонних українців, а також розміщення переліку місць поховань видатних українців за межами України на сайті МЗС на додачу до оновлення переліку з понад 500 офіційно зареєстрованих громадських організацій закордонних українців, які співпрацюють із ЗДУ. Систематизація даної інформації, втім, не співмірна із запитом на врегулювання цілого пласту питань, які потребують вирішення насамперед у законодавчій площині.

КМУ та СКУ підписали Меморандум про співпрацю (10.12), домовившись розвивати співробітництво в питаннях торговельно-економічних відносин України з іншими державами, залучення інвестицій в українську економіку, відновлення територіальної цілісності України, розбудови громадянського суспільства в Україні, розвитку українського громадського життя в діаспорі тощо. Меморандум про співпрацю було підписано між ДУ Офісом із залучення та підтримки інвестицій державною установою UkraineInvest та СКУ (11.12).

Пандемія COVID-19

	2019	2020
ПОЛІТИЧНИЙ ІНТЕРЕС	н/з	5
ІНСТИТУЦІЙНА СПІВПРАЦЯ	н/з	3
СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	н/з	4
ДІЯЛЬНІСТЬ	н/з	5
РЕЗУЛЬТАТИ	н/з	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	н/з	B

Виклики, пов'язані з протидією коронавірусній кризі, ставили під питання здатність українських інституцій своєчасно надавати допомогу своїм громадянам. Однак, попри хаотичність дій на початкових етапах, українські інституції змогли застосовувати інструменти цифрової дипломатії та розширювати спектр онлайн-сервісів. Україна підписала угоду про співпрацю з Глобальним фондом доступу до вакцин проти COVID-19 (COVAX) та вела активну роботу з окремими країнами щодо забезпечення прав українських громадян та отримання гуманітарної допомоги.

Політичний інтерес

Послання Президента до ВРУ (жовтень) містить меседжі щодо важливості подолання коронавірусної кризи. У цьому зв'язку згадуються КНР і Південна Корея як країни, з якими активізувалася співпраця у контексті «маскової дипломатії» (засоби індивідуального захисту, апарати ШВЛ, костюми, тощо). Крім того, В. Зеленський поставив нові завдання для дипломатичних представників, а саме посприяти отриманню якісної антикоронавірусної вакцини, що буде пріоритетним для МЗС і у 2021 році. Загалом тема боротьби із коронавірусною кризою визначена як другий з семи головних викликів для зовнішньополітичної діяльності України у 2021 році після протидії російській агресії та зміцнення безпеки України (Підсумкова пресконференція Міністра). На рівні керівництва уряду та парламенту тема подолання наслідків пандемії упродовж року також залишалась однією пріоритетних.

Інституційна співпраця

Міжінституційну співпрацю у контексті подолання коронавірусних викликів можна охарактеризувати як «хвилеву» з огляду на наявність і піків взаємодії, і хаотизації процесу такої взаємодії. Показовими стали 17–19 березня, коли розпочалася евакуація українців з усіх куточків світу. Вона відбувалася в умовах недостатньої узгодженості між тими, хто терміново закривав кордони (наприклад Держприкордонслужба), і тими, кому довелося організувати евакуацію та допомагати українським громадянам, які

залишились за кордоном (МЗС). Пізніше були задіяні МЗС, Мінінфраструктури, Міграційна служба, МОЗ, Державіаслужба. На жаль, незлагодженість дій та доволі короткий проміжок часу, відведений для повернення до країни, скасування рейсів і відсутність запропонованої альтернативи стали доказами відсутності міжінституційної співпраці. Модель для автомобільних і пішохідних переходів МВС поступово відпрацьовувало разом із МОЗ. Неузгодженим питанням стало забезпечення прав українських сезонних працівників щодо виїзду до країн, які запрошували на роботу.

МЗС стало координаційним «форпостом» з метою взаємодії між відомствами, відповідальними за евакуацію своїх та іноземних громадян, а також гуманітарну допомогу Україні та іншим країнам, що її потребували. Представники донорських організацій навіть профінансували посаду спеціального радника з гуманітарних питань при МЗС.

Стратегічне бачення

Поширення коронавірусної інфекції та виклики, що пов'язані із подоланням наслідків пандемії, знайшли своє відображення у Стратегії національної безпеки (2020), а саме у частині поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов (п. 11, 12 29 частини II). Україна підтримала Глобальну декларацію про цифрову протидію COVID-19, яку ініціювали Естонія та Сінгапур, і закликала світ об'єднати зусилля для підвищення безпеки кіберпростору у світлі викликів пандемії.

Діяльність

Питання подолання наслідків пандемії залишалось пріоритетним під час політичного діалогу на рівні глав держав, урядів та окремих відомств протягом року.

Діяльність МЗС була ключовою для забезпечення безпрецедентного процесу евакуації українців та громадян деяких інших країн із закордону

протягом першої половини року (для прикладу, громадян Литви з Індії чи іноземних громадян з Китаю). Були організовані українські спецрейси. Активна робота велась щодо забезпечення проїзду європейськими країнами (організація спеціальних коридорів) та забезпечення роботи прикордонних пунктів з сусідніми державами. У деяких країнах, наприклад, Шри-Ланці, де відсутні українські ЗДУ, МЗС надавав представницькі повноваження відповідальним українським громадянам. Серед найбільш активних ЗДУ України варто відзначити ті, які знаходяться в Анкарі, Берліні, Будапешті, Варшаві, Відні, Загребі, Кишиневі, Празі, Сан-Паулу, Стамбулі, Франкфурті.

Рушійним було те, що МЗС активно долучився до ефективного використання інструментів «цифрової дипломатії». Було організовано, наприклад, перший «віртуальний» візит міністра Д. Кулеби до ФРН. Були цифровізовані послуги, які наші громадяни почали отримувати, зокрема електронна консульська черга. Започаткування МЗС програми «Захист» та активізація використання додатку «Друг» мали позитивний ефект для допомоги українцям за кордоном, але ефективність та своєчасність залежала від конкретних країн та роботи ЗДУ. Корисною стала створена МЗС онлайн-карта подорожей світом під час COVID-19.

Крім того, обмін медичного досвіду став одним із головним напрямів зовнішньополітичної взаємодії. Так, Велика Британія, Італія та інші країни відгукнулися на запит українських епідеміологів та медпрацівників провести серії вебсемінарів з питань діагностики та лікування коронавірусу. Подібні ініціативи відбувалися і на рівні співпраці окремих голів ОТГ та їх «візаві» в європейських країнах (для прикладу, обмін досвіду мера міста Во в Італії для представників ОТГ України). Українські лікарі відправились до Італії навесні для отримання досвіду та допомоги в лікарнях.

Велась активна робота щодо отримання гуманітарної (медичної) допомоги (засобів індивідуального захисту, ШВЛ, масок, респіраторів, захисного одягу, термометрів, тощо) у різних країнах Європи, Америки та Азії, а також щодо закупівель медичного обладнання. Ведуться переговори з Європейським інвестиційним банком про кредит на закупівлю вакцин на 50 млн євро та 25 млн євро на вакцини від Світового банку.

У контексті розвитку економічної дипломатії та у зв'язку із тенденцією перенесення виробництв ближче до ринків збуту, МЗС був залучений до

напрацювання контактів з тими інвесторами, що були готові інвестувати в українську економіку в часи пандемії.

Українські вантажні літаки доставляли необхідні медичні вантажі до Франції, Іспанії, Польщі, Чехії, Словаччини, Данії, США з Китаю та інших країн. Справжнім зовнішньополітичним проривом стало залученням українських «АН» до забезпечення потреб програми SALIS у термін до 31 грудня 2021 року передусім для країн Альянсу.

Результати

Україна отримала гуманітарну допомогу від США, ОАЕ, Італії, Азербайджану, Данії, Туреччини, Словаччини, В'єтнаму, Польщі, Сінгапуру, КНР, Японії, Республіки Корея тощо.

Між Україною та МБРР було підписано Угоду про Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19, у розмірі 300 млн дол. США. Україна отримала безповоротної допомоги у розмірі 190 млн євро від ЄС, 14,5 млн доларів від США, 165 млн євро від ООН та її структур. На потреби вакцини Україна претендує на транші від 100 тис. до 50 млн дол. США від різних міжнародних партнерів.

Україна підписала угоду про співпрацю з Глобальним фондом доступу до вакцин проти COVID-19 (COVAX), у межах якої були підписані технічні документи про надання 8 млн доз вакцини від COVID-19. 12 грудня COVAX схвалив запит на поставку вакцини в Україну. Водночас до кінця року Україна не підписала жодного контракту на закупівлю вакцини, зокрема через зволікання МОЗ.

Результатом 2020 року можна вважати включення України до пріоритетних країн, на які виділятимуться вакцини для медичних працівників та осіб похилого віку за результатами перемовин з ЄС. Станом на грудень Європейська Комісія розробляла механізм надання або продажу вакцини третім країнам, куди включена і Україна.

3 грудня був підписаний Меморандум між Україною та Швейцарією щодо залучення гранту у розмірі до 1,5 млн швейцарських франків для будівництва виробничої лінії з випуску апаратів вентиляції легень у Хмельницькому та дозвіл КМУ на ввезення експериментального японського препарату фавіпіравір (авіган), який може допомогти у лікуванні коронавірусу, на клінічне дослідження якого погодилися українські медики.

У березні Україна та Управління ООН з координації гуманітарних справ розробили План екстреного реагування з подолання пандемії коронавірусної інфекції COVID-19, що включав аналіз гуманітарної кризи в Україні, спричиненої пандемією коронавірусу, та допомагав координувати донорську допомогу для України задля запобігання поширення COVID-19.

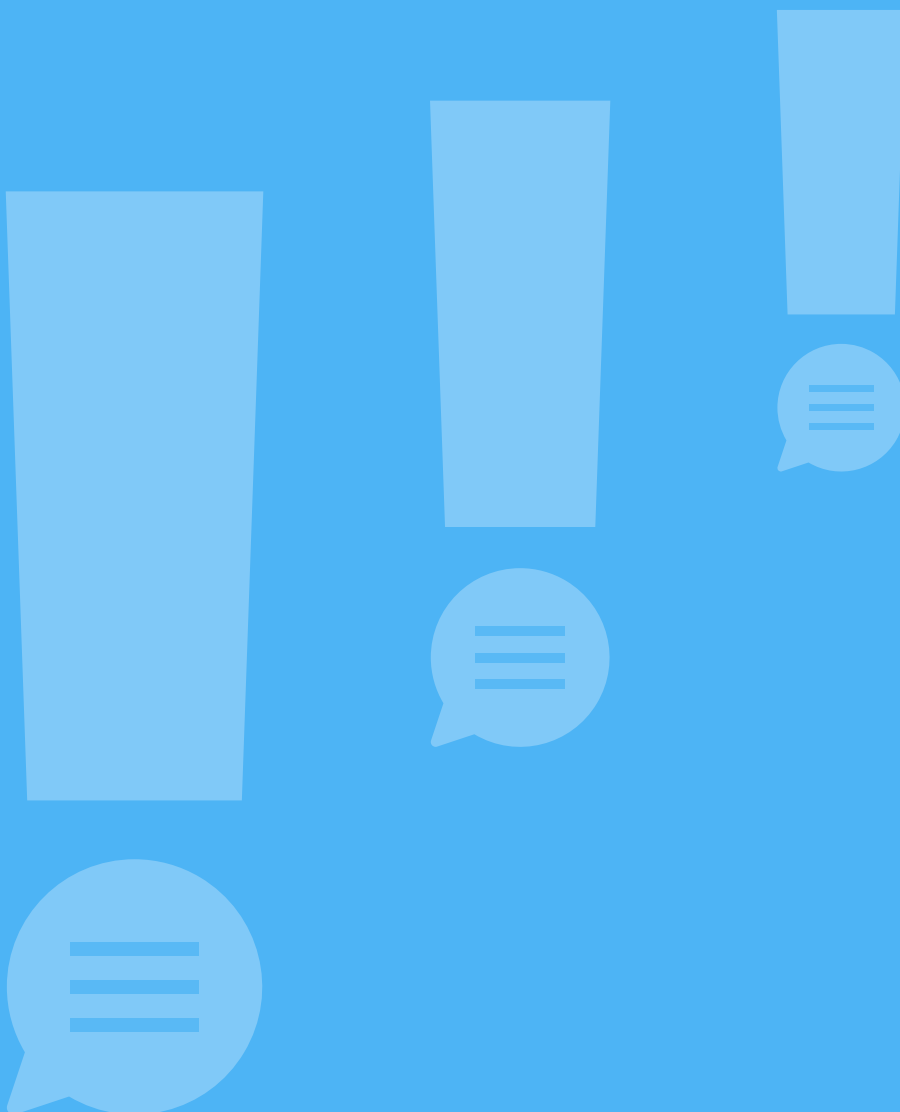
В умовах обмежень на пересування була організована спецоперація з метою зміни складу української експедиції на арктичній станції (співпраця ЗДУ України в Туреччині, Бразилії, Чилі та МЗС).

Зведена таблиця оцінок реалізації напрямів зовнішньої політики у 2020 р.

Напрямки зовнішньої політики				Політична залученість	Інституційна співпраця	Стратегічне бачення	Діяльність	Результати
	2018	2019	2020					
СПІВПРАЦЯ З КРАЇНАМИ "ВЕЛИКОЇ СІМКИ"								
Велика Британія	V+	V+	A-	5	4	5	5	5
Італія	C+	C+	V+	5	4	4	5	4
Канада	A-	V+	V+	4	3	5	5	5
Німеччина	V+	V+	V+	5	4	5	4	4
США	A-	V+	V+	4	3	5	5	5
Франція	V-	C+	V-	4	3	3	4	4
Японія	C+	V-	C+	3	4	3	3	3
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ								
Співпраця з ЄС	A-	A-	V+	4.0	4.5	5.0	4.0	4.0
Політичний діалог	A-	A-	V+	4	4	5	4	4
Економічна співпраця	A-	A-	V+	4	5	5	4	4
Східне партнерство	V-	V	C	3	3	3	3	3
Європейське енергетичне співтовариство	C+	V-	C-	3	3	3	3	2
Євроатлантична інтеграція	A-	V+	A-	4	4	5	5	5
ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ								
Білорусь	V+	V+	V-	5	4	3	4	3
Грузія	V-	V-	V-	3	3	5	4	3
Ізраїль	V-	V+	C-	3	3	2	4	2
Іран	D-	E+	C	3	4	2	3	3
Китай	C+	C	V	4	4	4	4	4
Литва	A-	V+	V+	4	5	5	4	4
Молдова	V-	C	C+	2	3	3	4	4
Польща	V+	V+	A-	5	4	4	5	5
Румунія	V-	C	C+	3	3	3	4	4
Словаччина	V-	V-	V	4	4	3	4	5
Туреччина	V	C+	A-	5	4	5	5	4
Угорщина	C-	C-	C-	4	2	2	4	2
Чеська Республіка	-	V-	C+	3	3	3	4	4
Російська Федерація	C+	C	D+	3.0	2.3	3.0	2.3	2.0
Політичні відносини	C+	C-	D+	3	2	4	2	1

Напрямки зовнішньої політики				Політична залученість	Інституційна співпраця	Стратегічне бачення	Діяльність	Результати
	2018	2019	2020					
Економічні відносини	C+	C+	C-	2	4	2	3	2
Енергетичні відносини	C-	C	C-	4	1	3	2	3
РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ								
АТР	C+	C	B-	4	4	3	4	4
Близький Схід	B-	C+	B-	4	4	3	4	3
Західні Балкани	B-	C+	C-	2	3	1	4	3
Країни Балтії	B+	A-	B+	4	4	4	5	4
Північна Європа	B	B	C+	3	2	4	4	3
Латинська Америка	C-	C-	C-	3	2	2	4	3
Південна Азія	C+	C+	C+	4	3	4	3	3
Субсахарська Африка	C-	C-	C	5	3	3	2	2
Центральна Азія	D	D+	C-	2	3	3	3	3
Вишеградська група	C+	C	C	3	3	3	3	3
Чорноморський регіон	B-	B-	B	4	4	4	4	4
МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ								
ОБСЄ	B+	B+	B+	4	5	4	5	4
ООН	B+	B	B	4	4	3	4	5
Рада Європи	A-	B+	B	3	5	4	4	4
ІНІЦІАТИВИ БАГАТОСТОРОННЬОГО ХАРАКТЕРУ								
Захист прав людини	B-	B-	B+	5	4	4	4	4
Зміна клімату	C	C+	C-	3	3	3	3	2
Нерозповсюдження ядерної зброї	C	D-	D+	3	3	1	3	2
Питання міжнародної безпеки	C-	D+	C-	3	3	3	3	2
ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	B+	C+	B+	4	4	5	4	4
ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ	C+	B	B+	5	4	4	4	4
ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ	B+	B+	B+	4	4	4	5	4
ЗАКОРДОННЕ УКРАЇНСТВО	C+	B-	C+	4	3	4	3	3
ПАНДЕМІЯ COVID-19	-	-	B	5	3	4	5	3
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА	B-	C+	B-	3.74	3.51	3.53	3.93	3.56

Рекомендації

1. На основі Стратегії зовнішньої політики України розробити окремі регіональні концепції / дорожні карти з метою чіткого стратегічного та предметного підходу до просування українських національних інтересів у різних регіонах. Такі документи повинні включати політичний, безпековий, військово-технічний, економічний, гуманітарний та консульський виміри. Серед пропонованих, зокрема, варто виділити такі напрями:
 - Політику сусідства України;
 - Чорноморську політику України;
 - Стратегію відносин з країнами Близького Сходу на Північній Африки.
2. Оптимізувати процес призначення очільників ЗДУ, особливо у важливих регіонах та організаціях. Призначити послів України в Анголі, Аргентині, В'єтнамі, Ефіопії, Індонезії, Ірландії, КНР, Південній Кореї, Перу, Румунії, Сенегалі, на Кубі, при святому Престолі, очільника місії при НАТО.

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ ВИМІР

3. Активізувати міжпарламентський діалог у рамках груп дружби з державами Азії та Латинської Америки, з Ізраїлем, у т. ч. через використання цифрових платформ комунікації.
4. Просувати парламентський вимір Кримської платформи. Зокрема, до саміту Кримської платформи у серпні провести онлайн консультації з представниками груп дружби з метою обговорення можливих механізмів сталого функціонування парламентського виміру Кримської платформи.
5. Поновити міжпарламентські зв'язки та зустрічі у форматі Міжпарламентської асамблеї Україна–Грузія–Молдова.

6. Посилити політичний діалог із лідерами ХДС, що мають перспективи стати кандидатами від партії на посаду Канцлера Німеччини.
З урахуванням факту проведення парламентських виборів у ФРН у вересні 2021 року активізувати роботу із найбільшими політичними силами Німеччини з метою підтримання важливих для України питань (антиросійські санкції, поглиблення співпраці України та ЄС, вступ до ЄС та НАТО, врегулювання конфлікту на Сході України та відновлення територіальної цілісності) на міжнародному порядку денному та у виборчих програмах партій.
7. Запросити депутатів парламенту Великої Британії з візитом до України, який би включав обов'язкове відвідання Донбасу.
8. Провести парламентські слухання на тему довгострокової стратегії розвитку української кліматичної політики і прийняти постанову щодо підтримки курсу з досягнення кліматичної нейтральності за прикладом ЄС, США, Японії, Китаю.
9. Провести комітетські слухання ВРУ за участю представників українського бізнесу, ТППУ, МЗС та МЕРТСГ щодо законодавчої, фінансової та організаційної підтримки українського експорту з урахуванням особливостей різних регіонів (рекомендовано провести окремі слухання щодо кожного регіону).
10. Забезпечити регулярний парламентський контроль у сфері євроатлантичної інтеграції України шляхом проведення парламентських та/або комітетських слухань, зокрема з питань виконання річних національних програм співробітництва під егідою Комісії Україна — НАТО та інших питань порядку денного взаємодії України та НАТО.
11. Покращити взаємодію між комітетами ВРУ, а також між ВРУ і виконавчою гілкою влади з метою перевірки відповідності законопроектів законодавству ЄС (*acquis communautaire*) та врахування експертних висновків у процесі підготовки їх до розгляду на пленарних засіданнях ВРУ.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

12. Завершити приєднання України до ключових угод та конвенцій у контексті економічної співпраці з ЄС, зокрема Конвенції про процедуру спільного транзиту, Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, впровадження програми Авторизованого економічного оператора, вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності на митниці та ін.
13. Долучитися до оновлення політики СхП до 2030 року з урахуванням українських інтересів. Зокрема, зосередити зусилля на просуванні євроінтеграційних амбіцій України та розвиток формату А3 (Грузія, Молдова, Україна), у т. ч. через включення відповідних положень до Декларації Саміту СхП у 2021 році.
14. Чітко заявити про намір реалізовувати курс на енергетичну інтеграцію та розбудовувати взаємовідносини, беручи за основу для імплементації європейські енергетичні *acquis* і процедури, що використовуються державами-членами ЄС.

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

15. Переглянути поточну законодавчу базу (значна частина якої вже є застарілою) відносин з державами-сусідами у сфері безпеки та оборони з метою врахування нового статусу України як партнера розширених можливостей та країни-аспіранта НАТО, а також з метою включення елементів співробітництва у рамках НАТО та підвищення взаємосумісності сил за стандартами НАТО.
16. Ініціювати створення координаційної ради країн-членів Програми розширених можливостей НАТО з метою вироблення спільного бачення щодо наповнення відповідної програми, а також координації нових ініціатив.

17. Активізувати практичне співробітництво у рамках Платформи Україна–НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні із залученням експертів. Розглянути можливість підготовки відповідних аналітичних матеріалів спільно експертами з України та країн-членів НАТО, а також проведення низки онлайн заходів.
18. Проаналізувати можливість розробки Дунайської безпекової стратегії, яка б охоплювала як реагування на природні катастрофи, забезпечення безпеки судноплавства та додаткового виходу до Чорного моря, так і повноцінний безпековий компонент. Оскільки Дунайська стратегія ЄС не покриває безпекові питання, то такий діалог можна розпочати у рамках НАТО. Залучитися підтримкою країн Вишеградської четвірки та Румунії.
19. Посилити кібер складову співробітництва з НАТО, зокрема щодо можливості проведення спільних операцій щодо виявлення загроз, протидії, обміну досвідом тощо. Серед головних партнерів можуть бути Велика Британія, Естонія, Румунія, Чехія.
20. Розробити спільні з НАТО системи кризового реагування та управління на невійськові виклики (техногенні та військові катастрофи, пандемії тощо).

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

21. Виділити співпрацю України з країнами **Вишеградської четвірки** в окремий стратегічний напрям зовнішньої політики України, розробити відповідну візію та план посилення двостороннього співробітництва.
22. Розробити план просування українського експорту до **Північної Європи** та стимулювання інвестицій країн регіону в економіку України.

23. Скласти п'ятисторонню «дорожню карту» оборонного співробітництва з країнами **Балтії та Польщею**, яка б передбачала спільні навчання та підготовку особового складу, планування у сфері врегулювання криз, цивільної оборони та розробку заходів стримування. З такого ініціативою могло б виступити Міноборони.
24. Провести у Києві саміт глав держав **Люблінського трикутника**, основною тематикою якого може стати питання підвищення безпекової співпраці.
25. Ініціювати започаткування програм обміну досвідом між Департаментом Кіберполіції України, Кіберпідрозділом Союзу оборони Естонії (Küberkaitseliit), латвійським Інститутом інформаційного та технологічного реагування на безпекові інциденти (CERT.LV) та литовським Національним центром з кібербезпеки з можливістю подальшого залучення ENISA та Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО у Таллінні. Така ініціатива могла б іти від МВС та СБУ.
26. Налагодити діалог з країнами **Західних Балкан** щодо обміну досвідом в отриманні підтримки донорських програм, зокрема ЄБРР, ЄС, МБРР, МВФ, USAID, та активізації подальшої секторальної інтеграції України з ЄС.
27. Ініціювати створення постійного військово-морського з'єднання (ВМС України, Румунії і Болгарії, берегова охорона Грузії) для спільного патрулювання в **Чорному морі** та спеціалізованого форуму для представників військово-морських сил країн Чорноморського регіону.
28. Сприяти розширенню присутності Чорноморського банку торгівлі та розвитку в Україні та збільшення фінансування інфраструктурних проектів.

29. Ініціювати створення фонду громадських ініціатив ОЧЕС з метою фінансування освітніх, культурних, інформаційних проєктів.
30. Активізувати співробітництво з питань побудови стійкості, зокрема і щодо можливої розробки стратегії стійкості для Чорноморського регіону у рамках ОЧЕС.
31. Розглянути можливості розширення експорту продукції з доданою вартістю (не сировини) з метою поглиблення торговельно-економічних відносин з країнами **близькосхідного регіону** та беручи до уваги інтерес України стати у регіоні гарантом продовольчої безпеки. Активізувати діяльність щодо інформування про інвестиційні можливості представників країн Близького Сходу та Північної Африки шляхом розміщення на сайтах українських дипломатичних представництв переліку об'єктів приватизації, онлайн-карт інвестиційних контактних пунктів та інших документів, що стосуються інвестиційних можливостей та процедур, арабською мовою. Розглянути доцільність створення відповідного окремого порталу арабською мовою.
32. Розглянути можливість створення ЗВТ з країнами Перської Затоки та активізувати діяльність з встановлення режиму преференційної торгівлі з Єгиптом та Тунісом.
33. Відкрити ПУ та створити групи дружби з Оманом та Бахрейном з огляду на інтерес до співробітництва з країнами Перської Затоки та активізацію діалогу з Оманом.
34. Визначити основні інтереси та цілі зовнішньої політики у регіоні **Латинської Америки та Карибського басейну**. Оптимізувати дипломатичну присутність у регіоні.
35. Розширити дипломатичну присутність України в регіоні **Південної Азії**, зокрема через створення ПУ або генерального консульства на Шри-Ланці.

36. Посилити роботу у сфері публічної дипломатії України у регіоні Південної Азії. Серед іншого звернути увагу на формування об'єднань випускників українських ВНЗ у країнах Південної та Центральної Азії.
37. Активізувати переговорний процес з країнами **Центральної Азії**, ЄС, Південного Кавказу та Туреччиною щодо розробки альтернативних транспортних та енергетичних маршрутів з регіону ЦА через Каспійське та Чорне море.
38. Продовжити проводити власні та брати участь у міжнародних заходах у країнах ЦА з метою виходу на нові ринки, демонстрації потенціалу і можливостей українських компаній, а також вивчення перспектив роботи та особливостей ринку країн регіону.
39. Приділити увагу культурному співробітництву з країнами ЦА для формування позитивного іміджу України, а також створення основи для подальшого співробітництва у стратегічних секторах. Використовувати можливості експертних обговорень, конференцій, студентських обмінів, тощо.

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

40. Визначити спільно з аналітичними центрами критично важливі інтереси України та **Білорусі**, які потребують співпраці, опрацювати можливості диверсифікації постачання до України критично важливих товарів із Білорусі (на випадок виникнення потреби їх заміщення), опрацювати можливі опції переорієнтування українського експорту.
41. Вжити заходи із забезпечення безпеки громадян України в Білорусі, а також заходи посилення безпеки території України на кордоні з Білоруссю з урахуванням можливих негативних сценаріїв зростання російської силової присутності в Білорусі.

42. Розробити дорожню карту модернізації та переоснащення українського флоту відповідно до положень додатку до Угоди про стратегічне партнерство з **Великою Британією**. Сконцентруватися на створенні інфраструктурного та виробничого потенціалу для реалізації досягнутих у жовтні 2020 року домовленостей щодо модернізації ВМС України.
43. Активізувати діалог з Великою Британією з таких питань: кібербезпека, боротьба з гібридними та терористичними загрозами, відмивання грошей та корупцією, питання розбудови національної та глобальної стійкості, боротьба з дезінформацією, посилення співпраці розвідувальних служб, морегосподарський комплекс, зелена енергетика, інформаційні технології, гендерні питання, технічна допомога для реінтеграції тимчасово окупованих територій України, візова лібералізація тощо.
44. Провести Десяте засідання Спільної міжурядової **українсько-грузинської** комісії з питань економічного співробітництва у 2021 році без подальшого його відтермінування.
45. Відновити роботу Спільної міжурядової **українсько-естонської** комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва.
46. Ініціювати проведення спільних круглих столів у співпраці МЗС та експертів з метою вивчення та обговорення досвіду **Ізраїлю**, як країни, що активно розвивається в умовах війни.
47. Активізувати роботу зі створення інноваційних центрів, зважаючи на значний потенціал поглиблення співпраці України та Ізраїлю у сфері інновацій.
48. Активізувати **україно-італійські** відносини в інвестиційній сфері, у т. ч. через укладання нової міжурядової угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, що має розширити перспективи для реалізації інвестиційних проектів, розвитку кооперації, державно-приватного партнерства з італійськими інвестиційними компаніями і стати підґрунтям для подальших договірних відносин між українськими та італійськими бізнес-структурами.

49. Розробити план дій роз'яснювальної роботи в Італії щодо подій на сході України та в Криму. Зокрема, зусиллями МЗС України разом із групою дружби та у співпраці з Українським інститутом організувати візити ключових італійських ЗМІ та «лідерів думок» в Україну. Окрім політичної ситуації, зробити акцент на культурну та історичну складові, розробити матеріали про спільні історії успіху, історії проживання італійців в Україні та українців в Італії та ін.
50. Налагодити діалог із парламентарями регіональних рад Італії, враховуючи вплив регіонів на формування італійського політичного порядку денного.
51. Сприяти нарощенню економічно-торговельного співробітництва на **канадському** напрямі та залученню канадських інвестицій, для чого потрібно оновити Угоду про зону вільної торгівлі та розширити її на торгівлю послугами.
52. Продовжити діалог з питань візової лібералізації з Канадою для полегшення реалізації спільних бізнесових, туристичних та освітніх ініціатив.
53. Забезпечити, окрім торговельного напрямку відносин України з **Китаєм**, розвиток в Україні спільних виробництв, інвестиційного залучення, технологічної та наукової співпраці, співпраці у сферах енергетики, нафтогазової промисловості, інфраструктури. Беручи до уваги складності у відносинах між США та КНР, з обома державами необхідно забезпечити чітку комунікацію як щодо пріоритетних сфер співпраці, так і щодо червоних ліній та чутливих сфер.
54. Ініціювати створення **українсько-литовських** інформаційних просвітницьких продуктів про спільну культурну спадщину.

55. Активізувати використання інструментів публічної дипломатії для покращення іміджу України у ФРН, особливо у східних землях, з огляду на те, що основними асоціаціями пересічних німців з Україною залишається війна та конфлікт з Росією. Продовжити роботу для підвищення обізнаності щодо жертв України під час Другої світової війни, потреби подальшого збереження антиросійських санкцій та підтримки України у війні проти Росії.
56. Провести VII засідання Міжурядової **Україно-польської** комісії з питань економічного співробітництва у м. Київ.
57. Реалізувати домовленості, досягнуті в ході офіційного візиту Президента Республіки Польща А. Дуди в Україну, у т. ч. і щодо практичної реалізації підписаних під час візиту документів, які дають чіткі перспективи щодо сприяння збільшенню польських інвестицій в українську економіку, реалізацію інфраструктурних проєктів, спрямованих, зокрема, на розбудову та об'єднання транспортно-транзитного потенціалу. Йдеться також про нарощування співпраці на таких стратегічних напрямках як енергетика, авіакосмічна сфера, оборона, туризм та IT-сфера.
58. Посилювати та розширювати співпрацю з **Румунією**, беручи до уваги позитивну динаміку у двосторонньому військово-політичному діалозі. Зберігається актуальність долучення (щонайменше у якості спостерігача) до механізму регулярних Тристоронніх турецько-польсько-румунських військово-політичних консультацій на рівні МЗС.
59. Ініціювати створення Українсько-Румунського Батальйону (із можливістю долучення третіх сторін, наприклад, Болгарії чи Польщі), враховуючи політичну значущість і практичну успішність Литовсько-Польсько-Української Бригади, Міжнародного інженерного батальйону «Тиса» (Україна, Угорщина, Румунія, Словаччина).

60. Врахувати такі головні завдання у контексті політики щодо **Російської Федерації**: вироблення стратегії оптимальної комунікації з окупованими Росією українськими територіями, посилення санкційного тиску та обмежень щодо Росії, продовження активної роботи в міжнародних судах, визначення стратегії економічного співробітництва з РФ з урахуванням її агресії проти України.
61. Посилити координацію зусиль з протидії «Північному потоку 2» (МЗС і «Нафтогазу України»), враховуючи прихід до влади Демократичної партії в США, позицію Європейського парламенту і зміну позицій окремих держав-членів (наприклад, Франції).
62. Розробити спільний підхід зі **словацькими** партнерами щодо організації руху контейнерних поїздів на маршруті нового Шовкового шляху територією обох країн задля проведення переговорів з китайською стороною. Вивчити можливості спільного пошуку фінансів для створення логістичного центру між Україною і Словаччиною в Чопі. Розпочати відновлення євроколії від Чопа до Ужгорода, що дозволить створити в місті Ужгород транспортний хаб та збільшити пасажиропотік зі Словаччиною, Угорщиною та іншими країнами ЄС.
63. Сконцентруватися на розвитку безпекової співпраці зі **Сполученими Штатами Америки** шляхом розширення спільних навчальних програм, поглиблення обміну розвідувальною інформацією, підтримки ВМС України та співпраці у сфері кібербезпеки.
64. Посилити публічну дипломатію України в США, розширюючи її вплив на інші аудиторію, не обмежуючись представниками української діаспори (врахувати результати відповідного дослідження Українського інституту щодо сприйняття України в США). Активізувати дипломатичну та культурну діяльність України поза межами Вашингтону.

65. Продовжити переговори з **Туреччиною** по ЗВТ з урахуванням інтересів українських виробників, відновити позитивний для України баланс у двосторонній торгівлі.
66. Активізувати реалізацію досягнутих між Україною та Туреччиною домовленостей у військово-технічній, оборонно-промисловій, авіаційній та космічній галузях; активізувати співпрацю в енергетичній та транспортній галузях.
67. Посилити міжінституційну співпрацю на турецькому напрямку, насамперед у питаннях розвитку державно-приватного партнерства, створення організованих промислових зон, технопарків, інкубаторів для стартапів в Україні з використанням турецького досвіду.
68. Відмовитися від ідеї «зустрічей-проривів» у відносинах з **Угорщиною**, натомість зосередитися на виробленні довгострокового плану дій щодо повноцінного перезапуску двосторонніх відносин.
69. Вжити заходів для врегулювання питання угорських державних інвестицій в Україні через міждержавну угоду чи її напрацювання.
70. Активізувати українсько-угорський діалог на рівні експертів та міжурядових комісій. Зокрема, ініціювати спільні з Будапештом проекти щодо протидії російській дезінформації та гібридному впливу на українсько-угорські відносини.
71. Зосередити зусилля на публічній дипломатії у **Франції** та роботі з політичним та експертним середовищами з огляду на домінування позиції пріоритетності стосунків з Російською Федерацією серед більшості потенційних кандидатів у президенти на виборах 2022 року.

72. Провести неодноразово перенесене засідання **українсько-чеської** змішаної комісії з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва. Посилити урядову співпрацю щодо визначення та зменшення існуючих бар'єрів, що обмежують торгівлю та інвестиції на двосторонньому рівні.
73. Сприяти спільним ініціативам між неурядовими організаціями Чехії та України щодо протидії поширенню російської дезінформації в інформаційному просторі (насамперед зусиллями МЗС та МКІП). Забезпечити сприяння МЗС України проведенню українсько-чеського форуму на регулярній основі, передбачивши фінансування цієї ініціативи.
74. Посилити співробітництво з **Японією** у сферах наукового співробітництва, ІТ-сфері, космічній та авіаційній промисловості, екології та ядерної безпеки.
75. Розробити комунікаційну кампанію з просування культури та туристичного потенціалу України в Японії (враховуючи рекомендації відповідного дослідження Українського інституту щодо сприйняття України в Японії).

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА БАГАТОСТОРОННІ ІНІЦІАТИВИ

76. Просувати ініціативи з розширення мандату СММ ОБСЄ на прилегли до ОРДЛО і Криму акваторії Азовського і Чорного морів, ініціювати нарощування використання СММ ОБСЄ БПЛА дальнього радіуса дії й обладнання нічного спостереження, а також покладання на РФ політичної й фінансової відповідальності за пошкодження такого обладнання з окупованих територій.

77. Налагодити ефективну співпрацю між ТКГ та профільними комітетами ВРУ, організувати ефективну комунікацію щодо діяльності ТКГ з метою уникнення політичних спекуляцій, спрямованих на поляризацію суспільства.
78. Активізувати співпрацю за лінією ОБСЄ у форматі «другого треку», зокрема у рамках Паралельної конференції громадянського суспільства країн-учасниць ОБСЄ, Мережі академічних установ та аналітичних центрів ОБСЄ, Платформи «Громадянська солідарність».
79. Інтенсифікувати консультації та посилити наповнення і координацію взаємодії з іншими делегаціями держав-партнерів у **ПАРЄ**, передусім у рамках групи «Балтік плюс». Звернути увагу на Люксембург, Ліхтенштейн, Сан-Марино та ін., чії делегати займають доволі активну позицію з багатьох питань, що складають інтерес для української делегації. Перспективним напрямом пошуку партнерів у РЄ може бути партійне тло ПАРЄ, насамперед Група Європейської народної партії, Група Європейських консерваторів та Демократичний Альянс.
80. Активізувати роботу з Радою Європою поза виміром ПАРЄ, зокрема з Конгресом місцевої та регіональної влади РЄ, щодо питань децентралізації та місцевого розвитку.
81. Активізувати участь представників міністерств та ВРУ у міжнародних форумах і засіданнях під егідою **Організації Об'єднаних Націй**, що дозволить не тільки просувати українську позицію на міжнародній арені, а й підвищить імідж України як країни, готової брати участь у розв'язанні міжнародних питань.
82. Зробити пріоритетами роботи у системі ООН, окрім захисту українських інтересів, ядерне нерозповсюдження та ядерну безпеку, продовольчу безпеку, захист навколишнього середовища, захист громадянського суспільства та дітей під час конфліктів, боротьбу з домашнім насильством, гендерну рівність, досягнення Цілей сталого розвитку, захист культурної спадщини та корінних народів, реформу РБ ООН.

83. Призначити посла з особливих доручень з питань **нових глобальних викликів** з метою моніторингу, аналізу та координації позиції України.
84. Оновити Стратегію **миротворчої діяльності** України 2009 року, яка не відповідає поточній ситуації, пріоритетам зовнішньої політики України та миротворчій діяльності.
85. Скоординувати діяльність РНБО, МЗС та різних відомств, а також співпрацю з ГО для систематизації процесу надання західним партнерам якісної інформації з метою запровадження персональних санкцій щодо осіб, причетних до **порушень прав людини** на тимчасово окупованих територіях.
86. Закріпити деокупацію Криму метою в установчих документах «Кримської платформи», а також сформулювати цілі у контексті прав людини — звільнення незаконно утримуваних осіб, просування накладання санкцій на представників окупаційної адміністрації, які причетні до порушень прав людини.
87. Припинити практику екстрадицій та примусових депортацій із порушенням міжнародних зобов'язань України до держав із системними порушеннями прав та свобод людини.
88. Оприлюднити проект інтегрованого Національного плану з енергетики і **клімату** до 2030 року (Міністерству енергетики) для публічного обговорення і встановити остаточні терміни для його схвалення на рівні КМУ.
89. Завершити розробку Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України другого Національного визначеного внеску, провести його публічне обговорення і подати відповідно до встановленої процедури до Секретаріату Рамкової конвенції ООН з питань зміни клімату.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ НАПРЯМКИ

90. Визначити у рамках **стратегічних комунікацій**, які меседжі на досягнення зовнішньополітичних цілей Української держави та її привабливості мають транслюватися у світі.
91. Забезпечити сталість фінансування напряму **публічної дипломатії**. Забезпечити можливість трирічного бюджетного планування Українського інституту.
92. Забезпечити реактивність у напрямі публічної дипломатії з метою оперативного реагування для роботи з громадськістю у тих країнах, де в результаті певних подій сприйняття України зазнає негативного впливу. Для цього сприяти вирішенню нормативної неврегульованості, зокрема у частині публічних закупівель УІ послуг за кордоном.
93. Посилити **наукову дипломатію** України. Забезпечити постійну присутність на міжнародних наукових заходах українських дослідників, афілійованих до українських, а не закордонних інституцій, через систему грантової підтримки на конкурсній основі (наприклад, на платформі Національного фонду досліджень України чи УІ).
94. Розробити систему грантової підтримки для українських громадських організацій/аналітичних центрів, які працюють у міжнародній площині, з метою посилення експертного супроводу та фахової аналітики.
95. Розробити Міністерством закордонних справ, Мінекономіки та ВРУ і дотримуватися спільної **стратегії зовнішньоекономічної комунікації** із ключовими регіонами українського інтересу (ЄС, Східна Європа, Азією), що має бути враховано у наступній версії Експортної стратегії України. Напрацювати механізми спільного з державами-партнерами екстреного реагування на випадок запровадження торговельних обмежень у зв'язку з епідеміями та іншими форс-мажорними обставинами.

96. Перезапустити Раду з міжнародної торгівлі із залученням профільних експертів до відповідних тематичних засідань з метою покращення координації інституцій, що відповідають за зовнішньоекономічну політику та підтримку експорту. Задля досягнення паритетності впливу на рішення Ради профільних міністерств координуючу роль доцільно покласти на Секретаріат КМУ.
97. Посилити загальнодержавну політику щодо нарощування торговельно-економічних та інвестиційних відносин з ЄС на регіональному, субрегіональному (зокрема, використання інвестиційних можливостей Люблінського трикутника, стратегії «Тріо 2030», розширення торгівлі у межах ГУАМ) та двосторонньому (активізація діяльності міжурядових органів з країнами ЄС з урахуванням очікувань бізнесу та потенційних зон зростання торгівлі й інвестицій) рівнях економічної дипломатії
98. Спростити процедуру та розширити можливості для здобувачів статусу **закордонного українця**.
99. Врегулювати на законодавчому рівні питання подвійного (множинного) громадянства та трудової міграції.
100. Актуалізувати питання соціального захисту та захисту української громади за кордоном, зокрема в Італії та країнах-сусідах.

БДПШ	Бюро демократичних інститутів та прав людини
БСПА	Близький Схід та Північна Африка
ВКНМ	Верховний комісар у справах національних меншин
ВДЕ	Відновлювані джерела енергії
ВМС	Військово-Морські Сили
ВПК	Військово-промисловий комплекс
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ВРУ	Верховна Рада України
ВТС	Військово-технічне співробітництво
В4	Вишеградська Четвірка
ГВЗВТ	Глибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ГТС	Газотранспортна система
ГУАМ	Організація за демократію та економічний розвиток (Грузія, Україна, Азербайджанська Республіка та Республіка Молдова)
ДВН	Договір про відкрите небо
ДКАУ	Державне космічне агентство України
ДПС	Державна прикордонна служба
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЕК	Європейська Комісія
ЕСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЕС	Європейський Союз
ЗВТ	Зона вільної торгівлі
ЗДУ	Закордонна дипломатична установа
ЗЕД	Зовнішньоекономічна діяльність
ЗМЗ	Зброя масового знищення
ЗСУ	Збройні сили України
КМУ	Кабінет Міністрів України
КПВВ	Контрольний пункт в'їзду-виїзду
КУН	Комісія Україна НАТО
КФОР	Міжнародні сили з підтримки миру в Косові (НАТО)
ЛАКБ	Латинська Америка та Карибський басейн
МА АСЕАН	Міжпарламентська Асамблея АСЕАН
МАГАТЕ	Міжнародне агентство з атомної енергії
МЗС	Міністерство закордонних справ
МінТОТ	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб
МКПШ	Міністерство культури та інформаційної політики
МКС	Міжнародний кримінальний суд
МО	Міністерство оборони
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МЕРТСТ	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
НГШ	Начальник Генерального штабу

НУО	Неурядова організація
НБУ	Національний банк України
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
ОБСЕ	Організація з безпеки та співробітництва в Європі
ООС	Операція об'єднаних сил
ОПК	Оборонно-промисловий комплекс
ОПУ	Офіс Президента України
ОРДЛО	Окремі райони Донецької та Луганської областей
ОЧЕС	Організація Чорноморського економічного співробітництва
ПАРЄ	Парламентська Асамблея Ради Європи
ПА	Парламентська асамблея
ПВЗВТ	Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ПГС	Платформа громадянського суспільства
ПД	Публічна дипломатія
ПДЧ	План дій щодо членства в НАТО
ПУ	Посольство України
РЄ	Рада Європи
РБ ООН	Рада безпеки Організації об'єднаних націй
РЗБ	регіон Західних Балкан
РЕІ	Рада експортерів та інвесторів
РНП	Річна національна програма Україна НАТО
РНБО	Рада національної безпеки і оборони України
СЕС	Секретаріат Енергетичного співтовариства
СКУ	Світовий конгрес українців
СММ ОБСЕ	Спеціальна моніторингова місія ОБСЕ
СРВР	Стратегічна рада високого рівня
СхП	Східне партнерство
ТКГ	Тристороння контактна група
ТЕП	Торговельно-економічна палата
ТОТ	Тимчасово окуповані території
ТПП	Торгово-промислова палата
УА	Угода про асоціацію
Угода АСАА	Угода про взаємне визнання сертифікатів відповідності на промислову продукцію
УІ	Український інститут
УІК	Український інститут книги
УКФ	Український культурний фонд
УНП ФГС СхП	Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства
ЦА	Центральна Азія
ЦОВВ	Центральні органи виконавчої влади
ЦСВЯП	Централізоване сховище відпрацьованого ядерного палива

- Брусиловська Ольга,** проф., д.політ. н., завідувачка кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету ім. І. Мечникова (**Західні Балкани**)
- Бурейко Надія,** к.політ. н., директорка програми «Україна за кордоном» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Публічна дипломатія**)
- Вдовенко Юрій,** к.екон.н., доцент, координатор Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (**Європейський Союз. Економічна співпраця; Східне партнерство; Російська Федерація. Економічні відносини**)
- Вдовиченко Вікторія,** к.іст. н., доцентка кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Київського Університету ім. Б. Грінченка, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Італія; Пандемія COVID-19**)
- Велика Ольга,** старша викладачка кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету ім. І. Мечникова (**Японія**)
- Ворожбит Ольга,** аспірантка кафедри політології Львівського національного університету ім. І. Франка, міжнародна оглядачка журналу «Український тиждень», експертка Східно-Європейського Інституту розвитку (**Азійсько-Тихоокеанський регіон; Південна Азія**)

- Воротнюк Марина,** к.політ. н., дослідниця Королівського інституту оборонних та безпекових студій, Лондон; членкиня правління Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Словаччина)**
- Габер Євгенія,** к.політ. н., заступниця директора Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка при Міністерстві закордонних справ України **(Туреччина)**
- Герасимчук Анастасія,** асистентка головного редактора *UA: Ukraine Analytica*, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Ізраїль; Близький Схід)**
- Герасимчук Сергій,** заступник виконавчого директора, Директор програми «Регіональні ініціативи та сусідство» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(КНР; Молдова; Румунія)**
- Глебов Сергій,** к.політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету ім. І. Мечникова, експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Грузія)**
- Желіховський Станіслав,** к.політ. н., провідний фахівець Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка при Міністерстві закордонних справ України **(Польща)**
- Зосименко Тетяна,** к.екон.н., доцентка кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Чернігівська політехніка», директорка програми «Економічна дипломатія» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Економічна дипломатія)**

- Кияк Максим,** к.філос. н., магістр державного управління, публічний дипломат і фахівець зі стратегічних комунікацій, експерт Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Литва; Північна Європа**)
- Коваль-Гончар Марія,** проектна координаторка Представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні, експертка програми «Країни Європи» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Німеччина**)
- Коваль Надія,** завідувачка інформаційно-аналітичного відділу Українського інституту (**Франція**)
- Копчак Володимир,** керівник Південнокавказького філіалу Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (**Консолідація міжнародної підтримки протидії російській агресії**)
- Краєв Олександр,** експерт програми «Північна Америка» Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Велика Британія; США**)
- Крисенко Олексій,** к.філос. н., доцент кафедри політології Харківського національного університету ім. В. Каразіна, член правління Ради зовнішньої політики «Українська призма» (**Російська Федерація. Політичні відносини**)
- Матійчик Ярослав,** виконавчий директор ГНДО «Група стратегічних та безпекових студій», член Громадської ради при Міністерстві закордонних справ України (**Рада Європи**)

- Мішин Олександр,** к.політ. н., асистент кафедри міжнародного регіоназнавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка, співзасновник Центру дослідження Африки **(Субсахарська Африка)**
- Пойта Юрій,** магістр міжнародних відносин, керівник секції Азійсько-тихоокеанського регіону Центру досліджень армії конверсії та роззброєння, PhD докторант Казахського національного університету ім. аль-Фарабі **(Центральна Азія)**
- Русова Ольга,** к.політ. н., провідний фахівець Регіонального відділення Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка при Міністерстві закордонних справ України в м. Одеса **(Країни Балтії)**
- Сіновець Поліна,** к.політ. н., директорка Одеського центру з питань нерозповсюдження, доцентка кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету ім. І. Мечникова **(Нерозповсюдження ядерної зброї; Іран)**
- Томак Марія,** координаторка Медійної ініціативи за права людини **(Захист прав людини)**
- Тужанський Дмитро,** директор ГО «Інститут центральноєвропейської стратегії» **(Угорщина)**
- Филипенко Артем,** завідувач сектором досліджень Південного регіону Національного інституту стратегічних досліджень **(Чорноморський регіон)**

- Хилько Максим,** к.філос. н., старший науковий співробітник НАН України, голова Фонду «Ініціатива з дослідження східноєвропейської безпеки», директор програми «Росія» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Білорусь; ОБСЄ)**
- Чорногор Ярослав,** к.іст. н., доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченка, старший науковий співробітник Національної академії наук України, член правління Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Вишеградська група; Чеська Республіка)**
- Чебан Олександр,** к.політ. н, науковий співробітник Одеського центру з питань нерозповсюдження, **(Іран)**
- Чубик Андрій,** аналітик з питань енергетичної безпеки програми «Безпекові студії» Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Енергетичне співтовариство; РФ. Енергетичні відносини; Зміна клімату)**
- Чумак Дмитро,** консультант Одеського центру з питань нерозповсюдження, **(Нерозповсюдження ядерної зброї)**

- Шевченко Наталія,** к.іст. н., доцентка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету ім. Т. Шевченка, експертка Ради зовнішньої політики «Українська призма» **(Латинська Америка)**
- Шелест Ганна,** к.політ. н., директорка програми «Безпекові студії» Ради зовнішньої політики «Українська призма», головна редакторка журналу «UA: Ukraine Analytica» **(НАТО; ООН; Питання міжнародної безпеки)**
- Шеренговський Дмитро,** к.політ. н, старший викладач кафедри політичних наук, заступник проректора Українського католицького університету **(Канада)**
- Ярошевич Марина,** директорка програми «Інтеграція України з ЄС» Ради зовнішньої політики «Українська призма», координаторка заходів та партнерств в «Promote Ukraine», директорка Представництва Світового Конгресу Українців при міжнародних організаціях в Брюсселі (2017–2019) **(Європейський Союз. Політичний діалог; Закордонне українство)**

Про Раду зовнішньої політики «Українська призма»

Рада зовнішньої політики «Українська призма» є мережевим неурядовим аналітичним центром, метою якого є участь у запровадженні демократичних основ вироблення і реалізації зовнішньої та безпекової політик органами державної влади України, здійснення міжнародних та загальнодержавних проєктів і програм, спрямованих на поліпшення зовнішньополітичного аналізу та експертизи, посилення участі експертної спільноти у процесі прийняття рішень у сфері зовнішньої політики, міжнародних відносин, публічної дипломатії.

Основними напрямками діяльності «Української призми» є:

- запровадження сталої співпраці експертної спільноти та органів виконавчої, законодавчої влади, які долучені до розробки і реалізації зовнішньої політики України;
- дослідження проблематики зовнішньої політики, дипломатичної служби, міжнародних відносин та безпеки, розробка та оприлюднення відповідних рекомендацій;
- допомога органам влади України у поширенні достовірної інформації про Україну за кордоном, налагодження каналів публічної дипломатії;
- сприяння покращенню нормативно-правового поля, що регулює основи зовнішньої та безпекової політики України, основ дипломатичної служби та публічної дипломатії;
- інформаційна, організаційна та консультаційна підтримка органів державної влади, організацій громадянського суспільства, освітніх закладів та інших суб'єктів із питань зовнішньої політики та безпеки.

Рада зовнішньої політики «Українська призма» офіційно зареєстрована як організація громадянського суспільства в 2015 році, у той час як аналітико-дослідницька діяльність у рамках мережі експертів «Української призми» здійснювалась з 2012 року. Наразі організація об'єднує більш ніж 15 експертів у сфері зовнішньої політики, міжнародних відносин, міжнародної безпеки з різних аналітичних та академічних інституцій Києва, Одеси, Харкова, Чернігова та Чернівців, а також асоційованих експертів в Україні та за кордоном.

Про Фонд
ім. Фрідріха
Еберта

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

Фонд імені Фрідріха Еберта є найстарішим політичним фондом Німеччини, що володіє багатими соціал-демократичними традиціями зі дня свого заснування в 1925 році. Фонд був заснований як політичний заповіт Фрідріха Еберта, першого президента Німеччини, що був обраний демократичним шляхом, та іменем якого був названий Фонд.

Ключовою діяльністю політичного Фонду є втілення в життя основоположних ідеалів та цінностей соціал-демократії: свободи, справедливості, солідарності. Фонд працює в тісному зв'язку з соціал-демократами та організаціями вільних профспілок. Як некомерційна установа, Фонд організує свою діяльність на принципах самостійності та незалежності.

Фонд сприяє розвитку:

- вільного суспільства, що ґрунтується на принципах солідарності, та надає всім своїм громадянам можливість брати участь у політичному, економічному, соціальному та культурному житті, незалежно від свого походження, статі чи релігійних переконань;
- активної та сильної демократії, сталого економічного росту та наявності для всіх громадян гідної роботи;
- соціально-орієнтованої держави з розвиненою системою освіти та охорони здоров'я, яка одночасно прагне подолати бідність й забезпечує захист від тяжких випробовувань та труднощів, з якими доводиться стикатися громадянам у житті;
- держави, що несе відповідальність за мир та соціальний прогрес в Європі та світі в цілому.

Фонд підтримує та зміцнює ідеали соціал-демократії, зокрема, завдяки:

- політико-просвітницькій роботі з метою зміцнення громадянського суспільства. Політико-просвітницькі програми Фонду в Німеччині спрямовані на мотивування громадян, розвиток їх самостійності, інформування та навчання практиці активної участі в політичному

житті, діяльності профспілок та громадянського суспільства. Ми сприяємо підвищенню рівня участі громадян у дискусіях на тему соціальних питань та процесів прийняття рішень;

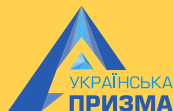
- політичним консультаціям. Фонд проводить стратегічні дослідження з основних питань економічної, соціальної та освітньої політики, а також з основних напрямків подальшого розвитку демократії. Завдяки залученню до досліджень Центру наукових кіл, чинних політиків, Фонд створює умови для широкого обговорення питань формування справедливого та сталого економічного і соціального ладу в окремих країнах, Європі та світі в цілому;
- міжнародній співпраці. За допомогою міжнародних представництв Фонду, що здійснюють свою діяльність у більш ніж 100 країнах світу, Фонд підтримує політику мирної співпраці та захисту прав людини, сприяє створенню і зміцненню демократичних, соціальних і конституційних структур. Фонд є прибічником вільних профспілок і сильного громадянського суспільства. У рамках європейського інтеграційного процесу Фонд активно сприяє розвитку соціально-орієнтованої, демократичної, конкурентоздатної Європи;
- наданню підтримки обдарованій молоді шляхом надання стипендій, зокрема, студентам та аспірантам із малозабезпечених родин та з числа мігрантів;
- збереженню колективної пам'яті соціал-демократії. Архіви та бібліотеки Фонду, а також праці з сучасної історії дозволяють зберегти коріння історії соціал-демократії та профспілок, при цьому вони є джерелом інформації при проведенні соціально-політичних та історичних досліджень.

У даний час головні офіси Фонду знаходяться в Бонні і Берліні. Крім того, у Федеративній Республіці Німеччина Фонд має 6 освітніх центрів, а також 12 земельних і регіональних офісів. Крім того, Фонд імені Фрідріха Еберта має в Бонні власну бібліотеку, де зібрано більше 650000 томів. «Архів соціальної демократії» Фонду імені Фрідріха Еберта в Бонні містить найбільшу в світі колекцію матеріалів з історії європейського робочого руху.

ЗА РЕД. Н. БУРЕЙКО, Г. МАКСАК, Г. ШЕЛЕСТ

Фонд ім. Фрідріха Еберта. Представництво в Україні
вул. Пушкінська, 34, м. Київ, 01004, Україна
Тел.: +38-044-234-00-38, факс: +38-044-451-40-31
www.fes.kiev.ua
mail@fes.kiev.ua

Рада зовнішньої політики «Українська призма»
вул. М. Коцюбинського 1, оф. 202, м. Київ, Україна
www.prismua.org
info@prismua.org

Погляди, висловлені в даній публікації, не обов'язково відображають погляди Фонду ім. Фрідріха Еберта або організацій, де працюють автори. Комерційне використання будь-яких матеріалів, надрукованих Фондом ім. Фрідріха Еберта, без письмового дозволу ФФЕ заборонено.